

Наукова бібліотека

Хмельницького національного
університету

БІБЛІОТЕКА

**та сучасні тенденції в
інформаційному забезпеченні
освітньої, науково-дослідної та
інноваційної діяльності
вищих навчальних закладів**

*Матеріали
науково-практичної конференції
присвяченої 50-річчю
наукової бібліотеки
Хмельницького національного
університету*

15 - 16 березня
2012 року

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Хмельницький національний університет
Наукова бібліотека ім. М.Максимовича
Київського національного університету ім. Т.Шевченка
Наукова бібліотека Хмельницького національного університету

**Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному
забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної
діяльності вищих навчальних закладів**

Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої
50-річчю
наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

15 – 16 березня 2012 року

Хмельницький 2012

УДК 02(477)

ББК 78.34(2)

Б 59

Редакційна колегія: О.Б.Айвазян, В.О.Глухенька, О.О.Мацей

Комп'ютерний макет: О.О.Костюк, О.С.Нечипорук

Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю НБ ХНУ, 15–16 берез. 2012 / редкол.: О. Б. Айвазян, В. О. Глухенька, О. О. Мацей. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – с.

У матеріалах науково-практичної конференції висвітлено основні шляхи розвитку сучасної бібліотеки вищого навчального закладу, розглянуто напрями наукової роботи та діяльність з вивчення історії бібліотечної справи; представлено нові форми й методи формування інформаційної культури користувачів; показано досвід книгозбірень з накопичення та зберігання фондів, а також організації й проведення просвітницької роботи бібліотеками ВНЗ.

Видання призначене широкому загалу фахівців бібліотечної справи, студентів вищих навчальних закладів відповідних спеціальностей.

Матеріали подані зі збереженням змісту та орфографії текстів, наданих авторами.

Зміст матеріалів конференції

Айвазян О.Б. Історія та сучасність наукової бібліотеки Хмельницького національного університету	6
Прокопчук В.С. Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за 20 років незалежності України: тенденції, проблеми, перспективи	10
Глухенька В.О. Комплексні інформаційні рішення в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету	18
Трунова І.М., Чабан К.А. Інновації публічних бібліотек області в розвитку нових послуг та в організації взаємодії з користувачем	22
Синиця Н.М. Бібліотека – територія успіху: досвід Хмельниччини у реалізації соціальних програм	26
Готовцева Л.С., Ткаченко Н.О. Наукові засади процесу трансформації бібліотеки НТБ ДонНТУ в бібліотечно-інформаційний центр	32
Цвіркун І.О. Організаційна культура наукової бібліотеки: за матеріалами дослідження НБ Львівського національного університету імені Івана Франка	39
Бунда В.М. Управління кадрами в науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка	47
Великосельська О.М. Інноваційні процеси та система якості в НБ ХНУ	54
Грищенко Т.Б., Влащенко Л.Г., Нікітенко О.М. Методи оцінювання показників якості роботи університетської бібліотеки	61
Дікунова О.А. Діалогічна взаємодія бібліотечних фахівців та користувачів бібліотеки ВНЗ як чинник у підвищенні якісної освіти	73
Білоус В.С. Престиж та привабливість бібліотечної професії та бібліотеки вищого навчального закладу	79

Кантлін С.О. Електронні інформаційні ресурси НБ К-ПНУ ім. І.Огієнка: стан та перспективи розвитку	93
Таланчук О.Б. Електронна бібліотека - потреба часу	100
Шахова М.І. Бібліотека як електронно-інформаційний центр ВНЗ	106
Івах О.С. Технології формування та використання електронних інформаційних ресурсів сучасної бібліотеки	110
Марчак Т.Ф., Мельник Т.Б. Інформаційні технології в обслуговуванні читачів: досягнення та перспективи	128
Панасюк Т.Г. Служба міжбібліотечного абонементу в НБ ХНУ: нові реалії	133
Костирко Т.М., Белодед О.В. Підсумки міжвузівського соціологічного дослідження «Молодий працівник бібліотеки ВНЗ: погляд у майбутнє».	137
Ржевцева Н.Л. Бібліометричне дослідження публікацій Міжнародної конференції КриМіко (1991-2011 рр.)	148
Мацей О.О. Методичне забезпечення діяльності наукової бібліотеки ХНУ: нові підходи	158
Веселовська О.В. Наукова робота Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка	166
Петрова Г.О. Бібліотеці Донецької політехніки – 90 років	170
Дитинник Л.В. Роль подільського товариства «Просвіта» в розвитку бібліотечної справи на Поділлі (поч. ХХ ст.)	177
Козак С.Б. Показчик «Українські вісті» в Європі й Америці (1945 – 2000) як джерело до вивчення історії української еміграції	183
Кравчук Н.М. Грані видавничої діяльності наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова	190
Опря Т.М. Участь НБ К-ПНУ ім. І.Огієнка у формуванні загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова»	194
Лебедюк О.О. Науково-дослідна робота як джерело формування інформаційних потреб студентів	199

Григоренко О.П. Професійні і лідерські якості директора наукової бібліотеки Хмельницького національного університету Олени Борисівни Айвазян	207
Бичко О.М. Створення електронної бібліографічної продукції та її використання у довідково-бібліографічному обслуговуванні наукової бібліотеки ХНУ	215
Тіщенко І.І., Герасименко Л.Є. Пріоритетні напрямки наукової бібліографії у Науковій бібліотеці ім. М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка	224
Белоус І.О. Бібліографічні видання бібліотеки Львівської політехніки – важлива складова джерельної бази з історії університету	229
Шевченко Т.Є. Словники у нашому житті: історія та сьогодення	235
Гоцанська І.С. Проблеми ефективного управління формуванням бібліотечного фонду	245
Фоміних В.В. Комплектування фонду наукової бібліотеки ВНЗ на сучасному етапі – мистецтво чи наука?	252
Макутра В.О., Фоміних В.В. Дарчі видання, як джерело поповнення фонду наукової бібліотеки Хмельницького національного університету	258
Іщенко Л.І. Просвітницька робота: час пошуку триває	263
Драчук Р.В. Збереження документів на традиційних носіях у НБ ХНУ	266
Беглецова І.О. Формування інформаційної культури читачів засобами бібліотеки	271
Литвиненко О.В. Бібліотечні фонди. Проблеми формування та збереження	276
Майструк С.В., Панасюк Т.Г. Зберегти дивосвіт Землі	279
Марчак Т.Ф. Найстаріший, але вічно молодий	283
Відомості про авторів	288

Історія та сучасність наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

В статті йдеться про історію, розвиток та реорганізацію основних чинників роботи бібліотеки: ресурсної бази, обслуговування користувачів та її структурної будови.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету, одна з найбільших книгозбірень області, в 2012 році разом з університетом відзначає 50-літній ювілей. За цей період книгозбірня пройшла складний шлях організації, становлення, розвитку й трансформації в інформаційно-культурний центр класичного університету та обласний науково-методичний центр бібліотек вишів.

Ресурсна база бібліотеки, те, що ми раніше називали фондами, розпочиналася з 1180-ти примірників, подарованих Львівським поліграфічним інститутом ім. І.Федорова. Сьогодні традиційний фонд становить близько 620 тис. примірників з різних галузей знань, який забезпечує навчальний та науковий процес університету. З кінця 90-х років ресурсна база бібліотеки почала наповнюватися електронними документами, з 2002 року відкрито електронну бібліотеку, яка на сьогодні включає понад 5 тис. навчальних та наукових документів, періодичні наукові видання університету та БД наукових журналів світу. Понад 29 тис. документів зібрано в БД «Художня література», сформовано фонд з понад 1000 довідкових та енциклопедичних видань, науково-допоміжної бібліографії.

Важливою складовою фонду книгозбірні є обмінний фонд, який створено в 1990 році. За роки його існування налагоджено книгообмін з бібліотеками вишів Києва, Рівного, Закарпаття, Тернополя, Кам'янець-Подільського. Документами з обмінного фонду нашої книгозбірні були поповнені фонди бібліотек коледжів та училищ таких міст, як Маріуполь, Дніпропетровськ, Харків, Житомир, Черкаси, Київ, Запоріжжя, Донецьк, Сімферополь, Полтава, Львів, Краматорськ, Херсон та ін.

Весь фонд книгозбірні розподілено на підсобні фонди структурних підрозділів бібліотеки, трьох інститутських книгозбірень та 9 кафедральних бібліотек.

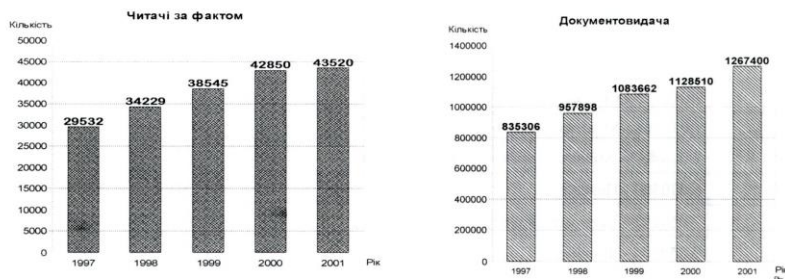
Говорячи про ресурсну базу, не можна обминути web-сайт

бібліотеки. Його значення в інформаційному забезпеченні користувачів невпинно зростає. Web-сайт нашої книгозбірні можна розглядати як інтегрований інформаційний продукт, що має розвинуту структуру і постійно вдосконалюється. За його допомогою здійснюється доступ до основних ресурсів книгозбірні: електронного каталогу, електронної бібліотеки, а також віртуальних виставок, бібліографічної та вебліографічної інформації тощо. Саме web-сайт є тим необхідним компонентом бібліотеки, який забезпечує зв'язок між різнорідними інформаційними ресурсами — і тих, що належать книгозбірні, і тих, що знаходяться за межами її структури.

Значні зміни сталися і в системі обслуговування користувачів. Нові перспективи для підвищення якості обслуговування відкрилися з появою автоматизованих бібліотечних систем. Структура обслуговування читачів в нашій книгозбірні має гарні традиції. Вся вона спрямована на своєчасне задоволення читачів необхідною інформацією. Перші 30 років накопичувала фонди, залежала від наданих бібліотеці приміщень, кількості студентів в університеті. Саме тому довгий час в книгозбірні існував один відділ обслуговування, який об'єднував і абонементи, і читальні зали бібліотеки. Із збільшенням кількості читачів, ускладненням їх запитів виникла необхідність галузевого розподілу фондів, що і було зроблено в 1994 році, після чого структура обслуговування користувачів складалася з 5 відділів. До найстарішого відділу — навчальних абонементів, приєдналися відділи економічної літератури, гуманітарних наук, технічної та природничої літератури, інформаційно-бібліографічний відділ.

Варто зазначити, що наприкінці 90-х років минулого століття і на початку другого тисячоліття завантаженість читальних залів і абонементів була колосальною. Невпинно зростали всі статистичні показники, що стало одним з чинників переходу бібліотеки на першу категорію за оплатою праці в 2001 році.

Динаміка кількісних показників читачів на всіх пунктах обслуговування та документовидачі

З 2004 року облік документовидачі на всіх пунктах видачі здійснюється в електронному режимі, що значно скорочує час на обслуговування користувачів. Крім того, надання додаткових послуг користувачам, як наприклад, «нічний абонемент», «ксерокопіювання», «сканування» та ін. також сприяло підвищенню ефективності та комфортності обслуговування читачів.

Поряд з традиційною щороку удосконалювалась віртуальна система обслуговування. Основні бази даних книгозбірні: електронний каталог, електронна бібліотека, віртуальна довідкова служба, розробка і встановлення нових сервісів (МБА, книгозабезпеченість, замовлення нової літератури та ін.) відповідали вимогам часу, миттєво доводили інформацію до читачів, давали можливість працювати з бібліотечними документами і в університеті, і вдома, не заходячи до бібліотеки.

Таким чином, за 4 роки, в період з 2001 р., коли було видано перші ламіновані читацькі картки, до 2004 року, коли в звіті про роботу бібліотеки вперше зафіксовано показник відвідуваності веб-сайту (166 тис), було закладено підґрунтя для віртуальної системи обслуговування, яка продовжує наповнюватися новими сервісами і весь час удосконалюється. Так, 2008 року до користувачів електронними ресурсами приєдналися і студенти дистанційної форми навчання. Варто зазначити, що бібліотека, враховуючи вимоги авторського права, авторизувала доступ до електронної бібліотеки та окремих БД.

Останні 5 років бібліотека працює над розширенням доступу до наукових ресурсів університету, популяризацією наукового доробку викладачів, а також об'єднанням бібліографічних ресурсів бібліотек області задля більш повного використання їх науковцями краю. 2010

року створено і виставлено на web-сайті аналітичну повнотекстову базу даних наукових публікацій викладачів університету, яка охоплює всі наукові журнали вишу, збірники наукових праць студентів тощо. Якщо раніше для пошуку необхідної статті користувач мав переглянути на web-сайті бібліотеки всі номери журналів, то завдяки новому сервісу пошук проводиться за тематикою, автором або за трансформацією слова, оскільки в БД було введено і анотації до статей. Наступним кроком в роботі з науковими БД стало створення репозитарію наукових статей викладачів.

Такі колосальні зміни в обслуговуванні користувачів не могли не вплинути на структуру системи обслуговування. Зрозуміло, що читачі, які все більше віддають перевагу електронним ресурсам та Інтернету, користуються додатковими послугами книгозбірні, вже менше відвідують традиційні читальні зали. Отже, і структура обслуговування зазнала змін. Поступово з 4-х відділів обслуговування залишилося два: обслуговування на абонементі та в читальних залах. Натомість створено відділ електронної бібліотеки, який займається комплектуванням, організацією електронних ресурсів, їх збереженням та обслуговуванням читачів. Зазнало змін і інформаційно-бібліографічне обслуговування. Електронний каталог, як комплексна БД з досконалим пошуковим апаратом, практично замінив всі карткові каталоги книгозбірні, які були поетапно законсервовані разом з СКС. З 2007 р. всі бібліографічні довідки виконуються в автоматизованому режимі за допомогою ЕК. З кожним роком збільшується кількість користувачів віртуальної довідкової служби. Зменшилась кількість фактографічних та інших бібліографічних довідок, в основному працівниками виконуються тематичні запити читачів. Виник новий вид довідок (поки що він не має визначення в термінологічних довідниках). Ми його назвали — розширена тематична довідка, коли читачеві подається не тільки бібліографічна інформація, а й повнотекстові електронні документи за темою запиту. Значно скорочує пошук користувача веббіографія, яка на сайті книгозбірні представлена Навігатором інтернет-ресурсів за профілем вишу.

Виходячи з вищесказаного, ми можемо констатувати, що за 50 років існування в НБ ХНУ накопичено значний інформаційний ресурс, спроможний забезпечити сучасного користувача як в стінах книгозбірні, так і за її межами.

**Наукова бібліотека
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка за 20 років незалежності України:
тенденції, проблеми, перспективи**

У статті проаналізована діяльність наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за 20 років української незалежності і на основі цього визначені деякі тенденції, проблеми й перспективи розвитку бібліотек вищих навчальних закладів.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, університет, наукова бібліотека, інформаційні ресурси, наукові дослідження.

Цій статті передувала опублікована в науковому збірнику хроніка діяльності наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,¹ яка в часовій послідовності представила основні події за 20 років праці і стала джерелом дослідження, мета якого – представити читачеві основні підсумки роботи книгозбірні, виявити тенденції розвитку, проблеми і перспективи, характерні для бібліотек й інших вищих навчальних закладів.

Особливості нашої університетської бібліотеки полягають, насамперед, у тому, що вона найдавніша серед книгозбірень ВНЗ Поділля, заснована на початку вересня 1918 року, має найбільший фонд – 753088 документів, структурована до потреб навчального процесу, наближена до користувачів і налічує на початок 2012 року 6 абонементів, 8 читальних залів, комп'ютерний читальний зал (20 персональних комп'ютерів) загальноуніверситетського призначення, довідково-бібліографічна бібліотека (більше 3 тис. книг), а ще 18 бібліотек – кабінетів на базі кафедр, факультетів, всього – 34 підрозділи.

Оскільки фонд і кадри розпорочені по 10 факультетах, це привело до пошуку адекватної системи управління бібліотечними процесами. Щомісяця на координаційних нарадах аналізується робота наукової бібліотеки за попередній період, визначаються завдання на наступний, заслуховуються інформації, звіти про роботу окремих підрозділів. Більш глобальні проблеми розглядаються на засіданні Бібліотечної ради, яку очолює начальник науково-дослідного сектора

університету, доктор фізико-математичних наук, професор І.М. Конет, методичні питання вирішує методична рада. Визначена система критеріїв, за якими підводяться підсумки роботи за рік, моральні і матеріальні стимули, у тому числі й премія імені Й.І. Токаря, упродовж 1948-1993 рр. незмінного керівника бібліотеки.²

Спеціалізація фонду і його концентрація в різних підрозділах вимагає посилення інформаційно-бібліографічної роботи. В університетській газеті «Студентський меридіан», майже в кожному числі, бібліотеці відводиться сторінка «Життя наукової бібліотеки», інколи – розворот, де під рубриками «Нові книги», «Акція «Подаруй бібліотеці книгу» – в дії», «Запитуйте – відповідаємо» та інших подаються списки й огляди літератури. Вони, як і віртуальні виставки, розміщуються на Сайті бібліотеки. Формуємо електронний каталог, куди занесено 230 тис. бібліографічних записів, власне – увесь активний бібліотечний фонд. Відповідні рубрики – «Бібліографія», «Рецензії» – введуться в «Наукових працях Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка» (серія «Бібліотекознавство. Книгознавство»). Використовуємо й інші випробувані форми бібліографічного інформування: бібліографічні та біобібліографічні покажчики, «Бюлетень з проблем вищої школи», «Календар знаменних і пам'ятних дат університету», Дні інформації, Дні кафедр тощо.

Особливістю минулого двадцятиріччя є й те, що діяльність книгозбірень отримала законодавче регулювання. Зокрема, Закон України «Про інформацію» (1992) закріпив право особи на отримання інформації, а бібліотеку визначив одним із важливих суб'єктів інформаційних відносин, її документальні фонди – важливим джерелом інформації, вперше дав наукове трактування низці бібліотечних понять, поставив юридичну засторогу вилученню друкованих видань з бібліотечних фондів з ідеологічних чи політичних міркувань (ст. 45).

Закон України «Про видавничу справу» (1997) передбачив обов'язкові для розсилки примірники (ст. 24), визначив основні функції Книжкової палати України як державної наукової установи у сфері видавничої справи та інформаційної діяльності (ст. 27).

Взаємовідносини між виробниками обов'язкових примірників та їх отримувачами врегулював Закон України «Про обов'язковий примірник документів» (1999), встановив відповідальність за порушення вимог.

Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995) зафіксував статус бібліотеки, її працівників і користувачів, ввів у понятійно-термінологічний апарат термін «документ», означивши ним

не юридичний акт, а матеріальну форму одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої не тільки на паперовому, а й електронному, магнітному та інших носіях. Нове найменування отримали ті, хто звертається до наших послуг: це вже не читач, а користувач, що засвідчує зрослі можливості і функції бібліотек. Закон визначив види бібліотек, унормував взаємодію між ними, порядок створення, реорганізації і ліквідації, дав право бібліотеці на додаткові платні послуги та ін.

Закон України «Про культуру» (2010) визначив роль і місце бібліотек в системі культурно-освітніх закладів держави.

У цей період з'явилося чимало інших підзаконних нормативних документів. Серед них – Укази Президента України «Про проведення в Україні у 2007 році «Року української книги» (2006), «Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні» (2009) – поставив вимогу забезпечити збереження існуючої мережі закладів культури. Постанова Верховної Ради України від 16 січня 2009 року запровадила мораторій на виселення закладів культури, у тому числі й бібліотек. Наказом Міністерства культури і туризму від 29 грудня 2008 р. затверджені типові норми часу на основні процеси бібліотечної роботи. 2010 року Держказначейство України своїм наказом внесло зміни до Інструкції з інвентаризації матеріальних цінностей, передбачивши низку нових правил інвентаризації бібліотечних фондів.³ Ці та інші нормативно-правові акти сприяли більш чіткому врегулюванню діяльності бібліотек у нових умовах.

Намітилася тенденція зростання книжкових інформаційних ресурсів бібліотек вищих освітніх закладів, удосконалення їх структури і змісту. Скажімо, книжковий фонд наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, незважаючи на списання літератури, фінансову кризу, протягом 1991-2011 рр. зріс із 788222 до 953088 примірників, тобто – майже на 165 тис.⁴ До локальної університетської комп'ютерної мережі введено понад 7 тис. підручників, навчальних, методичних посібників, наукових праць. Три чверті надходжень припали на період 2004-2011 рр. Щороку бібліотека отримує близько 350 назв журналів і газет, 100 із них – російські видання.

В умовах постійної нестачі фінансів все-таки зміцнювалася матеріальна база бібліотеки. Додались дві нових аудиторії для відділу рідкісних видань на історичному факультеті, нові приміщення отримали бібліотеки економічної, природничої та мистецької літератури, у результаті бібліотечні площі сягнули 3600 м² - на 363 м²

більше, ніж 1990 року. Оздоблення, меблі, комп'ютери, копіювальна техніка відповідає сучасним вимогам. Ми розпочали надання додаткових платних послуг з надією, що фінансові надходження посилять можливості підтримки матеріальної бази в належному стані.

У роки незалежності України в бібліотеках ВНЗ з'явилась електронна складова. 2006 року бібліотека Кам'янець-Подільського тоді ще державного університету отримала комп'ютерну програму «УФД. Бібліотека», а далі 38 комп'ютерів, ламінатор, 13 сканерів-зчитувачів, 7 принтерів, 3 сканери та іншу техніку. 2007 року був відкритий загальноуніверситетський комп'ютерний читальний зал, 2011 року – комп'ютерний читальний зал педагогічного факультету. Відбувається формування електронного каталогу, до якого внесено 230 тис. бібліографічних записів, бібліотеки електронних видань. Тільки 2011 року до цих ресурсів звернулося майже 16 тис. користувачів.

У вказаний період активізувалася науково-дослідницька бібліотекознавча діяльність колективу бібліотеки, якій 2008 року повернуто статус наукової. У штаті з'явилась посада вченого секретаря – координатора цієї роботи. На базі підрозділів проводяться семінари, діє школа передового бібліотечного досвіду, школа молодого бібліотекаря. Курси підвищення кваліфікації на базі Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти як стаціонарні, так і очно-заочні пройшли майже всі працівники бібліотеки. На основі розробленого нами Положення, затвердженого ректором університету доктором історичних наук, професором О. М. Завальнюком, проведено чотири тури атестації: 17 працівників підтвердили, а 28 підвищили свою кваліфікаційну категорію.

У бібліотеці нині працює 6 магістрів, 4 аспіранти. Троє працівників – випускників Кам'янець-Подільського училища культури заочно здобули повну вищу фахову освіту, а Н.О. Козак на базі Черкаського Східноєвропейського університету економіки і менеджменту завершила магістратуру за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність».

Тільки за останні 7 років наукова бібліотека провела 5 наукових конференцій, круглих столів з актуальних проблем бібліотечної роботи, у тому числі дві міжнародні конференції за співучасті Російської національної бібліотеки (Санкт-Петербург), з якою укладений договір про співпрацю, та науково-технічної бібліотеки Краківської політехніки (Республіка Польща), видано два збірники наукових праць серії «Бібліотекознавство. Книгознавство».⁵

Працівники наукової бібліотеки взяли участь у наукових заходах, які проводила Національна бібліотека України ім. В.І.

Вернадського, Харківська державна бібліотека ім. В.Г. Короленка, наукові бібліотеки Львівської політехніки, Хмельницького національного університету, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Хмельницького кооперативного інституту, Краківської політехніки. 2010 року директор наукової бібліотеки та завідувачки відділів наукової бібліографії, комплектування та наукової обробки літератури Т.М. Опря і О. В. Литвиненко виступили на I міжнародному бібліографічному конгресі, що проходив у Санкт-Петербурзі на базі Російської національної бібліотеки. Протягом 2005-2011 рр. під грифом бібліотеки опубліковано більше 30 окремих видань, 80 статей, головним чином, з питань історії і методики бібліотечної справи. Бібліотека отримала свою друковану історію.⁶ Проведена кропітка дослідницька робота, підготовлена і опублікована також низка статей про організаторську й науково-методичну працю корифеїв бібліотечної справи, видатних бібліографів, бібліотекознавців, керівників фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету С.О. Сірополка, Л. У. Биковського, М. І. Ясинського.⁷

На жаль, у цей перехідний період суспільного життя бібліотеки, як і інші суспільні інституції, супроводжували серйозні проблеми.

Фінансова криза в багатьох бібліотеках спричинила скорочення штату, зменшення витрат на матеріальну базу, поповнення фондів, яке, крім того, гальмують тендерні закупівлі, відновлені новою владою і поширені на придбання книг, періодики. Уповільнилась закупівля комп'ютерної техніки, на сьогодні науковій бібліотеці університету ще не вистачає 20 персональних комп'ютерів, 11 принтерів, 2 сканери, 2 ксерокси, 8 сканерів штрих-кодів.

Є й кадрові проблеми. Низький рівень пенсій не забезпечує оптимального рівня життя людей, тому й зростає частка працівників пенсійного віку. Посилення освітнього потенціалу працюючих розбивається у високу плату за здобуття повної вищої освіти, ступеня магістра тощо.

Вже кілька років так звана оптимізація руйнує систему масових бібліотек. За п'ять останніх років мережа масових бібліотек Хмельницької області, наприклад, скоротилася з 896 до 884 бібліотек. Серед діючих з'явилися такі симбіозні утворення, як бібліотеки-клуби (5 одиниць), клуби-бібліотеки (43), бібліотечні пункти (212), які за сумісництвом і безоплатно обслуговуються працівниками сусідніх бібліотек чи іншими фахівцями, і таких закладів набралось аж 260.⁸ Звичайно, це ослаблює виконання бібліотеками інформаційних,

просвітницьких, виховних функцій. На жаль, грудень 2011 – січень 2012 рр., час підготовки і прийняття бюджетів, ще більше погіршив ситуацію – відбулись нові закриття, об'єднання, реорганізації бібліотечних закладів. Намітилася й негативна тенденція зменшення фонду масових бібліотек. Наприклад, 2010 року вони отримали 175310 документів, а списали 410410. За 2006-2010 рр. тільки по Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. М. Островського фонд зменшився на 228180 примірників, по сільських – на 754 тис., а загалом по системі – на 1 млн. 103 тис. одиниць.⁹

Тому в найближчій перспективі необхідно динамічно нарощувати інформаційний ресурс, особливо за рахунок електронної складової. Адже студенти-заочники, які в значній мірі послуговуються фондами масових бібліотек, тепер все частіше шукатимуть навчальну літературу в бібліотеках вищих навчальних закладів. До нас прийде міський читач, і ми його маємо обов'язково прийняти, обслужити.

Аналіз діяльності бібліотек у нових умовах висвітлює не тільки проблеми, а й точки прикладання наших зусиль.

Перед науковою бібліотекою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка стоїть невідкладне завдання здійснення повної комп'ютеризації і автоматизації бібліотечних процесів, дальшого формування електронного каталога, нарощування бази електронних видань. При цьому 2012 року основна увага буде приділена створенню електронного каталога рідкісних і цінних видань, а їх у фонді бібліотеки є більше 27 тис., ремонту зношених книг, їх оцифруванню.

Гостро стоїть проблема площ, особливо у центральному абонементі, де зберігається більше 700 тис. документів, та відділі рідкісних видань. Проблему наближення документів до читача, як і проблему площ для центрального абонементу, у значній мірі вирішило б відкриття читального залу іноземної літератури та залу періодичних видань.

Поповненню фондів, особливо найновішими виданнями, сприяло б звільнення бібліотек від обтяжливих тендерних процедур.

Все настирніше проглядає потреба в кооперації зусиль бібліотек ВНЗ, публічних бібліотек у галузі створення й використання в області корпоративного електронного каталога, повнотекстових баз даних для якомога повного задоволення інформаційних потреб студентів, викладачів, усіх користувачів.

Варто Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України відпрацювати систему підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, у першу чергу – керівників бібліотек та завідувачів

загальнобібліотечних підрозділів на базі Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України та провідних бібліотек України (Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського та наукової бібліотеки Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, зокрема), атестацію працівників бібліотек унормувати положенням, як це зроблено, приміром, для педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл.

Аналіз діяльності наукової бібліотеки К-ПНУ ім. І.Огієнка дає підстави для наступних висновків:

- незалежність, яку отримала наша держава 20 років тому, благотворно вплинула на розвиток університетських бібліотек, без яких отримати вищу освіту неможливо;

- попри труднощі перехідного періоду, удосконалювалася мережа і внутрішня структура бібліотек, започаткувалася кооперація інформаційних ресурсів, бібліотечні процеси набувають все виразніших ознак автоматизованих, комп'ютеризованих;

- суттєво зріс фонд книжкових та електронних видань, удосконалювалася матеріальна база й кадровий потенціал, активізувалася наукова діяльність бібліотек;

- у той же час в умовах комерціалізації взаємовідносин з'явилося чимало нових проблем, насамперед, з фінансуванням; до різких перемін у діяльності бібліотек і психологічно, і професійно не готовою виявилася значна частина працівників, поповнення фондів ускладнили відновлені тендерні процедури закупівлі книг, електронних і періодичних видань;

- однак бібліотечна громадськість виявилася здатною долати ці та інші труднощі і, за умови оптимальної фінансової підтримки, сприятливого нормативного поля, перетворити бібліотеки в сучасні потужні інформаційні центри, успішно виконати функції інформаційного забезпечення навчально-виховного, науково-методичного процесу.

Використані джерела і література:

1. Прокопчук В.С. Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за 20 років незалежності України: хроніка, факти / В.С. Прокопчук, В.М. Бунда // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2011. – Т. 17. – С. 121-146.

2. Премія заснована 2005 року і відповідно з Положенням вручається у Всеукраїнський день бібліотек, її першими лауреатами стали Л.П. Смолінська, В.М. Пархоменко, Н.Д. Крючкова, Т.М. Опря,

В.М. Бунда.

3. Див.: Офіційний вісник України. – 2010. – № 80. – С. 153-154.

4. Прокопчук В.С. Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за 20 років незалежності: хроніка, факти... – С. 121.

5. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету / [ред. кол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (від. ред.) та ін.] – Кам'янець-Подільський: К-ПНУ, 2008. – 400 с. – (Серія: “Бібліотекознавство. Книгознавство”; вип. 1); Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – Вип. 2. – 648 с.

6. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту: іст. нарис / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 284 с.: іл.

7. Прокопчук В.С. Кам'янець-Подільський період у бібліотечній діяльності М.І. Ясинського/ Держ. заклад «Харківська держ. б-ка ім. В.Г. Короленка» ; [уклад.: Т.О. Сосновська, В.О. Ярошик]. – Х.: Харк. держ. б-ка ім. В.Г. Короленка, 2009. – С. 14-25; Його. Кам'янець-Подільський період в житті й діяльності видатних українських бібліотекознавців і бібліографів С.О. Сірополка, Л.Ю. Биковського, М.І. Ясинського / В.С. Прокопчук // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства: матер. наук.-практ. конф. 12 листоп. 2009 р., м. Львів. – Л.: Вид-во нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. – С. 214-224; Його. Організаційна і бібліотекознавча праця С.О. Сірополка, Л.Ю. Биковського, М. І. Ясинського у фундаментальній бібліотеці Кам'янець-Подільського державного українського університету / В.С. Прокопчук // Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки: матер. всеукр. наук. конф., Кам'янець-Подільський, 6-7 жовтня 1929 р. / редкол.: Смолій В.А., Верестюк В.Ф., Завальнюк О. М. [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2009 – С. 360-367; Його. Бібліотекознавчий доробок Левка Биковського кам'янецького періоду (вересень-травень 1920 рр.) / Прокопчук Віктор Степанович // Матеріали другої науково-практичної конференції «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства» / ред. рада: Ю.Я. Бобало, А.Г. Загородній [та ін.], Львів, 23 вересня 2010 р. – Л.: Вид-во Львівського політехніки, 2010. – С. 26-33; Його. Бібліографія Л.Ю. Биковського кам'янецького періоду (1919-1920) / В.С. Прокопчук, О.В. Литвиненко // Наукові праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільський:

Аксиома, 2010. – С. 597-600. – (Серія: “Бібліотекознавство. Книгознавство”; вип. 2); Його. Кам’яничани-бібліотекознавці в еміграції // Подільська еміграція в контексті європейської та світової культури: матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 17-18 берез. 2011 р. – Хмельницький: Заколотний М.І., 2011. – С. 26-40; Його. Бібліотекознавчі погляди І.І.Огієнка і втілення ним їх у практику бібліотечного будівництва в Україні та західній українській діаспорі / В.С. Прокопчук // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: наук. зб. – Кам’янець-Подільський : К-ПНУ ім. І Огієнка, 2011. – С. 247-257. – (Серія іст. та філолог.; вип. 8); Його. Огієнко І.І., Сірополко С.О., Биковський Л.Ю. : любов до книги – крізь усе життя / В.С. Прокопчук// Матеріали третьої науково-практичної конференції «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», м. Львів, 29 верес. 2011 р. – Л. : Вид-во Львівської політехніки, 2011. – С. 130-154.

8. Аналіз діяльності бібліотек Хмельницької області за 2010 р. / ХОУНБ ім. М. Островського; уклад. Маковська В.В., Грудецька Т.М., відп. за вип. Н.М. Синиця. – Хмельницький, 2011. – С. 20-21.

9. Див.: Аналіз діяльності бібліотек Хмельницької області за 2006, 2007, 2008, 2009 і 2010 рр. , зроблений Хмельницькою обласною універсальною науковою бібліотекою ім. М. Островського.

*Глухенька В.О.,
м. Хмельницький*

Комплексні інформаційні рішення в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету

В доповіді висвітлені основні напрямки стратегії розвитку інформаційної системи в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету та представлено віртуальну систему обслуговування користувачів.

Основним напрямком стратегії розвитку наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на сьогодні є досягнення високого рівня якості бібліотечних послуг для забезпечення навчання і наукових досліджень студентів та науковців університету за допомогою застосування новітніх інформаційних технологій.

З метою більш ефективного впровадження вищезазначеної політики було розроблено перспективну програму розвитку наукової бібліотеки ХНУ на 2007 - 2016 роки.

Основними напрямками реалізації даної програми визначені:

1. Оперативне, якісне та комфортне обслуговування читачів із застосуванням автоматизованих технологій, задоволення їхніх інформаційних запитів, підвищення загальної культури обслуговування.

2. Інформаційне забезпечення усіх напрямків роботи ВНЗ; сприяння популяризації наукової діяльності університету - проведення інформаційних заходів, презентацій, виставок наукових робіт викладачів та студентів ХНУ.

3. Творче партнерство з кафедрами та інститутами.

4. Подальше впровадження і розвиток інформаційних технологій.

5. Формування бібліотечного фонду, що максимально забезпечує потреби користувачів бібліотеки в документах та інформації.

Комплексний підхід та покрокове створення інформаційної системи в книгозбірні:

1-й крок – розробка концептуального бачення розвитку електронного середовища в бібліотеці та формування інфраструктурного рішення з відповідним матеріально-технічним забезпеченням:

- створено зал електронної інформації з 15 АРМ для користувачів, які мають вихід в Інтернет;

- сформовано штати відділів інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення з секторами програмного забезпечення, технічного забезпечення та адміністрування Web-сайту, електронної бібліотеки з сектором обслуговування читачів в залі електронної інформації;

- для підтримки великої кількості даних та для оперативного виконання звернень користувачів придбано 3 потужних сервери (два 2*Хеон 2400/ RAM 2048 Мб/ HDD 2*80 G, на яких містяться електронний каталог та повнотекстові ресурси та Cel 2400/ RAM 512 Мб/ HDD 120G, який виконує функцію проксі-сервера та Web-сервера бібліотеки);

- розроблено лінгвістичне забезпечення – створено тематичний рубрикатор на основі таблиць УДК, розроблено систему інших довідкових словників в електронному вигляді;

- забезпечено методичну підтримку: працівниками науково-методичного відділу разом із фахівцями інших підрозділів розроблено понад 40 інструкцій, положень, пам'яток; організовано навчання роботі на ПК персоналу;

- придбано систему «УФД. Бібліотека» для автоматизації основних технологічних процесів.

2-й крок – важливою складовою успіху в процесі впровадження інформаційних систем є забезпечення фінансування програми, що вирішується в книгозбірні двома шляхами:

- із загальноуніверситетського бюджету згідно кошторису, який складається бібліотекою на поточний рік і затверджується ректором університету,

- за рахунок власних коштів, що надходять від надання додаткових платних послуг користувачам бібліотеки.

3-й крок – впровадження нових інформаційних сервісів для користувачів книгозбірні:

- розроблено додаткове програмне забезпечення програмістами відділу інформаційного забезпечення бібліотеки (всі програмні продукти, які впроваджені впродовж 2002 - 2011 років, орієнтовані на роботу в комп'ютерній мережі, побудовані за архітектурою клієнт-сервер, базуються на системах управління базами даних реляційного типу, які підтримують стандарт SQL);

- створені бази даних:

- електронний каталог наукової бібліотеки ХНУ (бібліографічна),

- електронна бібліотека ХНУ (повнотекстова),

- книгозабезпеченість навчального процесу ХНУ (бібліографічна),

- анотована база даних наукових публікацій (повнотекстова),

- обмінно-резервний фонд наукової бібліотеки ХНУ (бібліографічна),

- навігатор Інтернет-ресурсів за профілем ВНЗ (вебіографічна),

- зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області (бібліографічна).

- впроваджені додаткові сервіси для користувачів:

- віртуальна довідкова служба,

- віртуальні виставки,

- «Радимо почитати» (огляд художньої літератури),

- замовлення документів по МБА в он-лайн режимі на Web-сайті книгозбірні,

- замовлення нової літератури для навчального процесу викладачами університету в он-лайн режимі на Web-сайті книгозбірні,

- доступ до формуляра читача на Web-сайті бібліотеки.

4-й крок – організація Web-сайту книгозбірні, який за своєю суттю є Web-порталом і виконує такі головні завдання:

- організація масового і ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі,
- формування інформаційних ресурсів, направлених на задоволення потреб спільноти університету та колеґ-бібліотекарів методичного об'єднання книгозбірень ВНЗ Хмельницької області,
- підвищення якості обслуговування та надання додаткових послуг бібліотекою ХНУ студентам та науковцям університету,
- формування публічних інформаційних ресурсів для представлення у всесвітній мережі наукових здобутків вчених університету,
- налагодження зворотного зв'язку між бібліотекою та її користувачами.

Сьогодні в науковій бібліотеці ХНУ під впливом інформаційних технологій створена нова система обслуговування читачів (див. рис.1), розроблено засоби віддаленого доступу до інформаційних ресурсів, а також досліджуються джерела, які можна використовувати, якщо у книгозбірні відсутня необхідна інформація. Формування системи обслуговування визначають такі фактори: активізація бібліотеки як інформаційного центру університету; створення електронних баз бібліотеки; зміни в інформаційних потребах користувачів; структурні зміни фонду бібліотеки.

Рис. 1. Віртуальна система обслуговування НБ ХНУ

Запровадження в бібліотечну практику нових технологій зумовлює перегляд концепції обслуговування користувачів, розширює можливості книгозбірні: водночас із обслуговуванням своїми фондами та ресурсами вона забезпечує доступ до зовнішніх інформаційних ресурсів. Надається доступ користувачам бібліотеки до відомих в світі БД, як, наприклад, Springer, Blackwell тощо.

Протягом всього часу запровадження нових технологій нас цікавила думка читача, його сприйняття нововведень й уміння ними користуватися. Тому ряд досліджень було присвячено вивченню думки користувача щодо запровадження інформаційних технологій: “Комп’ютеризація в бібліотеці: думка читачів та бібліотекарів”, “Використання інформаційних електронних ресурсів бібліотеки”. Логічним продовженням стало дослідження інформаційних потреб молоді “Інформаційні запити користувачів в системі ОЗО”, “Система ціннісних орієнтирів студентів”, “Використання бібліотечних ресурсів та задоволення попиту читачів” тощо. Результати досліджень дають відповіді на такі важливі запитання: канали надходження інформації до студентів в сучасному інформаційному середовищі; роль бібліотеки в наданні інформації студентам, якість цієї інформації та її вплив на розвиток окремої людини. Використовуючи результати досліджень, книгозбірня намагається не тільки забезпечити навчальний процес, а й допомогти студентові розвинути творчі та комунікативні здібності, знайти своє місце у житті.

Підводячи підсумки 50-річного шляху розвитку наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, можна з впевненістю сказати, що книгозбірня виконує свою місію із забезпечення інформацією наукового та навчального процесів університету на сучасному рівні.

*Трунова І.М., Чабан К.А.
м. Хмельницький*

Інновації публічних бібліотек області в розвитку нових послуг та в організації взаємодії з користувачем

Описано досвід роботи публічних бібліотек Хмельницької області із створення бібліотек-музеїв, участі у грантовій діяльності та розвитку інформаційних технологій.

Describes the experience of public libraries of Khmelnytsky region on the creating libraries-museums, participation in grant activities and development of information technologyies.

За визначенням Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» публічні бібліотеки – загальнодоступні установи. Повноцінне функціонування бібліотеки неможливе без актуальних інформаційних ресурсів, таких видів послуг, які б відповідали запитам користувачів різних вікових категорій та соціальних груп та дозволили мешканцям населеного пункту відчувати власну причетність до історії свого краю, виховання молоді, які б сприяли розвитку установи та робили б її місцем навчання та дозвілля.

Державна та регіональна політика в бібліотечній справі спрямована на забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, створення бібліотечних інформаційних мереж і телекомунікаційних систем. Одним із основних завдань управління культури, туризму і курортів облдержадміністрації як структурного підрозділу органу виконавчої влади в області є реалізація державної політики в галузі культури, сприяння комплектуванню та оновленню бібліотечних фондів, забезпечення доступності всіх видів культурних послуг.

Стратегічні і тактичні завдання щодо розвитку в області публічних бібліотек визначені та реалізуються прийнятими розпорядженнями голови облдержадміністрації «Про стан та пріоритети розвитку публічних бібліотек на селі», «Про обласний план заходів щодо розвитку бібліотечної справи на 2011-2015 роки», «Про підготовку до реалізації в області міжнародного проекту «Глобальні бібліотеки/Бібліоміст», рішеннями сесій обласної ради «Про обласну програму розвитку культури на період до 2012 року» та «Про обласну програму поповнення бібліотечних фондів на 2008-2011 роки», де, зокрема, йдеться про необхідність поповнення та оновлення матеріально-технічної бази та бібліотечних фондів установ, посилення ролі бібліотек як інформаційних центрів, їх участь у грантовій та краєзнавчій діяльності, забезпечення населення оперативною інформацією в Інтернет.

Мережа публічних бібліотек області нараховує 884 установи, з них 3 обласні, 23 центральні районні та міські, 41 бібліотека для дітей, 775 сільських бібліотек. Щорічно їх послугами користується близько 350 тисяч жителів, з яких третю частину складають діти та молодь. Фінансова підтримка надається, в першу чергу, тим публічним бібліотекам, які впроваджують в своїй діяльності нові технології, розвивають нові способи та шляхи взаємодії із громадою шляхом створення при бібліотеках Інтернет-центрів та пунктів колективного доступу населення до оперативної інформації органів влади, музейні

та народознавчі кімнати, забезпечують розвиток гурткової та клубної роботи з молоддю і літніми людьми.

Цікавий досвід поєднання бібліотечної діяльності в публічних бібліотеках з елементами музейної роботи накопичено в бібліотеках-музеях області. Серед них вирізняються меморіальні бібліотеки-музеї: письменників Д.Прилука у с.Божиківці, Лісового у с.Коржівці, Ю.Сіцінського у с.Мазники Деражнянського району, М.Красюк у с.Пліщин Шепетівського району, Г.Дем'янчука у с.Карпилівка Білогірського району. Вшановані відомі в народі месник У. Кармалюк у бібліотеці с.Волоське, Герой Радянського Союзу М.Мевш у с.Згарок, бібліотекар Д.Янушкевич у с.Вовковинці Деражнянського району, заслужений працівник сільського господарства України Є.І.Підлісний у с. Скіпче Городоцького, Герой Соціалістичної праці В. Федорчук у с. Чотирбоки Шепетівського району та інші.

Народознавство та фольклор обрані профілем бібліотек-музеїв «Побут, звичаї, традиції мого села» у с.Грим'ячка, історії гончарства у с.Адамівка, вишиванки у с.Великий Олександрів Вінківського району, народного побуту у селах Березівка, Отроків, Борсуки Новоушицького, старожитностей у селі Руда Кам'янець-Подільського району, історії і переказів села у с.Шрубків Летичівського, стародавнього хатнього начиння у с.Велика Медведівка Шепетівського району, «Подільська хата» у с.Бражинці Полонського, кімнати-музею у Ізяславській районній бібліотеці. Історія села є профілем музейних експозицій та розгорнутих виставок багатьох публічних бібліотек.

На теренах Хмельниччини діє 72 таких заклади. Вони мають своє неповторне обличчя, є своєрідною візитівкою та пам'ятними місцями у районі, пропонуються до огляду туристам, приваблюють шанувальників старовинностей, людей, які дарують бібліотечним колекціям власні речі, членів їх родин, спонукають до наукової та дослідницької роботи, використання інформації з бібліотечних фондів та звернення до архівів, сприяють налагодженню зв'язків з родинами вшанованих осіб, залученню додаткових коштів та ресурсів до розвитку бібліотек.

Запровадження автоматизованих інформаційних технологій – один із перспективних напрямів діяльності публічних бібліотек області, що повністю змінює їх обличчя і перетворює на сучасний інформаційний заклад. Для користувачів бібліотек з'являється нова інформація з усіх галузей знань, нові можливості навчитись та опанувати досі невідомі заняття, розвинути власні уподобання та смаки, спілкування з родичами з-за кордону каналами електронної та відео пошти, бути учасниками любительських об'єднань не лише у

власному місті чи селі, а й в усьому світі.

Темпи освоєння бібліотекарями новітніх інформаційних технологій з року в рік зростають, у першу чергу за рахунок залучення ними позабюджетних ресурсів, і, зокрема, участі у грантовій діяльності. Якщо у 2009 році в публічних бібліотеках області було 198 комп'ютерів, у 2010 році - 275, то у 2011 році їх кількість зросла до 400, й в першу чергу завдяки реалізації програми «Глобальні бібліотеки/Бібліоміст». Участь бібліотек в програмі відбувається на конкурсній основі, а фінансування забезпечується на паритетних началах, при чому грантодавач надає та встановлює комп'ютери, програмне забезпечення, проводить навчання персоналу за умови, що місцева влада гарантує підготовку приміщення бібліотеки до відкриття там Інтернет-центру, а саме: забезпечує проведення необхідних ремонтних робіт, опалення на постійній основі, встановлення систем охорони та оплати користування виділеною лінією і праці бібліотекаря.

Завдяки реалізації проекту в області уже обладнано комп'ютерною технікою для надання послуг у мережі Інтернет 46 публічних бібліотек 10-ти бібліотечних систем, 28 сіл, 6 міст та 9 районів, які отримали техніки та обладнання на суму близько 780 тисяч гривень. На базі обласної універсальної наукової бібліотеки імені М.Островського створено і функціонує регіональний тренінговий центр, на діяльність якого грантодавцем виділено близько 70 тисяч гривень та близько 400 тисяч гривень – на його функціонування.

На основі застосування комп'ютерних та інформаційних технологій під егідою обласних бібліотек створюються та надаються у доступ користувачам власні бази даних електронних каталогів, статистичної, краєзнавчої, правової та іншої повнотекстової і бібліографічної інформації, функціонують корпоративні сервіси.

В обласному центрі та місті комп'ютери та Інтернет у публічних бібліотеках - не новина, для сільської місцевості відкриття Інтернет-центру стає подією року. Люди по-іншому починають використовувати та оцінювати діяльність установи. Про це засвідчується, коли відвідуєш подібні установи. Гарні враження від знайомства з такими бібліотеками отримують не лише читачі. Грамоти та подяки місцевої адміністрації, Національної парламентської бібліотеки України для дітей та Міністерства культури України отримали працівники бібліотек, які продемонстрували досвід діяльності учасникам проведеної восени 2011 року Всеукраїнської конференції директорів обласних бібліотек для дітей «Бібліотека для дітей: нове бачення, нові орієнтири, соціальне партнерство».

У зв'язку із започаткованою в державі та області низкою реформ, оптимізацією мережі публічних бібліотек важливо визначити ті пріоритети, які в подальшому будуть впливати на гуманітарну політику області та розвиток суспільства. Прикро, коли при закритті установ подекуди забувають зважити на роль публічної бібліотеки. «Читання книг порушило в мені палке бажання закласти і свій скромний камінчик у величну будівлю природознавства», - сказав відомий Чарльз Дарвін. Хто зна, чи став би науковець відомим на весь світ, якби не та публічна бібліотека, до якої він ходив і де читав книги. Відвідування бібліотек породжує в дітей і молоді тягу до інформації та знань, спонукає до розумової, фізичної діяльності, занять творчістю, формує високоморального та свідомого громадянина. Але тільки тоді, коли в цій бібліотеці створені відповідні умови, є комфортно і цікаво, коли на допомогу у вирішенні складних життєвих ситуацій приходять доброзичливі та кваліфіковані фахівці.

Література:

1. Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Закон України// Відомості Верховної Ради України .-2000.- N 23, Ст.177.
2. Про затвердження Положення про управління культури, туризму і курортів облдержадміністрації : Розпорядження голови Хмельницької облдержадміністрації від 10.03.2010 року № 86/2010-р: Електронний ресурс // <http://www.adm.km.ua/index1.php?link=262>
3. Про підготовку до реалізації в області Міжнародного проекту «Глобальні бібліотеки»: Розпорядження голови Хмельницької облдержадміністрації від 28 липня 2008 року №393/2008-р.
4. Методичні рекомендації щодо створення на базі публічних бібліотек поліфункціональних установ бібліотек-музеїв / Упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадміністрації; Уклад.: Г.Й. Фурманчук, К.А. Чабан. - Хмельницький, 2009.- 32 с.

*Синиця Н.М.,
м. Хмельницький*

Бібліотека – територія успіху: досвід Хмельниччини у реалізації соціальних програм

У статті детально висвітлено досвід бібліотек Хмельницької області у реалізації соціальних програм.

Ще у XIX столітті німецький статистик Ернест Енгель виявив закономірність: з ростом особистих доходів питома вага витрат на харчування знижується, доля витрат на одягу, житло і комунальні послуги змінюється незначно, а доля витрат на задоволення культурних потреб значно зростає.

Враховуючи те, що якість життя - це ступінь задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людини, окремої громади, суспільства, то покращення якості життя є базисом розвитку культури, розвитку інформованості.

І важлива роль у цьому належить бібліотекам.

Розвиваючись, трансформуючись і адаптуючись до нових умов, вони залишаються універсальним культурно-інформаційним феноменом і займають важливе місце у розвитку суспільства.

Всі ми розуміємо, що інформація є основою різностороннього розвитку, що кожна сфера суспільства та особистості залежить від своєчасної та достовірної інформації, рівня розвитку бібліотеки, впровадження і використання інформаційно-комунікативних технологій, через які бібліотека репрезентує своє нове значення, надає новий рівень доступу до інформації, впроваджує нові методи організації внутрішнього простору та зовнішнього впливу бібліотек.

Запорукою успішного розвитку бібліотек є її затребуваність, потреба громадян у доступу до інформаційних джерел.

Соціальна значимість бібліотеки визначається її діяльністю, що виражається у трьох її ознаках:

1. Здійснення соціально-орієнтованої бібліотечної політики, тобто забезпечення обслуговування всіх прошарків населення.

2. Забезпечення інформаційного обміну між владою і населенням, тобто забезпеченням жителів фактографічною та аналітичною інформацією соціального, економічного та правового характеру.

3. Сприяння формуванню громадського суспільства.

Тобто бібліотека є ресурсом розвитку громадського суспільства.

Під впливом соціально-економічних змін, впровадження нових інформаційних технологій перед бібліотеками постають нові завдання, нові соціальні орієнтири.

В останні роки функції бібліотеки розвиваються та базуються на інтеграційних процесах, партнерстві, комунікаційному розвитку, взаємодії із суміжними сферами культури та громади, адже саме через бібліотеку є можливість відкрити можливості її розвитку.

Одним із принципів соціального партнерства є взаємовигода

від спільної діяльності. Бібліотека починає себе усвідомлювати не як окремий інститут, а місце, де перетинаються множинні інтереси кожного члена громади.

Ми позиціонуємо свою бібліотеку і бібліотеки області як територію успіху. Адже життя потребує інтелектуального забезпечення всіх сфер життя людини і завдання бібліотек - надавати знання, розвивати інтелект, створювати такі умови і можливості, щоб кожен користувач у бібліотеці зміг взяти для себе те, що йому потрібно для задоволення особистих потреб, всестороннього і гармонійного розвитку.

Адже навіть невелика публічна бібліотека є локальним місцем збереження і ретрансляції колективної пам'яті, і цим визначається її роль в загальнокультурному процесі.

Завдяки електронним технологіям частина бібліотек, і що приємно, серед них є і сільські бібліотеки, мають можливості виходити за рамки своєї інформаційної бази, при цьому виступаючи посередниками використання продуктів і послуг інших бібліотек та інформаційних структур, що в свою чергу потребує знання інформаційних ресурсів, уміння оцінити їх якість та зробити правильний вибір, що стимулює розвиток самих бібліотек.

Хмельницька область є учасником проекту Європейського Союзу «Підтримка сталого регіонального розвитку в Україні», і коли розроблялась «Стратегія розвитку Хмельниччини на 2011-2020 роки», проводився SWOT-аналіз, тобто виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз для розвитку.

Аналіз показав, що у групах респондентів, які мають повний доступ до інформації (влада, підприємництво, бізнес, освіта), поінформованість була сильною стороною, а у групах малого бізнесу, сільгоспвиробників, туристично-рекреаційної галузі вона виявилась слабкою стороною, тобто фактором, який перешкоджає або обмежує розвиток області.

Тому серед важливих напрямків роботи робочої групи у розробці Стратегії було забезпечення права жителів на інформацію. Розроблено конкретні проектні пропозиції, як зробити більш доступною інформацію для всіх, і не тільки в отриманні інформації, а й дати навички вміння презентувати свій край, свої потенційні досягнення; і одна з ключових ролей у забезпеченні цього напрямку Стратегії належить бібліотекам.

У травні на сесії обласної ради Програма була затверджена, і зараз бібліотеки разом з владними і громадськими організаціями працюють над спільними соціальними проектами, які формуються під

впливом потреб громади, безпосередньо впливають на неї, роблять бібліотеки центром громади і використовують можливості бібліотек для використання своїх потреб.

Сьогодні питання відкритості та прозорості органів державної влади і місцевого самоврядування мають бути пріоритетними, адже потреба громадян у доступі до інформаційних джерел є запорукою успішного соціального, економічного та технологічного розвитку. Це демонструє рівень ефективності демократичних інститутів, розробка законів відбувається в тіснішому контакті законотворців з громадськістю.

Серйозною проблемою задоволення інформаційних потреб громадян є не тільки доступність, а й питання інформаційно-правової культури споживачів, створення єдиної мережі між інформаційно-аналітичними службами органів влади різного рівня для швидкого пошуку та обміну інформацією.

Процес оптимізації доступу до інформації здійснюється завдяки розвитку інформаційних технологій, що включає в себе не тільки підвищення рівня їх використання з боку органів влади, але й навчання споживачів інформації.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім.М.Островського входить до Мережі Пунктів Доступу громадян (ПДГ) до офіційної інформації. Для задоволення потреб користувачів ми створили місця доступу до ПДГ у інформаційно-бібліографічному відділі, читальному залі та Інтернет-центрі, а у вільний від тренінгів час відвідувачі можуть скористатися комп'ютерами у тренінговому центрі, створеному за програмою "Бібліоміст".

Після участі фахівців бібліотеки у фокус-семінарі «Інформація органів влади для громадян у публічній бібліотеці: пошук, доступ, консультування», який проходив у Національній парламентській бібліотеці України 2009 р., розроблено план інформування працівників бібліотеки та бібліотек області щодо можливостей та шляхів розвитку доступу користувачів до електронного урядування, налагодження чіткої комунікаційної системи «Влада → Бібліотека → Населення → Влада».

Цьому сприяє і діяльність Центру регіональної інформації, який діє у бібліотеці. Тут зібрано в паперовому та електронному вигляді документи та неопубліковані матеріали, що стосуються діяльності місцевої влади. У кожній центральній бібліотеці діють центри краєзнавчої та регіональної інформації, у сільських бібліотеках — куточки місцевої інформації.

В області проведено обласний огляд-конкурс бібліотек на

кращу організацію роботи з інформування населення про діяльність органів місцевого самоврядування «Влада. Бібліотека. Населення». У конкурсі взяли участь усі ЦБС області. Були подані аналітичні, довідкові матеріали, фотоальбоми, інформації в ЗМІ, відгуки представників влади та користувачів. Усі ці матеріали висвітлюють організацію роботи бібліотек над відкритістю інформування населення про діяльність органів влади та зворотний зв'язок з населенням, формуванням правової культури у населення, наданням вільного доступу до правових інформаційних ресурсів через фонди, каталоги, електронні бази даних.

У своїй роботі ми тісно співпрацюємо з Центром підготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, державних установ та організацій, Хмельницьким університетом управління та права. Майбутні юристи допомагають виконувати запити громадян юридичного спрямування, надають консультації як бібліотечним фахівцям, так і користувачам.

Працівники бібліотеки виступають перед слухачами з інформаційними порадами, проводять бібліографічні уроки, огляди нової літератури, готують списки літератури, а проведення практичних занять з використанням Інтернет-технологій дає можливість показати роль бібліотеки у цьому важливому ланцюжку електронного урядування, тому що одним з головних завдань бібліотеки є формування навичок у користувачів, необхідних для отримання інформації.

Відповідно до «Обласної програми правової освіти населення» в бібліотеці діє клуб правових знань «Держава. Право. Громадянин».

Кожна людина, яка звернулась до бібліотеки, отримує необхідну пораду, консультацію, доступ до Інтернет-ресурсів.

Творцем змін у місцевому соціальному розвитку є реалізація спільних соціальних проєктів бібліотеки і громади. І користувачі дивляться на роботу бібліотеки не з ефективності технологічних процесів бібліотеки, а ефективності їх обслуговування, тобто отримання ними послуг, а важливим способом виміру якості роботи бібліотеки є «Бібліотека допомогла» (знайти роботу, отримати прибуток, побудувати будинок і т.д.) Спільно з громадською організацією «Союз Чорнобиль - Україна» ми реалізували проєкт «Стратегія успіху». Це поєднання можливостей: Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Миколи Островського, регіонального тренінгового центру, бібліотек – переможців проєкту «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету» за програмою Бібліоміст для розвитку громад

та громадських організацій. Бібліотека здійснювала навчання: основ комп'ютерної грамотності, користування електронною поштою, пошуку інформації, вмінню спілкуватися і презентувати партнерам та донорським організаціям концепції власних проєктів, пошуку та залученню додаткових ресурсів для підвищення організаційної спроможності громади, роботі в соціальних мережах.

Тому стратегія успіху бібліотеки визначається її сучасністю, тобто можливістю надати всю необхідну інформацію користувачам. Маючи таку інформацію, поінформована громада використає її для свого розвитку і підвищить якість життя, частіше буде використовувати можливості бібліотек, тим самим впливати на їхній розвиток.

Сьогодні питання відкритості та прозорості органів державної влади і місцевого самоврядування повинні бути пріоритетними, адже потреба громадян у доступі до інформаційних джерел є запорукою успішного соціального, економічного та технологічного розвитку.

Відповідно до «Обласної програми правової освіти населення» в бібліотеці діє клуб правових знань «Держава. Право. Громадянин».

Сьогодні Хмельницька обласна наукова бібліотека надає новий рівень доступу громадян до інформації та знань: електронне урядування, доступ до різноманітної інформації через Інтернет, безкоштовний бездротовий WI – FI, тут діє пункт доступу громадян до офіційної інформації, центр регіональної інформації та регіональний консультаційний центр, де створюються ресурси, спрямовані на розвиток та поінформованість жителів міста та області.

Бібліотека – це не лише книги, газети, журнали. Це, перш за все, люди. Саме вони створюють творчу ауру установи. Колектив бібліотеки, який сьогодні нараховує 65 висококваліфікованих фахівців, розуміє, що підвищення престижу бібліотеки залежить від багатьох чинників, в тому числі від вміння самих бібліотекарів консолідувати свої зусилля для вирішення головної соціальної місії – служіння суспільству.

Життя з кожним днем розширює коло завдань, які стоять перед бібліотеками, тому фахівці обласної універсальної наукової бібліотеки роблять усе можливе для забезпечення сучасного рівня обслуговування читачів, реалізації конституційного права громадян України на всебічний розвиток особистості, підтримку ідеалів вільного, відкритого і демократичного суспільства.

Наукові засади процесу трансформації бібліотеки НТБ ДонНТУ в бібліотечно-інформаційний центр

В роботі розглянуто основні напрямки проведення наукових досліджень у науково-технічній бібліотеці ДонНТУ у зв'язку з трансформацією її у бібліотечно-інформаційний центр.

Article considers main directions of research in scientific and technical library DonNTU which associated with transformation of Library and Information Center.

Класичний університет – це не тільки навчальний, а передусім науковий заклад, тому традиційно університетська бібліотека завжди вважалась науковою, і її завданням було інформаційне забезпечення високого рівня науково-дослідної та освітньої діяльності. Тому важливе значення має якість та наповнення бібліотечного фонду, забезпечення його відповідності читацьким потребам та його максимальне використання. У зв'язку з цим наукова робота в університетських бібліотеках завжди була і залишається вимогою часу, особливо у період реформування, тому що практична діяльність бібліотеки, яка не ґрунтується на теоретичних знаннях та науковому аналізі, не гарантує довгострокових успішних результатів.

У 2004 році розроблено проект та розпочато будівництво нового приміщення бібліотеки, саме це можна вважати початком нового тисячоліття для життя нашої бібліотеки. У зв'язку з цією подією виникла необхідність створення принципово нової моделі університетської бібліотеки, її трансформації у міський бібліотечно-інформаційний центр, визначення його концепції. Саме з цим пов'язана тема нашої дослідницької роботи, розпочатої у 2009 році: «Розробка принципів і методів трансформації НТБ ВНЗ у науково-інформаційний центр», яка є актуальною і на сьогоднішній день. Основна мета роботи - вивчення, розробка та впровадження принципів і методів трансформації кожного структурного елементу та науково-технічної бібліотеки в цілому, як соціальної інституції, у міський бібліотечно-інформаційний центр.

Співробітниками НТБ ДонНТУ було проведено дослідження з цього питання та визначено, що на загальнодержавному рівні відсутні єдині науково-методичні підходи до вирішення цієї складної задачі [5].

Зрозуміло, що досягнення кінцевої мети потребує вирішення

ряду завдань, серед яких:

- 1) вивчення теоретичних аспектів та відмінностей принципів роботи науково-технічної бібліотеки і міського науково-інформаційного центру;
- 2) формування кадрової структури науково-інформаційного центру;
- 3) теоретичне обґрунтування та апробація задач кожного структурного елементу науково-інформаційного центру;
- 4) розробка концепції культурно-просвітницької роботи центру;
- 5) впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій забезпечення освітньо-виховної і науково-дослідної діяльності навчального закладу.

Об'єктом дослідження виступають такі соціальні інституції, як науково-технічна бібліотека та науково-інформаційний центр в контексті їх просвітницької, навчальної та інформаційної функцій.

Предметом дослідження стають перетворення (соціальні, технологічні, інформаційні), які відбуваються у науково-технічній бібліотеці на шляху її трансформації у науково-інформаційний центр.

На початку дослідження було зроблено теоретичний аналіз останніх публікацій, в ході якого було з'ясовано, що існує декілька моделей БЦ, які склалися в деяких університетах світу. Ця частина дослідження проводилася з метою вибору оптимальної моделі нового бібліотечно-інформаційного центру, яка матиме гібридну структуру з наявністю різноманітних інформаційних ресурсів (друкованих та електронних документів, мережових та автономних ресурсів, аудіо книжок та мультимедійного контенту) та використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Трансформація – трудомісткий та багатоаспектний процес, що потребує великих фінансових та трудових витрат, залучення великої кількості фахівців. Враховуючи відсутність стандартних, загально визнаних методів, процес трансформації потребує креативних рішень, бо кожна бібліотека має свої конкретні цілі, зумовлені контингентом користувачів, специфікою діяльності, інформаційними потребами свого регіону, взаємовідносинами з місцевими органами влади. Стає очевидним, що при перетворенні бібліотеки у бібліотечно-інформаційний центр постає безліч питань різноманітного характеру [1]:

Організаційні:

- визначення моделі бібліотечно-інформаційного центру;
- реорганізація структурних підрозділів бібліотеки;

- перерозподіл штату та фонду згідно з новою структурою;
- підготовка фонду до переміщення в нову будівлю – маркування, відбір літератури, розробка та оформлення необхідних документів;
- підготовка приміщень до приймання фонду: збір, установка стелажів;
- переміщення фонду – пакування, транспортування, передача, розстановка в новому приміщенні;
- рішення питання розробки дизайну приміщення, складання технічного завдання, реалізація проекту дизайну.

Технологічні:

- реструктуризація фондів, координація комплектування згідно прийнятої структури;
- удосконалення обслуговування читачів з використанням сучасних форм бібліотечних сервісів і інформаційно-комунікативних технологій з метою надання читачу вільного доступу та можливості попереднього електронного замовлення з будь-якої точки доступу;
- розробка технологічних документів на основні процеси роботи згідно з прийнятими технологічними рішеннями;
- підвищення кваліфікації персоналу згідно з новими технологіями та сервісами, запланованими до впровадження;
- координація роботи з науковими бібліотеками міста, України, Росії;
- участь у корпоративних проектах каталогізації бібліотек міста, України, Росії;
- постійна рекламно-маркетингова діяльність бібліотеки з метою пропаганди своїх послуг.

Ресурсні:

- забезпечення необхідною кількістю комп'ютерної та оргтехніки, сучасними інформаційно-комунікаційними системами;
- обладнання приміщень бібліотеки приладами та засобами контролю та підтримки нормативного санітарно-гігієнічного стану з метою збереження фонду;
- забезпечення комфортного стану для користувачів.

Враховуючи те, що структура нового бібліотечно-інформаційного центру значно відрізняється від сьогоденної бібліотеки, планується значний перерозподіл фондів у книгосховища, виділення активного фонду у читальні зали з відкритим доступом, впровадження нових бібліотечних сервісів та інноваційних форм роботи.

Для детального вивчення цих проблем та прийняття

необхідних організаційних та технологічних рішень кожному відділу НТБ ДонНТУ було визначено свій напрям проведення досліджень, тематика яких вимагала використання певних наукових методів дослідження: соціологічних, статистичних, аналітичних, емпіричних тощо [7].

Головною частиною будь-якої бібліотеки, основою її ефективної роботи є, безумовно, добре укомплектований фонд, що стабільно оновлюється. Саме тому відділом комплектування досліджувалось таке актуальне питання, як управління фондом НТБ ДонНТУ [2]. Метою дослідження виступає аналіз динаміки розвитку фонду, зміст за галузями знань та його відповідність читацьким потребам. В рамках проведення наукової роботи співробітниками відділу аналізувалась динаміка поповнення фонду та динаміка поповнення фонду за галузями знань за останні чотири роки (2005 – 2009 рр.). Результати першого етапу дослідження були представлені на міжнародній науково-практичній конференції в Донецькому національному університеті економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського у 2010 році, передані спеціалістам університету для ознайомлення з ними, що дало свої позитивні результати - адміністрація університету збільшила фінансування комплектування бібліотеки. Позитивні зміни за останній рік представлені у докладі Гоцанської І.С. в матеріалах даної конференції.

В умовах трансформації не менш важливою є проблема відповідності фонду читацьким вимогам та профілю навчання ВНЗ. Виходячи з цього, відділи обслуговування в рамках своїх наукових робіт досліджували окремі частини фонду для виявлення показника використання читачами. На основі перших отриманих результатів співробітниками відділів проведено ряд заходів (пропаганда літератури, консультації, зустрічі з викладачами університету) з метою визначення непрофільної, застарілої та неактуальної літератури та її відокремлення від активного фонду бібліотеки й передачі у відділ зберігання фондів і до обмінно-резервного фонду.

Одним з напрямків тематичних досліджень відділу періодики та художньої літератури став аналіз використання періодичних видань за останні п'ять років (2006-2010 рр.), який визначив відповідність фонду інформаційним потребам читачів та читацькому попиту, відокремив активну та пасивну частини фонду, розкрив зміст фонду періодичних видань за галузями знань. На основі отриманих статистичних даних зроблено основні висновки про використання фонду періодичних видань та висунуто пропозиції щодо корегування переліку передплачених видань, наближення певної кількості

періодичних видань до користувачів, перегляду строків збереження окремих назв журналів. Для підвищення ефективності використання журналів здійснено розсилку списків профільних видань на кафедри університету електронною поштою, впроваджено систему електронної доставки змісту журналів та копій окремих статей на замовлення, прийняте рішення про передплату цілого переліку електронних видань замість традиційних (рис. 1).

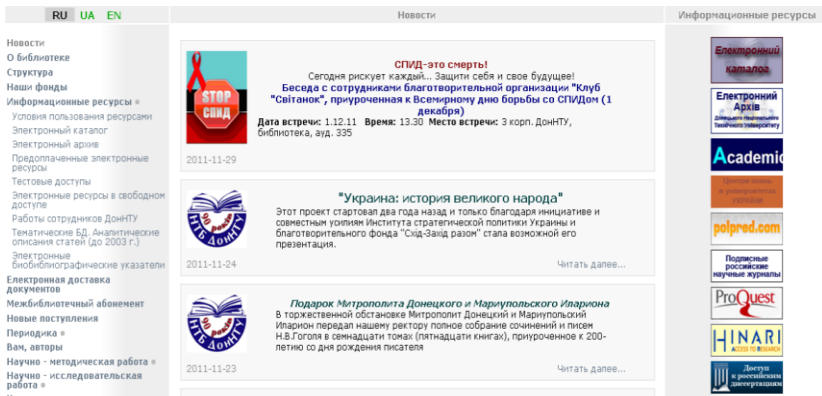

Рис. 1. Інформаційні ресурси НТБ ДонНТУ

Бібліотека володіє великим фондом спецвидів НТД, який постійно поповнюється та оновлюється. Його наявність визначила тематику дослідження відділу нормативно-технічних документів. Мета дослідження – вивчення використання нормативно-технічної документації в дипломних та магістерських роботах.

Завдання дослідження:

Визначення залежності показників використання НТД від таких факторів:

1. кількості назв документів, що надійшли у відділ;
2. рекомендації їх викладачами у методичних посібниках кафедр;
3. проведення порівняльного аналізу використання НТД у роботах спеціалістів і магістрів;
4. визначення показників використання фонду НТД;
5. виявлення факторів, що сприяють підвищенню показника використання нормативної документації як однієї з умов якісної підготовки спеціалістів;
6. виявлення потреб у НТД за спеціальностями різних кафедр.

Для більш досконального вивчення цих питань вся робота була розподілена на 3 етапи:

- аналіз рекомендаційних списків літератури в дипломних та магістерських роботах;
- аналіз рекомендаційних списків літератури в методичних посібниках для студентів;
- активна пропаганда нормативних документів серед співробітників університету.

Були отримані перші результати, які були оприлюднені на науково-практичній конференції в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка в березні цього року [4].

Окрім фонду, нашими співробітниками досліджувався не менш важливий аспект будь-якої бібліотеки – це її користувачі. Була розроблена анкета, за допомогою якої вивчався попит читачів, з метою надання якісного та повноцінного обслуговування. Зроблено перші висновки з цього дослідження, які будуть використані у роботі нашої бібліотеки.

Науково-бібліографічний відділ проводить роботу за темою «Дослідження ролі вузівської бібліотеки у формуванні інформаційної культури студентів».

На даному етапі за результатами дослідження розроблена та використовується нова програма з курсу інформаційної культури із застосуванням аудіовізуальної та комп'ютерної техніки, проводяться практичні заняття. Організовано клас для занять.

Згідно плану дослідження було розроблено анкету з визначення якості впровадженої програми занять, опитування ще продовжується, результати будуть систематизовані та визначені на початку наступного року.

Для організації доступу до світових інформаційних ресурсів та створення власних, НТБ ДонНТУ приєдналась до проекту E-LibUkr «Електронна бібліотека: Створення центрів знань в університетах України». На базі цього проекту наша бібліотека почала роботу по створенню університетського репозитарію E-archive DonNTU.

В процесі роботи були визначені завдання та принципи роботи архіву, права та обов'язки, основні політики роботи та головне – створена структура репозитарію, яка є ієрархічною. За рішенням кафедр та наукових рад до архіву надходять такі матеріали, як публікації та презентації вчених нашого університету, навчально-методичні матеріали, покажчики, монографії, наукові праці співробітників ДонНТУ, магістерські та бакалаврські роботи.

E-archive DonNTU – електронний архів ДонНТУ, створений

для довгострокового зберігання, накопичення та забезпечення доступу до матеріалів наукових досліджень та навчально-методичних документів ДонНТУ [6]. Передусім, це підвищує рейтинг університету внаслідок зростання кількості розміщених на сайті повних текстів наукових робіт та рівня їх цитування. До того ж, згідно з даними багатьох дослідників, статті, розміщені у відкритому доступі, цитуються у десятки разів частіше, ніж опубліковані у передплачених виданнях. Це підтвердилось нашими даними: за рік роботи у архіві вже розміщено близько 2000 документів, за цей час було зареєстровано близько півмільйона звернень.

Результати проведених досліджень будуть проаналізовані, систематизовані та оформлені у формі звіту в березні 2012 року, згідно плану проведення НДР. Пропозиції щодо впровадження нових форм і методів роботи, сучасних бібліотечних сервісів, які виникли у процесі аналізу, обговорюються на засіданнях методичної ради бібліотеки, та деякі з них вже зараз впроваджуються в роботу. Але більшість з них призначена для застосування у майбутньому бібліотечно-інформаційному центрі, який буде оснащено відповідною технікою, обладнанням, системами контролю стану та збереження фондів, сучасними інформаційно-комунікаційними системами. Необхідний технічний рівень забезпечення інноваційних бібліотечних технологій та сервісів потребує відповідної підготовки штату співробітників та певної кількості інженерно-технічних спеціалістів [3].

Результати досліджень, отримані у процесі науково-дослідної роботи нашої бібліотеки, можуть бути використані іншими бібліотеками у процесі трансформації та розвитку.

Література:

1. Готовцева Л.С. Вопросы выбора модели научно-информационного центра НТБ ДонНТУ в условиях глобальной информатизации// Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м.Донецьк, 21-22 жовт. 2010 р./ Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського, Наук. б-ка; редкол.: Садеков А.А. [та ін.]. – Донецьк, 2010. – С. 42-46.

2. Гоцанская, И.С. Проблемы эффективного управления фондом на основании исследования качественных показателей его структуры// Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 21-22 жовт. 2010 р./ Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського, Наук. б-ка; редкол.: Садеков А.А. [та ін.]. –

Донецьк, 2010. – С. 47-51.

3. Дригайло, С.В. Створення комфортних умов роботи для користувачів і співробітників у бібліотеці //Бібліотекозн. Документозн.Інформолог.-2009.-№4.-С.63-72

4. Дудкина, Т.С. Использование современной нормативно-технической документации – неотъемлемая составляющая образования выпускников технического университета / Т. С. Дудкина// Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі: матеріали наук.-практ. конф., м. Луганськ, 17 - 18 берез. 2011 р. / ред. кол. : Ж. В. Марфіна, О.В. Бикова, К.О. Шарамет. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. - С.140 – 148

5. Колесникова, Т. Сучасна бібліотека ВНЗ: моделі розвитку в умовах інформатизації // Бібліотекозн. Документозн.Інформолог.-2009.-№4.-С.57-67

6. Ткаченко, Н.А. Возможности университетского репозитария для представления научных достижений ученых ДонНТУ в мировом информационном пространстве / Н. А. Ткаченко // Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі: матеріали наук.-практ. конф., м. Луганськ, 17 - 18 берез. 2011 р. / ред. кол. : Ж. В. Марфіна, О.В. Бикова, К.О. Шарамет. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. - С.192 – 197

7. Шейко, В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарченко. – 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 307 с.

*Ірина Цвіркун,
м.Львів*

Організаційна культура наукової бібліотеки: за матеріалами дослідження НБ Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті розглядається роль і місце організаційної культури для розвитку діяльності бібліотеки, здійснено оцінювання організаційних процесів та мікроклімату Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка.

In the article a role and place of organizational culture for development of library activity are examined, carried out the evaluation of organizational processes and microclimate of the Scientific library of the Ivan Franko national university of L'viv.

В бібліотеках, що мають давню історію і традиції, працівники можуть пригадати не одну цікаву історію, пов'язану з її засновниками, формуванням фондів та придбанням окремих колекцій, видатними працівниками та читачами.

Погляд на установу як на товариство, яке має єдине спільне розуміння мети існування, значення і її місця в суспільстві, духовні цінності та стиль поведінки персоналу, сприяв виникненню поняття «організаційна культура». Так на початку 30-х років ХХ сторіччя у компанії «Western Electric» (Чикаго) група американських вчених на чолі з Елтоном Мейо досліджувала культурний аспект діяльності корпорації. Висновки стосувалися необхідності *«усвідомленого життя особи в компанії»* та розвитку *«почуття групової причетності»* на базі загальних цінностей. Ці висновки стали своєрідним поштовхом до подальших досліджень потреб і поведінки працівників з точки зору культури їхньої компанії.

Остаточно поняття «культура організації» («корпоративна культура», «організаційна культура») сформувалося у 80-х роках ХХ ст. в США під впливом трьох наукових напрямків:

1. стратегічне управління
2. теорія організації
3. організаційна поведінка.

Стівен Роббінс, автор низки праць з питань управління персоналом, зазначає, що саме організаційна культура «створює образ установи, формує риси, які відрізняють одну компанію від іншої; впливає на процес формування і збереження корпоративної особливості; сприяє підвищенню свідомості, встановлення системи пріоритетів, де особисте стає другорядним, а переважають корпоративні інтереси» [3].

Дослідники-бібліотекознавці подають поняття «організаційна культура бібліотеки», посилюючись на терміни їхніх попередників, що вивчають менеджмент та соціологію. Зокрема, Т.Б. Сабініна вважає, що за своїм змістом цей термін є міжгалузевим, тому що стосується будь-якого кола діяльності і форм власності установи.

Виходячи з цього, можна вважати «організаційну культуру» комплексом елементів організації, що вирізняють її серед інших, спрямованих на формування сприятливого мікроклімату, позитивного іміджу організації та ґрунтуються на системі цінностей працівників з метою досягнення ними максимальних показників ефективності роботи [4].

Культура бібліотеки формується роками і є певною мірою консервативною. Нововведення іноді повільно приймаються тому, що

вступають у протиріччя з культурними нормами і цінностями, які люди засвоювали роками.

Нині формування організаційної культури стає основою **філософії успішної діяльності**. Якщо організаційна культура бібліотеки узгоджується з основною метою її діяльності, вона стає важливим фактором підвищення ефективності праці. Сучасні бібліотеки розглядають ОК як потужний стратегічний інструмент, який об'єднує всі підрозділи і всіх працівників для виконання конкретних завдань, сприяє зростанню ініціативи і забезпечує постійний розвиток бібліотеки.

Мета формування організаційної культури полягає у тому, щоб допомогти людям ефективно працювати та отримувати від цього задоволення. Якщо людина перебуває у невластивій для неї організаційній культурі, її діяльність обмежується, мінізується. І навпаки, відповідність організаційної культури ціннісним установкам людини активізує її діяльність та підвищує ефективність праці.

Основними завданнями формування організаційної культури можна вважати:

1. Створення середовища, у якому персонал чітко знає свої обов'язки, володіє необхідними навичками, має відповідну теоретичну підготовку і бажання робити все необхідне для розвитку бібліотеки.

2. Консолідація колективу, формування “команди” з метою реалізації спільної мети. Робота у колі однодумців надає працівникам впевненості, підсилює відповідальність і творче ставлення до своїх обов'язків і результатів своєї праці.

3. Максимальне залучення працівників до виконання пріоритетних завдань, створення атмосфери причетності кожного до спільної праці.

4. Запобігання конфліктів, які виникають в умовах зміни бібліотечно-інформаційних технологій, структури бібліотеки, підрозділу, посадових обов'язків працівників [1].

Організаційній культурі притаманні зовнішній, базовий та внутрішній рівні. **Зовнішній рівень** містить зовнішні атрибути: унікальний стиль одягу, візитівки працівників, символіку (герб бібліотеки, емблема видань бібліотеки), організаційні церемонії до професійного свята – Дня українських бібліотек, рекламні матеріали, сувеніри, бібліотечний сайт - все, що можна сприймати через зір, слух, дотик.

Цінності **базового рівня** - це, насамперед, правила взаємин між підрозділами і співробітниками бібліотеки, спілкування з

користувачами. Працівники, що мають високий авторитет, – ключова ланка, яка формує єдність поглядів і дій усіх співробітників.

Внутрішній рівень схований від сторонніх очей, оскільки включає незадекларовані правила, які регулюють відносини співробітників бібліотеки як між собою, так і з зовнішнім середовищем. Вплинути на процес створення таких “неписаних правил” поведінки досить складно. Водночас сильний позитивний внутрішній рівень допомагає утримувати бібліотеку у найскладніші часи.

Доцільність формування організаційної культури ґрунтується на дотриманні **принципів**, до яких можна віднести:

- наявність висококваліфікованого персоналу,
- високий ступінь відповідальності за виконану роботу,
- творчий та індивідуальний підхід до кожного з користувачів,
- постійний розвиток та самоосвіта.

Виняткову роль має організаційна культура для **реалізації стратегії розвитку бібліотеки**. Її цінність полягає у тому, що вона зміцнює колектив, впливає на узгодженість дій працівників, сприяє успішному виконанню стратегічних завдань.

В установі з **високою** організаційною культурою цінується відданість, високий професіоналізм та вміння працювати якісно, взаємоповага та підтримка колег, етична поведінка тощо[5].

Бібліотека, що має високий рівень організаційної культури, позитивно впливає на інші, передає свій досвід роботи, дбаючи у такий спосіб про свій імідж.

Організаційна культура бібліотеки знижується за умов, коли підрозділи не підтримують один одного або конфліктують між собою. **Низький рівень** організаційної культури має такі ознаки:

Перша ознака – відсутність чіткої думки щодо успішної діяльності; відсутність рішучості та панування думки, що змін до кращого не існує; свою діяльність колектив бачить у вирішенні короткочасних завдань; довгострокові цілі бібліотеки не визначені.

Друга ознака – існують загальні уявлення про цінності та переконання, але немає спільної думки, що саме у даний момент є важливим, пріоритетним для бібліотеки. Проблема виникає, коли керівник бібліотеки сам не має рішучості, тоді накопичуються протиріччя, а наслідками може бути відкрита ворожість між підрозділами, прихована боротьба між окремими працівниками в бібліотеці.

Третя ознака – керуючі особи не сприяють формуванню в

колективі загального розуміння, що є найважливішим для бібліотеки, злагоженості, а скорше демотивують працівників або виявляють бездіяльність. Зокрема, керівні особи 1) приймають неоднозначні, суперечливі рішення; 2) в однакових ситуаціях реагують по-різному. Тоді працівники почуваються невпевнено, ніби їх свідомо вводять в оману. В таких умовах з'являються «герої» в лапках, котрим притаманні безцеремонність, підступність, невваженість дій та інші негативні риси.

Наукова бібліотека є структурним підрозділом Львівського національного університету імені Івана Франка і виконує функції науково-інформаційного закладу, забезпечує навчальний процес, науково-дослідну та науково-педагогічну діяльність університету літературою та інформацією.

Одне з важливих завдань Наукової бібліотеки – створення необхідних оптимальних умов, які забезпечують раціональну організацію праці користувачів і працівників бібліотеки з найбільшою віддачею, тобто створення належних умов для нормальної і повноцінної роботи в бібліотеці. Тому формування і функціонування організаційної культури є важливим елементом розв'язання поставленого завдання.

Бажаного ефекту можна досягнути лише за умов об'єктивної оцінки внутрішніх організаційних процесів та мікроклімату самої бібліотеки. Тому нами було проведено анонімне анкетування. Всього опитано 70 працівників бібліотеки, що займають різні посади: від бібліотекаря до завідувача відділу. Учасникам дослідження запропонували відповісти на 16 питань.

Перше питання стосувалося рівня задоволеності роботою в бібліотеці та своєю посадою. Майже всім задоволені дві категорії анкетованих – завідувачі відділів (98%) та працівники без категорії (бібліотекарі, бібліографи) - 96%.; відчують себе здатними виконувати більш складну, відповідальну роботу та хочуть займати вищу посаду 42 % спеціалістів 1-ої категорії, 30% головних спеціалістів та завідувачів секторами, 23% 2-ої категорії і тільки 1% анкетованих зовсім не задоволені вибором місця своєї роботи (працівники без категорії). Така ситуація свідчить про достатньо високий потенціал персоналу бібліотеки.

В позиції “*ваш варіант*” йдеться про покращення умов праці та ставлення керівництва до працівників: не відвертатися від проблем, виконувати обіцянки.

Визначає організаційну культуру в колективі те, що Перше місце надано *дирекції бібліотеки* – 41,2%., це свідчить про визнання

авторитету адміністрації, але персонал також визнає важливу роль кожного працівника – 35%.

На думку колективу, організаційна культура впливає, насамперед, на ефективне управління бібліотекою – 36%, виконання основних завдань бібліотеки – 18,5%, імідж бібліотеки - 22%, етику бібліотекаря – 17%. На жаль, така важлива позиція, як «спонукання бібліотекарів до інноваційної діяльності» посіла останнє місце – 6,5%, тобто персонал не пов'язує між собою ці два поняття: *ефективне управління та залучення бібліотекарів до інноваційної діяльності*. У цьому питанні для керівництва бібліотеки розкривається широке коло діяльності.

Відповіді на питання «Як нині складаються Ваші відносини у колективі?» дають можливість зробити висновок, що переважна кількість персоналу відчуває себе в бібліотеці комфортно:

- *повне взаєморозуміння та підтримка з боку всього колективу* – 90% (завідувачі відділів), 85% (головні), 86% (2 категорія), 46% (1 категорія), 70% (без категорії)

- *добре взаєморозуміння з обмеженою кількістю співробітників* – 10% (завідувачі відділів) та 10% (2 категорія), 11% (головні), 23% (без категорії), 46% (1 категорія)

- *відносини зі співробітниками обмежуються тільки службовими обов'язками* – 0% (завідувачі відділів), 4% (головні), 4% (1 категорія), 4% (2 категорія), 7% (без категорії).

Питання “Якщо у Вас виникають труднощі в роботі, чи знаходите допомогу у колег?” у певній мірі підтверджує відповіді попереднього: *завжди* – 86,6%, *іноді* – 6,2% (1 категорія, головні та зав. секторами) та *ніколи* – 7,2% (1 категорія, головні та зав. секторами).

Важливо, що фактично всі працівники бажають підвищувати свій фаховий рівень – 98%. Рейтинг результативності форм підвищення фахового рівня виявився таким: **перше** місце - курси підвищення кваліфікації, **друге** місце - ознайомлення з досвідом інших бібліотек; **третє** місце надано самоосвіті, **четверте** - стажуванню в інших підрозділах та бібліотеках, **п'яте** відведено участі у конференціях, семінарах, круглих столах, **шосте** місце посіли огляди нових надходжень, **сьоме** - участь у проєктах нашої бібліотеки та останнє **восьме** - навчання в аспірантурі. Курси підвищення кваліфікації працівники вважають найбільш результативними, оскільки вони поєднують в собі теоретичні на практичні форми роботи, мають творче завдання – написання реферату чи курсової роботи з актуальної тематики. Ще один аргумент за – це отримання

документа (сертифіката).

Для розвитку бібліотеки велике значення має виявлення творчої ініціативи працівників. *Завжди мають можливість виявити творчу ініціативу* 42,6% персоналу, *інколи мають таку можливість* 54,4% і тільки 3% вважають, що *такої можливості у них немає*. Фактично 97% анкетованих працівників мають можливість виявити ініціативу. Водночас цікаво було дізнатися, чи користується персонал такою можливістю і чи мають пропозиції: *так, маю пропозиції що до покращення роботи* – 62,4 %, *не маю пропозицій* – 37,6% (1 категорія, 2 категорія, головні, зав. секторами, бібліотекарі). Саме цим категоріям персоналу необхідно приділити належну увагу, зокрема, залучати до складу творчих груп: для вирішення важливих завдань бібліотеки, реалізації окремих проєктів, комісій щодо обстеження умов праці в окремих підрозділах, оцінювання рівня якості роботи тощо.

«Що необхідно зробити для покращення організаційної культури?» Питання передбачало три варіанти відповіді та *«ваш варіант»*: *мене все влаштовує* – 16% (переважно бібліотекарі, головні та зав. секторами), *змінити стиль управління хотіли би* 20,2% працівників (переважно 1 категорія), але більшість з опитаних працівників вважають за доцільне *систематично проводити заходи для підвищення рівня організаційної культури* – 63,8%.

Також персонал зробив спробу визначити, який стиль управління панує у нашій бібліотеці. *Демократичним* його вважає 29,8% опитуваних, *бюрократичним* 45,6%, *авторитарним* 23,6%, *ваш варіант* (1%) містив справжні варіації на тему «стиль управління» – неоконсервативний, синтетичний, демократично-авторитарний.

Відповідність вимогам суспільства залежить від правильно визначених пріоритетів та темпів розвитку бібліотеки. Тільки 6% опитуваних вважають темп розвитку нашої бібліотеки *швидким*, 29% - *повільним*, а переважна більшість – 65% *помірним*. Такий результат означає, що 29% опитуваних не є задіяними у процесі перетворення бібліотеки в потужний інформаційний підрозділ університету.

Для формування такого поняття як «колективізм» належний рівень інформованості персоналу про рішення адміністрації бібліотеки є дуже важливим. *Достатнім* його визнали тільки 25%, *середнім* 42% і *недостатнім* 32% опитуваних. *Ваш варіант* теж був зазначений – 1% і містив критику «недемократичного» способу вирішення виробничих питань.

Характерні особливості організаційної культури відображаються у можливостях, які бібліотека надає своїм працівникам.

Робота з персоналом передбачає формування кадрового резерву, кар'єрне зростання працівників. Хоча 80% опитуваних влаштує та посада, яку вони займають нині, решта 20% так вбачають свої кар'єрні перспективи: хочуть стати директором бібліотеки - 1%, головними спеціалістами - 7%, завідувачами сектора - 3% та спеціалістами 1-ої категорії - 9%.

На жаль, тільки незначна кількість опитуваних подавала свій варіант відповідей, хоча всі без винятку питання його передбачали. Це свідчить про певну невпевненість працівників і необхідність широкого впровадження активних форм роботи з персоналом: відкритих обговорень, круглих столів тощо.

Наукова бібліотека – соціальна установа, що постійного розвивається. Вона має бути зацікавлена в тому, щоб

- максимально залучати персонал до інноваційної діяльності
- розвивати потенціал персоналу: різнобічне навчання, кооперація зусиль різних підрозділів (робота в команді), планування ділової кар'єри працівників
- сформувати систему мотивації персоналу: форми заохочення, форми участі працівників у прийнятті важливих для бібліотеки рішень, реалізації
- сформувати та документально оформити етичні норми для працівників нашої бібліотеки.
- Зважаючи на результати анкетування, можна також рекомендувати:
 - створити комплексну програму формування організаційної культури Наукової бібліотеки;
 - сформувати нову методичну базу для проведення заходів з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників за принципом системи «безперервної освіти»;
 - звернути увагу на заходи підтримання престижу бібліотеки: церемонії нагородження, зустрічі з ректором, спонсорами;
 - частіше проводити колективні заходи відпочинку;
 - поновити проведення конкурсів на звання кращого бібліотекаря, посвята в бібліотекарі, конкурси з бібліотечних питань – на кращий бібліографічний огляд, краще оформлення книжкової виставки, статтю про бібліотеку в пресі тощо.

Проведення таких заходів формує відчуття єдиного колективу. Працюючи і набуваючи власний досвід, бібліотекарі формують власне ставлення до місії бібліотеки, основних напрямів діяльності, пріоритетів, стратегії розвитку, якості виконання поточних завдань.

Наукова бібліотека функціонує й розвивається як складна

система. Її життєвий потенціал, ефективність функціонування залежать від стратегій, чіткої організаційної структури, відповідних важелів управління і висококваліфікованих співробітників. Успіх визначається ще й організаційною культурою, особливим стилем діяльності, які сприяють досягненню й збереженню провідних позицій у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: Навчальний посібник. – К., Кондор. – 2003. – 296с.
2. Парсяк В. Корпоративна культура вищих навчальних закладів: сутність та складові / В.Парсяк, І. Драгомирова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №2. – С. 97– 104.
3. Роббинс С.П. Менеджмент / Стівен Роббинс. – М., 2002. – 880 с.
4. Сультимова, Е. А. Организационная культура библиотеки (к определению понятия) /Е. А. Сультимова. // Румянцевские чтения : материалы междунар. науч. конф. (11-13 апр. 2006) / Рос. гос. б-ка ; [редкол.: И. П. Донскова (отв. ред.) и др. ; сост. Л. Н. Тихонова]. – М. : Пашков дом, 2006. – с.252-257.
5. Шейн Э. Организационная культура и лидерство / Э Рейн. – СПб., 2002. – 336 с.

*Бунда В.М.,
м. Хмельницький*

Управління кадрами в науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

У статті зроблено спробу простежити найбільш характерні системи управління кадрами в науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, управління кадрами, організація праці, підвищення кваліфікації, атестація.

Сучасна бібліотека вищого навчального закладу – соціальний інститут, що потребує професійного управління, яке охоплює всі сторони її виробничо-господарської й соціальної діяльності, забезпечує ефективне функціонування на основі планомірного здійснення комплексу організаційних, виробничих, технологічних та

виховних заходів, які можна вибудувати в конкретні системи управління. [1, с.89]

Питання управління кадрами наукової бібліотеки знайшли місце в публікаціях В.О.Ільганаєвої [1,с.89], О.М.Завальнюка [2,с.287], В.С.Прокопчука [3, с.101 ; 4, с.81; 5, с.283], Л.П.Чорної [6, с.57] та інших.

Мета статті полягає у простеженні автором найбільш характерних систем управління кадрами в науковій бібліотеці.

Термін «управління» - значення активної, регулюючої, впливової, необхідної умови здійснення стратегічного розвитку установи, організації з найменшими затратами досягнення наміченої мети.

Кадри –основна складова бібліотечної справи, її життєдайне джерело та перспектива. Відомий вислів про те, що кадри вирішують все, актуальний у всі часи.

Розглядаючи питання управління кадрами в науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету, взято до уваги, що вона є , як відмітив О.М.Завальнюк, одним із основних підрозділів, який відіграє важливу роль у підготовці фахівців, вона виконує послідовну, різнобічну діяльність щодо підвищення бібліотечного та інформаційно-бібліографічного обслуговування студентів, професорсько-викладацького складу, забезпечення навчально-виховного процесу і науково-дослідної роботи [2,с.287] і, як зауважив В.С.Прокопчук, наукова бібліотека університету – сучасний бібліотечно-інформаційний комплекс, просвітницький центр студентської молоді, своєрідна інформаційна індустрія, яка не поступається найбільшим в області централізованим бібліотечним системам. З 2005 року функціонує та до вимог часу удосконалюється управлінсько-організаційна структура наукової бібліотеки – дирекція бібліотеки (директор, заступник директора, учений секретар), 4 загально-бібліотечних відділи - відділ обслуговування (7 абонементів та 9 читальних залів); відділ комплектування з сектором наукової обробки літератури, науково-бібліографічний відділ, відділ рідкісних видань [3,с.101]. Сьогодні наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка стала своєрідною інформаційною корпорацією, що об'єднує 18 окремих абонементів, читальних залів, має фонд 1 млн. 100 тис. документів, обслуговує 10 тис. користувачів [4, с.81]. Функціонування всієї бібліотечної структури забезпечують 62 працівники, які є професіоналами, що поєднують в собі високі моральні якості, культуру предметних знань, здатні рефлексивно працювати на стику наук, володіють професійною

мобільністю - здатністю оперативно реагувати на постійно виникаючі зміни в практичній і науковій діяльності; здатні розуміти й передбачати, що буде користуватися попитом в майбутньому; які уміють не тільки працювати в колективі, але й керувати ним. Ієрархія відносин дає можливість виділити найбільш характерні системи управління кадрами в науковій бібліотеці:

- підбір і розподіл кадрів;
- організація праці співробітників;
- підвищення кваліфікації та атестація.

Підбір і розподіл кадрів. При підборі та розподілі кадрів використовується методика декількох критеріїв. *Перший з них* – привабливість праці, тобто, чим конкретно даний учасник цікавий для його співробітників: перспективою реалізації здібностей, можливості заробити гроші (додаткові бібліотечні платні послуги тощо), пропозиція інноваційних проєктів розвитку бібліотечної справи.

Другим критерієм є комунікативні властивості роботи: виконується вона колективом чи самотійно, наскільки великими масивами інформації оперує працівник в процесі діяльності, контакти із користувачами, співробітниками, колективами інших бібліотек. *І третім критерієм* виступає стаж роботи за спеціальністю, професіоналізм, компетентність, рівень кваліфікації співробітника. Вивчення щодо підбору і розстановки кадрів відбувається через координацію роботи, яка здійснюється шляхом проведення щопонеділкових нарад при директорові, щомісячних - першого вівторка – координаційних нарад з участю керівників підрозділів, засідань бібліотечної та методичної рад.

Організація праці співробітників. Суттю даної системи є визначення керівника підрозділу наукової бібліотеки, розвиток його керівних здібностей, управління діяльністю підрозділу. Для керівництва призначаються спеціалісти, що мають стаж роботи не менше за 5 років, до уваги береться чисельність працівників підрозділу. За мету ставиться розвиток та удосконалення колективних норм праці: гордість за свою роботу, бажання досягти мети та забезпечити позитивний результат, прийняття нововведення, а також згуртованість членів колективу. Функціонування цієї системи забезпечується плануванням та аналізуванням роботи наукової бібліотеки. Крім традиційного плану, який передбачає основні напрями й показники діяльності, виробляється план управлінських дій по місяцях та напрямках – організаційні питання, науково-методична та науково-дослідна робота, масова робота, матеріально-технічне забезпечення. Це своєрідний графік, в якому більш детально і

конкретно визначені заходи дирекції, відділів і бібліотечних підрозділів, дати й відповідальні за їх організацію. Планування виступає як провідний інструмент і стратегічна форма управління, вирішення ключових питань, забезпечує координацію роботи всіх бібліотечних ланок, підпорядкування їх діяльності єдиній меті. На ефективність роботи даної системи вказують щорічні підсумки роботи підрозділів, що проводяться в науковій бібліотеці з 2004 року згідно «Положення про підведення підсумків роботи підрозділів наукової бібліотеки за рік», підсумки огляду готовності підрозділів до навчального року відповідно до «Положення про огляд готовності підрозділів наукової бібліотеки до навчального року» з 2011 року. Дирекцією наукової бібліотеки ініціюється вивчення та впровадження передового досвіду в роботі керівників та працівників підрозділів. Впродовж 2010 року вивчено досвіди роботи Пінчук Валентини Іванівни, завідувачки абонементом Шепетівського НКЦ за темою «Некомерційний маркетинг в роботі абонементу Шепетівського НКЦ» (схвалено на засіданні методичної ради наукової бібліотеки в листопаді 2010 року) та Грінішиної Інни Іванівни, завідувачки читальним залом №1 за темою «Організація культурно-просвітницької роботи читального залу №1» (схвалено на засіданні методичної ради 12 травня 2011 року). Надруковано буклет «З досвіду масової просвітницької роботи завідувачки читальним залом №1 наукової бібліотеки Грінішиної Інни Іванівни». 26 травня 2011 року на основі зібраних матеріалів з узагальнення досвіду роботи Грінішиної І.І. проведено заняття школи молодого бібліотекаря «Методика просвітницької роботи наукової бібліотеки».

Праця керівників підрозділів та бібліотекарів стимулюється. До Дня бібліотек одному-двом кращим працівникам вручається Диплом лауреата премії ім. Й.І.Токара – завідувача бібліотеки 1948 - 1993 рр., за успіхи в роботі працівники відзначаються грошовими преміями та нагороджуються Грамотами, Подяками, а ті, хто віддав університету 25 років своєї праці, нагороджуються знаком «Ветеран праці Кам'янець-Подільського національного (державного) університету».

Підвищення кваліфікації та атестація.

Підвищення кваліфікації – складова загальної системи безперервної освіти особистості. Головною метою підвищення кваліфікації є приведення у відповідність фахової та посадово-функціональної компетентності працівників наукової бібліотеки з проблемами та вимогами суспільства на конкретно-історичному етапі соціально-економічного розвитку українського суспільства та

інтегрованих процесів у бібліотечному просторі. Робота в бібліотеці ставить працівника перед потребою постійного оновлення знань, оволодіння новими технологіями. [5, с.283] Одним із головних компонентів моделі спеціаліста ВНЗ є «здатність самостійно вчитися, набувати професійних знань, навичок, умінь, оволодівати новими технологіями, удосконалювати кваліфікацію» [6, с.57]

Враховуючи особливості формування штатів наукової бібліотеки, організується і підвищення кваліфікації. Система підвищення кваліфікації в університетській бібліотеці є ступеневою: підвищення кваліфікації в науковій бібліотеці, в межах обласного методичного об'єднання бібліотек вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, Хмельницькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти.

Планова робота по підвищенню кваліфікації співробітників наукової бібліотеки проводиться в рамках річного плану і є складовою частиною розділу «Робота з кадрами і підвищення кваліфікації». Робота, пов'язана з підвищенням кваліфікації, відображається також в планах структурних підрозділів наукової бібліотеки.

20 квітня 2007 року за ініціативи директора наукової бібліотеки Прокопчука В.С. вченим секретарем бібліотеки Філінюк Л.Ф. започаткована і успішно продовжує функціонувати школа передового досвіду з проблем наукового дослідництва. В основу її діяльності покладено пошук нового, перспективного, нетрадиційного у роботі колективу і окремих працівників наукової бібліотеки. Підготовку до проведення першого заняття школи почали зі створення групи працівників-однодумців, об'єднаних бажанням вести спільний пошук кращого практичного досвіду, здобувати нові знання з найважливіших питань бібліотечної, бібліографічної і книгознавчої справи та впроваджувати їх у підрозділах бібліотеки із урахуванням сучасних професійних знань. Перше заняття школи, в якому взяли участь 15 співробітників, відкрив директор наукової бібліотеки В.С.Прокопчук науковим повідомленням про пріоритетні напрями, методологію та методику наукових досліджень у бібліотечній сфері. Слухачі школи виступили з повідомленнями. З того часу засідання школи передового досвіду з проблем наукового дослідництва відбуваються тричі на рік. 24.03.2011 року проведено засідання «Бібліографічні покажчики як форма розповсюдження інформації. Метабібліографія в роботі наукової бібліотеки К-ПНУ імені Івана Огієнка», 16 червня 2011 р. «Нормування бібліотечних процесів у науковій бібліотеці на основі типових норм часу роботи».

У червні 2007 року започатковано школу молодого

бібліотекаря. Заняття проводяться згідно модульної робочої програми з навчального курсу. Теми занять мають як методичне так і практичне спрямування, що забезпечує молодому фахівцю виховати в собі високого професіонала, самостійну особистість, опанування більш складними прийомами бібліотечної технології і, головне, забезпечують постійне професійне зростання.

Сприяє підвищенню кваліфікації і участь у роботі міжнародних, регіональних науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів через написання наукових статей, підготовку доповідей та повідомлень. Науковою бібліотекою підготовлено та проведено: дві міжнародні науково-практичні конференції – «Бібліотека вищого навчального закладу - центр науково-інформаційного забезпечення підготовки національних кадрів» (2007), «Роль і функції бібліотек вищих навчальних закладів у контексті модернізації освіти» (2010), засідання круглого столу «Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історія, сьогодення, перспективи» (2008), «Бібліотеки ВНЗ за роки незалежності України: стан, проблеми, перспективи» (2011).

Підвищенню рівня кваліфікації допомагають відвідування працівниками наукової бібліотеки бібліотек ВНЗ України та Росії, що дає змогу обмінюватися досвідом роботи. 14-15 квітня 2010р. взяли участь в роботі науково-практичного семінару «Основи бібліотечної інноватики» (наукова бібліотека Хмельницького національного університету); 21 - 23 вересня 2010р. делегація, очолювана директором бібліотеки Прокопчуком В.С. взяла активну участь в міжнародному бібліографічному конгресі, який проходив на базі Російської національної бібліотеки (м. Санкт-Петербург); 3 березня 2011р. взяли участь у Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики» (Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського), 16 березня 2011 р. - в роботі науково-практичної конференції «Комплектування бібліотечних фондів ВНЗ - сучасні технології та вимоги часу». Активно використовується електронна пошта для спілкування з колегами.

З метою підвищення ефективності діяльності бібліотечних працівників згідно Положення про порядок проведення атестації бібліотечних працівників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка проводиться атестація. Атестація бібліотечних працівників – це визначення їх відповідності займаній

посаді, рівню кваліфікації, залежно від якого та стажу бібліотечної роботи їм встановлюється кваліфікаційна категорія, відповідний посадовий оклад у межах Єдиної тарифної сітки. Проведено три тури атестації, четвертий згідно наказу ректора університету пройде 15 грудня 2011 року, що дасть 99% атестованих працівників бібліотеки. Всі атестовані відповідають займаним посадам. Відповідність співробітників займаним посадам зумовлена чіткою організацією роботи директора наукової бібліотеки В.С. Прокопчука та своєчасним переведенням співробітників на посаду, що відповідає рівню кваліфікації працівника.

Отже, як показує дослідження, зі зміною вимог до суб'єкта діяльності змінюються вимоги до концептуального, теоретичного та технологічного забезпечення процесу його професіоналізації і тому подальший економічний і соціальний розвиток в бібліотечній справі неможливий без висококваліфікованих кадрів, удосконалення систем управління.

Тому, по-перше, необхідно на державному рівні розробити концепцію професійного розвитку суб'єкта діяльності; по-друге, відродити державне замовлення наукових бібліотек на випускників вищих навчальних закладів, що дають кваліфікацію бібліотечних професій з подальшим відпрацюванням певного строку молодими спеціалістами у бібліотеці; по-третє, вирішити питання про доповнення до чинних Класифікатора професій 003:2005 та Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 81 «Культура та мистецтво», наказ Міністерства культури і мистецтв України від 14.04.2000 р. №168 та наказ Мінкультури і туризму від 18.10.2005 р. №745) такими, що відповідають вже наявним у наукових бібліотеках новим назвам робіт, що виконуються, а саме: інформаційний менеджер, менеджер корпоративних бібліотечно-інформаційних ресурсів, менеджер електронних комунікацій, бібліограф-аналітик, менеджер Інтернет-ресурсів, бібліограф-експерт міжнародних інформаційно-пошукових систем, технолог автоматизованих бібліотечних систем, бібліотекар-педагог, бібліотекар-психолог тощо; по-четверте, методичним центрам наукових бібліотек вищих навчальних закладів організувати планове, систематичне підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Льганаєва В.О. Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку / В.О.Льганаєва. – К.: 1996. – С.89.
2. Завальнюк О.М. Кам'янець-Подільський національний

університет імені Івана Огієнка у добу незалежної України / О.М.Завальнюк, О.Б. Комарніцький. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – С.287.

3. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: етапи розвитку, стан і перспективи / В.С.Прокопчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський, 2008. – С.101.

4. Прокопчук В.С. Наукова робота наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / В.С.Прокопчук // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О.Сухомлинського / НАПН України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського – К.: Педагогічна думка, 2010. – Вип.2. Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С.81.

5. Прокопчук В.С. Деякі аспекти інноваційної діяльності наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / В.С.Прокопчук, Л.Ф.Філінюк// Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету: Серія Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський: К-ПНУ, 2010. – Вип.2 – С.283.

6. Чорна Л.П. Модель спеціаліста бібліотеки ВНЗ / Л.П.Чорна // Бібліотека в освітньому просторі: інформ. бюлетень. – Хмельницький, 2010, №9. – С.57.

*Великосельська О.М.,
м. Хмельницький*

Інноваційні процеси та система якості в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету

Висвітлюються питання впровадження інформаційних технологій в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету та їх вплив на підвищення якості обслуговування читачів, удосконалення віртуального середовища для користувачів, надання доступу до світових інформаційних джерел, розширення асортименту додаткових послуг.

Глобальні зміни у світі, впровадження інформаційних технологій, посилення конкуренції на світовому ринку поставило

суспільство перед проблемою підвищення рівня якості продукції та послуг. Якість - дуже складна і суперечлива категорія. Вона пронизує всі аспекти життя, є основним поштовхом для діяльності кожної людини і суспільства в цілому. Можна виділити основні властивості, що визначають якість продукції та послуг, серед яких: конкурентоспроможність, терміни виконання, ціни, сервісність і комфортність обслуговування, зручність використання. Особливо гостро питання якості продукції і послуг постало сьогодні, і це пояснюється, насамперед: сильним відставанням України з питань якості від західних країн; впровадженням нових послуг і модернізацією існуючих; підвищенням конкуренції на ринку інформаційних послуг (розвиток Інтернету, книжкового ринку); створенням світового інформаційного простору; корпоративною взаємодією бібліотек, використанням корпоративних технологій і сервісів.

Протягом останніх десятиріч головною проблемою в системі вищої освіти України було і залишається забезпечення якості підготовки фахівців на рівні зростаючих державних вимог. Нині ця проблема особливо гостро постає у зв'язку із входженням України у Європейський освітній простір на принципах Болонської декларації. Хмельницький національний університет організує навчальний процес за ступеневою системою підготовки фахівців на принципах Болонської декларації. Ціль діяльності університету полягає в якісному задоволенні потреб населення в освітніх послугах найвищого рівня, забезпеченні підприємств, установ та організацій країни кваліфікованими кадрами, всебічному розвитку людини як особистості завдяки системному використанню в навчально-виховному процесі передових освітніх технологій.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету визначила свою місію — сприяти реалізації стратегічної мети університету у підготовці конкурентоспроможних фахівців і вихованню багатогранної особистості. Саме наукова бібліотека університету є тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої багато в чому залежить якість і зміст навчання та наукових досліджень. Тому пріоритетними напрямками роботи наукової бібліотеки є підвищення якості обслуговування читачів засобами новітніх інформаційних технологій, удосконалення віртуального середовища для користувачів, надання доступу до світових інформаційних джерел, розширення асортименту додаткових послуг. Для вирішення цих стратегічних завдань необхідно забезпечити високу активність інформаційного середовища. З метою поліпшення

показників діяльності книгозбірні керівництво наукової бібліотеки застосовує в своїй роботі основні принципи управління якістю: орієнтація на читача, лідерство, залучення працівників, процесний підхід, системний підхід до управління, постійне поліпшення загальних показників діяльності організації, прийняття рішень на підставі фактів, взаємовигідні відносини з постачальниками. Ці принципи лежать в основі міжнародних стандартів ISO серії 9000, що дозволяють найбільш ефективно запроваджувати систему менеджменту якості в організаціях, зокрема, і в бібліотеках.

Інформація нині є важливим економічним, політичним та соціальним ресурсом людства, і ступінь розвитку та її доступність підносять рівень і якість вищої освіти. Зростання обсягів інформації вимагає її якісної переробки, нових форм роботи. Бібліотека залежить від своїх користувачів, тому необхідно знати і розуміти їх потреби, що існують зараз, а також які можуть виникнути в майбутньому. Тому вона повинна відповідати вимогам користувачів і прагнути перевершити їх очікування. Орієнтація на читача - це головний принцип нашої книгозбірні. На шляху реалізації головної функції бібліотеки — інформаційної — наукова бібліотека ХНУ вибрала пріоритетний напрямок її розвитку — інформатизацію, що означає впровадження нових технологій та інновацій, які суттєво підвищують якість і ефективність праці бібліотекарів та створюють користувачам належні умови для задоволення їх постійно зростаючих інформаційних потреб, надаючи їм широкий спектр послуг на найвищому рівні та оперативний доступ до інформації.

Активне застосування інновацій, пов'язаних з інформатизацією, в науковій бібліотеці ХНУ розпочалось з 1999 року і охопило всі напрямки бібліотечної роботи. Перший етап впровадження інновацій відносився до якісних змін технологічного процесу в обслуговуванні читачів в читальних залах та на абонементях. Переведення всіх категорій читачів на автоматизоване обслуговування сприяло більш якій та оперативній роботі з ними. На зміну традиційному паперовому формуляру прийшов електронний формуляр, в якому відображена вся інформація про видані документи та контроль за термінами їх повернення. БД «Читач» дає змогу удосконалити і активізувати традиційну систему заходів з попередження та ліквідації читацької заборгованості: листинагадування, повідомлення по телефону, співпраця з старостами груп, формування списків боржників (студентів, викладачів, співробітників) в автоматизованому режимі. Робота з наказами по студентському складу також проводиться в електронному режимі. Автоматизовано

процес замовлення документів читальними залами з відділу збереження фондів, здійснюються послуги з електронної доставки документів (ЕДД).

Комп'ютерні технології надають бібліотекам унікальний шанс розвитку нових напрямків в їх діяльності. Так, завдяки інтенсивному впровадженню інновацій, в науковій бібліотеці створена ціла система віртуального обслуговування користувачів. Web-сайт наукової бібліотеки <http://library.tup.km.ua/> (створений в 1998р.) надає можливість цілодобового доступу до її ресурсів: електронного каталогу, електронної бібліотеки, віртуальної довідкової служби, бібліографічної інформації, БД «Ліга.Закон», віртуальних виставок, формуляра читача, наукових публікацій вчених університету, світових БД наукових журналів.

Одним з головних інформаційних продуктів бібліотеки є БД «Електронний каталог» (ЕК), що відображає активний фонд бібліотеки та створює основу для виконання різноманітних інформаційних запитів користувачів. Електронний каталог НБ ХНУ містить на 1.01.2012 р. 316588 записів, щорічно вноситься понад 25000 нових електронних записів. Із створенням електронного каталогу в бібліотеці значно підвищилася якість і швидкість пошуку інформації читачами, ефективність роботи бібліотекарів при мінімальних затратах на комплектування і обробку документів.

Віртуальна довідкова служба – це нове технологічне рішення традиційного довідково-бібліографічного обслуговування. «Віртуальна довідка» розпочала роботу на сайті бібліотеки ХНУ з квітня 2006 року. Відділом інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення НБ ХНУ розроблено програму для реєстрації запитів, ведення архіву виконаних довідок. Робота координується інформаційно-бібліографічним відділом, який відповідає за якісне та своєчасне надання відповідей. Довідки виконуються у робочому порядку провідними фахівцями інформаційно-бібліографічного відділу за підтримки фахівців інших структурних підрозділів протягом двох діб в залежності від складності запиту. Крім власних баз даних, активно використовуються і ресурси Інтернет. Користувачеві надається тільки достовірна інформація, надійні мережеві ресурси. Велику роль в цьому відіграє створений ресурс книгозбірні «Навігатор Інтернет-ресурсів за профілем університету». Всі запити та відповіді зберігаються в «Архіві виконаних довідок», яким може скористатися будь-який користувач. За допомогою розробленої програми «Автоматизований облік ДБО» проводиться облік основних показників обслуговування користувачів

в залі електронної інформації бібліотеки (бібліографічні довідки за видами та джерелами виконання, консультації, користувачі, відвідування, платні послуги), на основі якого постійно здійснюється моніторинг використання електронних ресурсів. Основні показники статистики Web-сайту в 2011 році становили: 420984 звернень, переглянуто 7649042 сторінок, файлів — 5658518, зроблено запитів — 7649042.

Автоматизація та впровадження нових інформаційних технологій дозволили бібліотеці значно розширити сферу послуг. Разом із традиційними бібліотечними послугами надаються сервісні послуги: користування послугами Інтернет; запис інформації на носій замовника; поліграфічні послуги з виготовленням бланкової продукції; чорно-білий та кольоровий друк на принтері; комп'ютерний переклад тексту; сканування; ксерокопіювання, ламінування.

Проте, якість бібліотечного обслуговування не може оцінюватися тільки на етапі надання користувачеві інформаційних продуктів, надання послуги. Для того, щоб зробити ту чи іншу продукцію, виконати роботу, надати послугу, необхідно здійснити цілий ряд операцій і підготовчих робіт. Якщо говорити про якість бібліотечного обслуговування, то в НБ ХНУ велика увага приділяється процесу якісного формування інформаційних ресурсів.

З метою розвитку наукових основ удосконалення бібліотечно-бібліографічного, інформаційного обслуговування користувачів, створення раціональної технології підвищення ефективності та якості роботи, запровадження інновацій в практику роботи, впровадження результатів соціологічних, прикладних досліджень в практичну діяльність з 2007 року в книгозбірні діє Програма розвитку наукової роботи «Удосконалення обслуговування користувачів в умовах запровадження новітніх інформаційних технологій» на 2007-2011рр. Сьогодні формування інформаційних ресурсів в бібліотеці засновується на вивченні та аналізі реальних і потенційних інформаційних потреб користувачів, обумовлених їх освітньою, педагогічною, науково-дослідною та управлінською діяльністю. Результати аналізів книгозабезпеченості навчального процесу, оцінки рівня використання періодичних та інформаційних видань, моніторингу бібліотечних послуг, статистика звернень до баз даних бібліотеки, а також соціологічних досліджень, які направлені на визначення рівня задоволеності користувачів бібліотечним обслуговуванням, є основою стратегічного управління інформаційними ресурсами бібліотеки відповідно до завдань, які розв'язуються університетом.

До послуг викладачів та студентів книжковий фонд, який нараховує понад 615 тисяч документів, електронна бібліотека - 60 Гбт. Пріоритетними напрямками в комплектуванні фондів у бібліотеці ХНУ є формування колекції наукових видань та електронних ресурсів. Сервіс "Замовлення документів для навчального процесу та науково-дослідницької роботи" надає можливість оперативного замовлення документів викладачами, науковцями, співробітниками університету для поповнення фонду наукової бібліотеки через її Web-сайт. У 2004 році була затверджена «Концепція електронної бібліотеки Хмельницького національного університету», а в 2008 році створено відділ електронної бібліотеки (ВЕБ). В функції ВЕБ входить формування фонду документів на електронних носіях, виготовлення електронних копій документів, проведення пошуку та включення в систему ЕБ повнотекстових документів з мережі Інтернет та ін. Сьогодні база даних «Електронна бібліотека» містить 5062 повнотекстових версій книг, монографій, методичних видань, 25 тисяч видань художньої літератури, 12777 анотованих повнотекстових публікацій з наукових журналів, які видаються в ХНУ.

Сучасний студент краще володіє комп'ютером, ніж бібліографічними знаннями. Навчити читача користуватися електронними ресурсами, допомогти йому впевнено почувати себе в інформаційному суспільстві - це основна задача бібліотечних працівників. З цією метою розроблено спеціальний курс «Основи інформаційної культури», що включає лекційно-практичні заняття для студентів першого курсу та студентів старших курсів. Для студентів-магістрів розроблено курс «Науковий пошук інформації. Галузева бібліографія». Обов'язковим і важливим елементом занять із студентами є практичне засвоєння методів автоматизованого пошуку інформації. З метою презентації та реклами сучасних можливостей бібліотеки та її інформаційних ресурсів проводяться різноманітні інформаційні заходи: «Дні кафедри», «Дні фахівця», «Дні аспіранта» тощо. Демонстрація електронних ресурсів здійснюється з використанням слайдів. З 2009 року інформаційні заходи обліковуються в автоматизованому режимі в системі «УФД. Бібліотека». Інформатизація бібліотечно-бібліографічних процесів вимагає наявності кваліфікованого персоналу та користувачів, які володіють методами використання новітніх комп'ютерних технологій у бібліотечній практиці. Від компетентності, освіченості, професійної підготовки, творчого потенціалу кадрів безпосередньо залежить успіх усієї роботи. Впродовж двох місяців 21 березня – 19 травня 2011 року 30 працівників НБ ХНУ проходили дистанційне навчання в

Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв. В рамках курсу «Управління бібліотекою та нові послуги для користувачів» працівники виконували самостійні, практичні та контрольні завдання, брали участь у дискусіях за модулями «Проектна діяльність в бібліотеках», «Психологічні основи управління бібліотекою», «Адвокаційна діяльність бібліотек: захист та лобювання інтересів». На заключному етапі, підсумкову лекцію у бібліотеці прочитала Шевченко Ірина Олександрівна - директор ІПО НАКККіМ, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник культури України, президент Української бібліотечної асоціації. Система підвищення кваліфікації працівників НБ ХНУ включає комплекс плановірно організованих, взаємозалежних і скоординованих заходів, передбачає серйозну наукову та практичну підготовку. В межах програми підвищення кваліфікації діють: «Школа керівника», «Школа комп'ютерної освіти», «Школа бібліотечного маркетингу», проводяться заняття в системі «Бібліотечні уроки» (бібліотечні консультації головних спеціалістів), проводяться тренінги, майстер-класи, тематичні та інформаційні огляди.

Використання сучасних технологій в обслуговуванні користувачів не тільки підвищує ефективність використання ресурсів бібліотеки і полегшує шлях користувача до інформації, а й надає престиж, привабливість бібліотеці. Автоматизація бібліотечних процесів вимагає змін не тільки в технології, але й у змістовних аспектах бібліотечної роботи. Змінюються позиція бібліотеки і її активність у взаєминах з читачами, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, індивідуальних форм інформаційного забезпечення і, як наслідок, показників якості професійної роботи.

Завдяки впровадженню комп'ютерних технологій та злагодженій праці колективу бібліотеки, за короткий термін в книгозбірні автоматизовано всі технологічні бібліотечні процеси - від замовлення, прийому, обробки і обліку літератури — до видачі книг користувачам. Це дало змогу вивести бібліотеку на якісно новий рівень обслуговування читачів, суттєво підвищити оперативність та повноту задоволення їх інформаційних потреб і запитів, репрезентувати свої ресурси у зовнішньому інформаційному середовищі. Але ми повинні постійно повертатися до питань ефективності бібліотечної діяльності, її виміру та якості надання бібліотечних послуг, до якості виконання виробничих процесів. Досягнення високої якості роботи — це не дань кон'юктурі, це - пріоритетний напрямок діяльності наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Методи оцінювання показників якості роботи університетської бібліотеки

В цій статті розглянуто методи, за якими здійснювалися вибір параметрів оцінювання якості роботи наукової бібліотеки технічного університету. Наведено результати самоцінювання одного з підрозділів бібліотеки за допомогою методу анкетування. Показано, яким чином за допомогою методу експертних оцінок виявлено найважливіший показник якості оцінювання роботи окремого відділу бібліотеки. Базуючись на отриманих результатах та використовуючи обрані методи, можна розпочинати перший етап впровадження системи керування якістю бібліотеки – самооцінювання її роботи.

The approaches which used to select the quality estimation parameters in university library were discussed. The results of self-estimation of ones library department based on survey method were obtained. Using ranking method it was defined the most important quality factor. Based on obtained results we can starting the first stage to implementation of quality management system – self-estimation methods.

Розвиток світової економіки на сучасному етапі свідчить, що якість продукції та послуг стала визначальним чинником успішної господарської діяльності підприємств та організацій. В останнє десятиріччя у сфері якості сталися докорінні зміни, що адекватно відбивають прискорення технічного розвитку промисловості та індустрії. На сьогоднішній день стала актуальною проблема забезпечення якості освіти. Управління освітою, зокрема її якістю - складний, багатогранний і нелінійний процес, який повинні постійно координувати й корегувати суб'єкти управління, відповідно до соціально-педагогічних умов його функціонування.

В умовах ринкової економіки зростає актуальність впровадження менеджменту якості в бібліотеки з метою забезпечення високого рівня якості продуктів і послуг, яке може повністю задовольнити всі запити сучасних читачів. Якість інформаційних продуктів і послуг, що надаються сучасними бібліотеками, є вагомою складовою, що визначає конкурентоспроможність даних інформаційних центрів. Без забезпечення високої та стабільної якості, що відповідає потребам читачів, неможливо займати лідируючі позиції

на інформаційному ринку.

Роботу щодо підвищення якості продукції та послуг необхідно здійснювати за допомогою впровадження основних положень концепції Загального управління якістю в діяльність бібліотек.

Щодо бібліотек загальний менеджмент якості (TQM) є підходом до управління бібліотекою, спрямований на якість і базований на участі всіх бібліотечних працівників у задоволенні потреб читачів і суспільства в інформаційних та культурно-освітніх ресурсах бібліотек.

Створення моделі ділового вдосконалення бібліотеки на основі стандартів серії ISO 9000, стандартизація бібліотечних процесів надають можливість скласти уявлення про бібліотеку як про інформаційну культурно-просвітницьку установу; користуватися порівняльними одиницями обліку бібліотечної роботи для оцінки стану і прогнозу розвитку бібліотечної справи; керуватися єдиними правилами, технологіями, формами створення бібліотечних ресурсів.

Робота бібліотек, в яких впроваджується система менеджменту якості, свідчить про те, що цей процес здійснюється в основному не системно, а частіше на рівні здорового глузду, шляхом пристосування до конкретних умов діяльності запозиченого ззовні досвіду та окремих наукових розробок. А тому здійснюється здебільшого не ефективно. Основною причиною цього є нерозробленість в бібліотекознавстві методологічних, теоретичних і технологічних основ менеджменту якості в сучасних соціально-економічних умовах.

Для вирішення цієї проблеми необхідно піднімати рівень професійного розвитку бібліотечних працівників шляхом проведення тренінгів, дистанційного навчання, самоосвіти в області менеджменту якості, використання такого методу навчання, як коучінг в практиці роботи бібліотек.

Отже, в даний час університетські та інші наукові бібліотеки в усьому світі усвідомлюють необхідність наявності інструментів для ефективного управління. Інтерес до ефективного управління, що став звичним в одних країнах і тільки з'являється в інших, викликаний суттєвими змінами, також вплинув і на організаційну структуру бібліотек.

Якість для бібліотеки - це добре налаштована внутрішня технологія і механізм управління, націлені на інтереси користувача і задоволення його інформаційних запитів. Це означає, що однією з головних задач вищих навчальних закладів на сьогоднішній день є створення системи якості інформаційно-бібліотечних послуг, яка ефективно діє і постійно вдосконалюється, що впливають на

підготовку високопрофесійних фахівців, на якість освітнього і науково-дослідного процесів у вищих навчальних закладах.

Якість в роботі бібліотеки варто застосовувати з таких причин:

По–перше, оптимізація робочих процесів;

По–друге, через систему менеджменту якості складають враження про ефективність роботи бібліотеки.

Однак, рівень якості не може бути визначений раз і назавжди. Він постійно оновлюється при виконанні будь–якого виду діяльності всім персоналом бібліотеки без виключення.

На сьогоднішній день університетські та інші наукові бібліотеки у всьому світі усвідомлюють необхідність в наявності інструментів для ефективного управління роботою, що в свою чергу супроводжується істотними змінами, які вплинули і на організаційну структуру бібліотек [1]:

- бібліотеки вищих навчальних закладів стали використовувати комп'ютери;

- у всьому світі значна кількість матеріалів пропонується в електронній формі, і вони повинні бути доступні для користувача;

- природні ресурси поступово виснажуються, і фонди, так само як і традиції організації бібліотечного обслуговування, повинні адаптуватися до вимог, які змінюються. Необхідно знайти інструменти для ефективного використання ресурсів;

- збільшується обсяг інформаційних ресурсів, доступних через глобальну мережу;

- постійно зростає значення зв'язків з громадськістю. Бібліотекам потрібні засоби для ознайомлення громадськості і публікації результатів своєї діяльності.

Якість бібліотечно-інформаційної послуги - сукупність властивостей і характеристик (параметрів) послуги, що забезпечують її здатність задовольняти певні (обумовлені або передбачувані) потреби користувача відповідно до його запитів і очікувань;

Якість бібліотечно-інформаційного обслуговування - сукупність властивостей (параметрів) послуг, процесів і умов їх надання, що забезпечують задоволення відповідних потреб користувачів в даному виді обслуговування.

Якість бібліотечно-інформаційних послуг є головною складовою якості бібліотечного обслуговування в цілому, тому виділення обґрунтованих стандартизованих показників рівня якості і методів ідентифікації відповідності набуває актуального значення для вітчизняних бібліотечних установ. Ефективність профільної стандартизації може бути досягнута завдяки впорядкуванню,

систематизації, типізації, уніфікації, взаємозамінності і оптимізації її об'єктів. Важливе місце в бібліотечно-інформаційній практиці посядає так звана параметрична стандартизація – стандарти параметрів, що характеризують основні показники якості послуг [2].

Під системою менеджменту якості в бібліотеці розуміють концепцію управління бібліотекою, що є сукупністю дій персоналу бібліотеки, відповідає поставленим, на визначеному періоді часу, вимогам різних категорій читачів, до якості бібліотечно-інформаційних послуг, а також якості сервісу, способам та формам надання інформації.

Для впровадження системи менеджменту якості бібліотека повинна:

- ідентифікувати процеси, які є необхідними для системи менеджменту якості;
- встановити послідовність і взаємодію цих процесів;
- визначити критерії і методи забезпечення ефективної роботи й керування цими процесами;
- забезпечувати готовність інформації, що є необхідною для підтримки роботи й контролювання цих процесів;
- вимірювати, контролювати й аналізувати ці процеси, й здійснювати заходи, необхідні для досягнення запланованих результатів і постійного поліпшення [3].

В системі менеджменту якості бібліотеки використовується процесний підхід, що надає змогу розглянути кожний з технологічних процесів, якими опікується бібліотека, та знайти параметри, за якими можна їх поліпшити. Структура системи менеджменту якості містить такі елементи: планування якості, керування якістю, забезпечення якості, контроль якості, покращення якості, що наведено на рис. 1.

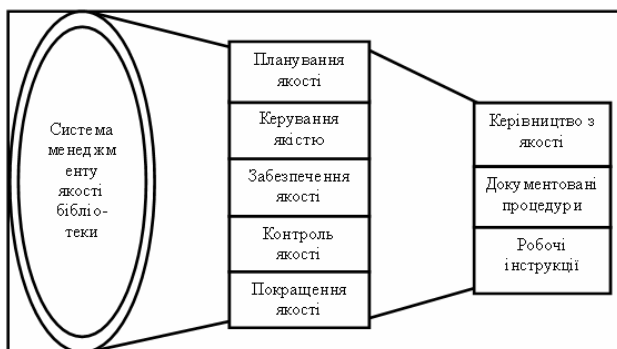

Рисунок 1 – Структура системи менеджменту якості.

Як вже згадувалося раніше, більшість бібліотек лише розпочинають впроваджувати систему менеджменту якості. Одночасне впровадження системи менеджменту якості в усіх відділах потребує значних зусиль, тож доцільно розпочати з окремого підрозділу.

Одним з відділів наукової бібліотеки, результати роботи якого на сьогодні мають найбільший попит, є відділ електронних ресурсів, який здійснює комплектування фонду електронної бібліотеки повнотекстовими виданнями та забезпечує їх збереження та захист.

На першому етапі впровадження елементів системи менеджменту якості розробимо технологічну мапу процесів, що відбуваються у відділі, на основі положення про електронну бібліотеку, яка зображена на рис. 2 [4].

Одним з підрозділів відділу електронних ресурсів є електронний читальний зал. Через те, що послуги цього підрозділу користуються підвищеним попитом як серед студентів, так і викладачів університету, то було вирішено здійснити самооцінку якості роботи цього підрозділу, використавши метод анкетування.

Результати обробки даних, що отримано за допомогою анкет, наведено на рис 4 – 10).

Для визначення найголовнішого показника якості та наскільки один показник важливіший за інший, застосуємо один із методів кваліметрії – експертний. Для здійснення цього було обрано вісім незалежних експертів та запропоновано їм розташувати головні показники якості роботи відділу електронних ресурсів в порядку їх значущості, найбільш важливому показнику присвоюють найбільший бал. Результати опитування експертів були оброблені у вигляді ранжованих рядів.

Q_{1e} - зручність користування пошуковою системою бібліотеки;

Q_{2e} - швидкість пошуку документів в електронному вигляді;

Q_{3e} - якість електронних документів;

Q_{4e} - колекція видань електронної бібліотеки;

Q_{5e} - якість обслуговування в електронному читальному залі.

Рисунок 2 – Технологічна мапа процесів, що відбуваються у відділі електронних ресурсів.

Рисунок 3 – Типи електронних документів, які користуються найбільшим попитом

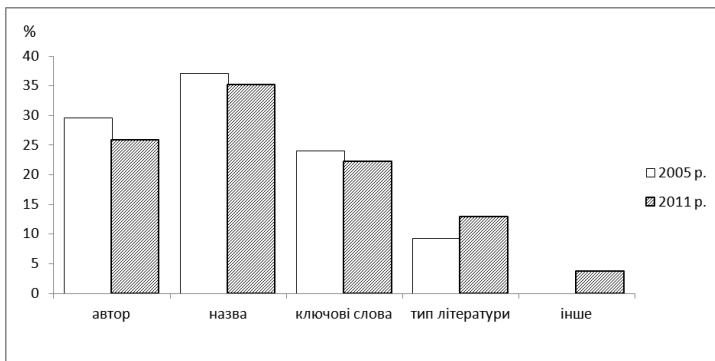

Рисунок 4 – Атрибути, за якими найчастіше здійснюється пошук електронних документів

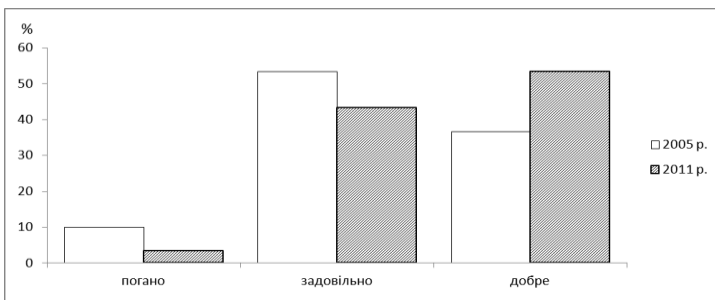

Рисунок 5 – Зручність користування пошуковою системою бібліотеки

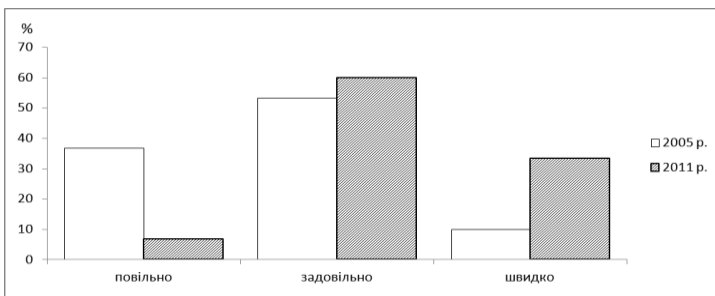

Рисунок 6 – Швидкість пошуку документів

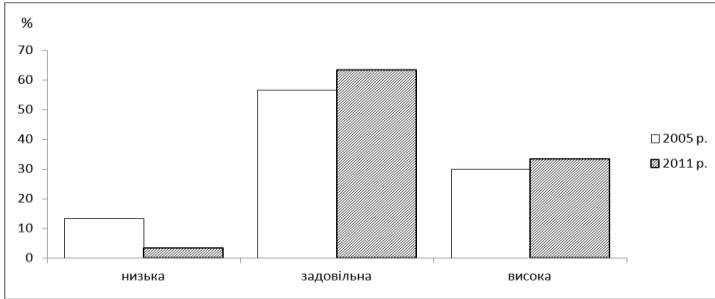

Рисунок 7 – Якість електронного документа

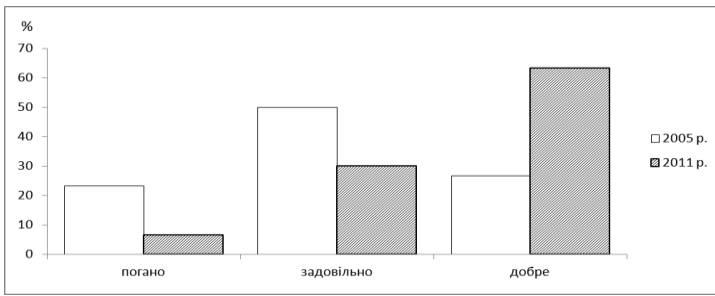

Рисунок 8 – Задоволеність колекцією видань ЕБ

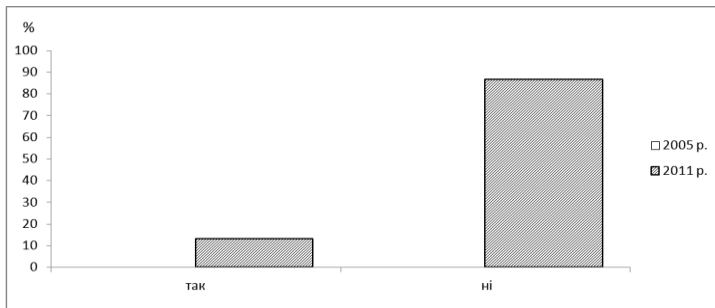

Рисунок 9 – Користування "Електронною доставкою документів"

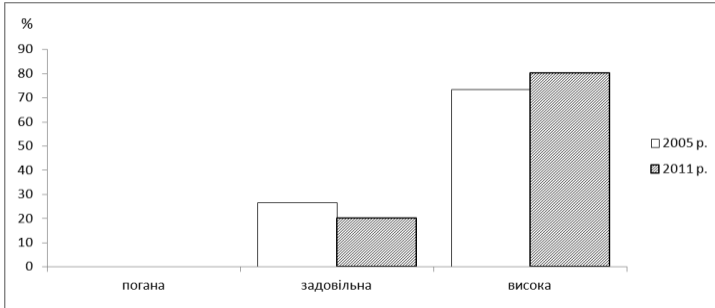

Рисунок 10 – Якість обслуговування в ЕЧЗ

Результати опитування експертів наведені у вигляді ранжованих рядів:

1 експерт -	
2 експерт -	
3 експерт -	
4 експерт -	
5 експерт -	
6 експерт -	
7 експерт -	
8 експерт -	

Під час підрахунку суми рангів показників якості отримано такі результати: $Q_{1e}=34$, $Q_{2e}=27$, $Q_{3e}=24$, $Q_{4e}=16$, $Q_{5e}=19$. При цьому ваговий коефіцієнт для кожного i -го показника дорівнює:

$$g_i = \frac{Q_{ie}}{\sum_{i=1}^{13} Q_{ie}} \quad (1)$$

Результати розрахунків за формулою (1) занесено до таблиці. За результатами обробки анкет створюємо шкалу оцінок показників якості:

- погано – 1 бал;
- задовільно – 2 бали;

- добре – 3 бали.

Обробляємо отримані дані по всім анкетам, розраховуємо середнє значення показників якості за формулою

$$Q_{ep} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n Q_i \quad (2)$$

де n – кількість анкет.

Отримані результати також додаємо до таблиці.

Так як одиничні показники якості не пов'язані між собою, то для розрахунку комплексного показника якості необхідно використовувати безрозмірні показники, тому необхідно перейти до показників якості у відносному вигляді, їх розраховують за формулою

$$Q_{i \text{ відн}} = \frac{Q_{ep}}{Q_{in}} \quad (3)$$

де Q_{in} - нормоване значення показника якості, в даному випадку $Q_{in}=3$.

Таблиця – Значення показників якості

Показники якості	Абсолютні значення показників якості		Відносні значення показників якості		Вагові коефіцієнти g_i
	Q_{epi}		$Q_{i \text{ відн}}$		
	2005 р.	2011 р.	2005 р.	2011 р.	
Зручність користування пошуковою системою	2,27	2,5	0,76	0,83	0,28
Швидкість пошуку	1,73	2,27	0,58	0,76	0,23
Якість електронних документів	2,17	2,3	0,72	0,77	0,2
Колекція видань	2,03	2,57	0,68	0,86	0,13
Якість обслуговування	2,3	2,8	0,91	0,93	0,16

В експертному методі вагові коефіцієнти показників якості повинні задовольняти умову:

$$\sum_{i=1}^n g_i = 1.$$

Ця умова виконується.

Отримані вагові коефіцієнти розташуємо у ранжований ряд, для визначення головного показника якості:

$$g_4 < g_5 < g_3 < g_2 < g_1$$

Отже, за результатами експертної оцінки показник якості «зручність користування пошуковою системою бібліотеки» є найважливішим, «колекція видань електронної бібліотеки» найменш важливий.

Для оцінки роботи відділу електронних ресурсів в цілому за 2005 рік та за 2011 рік необхідно розрахувати комплексний показник якості, який складається з вище перелічених одиничних показників. Визначити комплексний показник якості можна на основі середнього гармонічного зваженого, середнього геометричного зваженого, середнього арифметичного зваженого та середнього квадратичного зваженого [5]. Отже, розрахуємо середні зважені.

- середнє гармонічне зважене розраховується за формулою

$$\tilde{Q} = \frac{1}{\sum_{i=1}^m \frac{g_i}{Q_{i \text{ відн}}}}, \quad (4)$$

де m – кількість показників якості,

в 2005 році середнє гармонічне зважене складало: $\tilde{Q}_{005} = 0,7$;

в 2011 році середнє гармонічне зважене складає: $\tilde{Q}_{11} = 0,816$;

- середнє геометричне зважене розраховується за формулою

$$\overline{Q} = \sqrt[m]{\prod_{i=1}^m Q_{i \text{ відн}}} \quad (5)$$

в 2005 році середнє геометричне зважене складало: $\overline{Q}_{005} = 0,7$;

в 2011 році середнє геометричне зважене складає: $\overline{Q}_0 = 0,8$;
 - середнє арифметичне зважене розраховується за формулою

$$\hat{Q} = \frac{\sum_{i=1}^n Q_{i0} \cdot i}{n} \quad (6)$$

в 2005 році середнє арифметичне зважене складало:

$$\hat{Q}_{005} = 0,7;$$

в 2011 році середнє арифметичне зважене складає: $\hat{Q}_0 = 0,8$;
 - середнє квадратичне зважене розраховується за формулою

$$\overline{Q} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^m Q_{i0}^2 \cdot i}{m}} \quad (7)$$

в 2005 році середнє арифметичне зважене складало: $\overline{Q}_{005} = 0,7$;

в 2011 році середнє арифметичне зважене складає: $\hat{Q}_0 = 0,8$.

Середнє геометричне зважене вважається найбільш універсальним та розповсюдженим комплексним показником, тому будемо вважати, що він найбільш точно відображає стан роботи відділу електронних ресурсів. Порівнявши роботу відділу в 2005 році та 2011, можна зробити висновок, що зміни в кращу сторону відбуваються, але досить повільно. Ідеальне значення комплексного показника якості – 1, в нашому випадку він складає 0,819, це не найгірший результат, але все рівно є куди розвиватися, і щоб цей процес відбувався швидше, необхідно впроваджувати систему менеджменту якості у повному обсязі.

Отже, було детально проаналізовано роботу відділу електронних ресурсів, зокрема, було зібрано дані про наповнення бази електронними документами за останні п'ять років та на основі них побудовано гістограми розподілу за весь період існування відділу та по кожному року окремо.

За допомогою методу мозкового штурму було згенеровано показники якості, що впливають на роботу відділу, які потім для наочного вигляду згрупували, використовуючи діаграму у вигляді дерева.

Було проведено анкетування користувачів одного з підрозділів відділу електронних ресурсів: електронного читального залу, в результаті чого можна зробити висновки, що загальний стан роботи

електронного читального залу не досить задовольняє попит користувачів. Було розраховано комплексні показники якості загального стану ЕЧЗ на сьогоднішній день та яким він був п'ять років тому, в результаті було з'ясовано, що прогрес відбувся, але досить не значний.

Перелік посилань:

1. Версан, В. Г., Системы управления качеством продукции [Текст]: учеб.–практ. пособие / В. Г. Версан, И. И. Чайка. – М. : Изд.стандартов, 1988. – 150 с.
2. Грищенко, Т. Б. Задачі впровадження системи менеджменту якості в бібліотеках / Т. Б. Грищенко, О. М. Нікітенко, Л. О. Бояріна // Библиотека как часть информационно–образовательного пространства университета [Текст] : сб. докл. науч.–практ. конф. (к 80–летию НТБ НАУ “ХАИ”, Харьков, 20 апреля 2010 г. – Х. : [б. и.], 2010. – С. 70 – 72.
3. Ильенкова, С. Д. Управление качеством [Текст] : учеб. пособ. / С. Д. Ильенкова. – М., 1998. – 195с.
4. Система менеджменту якості в бібліотеці технічного університету / Л. О. Бояріна, Л. Г. Влащенко, Т. Б. Грищенко, О. М. Нікітенко // Бібліотека ВНЗ на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : монографія [Текст] / за ред. В. О. Ільганаєвої, Т. О. Колесникової. – Дн–вськ: вид-во Маковецький. – С. 166-175.
5. Шишкин, И. Ф. Квалиметрия и управление качеством [Текст] : учеб. для вузов / И. Ф. Шишкин, В. М. Станякин. – М. : Изд-во ВЗПИ, 1992. – 208 с.

*Дікунова О. А.,
м.Кривий Ріг*

Діалогічна взаємодія бібліотечних фахівців та користувачів бібліотеки ВНЗ як чинник у підвищенні якісної освіти

Розглянуто модель особистості сучасного бібліотечного фахівця. Проаналізовано соціально-психологічні аспекти бібліотечного спілкування. Запропоновано конкретні методи та форми удосконалення діалогічної взаємодії бібліотечних фахівців і користувачів бібліотеки ВНЗ.

The article deals with the individual model of modern library specialist. There are analyzed the social and psychological aspects of

library communication. We propose specific forms and methods of improving the dialogue interaction library professionals and library users of the university.

В умовах глобальної інформатизації суспільства зростає роль спеціальних інститутів, відповідальних за накопичення і розповсюдження інформації. Все це відкриває перед сучасними бібліотеками не тільки великі можливості, а й ряд проблем, які потребують вирішення. З одного боку, збільшується потік інформації, і сучасні технології накладають певну відповідальність на бібліотечних фахівців за виховання інформаційної культури користувачів, що передбачає вільну орієнтацію в сучасних джерелах інформації, оволодіння культурою діалогічного спілкування. Значно розширюється бібліотечна сфера у мережевому середовищі, що призводить до зростання значення віртуального спілкування. З іншого боку, не зменшується роль традиційного спілкування, яке відповідає сутнісній потребі особистості в неопосередкованому контакті, і саме в бібліотеках, як осередках міжособистісного спілкування, воно є пріоритетним [1, с. 21].

Бібліотека ВНЗ є складною соціально-комунікаційною системою. Основне завдання бібліотеки вищого навчального закладу - забезпечення повного, якісного та оперативного бібліотечно-бібліографічного й інформаційного обслуговування користувачів згідно з їх інформаційними запитами на основі широкого доступу до бібліотечних та інформаційних ресурсів. Якісна освіта майбутніх фахівців можлива лише за наявності потужної бібліотеки як інформаційного центру, де накопичується, зберігається та розповсюджується інтелектуальний капітал.

Пріоритети Болонського процесу, до якого приєдналася Україна, спрямовані на кардинальні зміни парадигми вищої освіти. Відбувається перехід у навчанні від формату «teaching» (навчаємо) до формату «learning» (вчимось). Студенти відчувають зміни у переорієнтації з лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану форму навчання; у переході від формально-репродуктивної до самостійної пошуково-пізнавальної діяльності, до організації самоосвіти. Зменшується кількість аудиторних занять, натомість зростають обсяги самостійної та індивідуальної роботи, що в свою чергу дає можливість студентам повністю віддаватися навчанню. Для майбутнього фахівця важливо не лише осмислити й засвоїти інформацію, а й оволодіти способами її практичного застосування і прийняття рішень. Повноцінною повинна бути самостійна пізнавальна

діяльність студентів не тільки під керівництвом викладача. Досягнення нової якості освіти залежить й від рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування в бібліотеці вищого навчального закладу як своєрідного інформаційного центру забезпечення освітньо-наукової діяльності.

Отже, книгозбірням вищих навчальних закладів потрібен спеціаліст, який володіє високим рівнем професійних знань та має психологічні, педагогічні й комунікативні здібності, що є вирішальними у взаємодії з користувачами. Вища бібліотечна школа нині розробляє і впроваджує культуроцентричну модель особистості спеціаліста, якому притаманні високий рівень загального культурного розвитку, енциклопедичність гуманітарного знання, творчий потенціал, соціально-психологічна компетентність.

В сучасному обслуговуванні в бібліотеці ВНЗ відбуваються великі зміни. Змінюються інформаційні потреби користувачів. Ступінь їх задоволення – головний критерій оцінки бібліотечної роботи, результат, за яким користувач усвідомлює доцільність і необхідність звернення до послуг бібліотечного працівника. Якісне задоволення інформаційних запитів постійно перебуває в полі зору бібліотекарів і бібліографів. Складність визначення його в тому, що результати стають очевидними не відразу, а тільки після закінчення певного періоду часу. Ще складніше визначити рівень культури обслуговування. Обслуговування в бібліотеці ВНЗ – це високий рівень спілкування з користувачами, вміння надати необхідну інформацію, виявити зацікавленість і обізнаність у їх потребах. Сучасний бібліотечний фахівець – це ерудований, компетентний співрозмовник, що в певному розумінні виконує роль організатора в галузі управління знаннями. Він підкаже нові ідеї, дасть професійні консультації, розумні поради.

Проблема спілкування бібліотекарів і користувачів активно розробляється в дослідженнях бібліотекознавців. В цьому напрямку працюють С.Єзова (досліджує проблему культури спілкування та її формування), Л.Красинська (психолого-педагогічний аспект професійного спілкування бібліотекаря), С.Матліна (розглядає бібліотечне обслуговування як діалог), І.Мейжис (розробляє питання бібліотечного спілкування: його перцептивну, інтерактивну, комунікативну сторони), Є.Смоліна (вивчає проблеми спілкування в межах індивідуальної роботи з читачами), Я.Хіміч (досліджує соціально-психологічні особливості міжособистісного спілкування).

У суспільстві ще досить міцно існує стереотип щодо бібліотекаря, як посередника між книгою і читачем. В дійсності

сьогодні бібліотечний фахівець забезпечує не тільки високу якість доступу інформації до користувача, а також виступає як чуйний, уважний педагог і досвідчений керівник у світі знань. Визначальними рисами сучасного бібліотечного спеціаліста є: професіоналізм, ерудиція, освіченість, комунікативна компетентність. Саме такими і мають бути бібліотекарі та бібліографи, які працюють зі студентською молоддю. Вони виховують не тільки її, а й самих себе, формуючи бібліотечного фахівця майбутнього: комунікативного та високоерудованого професіонала з творчим ставленням до своєї професійної діяльності [2, с. 23].

Сьогодні змінюються професійні орієнтири взаємодії бібліотечного фахівця і користувача як рівних партнерів у діловому спілкуванні. Саме спілкування також набуває нового змісту: це специфічний комунікативний фон усієї інформаційно-бібліотечної діяльності. Бібліотечний фахівець і користувач є головними дійовими особами бібліотечно-бібліографічного обслуговування, його суб'єктами. Але ролі цих суб'єктів відмінні. Користувач звертається до бібліотеки (бібліотекаря, бібліографа), розраховуючи на задоволення своїх інформаційних потреб, бібліотечний працівник зобов'язаний задовольнити потреби користувача. Тобто, в процесі бібліотечно-бібліографічного обслуговування відбувається взаємодія бібліотечних працівників і користувачів як носіїв певних соціальних ролей. Чітке розуміння змісту соціальних ролей та виконання правил взаємодії – запорука ефективного бібліотечного обслуговування, міжособистісного спілкування та обміну знаннями [4, с. 32].

Нові соціально-комунікаційні умови вимагають від бібліотечного фахівця ВНЗ творчого підходу у взаємовідносинах «користувач-бібліотекар». Орієнтація на суб'єкт-суб'єктні стосунки, що потребує високого професіоналізму; діалогічне спілкування, інтерес до самого процесу спілкування, що є могутнім засобом самопізнання і взаємопізнання; емпатія, толерантне ставлення до альтернативної думки; намагання якомога швидше і якісніше надати користувачеві необхідну інформацію — ось необхідні чинники продуктивного спілкування бібліотечного працівника та користувача.

Професійна компетентність бібліотечного спеціаліста, працюючого у вищому навчальному закладі – це заснована на знаннях, уміннях та досвіді спілкування здібність, що дозволяє вирішувати професійні завдання і здійснювати професійну діяльність, пов'язану з освітньо-науковою діяльністю. Бібліотечні працівники завжди утримували лідерство в організації інформації та знань. Починаючи з стародавніх бібліотек, створювалися спеціальні «фонди зафіксованих

знань», розроблялися прийоми полегшення доступу до них у вигляді класифікацій, каталогів, бібліографічних покажчиків, зміст бібліотечних фондів описували відповідно до розроблених моделей структури і взаємозв'язків між галузями знань [3, с. 24].

Бібліотечні фахівці й сьогодні виконують ролі аналітиків при пошуковій інформації. Саме вони мають найбільший досвід уточнення запитів, часто змушуючи користувачів усвідомити власні інформаційні потреби, навіть ті, що ще несформовані. Необхідно володіти високими професійними якостями, щоб забезпечити якісний рівень надання інформації. Професіоналізм бібліотечних фахівців у спілкуванні виявляється в прагненні розкрити й пізнати індивідуальність користувача, його запити. Бібліотекар або бібліограф мають справу з особистістю користувача, а це означає, що потрібно будувати відносини на діалогічній взаємодії двох особистостей.

Отже, розуміння бібліотечно-бібліографічного обслуговування як виду комунікації передбачає визнання діалогу між рівноправними партнерами. Отримавши запит, у якому відображені потреби користувача, бібліотечний фахівець спрямовує свою діяльність на його задоволення, а користувач допомагає йому в цьому. Діалогічна взаємодія передбачає взаємодопомогу в пошуку інформації, обмін знаннями, інтелектуальне взаємодоповнення, спільне визначення напрямку пошуку. Якщо бібліотечний фахівець проводить діалог з користувачем професійно, то він досягає мети: користувачі отримують не тільки необхідну інформацію, а й задоволення від самого контакту, від спільного й ефективного вирішення проблеми.

Таким чином, бібліотекарі й бібліографи демонструють не тільки професійні знання, а й здатність до самооцінки – до розуміння і критичного аналізу особливостей своєї професійної поведінки.

Незнання правил спілкування – невміння спілкуватися можна назвати найголовнішою і найсерйознішою проблемою бібліотечного обслуговування. Для бібліотечного працівника вміння спілкуватися – професійна необхідність. Коли в процесі обслуговування виявляється, що спілкуватися не вміє користувач, то цей недолік можуть усунути кваліфіковані дії бібліотекаря, який повинен вміти встановлювати та зберігати діалог, уважно слухати, задавати доречні запитання, використовувати усі можливі інструменти саме діалогічного спілкування. Якщо ж спілкуватися не вміє або не бажає бібліотечний працівник, то бібліотечне обслуговування, яке ми розглядаємо як діалогічну взаємодію, стає не просто неефективним, а – безмістовним, нерациональним, безглуздим.

Таким чином, задоволення інформаційних потреб користувача

в бібліотеці передбачає активну взаємодію бібліотечного фахівця та користувача як партнерів. Інформаційний зв'язок між ними, відтак, стає двостороннім – набуває суб'єкт-суб'єктного характеру, що є специфічним для діалогічного спілкування. Саме діалог передбачає відкритість і довіру, повагу, відмову від авторитетної позиції, сумісний пошук розв'язання проблем. Уміння бібліотечного працівника спілкуватися, вести діалог, розуміти потреби користувачів й вибирати способи поведінки з ними визначає ефективність бібліотечно-бібліографічного обслуговування та є однією з важливих умов успішної діяльності бібліотеки ВНЗ.

Отже, бібліотечні фахівці повинні постійно підвищувати інтелектуальний потенціал своєї професії, а також володіти методами вирішення соціально-психологічних проблем, що виникають у взаємовідносинах з користувачами, дотримуватися норм професійної етики та забезпечувати інтелектуальну свободу користувачів.

В науковій бібліотеці Криворізького національного університету розроблена програма тренінгу «Професійна етика та культура спілкування» з метою корекції негативних моментів у спілкуванні з користувачами. Завданнями тренінгу є: формування навичок впевненої поведінки; розвиток вміння вести розмову, позитивно впливати на користувачів; розширення спектру конструктивних форм поведінки у складних ситуаціях спілкування.

Програма тренінгу включає різноманітні вправи, рольові ігри, групові дискусії, тестові методики, що спрямовані на підвищення рівня самосприйняття та самооцінки, на підтримку сприятливого уявлення про себе і свій потенціал, на вироблення позитивних думок про себе, а також на розвиток вміння реалістично оцінювати свої можливості, власний стиль професійного спілкування.

Досвід застосування такої моделі тренінгу в бібліотеці дає підстави говорити про позитивні результати щодо професійного спілкування бібліотечних працівників з користувачами.

З метою удосконалення діалогічної взаємодії бібліотечних фахівців і користувачів бібліотеки рекомендуємо з'ясовувати причини конфліктних ситуацій, аналізувати їх на бібліотечних нарадах і семінарах, приділяти увагу аналізу ситуацій спілкування, способам прийняття рішень. В процесі спілкування реалізуються особистісні й професійні якості бібліотечного фахівця. Їх розвитку сприятиме самоосвіта, що включає підвищення інтелектуального потенціалу та розвиток етико-психологічної культури і комунікативних здібностей.

Таким чином, бібліотека ВНЗ є відкритою інформаційно-комунікаційною системою, а розвиток і мобільність освіти підкреслює

значення комунікативної діяльності бібліотечних фахівців. Комунікативна функція здійснюється за допомогою спілкування при обговоренні актуальних питань, невимушеного обміну інформацією про навчальні та наукові проблеми, інформаційні потреби та інтереси. Користувачі бібліотеки ВНЗ, насамперед студенти, зацікавлені в безпосередньому продуктивному спілкуванні та діалогічній взаємодії з бібліотечними фахівцями, що є основою ефективного бібліотечно-бібліографічного обслуговування, яке, в свою чергу, сприятиме якості навчально-пізнавальної та наукової діяльності.

Література

1. Великосельська, О.М. Психологічні особливості індивідуального спілкування в бібліотеці /О. М. Великосельська // Бібліотека в освітньому просторі. - 2010. - № 9. - С. 21-30.

2. Грабар Н. Прояв креативності фахівців бібліотек / Н.Грабар // Вісник книжкової палати. – 2009. - № 11. – С. 21-23.

3. Кобелев О. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як соціокомунікаційний феномен / О.Кобелев // Вісник книжкової палати. – 2009. - № 10. - С. 22-24.

4. Хіміч Я. Бібліотечне обслуговування як соціально-рольова взаємодія / Я.Хіміч // Бібліотечна планета. – 2002. - № 2. – С. 30-32.

Білоус В.С.,
м.Вінниця

Престиж та привабливість бібліотечної професії та бібліотеки вищого навчального закладу

*«Що скажуть про тебе інші,
коли ти сам про себе нічого сказати не можеш?»*

Козьма Прутков

Питання формування позитивного іміджу професії бібліотекаря та бібліотек. Існуючі негативні стереотипи бібліотекаря та їх подолання. Підвищення статусу бібліотек вищих навчальних закладів за допомогою реклами та публік релейнз. Використання ІТ-технологій та реклами у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

The issue of formation of public image of librarian's profession and libraries. Existing negative stereotypes that apply to librarians and how

to overcome them. Utilization of public relations and advertising in order to increase higher education establishment's libraries's status. Employment of PR-technologies and advertising in the library of Vinnitsa State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsjubinsky.

Відповідно до одного з численних тлумачень імідж – це образ, створений цілеспрямовано чи спонтанно задля отримання певної користі для його власника [3].

Питання іміджу, престижу бібліотек не нове. Бібліотечну спільноту давно хвилює проблема створення позитивного іміджу бібліотеки, привабливості бібліотекаря, підвищення статусу.

Бібліотеки та професія бібліотекаря мають давню історію. У минулому, коли друковане слово було основним та прогресивним джерелом інформації, професія бібліотекаря вважалася однією з шанованих. У стародавньому світі посада бібліотекаря, як і фараона, була спадковою. У бібліотеках вважали за честь працювати такі видатні люди, як прозаїк К. Батюшков, байкар І. Крилов, математик К. Лобачевський, музичний критик, історик мистецтв і публіцист В. Стасов, книгознавець В. Рубакін, освітянин С. Сірополко і Х. Алчевська, історик, літературознавець, етнограф О. Грушевський та багато ін. Це, безумовно, сприяло формуванню позитивної суспільної думки про професію бібліотекаря.

Чому ж з часом бібліотекар перетворився на технічного працівника, створився такий «непрезентабельний» стереотип бібліотекаря? Чому наразі актуальне питання іміджу бібліотеки, престижу бібліотечної професії?

Ще в кінці минулого століття активізувалося питання престижу бібліотечної професії, що було обумовлено новим підходом до організації діяльності бібліотеки. Бібліотечна спільнота все більше замислюється над питанням формування іміджу бібліотеки, власне бібліотекаря, приділяє належну увагу цьому феномену як в особистісному, так і в професійному аспекті. За соціальним опитуванням престиж бібліотечної спеціальності на десятому місці. Бібліотека – важлива ланка людської цивілізації. Люди цієї професії невіддільні від цивілізаційного процесу і мають вагомий підстави для самоповаги.

Склалася громадська думка про бібліотеки та професію бібліотекаря, на яку складно впливати. Загальне уявлення про інтелігента, яке існує в нашому суспільстві – фізично слабка людина, яка ніби-то і є сталомом в морально-етичному відношенні, залишається незрозумілим для оточуючих і не прагне до покращення свого іміджу.

І дійсно, бібліотекарі є частиною гуманітарної інтелігенції, яка відчуває серйозні проблеми зі своїм самовизначенням, а ще більше – із самопрезентацією, створенням особистого іміджу.

Існуючі стереотипи, що сформувалися у суспільстві відносно бібліотек і бібліотекарів, часто кидають тінь на професію. Бібліотекарі знають ці стереотипи і відчувають на собі негативний вплив. Такі уявлення існують у карикатурних персонажах фільмів, у літературі. Сама бібліотека часто асоціюється з похмурим казенним приміщенням, повним недоступних книжок, де працюють такі ж похмурі та непривітні люди. Серед негативних моментів у роботі бібліотекаря читачі відмічають: байдужість, нещирість, дратівливість, недобррозичливість, грубість, недоступність, недовіру до людей, фамільярність у ставленні до читача, поділ читачів на «своїх» та «чужих». У негативному іміджі бібліотекар постає як людина пасивна, безпорадна і просто невдаха, часто з деякими комплексами, фізичними вадами. Саме тому бібліотека розглядається як місце тихої і спокійної праці, де працюють безініціативні та загальмовані люди. Часто бібліотекарів змальовують як немодних, позбавлених стилю.

Сприйняття людини за його одягом, макіяжем, зачіскою, тобто за його зовнішнім виглядом, називають «габітарним іміджем». У бібліотекарів він не на високому рівні. І, мабуть, головна причина – низька самооцінка. Постійні скарги на недостатність грошей, книжкових фондів тощо. Одне з головних завдань з формування іміджу бібліотечної професії – створення притягнення (створення приємної думки про бібліотеку та бібліотекарів). Імідж бібліотекарів пов'язаний безпосередньо з їх професійним існуванням. Бібліотекаря не повинно бути байдуже, як він виглядає, тому що через враження, яке він сам та бібліотеки справляють на користувачів, лежить шлях до визначення статусу та ролі бібліотеки. Імідж формується під впливом того комплексу послуг, які надає бібліотека. Існуюча фемінізація професії внесла свій завершальний штрих до загального іміджу працівника бібліотеки: жінка невизначеного віку в окулярах із зібраним на потилиці у пучок волоссям. Існує стійке негативне уявлення про бібліотеки та бібліотекарів – «сіра миша», «книжковий черв'як», якийсь свого роду «безталанний працівник культури», якого, буває, і не згадають в День працівника культури.

З розвитком новітніх технологій та відчутною підтримкою освіти та культури з'явився новий, більш поміркований, хоча, знову ж таки, малопривабливий стереотип бібліотекаря. Це фахівець своєї справи, котрий добре знається на інформаційних технологіях, але є людиною байдужою і зверхньою. Стереотипи рідко зникають самі по

собі. Але як кожен витвір свідомості, стереотип піддається модифікації. Тому існує і позитивний стереотип, який містить схвальну характеристику бібліотек, відображає значення бібліотек для суспільства, дає гідну оцінку рівню професійної підготовки бібліотекаря. І хоча бібліотекарі, в основному, не публічні люди, рідко виступають на радіо та телебаченні, страждають соціофобією, не вміють і не люблять «піаритися», життя вимагає змінювати існуючі стереотипи, докладаючи до цього паблік рилейшнз та рекламу.

Щоб заслужити громадське визнання, бібліотекарі по-новому повинні усвідомити сутність професії. Завдання створення позитивної репутації (позитивного іміджу), доброзичливого ставлення громадськості до бібліотеки сьогодні набуває особливої актуальності. Завдяки діяльності бібліотекарів формуються та закріплюються позитивні враження у суспільній думці.

Дискусії навколо іміджу бібліотекаря та його сприйняття громадськістю відбуваються часто і здебільшого приходять до висновку: для підвищення свого соціального статусу сучасний бібліотекар повинен ширше проявляти себе як фахівець в галузі інформації, спеціаліст у сфері культури т. ін. Принципово змінився світ, в якому інформація відіграє важливу роль. В ньому змінився статус інформації і роль професії, яка пов'язана зі створенням і аналізом інформаційних потоків. Нові ціннісні пріоритети в сучасному світі вимагають від бібліотек виходу за рамки свого локального інформаційно-культурного простору, перетворюють бібліотеки в один із системотворчих компонентів соціально-культурної інфраструктури.

Упровадження інноваційних технологій змінило стереотип сучасного бібліотекаря та бібліотеки. Співробітник бібліотеки інформаційного суспільства готовий до нових процесів, пов'язаних з науковими підходами до аналітико-синтетичного опрацювання документів на традиційних та електронних носіях, їх збереження та використання. В бібліотечну лексику ввійшли нові терміни: менеджмент, маркетинг, паблік рилейшнз.

Глобальні зміни у світі, реформування освіти кардинально відобразилися і на професійній свідомості бібліотекарів вищих навчальних закладів. Вони оволодівають навиками роботи з телекомунікаційними інструментами, швидко та адекватно реагують на зміни в інформаційних потребах користувачів, удосконалюють форми обслуговування, надають якісне інформаційне консультування, розширюють спектр бібліотечно-інформаційних послуг, вивчають нові технології, самі навчають користувачів інформаційної культури та комп'ютерної грамотності. впроваджують передовий бібліотечний

досвід. Бібліотеки ВНЗ перетворилися на інформаційні центри, а бібліотечні працівники в них – це інформаційні навігатори, професіонали, експерти у пошуку інформації.

Бібліотечний сервіс у вищому навчальному закладі сьогодні направлено на створення оптимальних форм та умов обслуговування, що забезпечують: мультимедіасервіси, мобільне оперативне реагування на запити користувачів, надання послуг, відповідно до їх потреб, довідково-орієнтовну функцію (довідки по телефону, e-mail, віртуальні довідки для віддалених користувачів), рекламу бібліотеки та бібліотечних послуг через мас-медіа (теле- і радіопередачі) тощо. Контент бібліотечних сайтів виконує інформаційно-рекламні функції.

Сучасна інформаційна ситуація і динамізм життя ставлять особливі вимоги до професії бібліотекаря: він має бути освіченим, начитаним, ерудованим, володіти глибокими знаннями з літератури, психології, риторики, знати іноземну мову, а головне, бути толерантним до читачів та колег, любити свою справу, людей, володіти професійним тактом, нести в життя бібліотечну політику держави. Все це становить поняття «кваліфікований спеціаліст», сприяє створенню іміджу бібліотеки та професії бібліотекаря в суспільстві.

Окрім професійної кваліфікації, широти кругозору та ґрунтовних фахових знань, престиж бібліотечного працівника як посередника між інформацією та користувачем залежить від його особистих організаторських (психологічних та педагогічних) здібностей: уміння встановити з читачем контакт, оперативно та якісно задовольнити читацькі потреби, чітко висловити свою думку, дати конкретну пораду, сприймати нове і прогресивне в бібліотечній роботі, а також уміння пристосовуватися до трансформації в бібліотечній діяльності та в інформаційних потребах користувачів. Імідж професії передбачає формування таких якостей бібліотекаря, як працелюбність, точність, витримка, професійна майстерність. Професія бібліотекаря вимагає бути уважним, тактовним, витриманим, а також привабливим, охайним, з почуттям певного обов'язку. Цим зовнішнім ознакам читачі надають великого значення. Бібліотечний спеціаліст вищого навчального закладу володіє інтелектуальною, професійною, інформаційною культурою. Динамічний процес розвитку бібліотек ВНЗ лежить в основі формування нових професійних вимог, яким має відповідати сучасний бібліотекар. Сьогодні він – не тільки знавець наукової і художньої продукції й інформаційних потреб користувача, але й фахівець в галузі нових цифрових технологій, навігатор в електронних ресурсах Інтернету,

провідник інформаційної культури, менеджер і маркетолог в інформаційно-бібліотечній сфері. В інформаційну культуру бібліотекаря включаються такі вміння та навички, як: уміння аналітико-синтетичного опрацювання документів, уміння працювати з різними джерелами інформації, володіння методикою бібліографічного опису, анотування, реферування, предметизації і систематизації, індексування; уміння застосовувати сучасні інформаційні технології у професійній діяльності.

Імідж бібліотекаря є потужною складовою іміджу установи в цілому, що безпосередньо пов'язане з ефективністю її функціонування. Найбільший вплив на сприйняття іміджу бібліотеки громадськістю справляють самі бібліотекарі. Імідж – це своєрідна призма, крізь яку трансформується кожна комунікація від керівника до підлегого.

Визначальними є хороша робота персоналу. Серед бібліотекарів є яскраві та креативні особистості, саме працівники бібліотеки - це «візитка» бібліотеки, навіть у неробочий час, жива реклама її діяльності. У кожній бібліотеці завжди є люди, високопрофесійні фахівці, які своїми конкретними справами визначають обличчя книгозбірні, її місце у суспільстві [2; с. 232]. Наявність молодих спеціалістів є вагомим фактором нової праці у бібліотеці, забезпечення її конкурентоспроможності, формування в суспільстві її іміджу як установи сучасної, привабливої, перспективної, передусім через те, що там працює молодь. Саме молодь, яка працює у бібліотеці, в змозі започаткувати формування у суспільстві нового сучасного ставлення до неї. Молодь з легкістю та завзяттям готує просвітницькі заходи, проводить соціологічні опитування, приймає участь у конкурсах, чим створює бібліотеці імідж доступного прозорого закладу.

Хочеться згадати про таку важливу ознаку іміджу, як органічність. Жоден спеціаліст у світі, жодна реклама не здатні перетворити авторитарну, безпринципну, нахабну особистість у стовідсотково бездоганну протилежність за допомогою навіть найсучасніших методів іміджології. А якщо і якимось вдасться, то ефект буде нетривалим і оточення швидко збагне, що до чого.

Доцільно враховувати, що найбільш потужну силу у формуванні іміджу мають три його складові:

- Вербаліка, тобто голос, тембр, інтонація, швидкість мовлення, лексика. Відома сократівська істина: «Заговори – і я тебе побачу».
- Невербаліка, а саме: жести, міміка, одяг, зачіска тощо.

- Поведінковий компонент, який вміщує вчинки та дії бібліотекаря, манеру поведінки, оточення.

Уже давно стало аксіомою, що репутація організації значною мірою обумовлена поведінкою керівника. Від того, як чинять представники вищої ланки менеджерів, що вони говорять, залежить сприйняття й інтерпретація ПР-зусиль організації засобами масової інформації [2; с. 69].

Важливу роль у створенні позитивного іміджу бібліотеки та бібліотекаря відіграє становлення професійної самосвідомості, створення бібліотечних громад та асоціацій. Це суттєво підвищує соціальний статус бібліотечної професії, укріплює її авторитет, робить так, щоб професія бібліотекаря була гідним та бажаним полем діяльності для талановитої і творчої молоді. На формування престижу бібліотеки впливають і різні параметри професійної свідомості. Серед яких: місія бібліотеки, професійна етика, відношення з керівництвом, бібліотечні ідеали. До професійної свідомості відносяться і бібліотечна міфологія (легендарні бібліотекарі, ідеальні бібліотеки), соціально-психологічні портрети та ціннісні орієнтації бібліотекарів.

Бібліотека вищого навчального закладу забезпечує навчальний, науковий та виховний процеси не тільки інформаційними ресурсами, але й самим стилем своєї роботи, організацією обслуговування читачів. В бібліотеці, яка знаходиться в старому непривабливому приміщенні, читачі невисоко оцінюють і особистісні якості бібліотекаря. Читач формується як читач, а бібліотекар як бібліотекар саме в бібліотечному середовищі. Бібліотекарі самі конструюють ситуації, в яких обслуговують читача, не завжди позитивно. Якщо книги та ящики розставлені неохайно – це породжує безвідповідальне відношення до книг, тобто ситуація провокує поведінку читача. Бібліотечне середовище повинно бути приемним і комфортним для користувача і бібліотекаря. Це виявляється як і в більш зручному оперативному пошуку інформації, так і в покращенні інтер'єрів бібліотеки. Ступінь задоволення сучасного читача – головний критерій оцінки роботи бібліотеки.

Проблеми бібліотек ВНЗ також пов'язані з соціально-економічними умовами, які спонукають до активного пошуку нових форм та методів в інформаційному забезпеченні навчально-виховного та науково-дослідницького процесів університету, до постійного руху вперед, впровадження інноваційних технологій у бібліотечні процеси, підвищення престижу, іміджу. Що стосується матеріальних витрат для проведення ПР-акцій та реклами, то вони достатньо скромні (тим більше, що організацією масових заходів, рекламою основних послуг

та публікацією матеріалів в різних джерелах бібліотекарі займаються насамперед відповідно до особливостей своєї роботи, а не через бажання організувати ПР бібліотеці). Бібліотеки мають суттєві переваги (безкоштовні основні послуги).

Одним із важливих аспектів загального сприйняття й оцінки бібліотеки є враження, яке вона справляє, або її імідж (образ). Що робить бібліотеку престижною, популярною? Хочемо ми того чи ні, все одно ми працюємо «за» чи «проти» свого іміджу, бо ми працюємо. У створенні належного іміджу бібліотеки немає незначущих дрібничок. Для підвищення престижу бібліотеки, професії бібліотекаря потрібні нові ідеї і проекти, впровадження яких допоможе на державному рівні змінити загальну думку про бібліотеки та бібліотекаря.

Над створенням позитивного іміджу, підвищенням свого статусу, престижу своєї бібліотеки, активно залучають ПР-технології. Розумно складені та вміло реалізовані програми публік рилейшнз здатні змінити громадську думку. У вирішенні завдань перетворення бібліотеки на престижну установу значну роль відіграє використання ПР-технологій та реклама. Публік рилейшнз – наука і мистецтво зв'язків, налагодження контактів і підтримання добрих стосунків з громадськістю. Робота над іміджем входить до основ ПР. Це пов'язано з тим, що імідж є найбільш ефективним способом проникнення у масову свідомість. Стратегічне покликання публік рилейшнз – формування довіри, на основі якої формується добре ставлення до організації як соціального інституту [4].

У функціональній структурі бібліотеки активно використовується публік-рилейшнз та реклама. Адміністрація бібліотеки володіє основами стратегічного й операційного менеджменту – розробляє стратегію розв'язання проблем, визначає цілі і завдання бібліотеки, складає плани і звіти, управляє персоналом. Бібліотекарі здійснюють науково-дослідну роботу: проводять моніторинг діяльності, наукові дослідження, анкетування користувачів бібліотеки. За допомогою бібліотечного маркетингу покращується імідж та створюється позитивне враження про бібліотеку. [2; с. 52]

Бібліотекарі, не маючи спеціалістів з ПР-технологій, проводять діяльність в цій галузі, мають первинні властивості, необхідні для цього:

- Вони винахідливі. Це здібні, розумні люди, які швидко вчаться.
- Вони знають, як поводитися з людьми, добре працюють з клієнтами (користувачами, читачами), а також з пресою (ЗМІ). Частіше

користуються займенником «ми», ніж «я».

- Завжди прагнуть уперед, і на цьому шляху знаходять творчі рішення.
- Вони вміють писати, формулювати свої думки, переконувати.

Інформувати – основний обов’язок бібліотекаря. Інформувати про фонд, про бібліотеку, про правила користування бібліотекою. Бібліотекарі проводять велику комунікаційну роботу – що охоплює інформування громадськості про бібліотеку, її діяльність за допомогою різних засобів комунікації. Комунікаційна робота містить у собі загальний процес формування іміджу бібліотеки з використанням засобів масової комунікації, поширення інформації за допомогою буклетів, усних виступів або реклами. Найбільший ефект можливий при спільній роботі бібліотек і засобів масової інформації.

Імідж у рамках ПР включає поняття корпоративного іміджу, тобто іміджу бібліотеки. Корпоративний імідж простежується у всьому – в назві бібліотеки, в емблемі чи символі, в уніформі працівників, у виданнях, у заходах, які проводить бібліотека. Необхідне створення «фірмового» стилю бібліотеки (наявність візиток, рекламного буклету бібліотеки, бланки листів з емблемою бібліотеки, логотипу тощо). Від того, як ми себе презентуємо, позиціонуємо, залежить, як інші нас сприймають.

Спосіб взаємодії працівників бібліотеки в колективі в залежності від досвіду роботи, рівня освіти, життєвих планів, форми спілкування між ними, стиль керівництва формують відповідну культурну атмосферу (корпоративну культуру), яка у свою чергу впливає на поведінку працівників бібліотеки між собою та людьми поза межами бібліотеки.

У бібліотеці активно застосовуються такі форми поширення новин про діяльність бібліотеки через засоби масової інформації: прес-релізи, статті, фотоматеріали тощо. До засобів комунікації відносяться форми та матеріали, які використовуються у бібліотеці: засоби друкованої комунікації (брошури, бюлетені новин, річні звіти, прайс-листи, дошки оголошень, інформаційні полицки, інформаційні матеріали для користувачів, огляди інформаційних матеріалів, інструкції та розпорядження тощо); засоби аудіовізуальної комунікації (слайди, телефонні дзвінки, фільми, усні виступи з використанням відеоматеріалів, презентації); засоби міжособистісного спілкування (офіційні промови, лекції та семінари, наради працівників, збори, засідання, виробничі наради, інтерв’ю, колективні заходи, персональні звіти тощо), ПР-рекламування (друковані та радіо- або

телеоголошення, виступи на ректоратах, Вченій раді, зовнішнє оформлення: афіші, логотип, символіка, різні форми рекламних матеріалів) [2].

І якщо імідж бібліотеки формується під впливом того комплексу послуг, які надає бібліотека, то саме про ці послуги можна дізнатися з реклами бібліотеки. ПР, реклама, маркетинг, фандрейзинг сприяють створенню позитивного іміджу бібліотеки, підвищенню її престижу. Усе це позитивно впливає на імідж бібліотеки, спонукає розглядати її як один із соціальних інститутів, що виправдовує сподівання користувачів, забезпечує задоволення їхніх інформаційних потреб.

Важливим елементом інформаційної діяльності бібліотеки є реклама, в широкому діапазоні – від естетичного оформлення приміщення до рекламних повідомлень про роботу бібліотеки на сторінках газет, на радіо, телебаченні [2]. Сьогодні бібліотекар повинен володіти майстерністю спілкування, грамотно і успішно вести рекламу. Реклама – один із важливих напрямів діяльності бібліотеки та одна із складових її іміджу. Рекламі у бібліотечній діяльності належить непересічне значення – завдяки рекламі створюється імідж бібліотеки, пропагуються її фонди, позиціонується бібліотека. Від публік рилейшнз пропаганда (реклама) відрізняється тим, що реклама спрямована на ознайомлення з роботою бібліотеки, її послугами, формами, заходами. Реклама є складовою ПР. Стратегічне завдання реклами – мотивування попиту на бібліотечні послуги та продукти.

В бібліотеці використовуються різні види реклами. Серед яких важливе місце належить рекламі нагадувального типу: нагадати користувачу про правила користування бібліотекою, про графік роботи структурних підрозділів, про термін користування літературою.

За носієм інформації в бібліотеці використовується друкована реклама (на шпальтах газет та часописів у формі списків нових книг, статей про бібліотеку, про культурно-просвітницькі заходи, рекламні оголошення), радіореклама, телереклама, Інтернет-реклама. Оголошення, звернення до користувачів бібліотеки – це також своєрідний тип реклами. Залежно від цільової аудиторії обирається стиль рекламного оголошення, мова, рекламні засоби.

В діяльності бібліотеки важливу роль відіграє корпоративна реклама – популяризація та поліпшення іміджу бібліотеки. Інформуючи про бібліотеку, про її послуги, про нові надходження та цікаві видання у фонді, використовується інформативна реклама, що також створює позитивну думку, формує імідж бібліотеки.

Іміджева реклама представляє бібліотеку у фірмово-

стильовому оформленні. Використання цікавого логотипу та слогану на сайті бібліотеки, на книжкових виставках, друкованих матеріалах про бібліотеку, її структурні підрозділи сприяють виконанню означених завдань, створенню позитивного іміджу. Традиційні елементи іміджу – фірмовий стиль документації (листи, візитки, конверти), логотип, емблема, вбрання персоналу.

За типом впливу використовують раціоналістичну та проєкційну (емоційну) рекламу. Ці два типи впливають на різні канали сприйняття. У першому випадку домінує вербальна інформація (рекламний текст), у другому – невербальна (рекламні образи, загальне стильове рішення, музика) [1].

Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського здійснює масштабне коло завдань на інформаційне забезпечення процесу університету, проводить цикл заходів, спрямованих на популяризацію бібліотечних фондів на традиційних та електронних носіях.

Змінюється життя університету і, звичайно, її бібліотеки, яка є візитною карткою навчального закладу, робить важливий внесок у життя університету, залучена до багатьох сфер життя навчального закладу, що говорить про її високу популярність та авторитет. Тому потрібно йти в ногу з часом, розвиватися професійно, впроваджувати нові ідеї та замисли, тобто, відповідати високому призначенню університетської бібліотеки.

Бібліотека, у відповідності до покладених на неї завдань та цілей, використовуючи PR-технології, формує бібліотечну політику. Організацією масових заходів, рекламою основних послуг та публікацією матеріалів в різних джерелах бібліотекарі займаються, насамперед, у відповідності з особливостями своєї роботи, а не лише через бажання організувати PR бібліотеці.

Організація та використання документного фонду, впровадження інноваційних технологій, розширення асортименту інформаційних послуг, етика взаємовідносин бібліотекаря і читача, створення позитивного іміджу бібліотеки, культурно-просвітницькі заходи серед студентської молоді – напрями діяльності бібліотеки педуніверситету.

Підвищується професійний рівень працівників, постійно вдосконалюється обслуговування користувачів. За підтримки ректорату, якісно вдосконалюючи свою роботу на базі нових інформаційних технологій, бібліотека успішно виконує своє головне завдання – інформаційне забезпечення наукової та навчальної діяльності університету.

Використання новітніх інформаційних технологій в роботі бібліотеки, введення в експлуатацію зали електронної інформації сприяло більш ефективному задоволенню інформаційних запитів користувачів, значно підвищило престиж бібліотеки.

Створення іміджу сучасної бібліотеки являє собою процес двосторонньої взаємодії бібліотекар – користувач. Змінюється читач – змінюємося і ми. Застосування сучасних інформаційних технологій змінило стандарти бібліотечної роботи взагалі і довідково-бібліографічного обслуговування читачів зокрема. Змінилась стратегія пошуку інформації, значно розширився доступ до інформаційних джерел. Сьогодні користувачі бібліотеки можуть здійснювати пошук інформації, використовуючи як традиційний довідково-бібліографічний апарат, так і електронний каталог, користуватися інформаційними ресурсами, робити пошуки у віддалених базах даних через Internet. Електронна бібліотека сприяє підвищенню рівня навчального процесу, інформаційно підтримує навчальний процес та навчальну роботу в університеті.

Функціонування бібліотеки залежить безпосередньо від професійного рівня та особистих якостей її працівників. Більшість працівників бібліотеки – це люди, віддані бібліотечній справі, незаперечні професіонали, які сприяють розвитку бібліотеки та перетворенню її на сучасний культурно-інформаційний центр. Персонал бібліотеки вивчає досвід інших бібліотек, самостійно розробляє технологічні інструкції, впроваджує нові технології в роботу бібліотеки, набуває навички кваліфікованого консультування з використання електронних ресурсів в локальній мережі та мережі Інтернет, використання документів на електронних носіях інформації.

Систематично проводиться організаційна робота з виконання планових завдань структурними підрозділами: виробничі наради, щотижневі засідання при директорові. Адміністрацією бібліотеки постійно здійснюється методичний моніторинг, якісний та кількісний аналіз бібліотечних процесів (плани, звіти), вивчається бібліотечна документація, контролюються основні планові показники, проведення масових заходів згідно календарних планів. Регулярно за планом проводяться збори трудового колективу, засідання методичної ради. Згідно плану роботи бібліотеки проводяться комплекси заходів з забезпечення раціонального впорядкування діяльності бібліотечних працівників, удосконалення бібліотечних процесів, їх регламентація.

Бібліотекарі педуніверситету працюють систематично над підвищенням інформаційної культури, підвищують свою кваліфікацію, переглядають фахові періодичні видання та методичну літературу,

проводяться заняття з питань організації технологічних процесів, фахових питань. Однією з позитивних форм в практиці підвищення професійної компетенції персоналу бібліотеки є використання тренінгових методик.

Широко використовується форма паблік рилейшнз – реклама бібліотеки через маркетинг особи, тобто через найбільш кваліфікованих працівників. Враховуючи, що рейтинг організації зростає разом з рейтингом її спеціалістів, бібліотека надає можливість працівникам проявляти свої здібності в якості консультантів, доповідачів, експертів.

Позитивно впливають на імідж бібліотеки виступи працівників на семінарах та науково-практичних конференціях. Бібліотека приймає активну участь у семінарах, регіональних, всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференціях, Інтернет-конференціях, нарадах бібліотек, де піднімаються питання діяльності бібліотек ВНЗ у світлі модернізації вищої освіти, інформатизації суспільства. Працівники бібліотеки приймають активну участь у заняттях університету культури «Книга і суспільство» для працівників обласних наукових і соціальних бібліотек м. Вінниці, у заняттях школи професійної майстерності, які проводить методичне об'єднання бібліотек ВНЗ м. Вінниці.

Бібліотека є членом Української та регіональної бібліотечних асоціацій, активно співпрацює з бібліотеками різних відомств, здійснює корпоративну діяльність з формування інформаційних ресурсів, приймає участь у конкурсах, оголошених бібліотечними асоціаціями. Бібліотека тісно працює з Вінницькою Суспільною службою, з обласними організаціями національних спілок краєзнавців, обласною спілкою письменників. Вектором розвитку бібліотеки є креативність, неординарність рішень, нова інтерпретація традиційного.

Іміджовим барометром бібліотеки є її зв'язок з ЗМІ. Інтерв'ю та статті для друкованих органів допомагають використовувати зв'язки з громадськістю на користь бібліотеки, рекламують її діяльність, підвищувати імідж. Радіо- і телевізійні інтерв'ю – це потужні засоби комунікації, ефективний метод популяризації бібліотеки. Діяльність бібліотеки постійно відображається на шпальтах університетських газет «Педагог» та «Студентська територія», на каналах місцевого телебачення та хвилях студентського радіо. З редакцією університетської газети склалися дружні, творчі зв'язки. Бібліотека використовує мас-медіа для інформування про новинки літератури, масові заходи. Це все створює і утворює позитивний імідж бібліотеки та людей, які тут працюють, є формою

просування її інформаційних продуктів і послуг.

Якісному інформаційному та бібліотечно-бібліографічному обслуговуванню користувачів сприяє творча ділова атмосфера в бібліотеці, сприятливий мікроклімат в колективі. На згуртування колективу, створення позитивної атмосфери впливають заходи, які проводяться в бібліотеці. Це і віншування ювілярів, участь у культурно-просвітницьких заходах, відзначення важливих знаменних подій. Вже стало традицією до святкування Всеукраїнського дня бібліотек організовувати краєзнавчі екскурсії-подорожі.

Важливим для підняття престижу бібліотеки є участь у різноманітних конкурсах. Будь-який конкурсний захід – це форма підвищення кваліфікації, обмін досвідом, рекламна кампанія. Це акумуляція творчого потенціалу бібліотеки, вміння подати свою бібліотеку, позиціонуючи при цьому себе. Бібліотека педуніверситету прийняла участь у Всеукраїнському конкурсі «Бібліотека року» та «З ІТ на ТИ», «Кращий сайт», які проводила Українська бібліотечна асоціація. Робота бібліотеки відмічається ректором та бібліотечною спільнотою. Працівників бібліотеки відзначають на Дошці пошани педуніверситету. До Дня працівника освіти, до свят та ювілейних дат нагороджують грошовими преміями, грамотами та подяками. До професійного свята День бібліотек працівники нагороджені Почесними грамотами педуніверситету та АБВ.

Вся діяльність університетської бібліотеки працює на підвищення престижу як бібліотеки, так і бібліотекаря. Імідж бібліотеки залежить не від фінансування, не від ректорату університету, а саме від бібліотекарів. Працівники бібліотеки беруть активну участь в житті університету, несуть потрібну інформацію студенту, кожному працівнику університету, що дає можливість бути найповажнішою людиною в колективі. Повноцінне представлення фонду бібліотеки і здійснення повномасштабного обслуговування, включаючи і віртуальне, одна із головних тенденцій створення та розвитку моделі сучасної бібліотеки, реалізація стратегії змін та умов, за яких ці зміни впливають на престиж бібліотеки, формування іміджу професії бібліотекаря.

Життя показує, що для підвищення іміджу та престижу бібліотечної професії у суспільстві необхідно змінювати самі процеси та зміст бібліотечної діяльності. Від технічного працівника, який знайшов та видав книгу, перетворюватися в наукового працівника. Тоді і слово «бібліотекар» набуде свого істинного, хай і архаїчного значення, коли бібліотекарями були грамотні вчені люди, бути бібліотекарем було престижно, бібліотеки називали «аптекою душі»,

«храмом мудрості».

Робота над іміджем не обов'язково дає миттєві результати, однак демонструє, що бібліотека думає про своє майбутнє. Потрібно переламати створений у суспільстві негативний стереотип у відношенні до професії бібліотекаря. Тільки тоді зміниться і оцінка суспільством праці бібліотекаря. Тільки ми, бібліотекарі, зможемо довести суспільству свою цінність, унікальність, незамінність. Але для цього ми самі повинні працювати по-іншому, навчитися поважати себе. Прийдеться багато працювати, спокійно сприймати нові реалії, постійні зміни та перебудови. Дуже неспокійним буде життя бібліотекаря у XXI столітті [5; с.26].

Список літератури:

1. Булах Т. Класифікація реклами у книговиданні та книгорозповсюдженні / Тетяна Булах // Вісник книжкової палати. – 2008. – № 8. – С. 7-11.
2. Королько В.Г. Паблік рілейшнз. Наукові основи, методика, практика : підручник. – Вид. 2-е, доп. – К. : Видавничий дім «Скарби», 2011. – 400 с.
3. Падафет Ю. Ключові аспекти формування позитивного іміджу керівника / Ю. Падафет // Вісник бюджетної організації. – 2010. – №14. – С.29-32.
4. Почепцов Г.Г. Паблік рілейшнз : навчальний посібник. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2006. – 327 с.
5. Сукиасян Э.Р. О профессии и профессионализме библиотекаря // Шкільна бібліотека. – № 2. – С. 23-26.
6. Туровська Л. Сучасний бібліотекар у системі інформаційних комунікацій наукової бібліотеки / Леся Туровська // Бібліотечний форум України. – 2006. – №3. – С. 17-19.

*Кантлін С.О.,
м. Кам'янець-Подільський*

Електронні інформаційні ресурси наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: стан та перспективи розвитку

У статті розглядається стан впровадження, використання та розповсюдження електронних інформаційних ресурсів у науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

***Ключові слова:** наукова бібліотека, електронні інформаційні ресурси, електронний каталог, веб-сайт, база даних, повнотекстові видання, УРАН.*

Сучасна університетська бібліотека, як важливий інформаційний центр, займає все більш важливе місце. Функціонування її неможливе без впровадження нових технологій і пов'язаних з ними нових форм бібліотечного та інформаційно-бібліографічного обслуговування. Тому впровадження комп'ютерних технологій в роботу бібліотеки є одним із пріоритетних напрямків її розвитку.

Адже використання автоматизованих технологій дозволяє швидко обробляти та отримувати потрібну для читача інформацію. Автоматизація веде до нового рівня їх обслуговування і дозволяє при мінімальних затратах часу отримати якомога більше інформації.

Відповідність змісту інформації потребам користувачів, її повнота, своєчасність, форма подачі є критерієм ефективності науково-інформаційної діяльності бібліотеки.

Ректоратом університету та дирекцією бібліотеки в останні роки відповідно до інноваційних учбових технологій був прийнятий ряд дій з розвитку бібліотеки, оновлення та збільшення інформаційних ресурсів, впровадження комп'ютеризації бібліотечного обслуговування.

2005 року була придбана автоматизована інформаційно-бібліотечна система «УФД. Бібліотека», яка відповідає міжнародним стандартам, дає багато можливостей для автоматизованих процесів, тобто забезпечує комплексну автоматизацію всіх бібліотечних процесів:

- замовлення та комплектування документів;
- систематизацію, обробку нових документів;
- створення, ведення електронних каталогів та повнотекстових баз даних;
- ведення бази даних періодичних видань з аналітичним розписом статей;
- підтримка основних учбових процесів;
- автоматичне створення комплекту каталожних карток;
- багатофункціональний пошук за будь-яким критерієм;
- автоматичний облік місцезнаходження книжок з використанням штрих-кодової технології;
- автоматизоване обслуговування читачів;
- довідково-інформаційне обслуговування;

- формування та друк вихідних форм в форматах XML, HTML, Exel;
- облік бібліотечних фондів.

Триває формування **електронного каталогу**. А наявність ЕК свідчить про важливі якісні зміни в бібліотечно-інформаційній діяльності – зміни взаємовідносин бібліотеки і користувача. Коректно складений опис, зручний і різносторонній пошук по каталогу складає імідж і для бібліотеки, і для навчального закладу.

Формування ЕК почалося з реєстрації книг, які були надруковані з 1995 року. В 2007 році була прийнята «Концепція розвитку бібліотеки на період 2007-2012 рр.», яка передбачила розвиток комп'ютеризації, впровадження інноваційних технологій та план формування електронного каталогу. Надзвичайно велику допомогу при цьому надали студенти-практиканти фізико-математичного факультету під час виробничої практики. Оскільки абонементи та читальні зали бібліотеки піддано спеціалізації і розташовано на факультетах, в окремих корпусах, було прийнято рішення переводити паперові каталоги кожного підрозділу в електронний поступово. Першими опрацювали свої фонди працівники абонементів і читальних залів фізико-математичного, педагогічного, економічного, психологічного, історичного та природничого факультетів. Завершили формування ЕК працівники читального залу №1 (завідуюча І.І. Грінішина), працюють над створенням каталогу працівники читального залу №2, відділу рідкісних видань. Вже другий рік працівники відділу наукової обробки літератури опрацьовують нові надходження в автоматизованому режимі, а бібліографи на початку року розпочали аналітичний розпис статей з розкриттям їх змісту. Таким чином, електронний каталог наукової бібліотеки нараховує 233 тис. записів. Будь-яка, навіть найсучасніша інформаційна система здатна видати ту інформацію, яка в неї закладена, і чим повніша і грамотніша ця інформація, тим якіснішим може бути пошук користувача. Це викликає потребу постійно редагувати ЕК, звіряти правильність заповнення полів студентами, розкривати зміст видань у каталогах тем, що дає більше можливостей при пошуку та відборі документів.

За наявності електронного каталогу, який поєднує в собі функції алфавітного, систематичного та інших каталогів і картотек бібліотеки, що багатоаспектно розкривають зміст документа, стає можливим значно швидше та якісніше здійснювати пошук необхідної інформації, а також створювати бібліографічні списки літератури або, навіть, бібліографічні покажчики.

З кінця 2010 року проводиться робота над створенням **зведеного електронного каталогу**(ЗвЕК) бібліотек Хмельницької області. 22 жовтня 2010 року на базі наукової бібліотеки ХНУ було проведено нараду-семинар директорів бібліотек ВЗО Хмельницького методичного об'єднання, де розглянуто проект положення про зведений електронний каталог та вирішено низку організаційних питань щодо створення та функціонування каталогу. До ЗвЕК увійшли електронні каталоги наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, Хмельницької обласної наукової бібліотеки для юнацтва, бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, бібліотеки Хмельницького торговельно-економічного університету та наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. ЗвЕК створюється з метою підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування та розширення інформаційних можливостей користувачів; модернізації управління бібліотечними ресурсами, формування нового інформаційного середовища як складової інтелектуальної інфраструктури суспільства; підвищення соціальної ролі бібліотек та формування позитивного іміджу в місцевому співтоваристві; розкриття інформаційно-когнітивного потенціалу інформаційних ресурсів бібліотек.

Одним з напрямків покращення інформаційного забезпечення студентів та викладачів університету було створення в науковій бібліотеці комп'ютерного читального залу (КЧЗ), який надає доступ до різноманітної інформації на електронних носіях і тих, що знаходяться в мережі Інтернет та істотно впливає на інтенсивність процесу навчання і наукових досліджень.

Наразі, електронні ресурси мають значні переваги в порівнянні з друкованими. Вони є надійними і компактними в зберіганні, дають можливість оперативно поширювати інформацію та широко її використовувати.

За час роботи КЧЗ, з 2007 по 2012 рік, створена своя колекція електронних ресурсів. Вона стала невід'ємною частиною бібліотеки університету і в майбутньому за обсягом перевищить друковану. Сьогодні фонд КЧЗ складає більше 600 примірників електронних носіїв. 5300 повнотекстових електронних документів розміщено на внутрішньому web-сайті університету та користуються попитом у користувачів бібліотеки.

Основними джерелами постачання електронних ресурсів є видавництва України, Росії, університетський редакційно-видавничий відділ, професорсько-викладацький склад університету. Вони постійно

передають посібники, монографії та іншу літературу до КЧЗ, що суттєво поповнює фонд бібліотеки. Найактивнішими дарувальниками є О.М. Завальнюк, А.А. Завадовський, В.О. Савчук, В.М. Федорчук, Ю.А. Хоптяр.

Повнотекстові видання реєструються в автоматизованій бібліотечній програмі «УФД. Бібліотека», а в окремому її модулі розміщуються тексти документів. Повнотекстовими документами користувачі мають можливість скористатися з 20 комп'ютерів комп'ютерного читального залу, а також з будь-якого автоматизованого робочого місця університету через внутрішній веб-сайт університету.

Важливу роль має виконувати **веб-сайт наукової бібліотеки**, що входить до складу університетського сайту. Наш сайт відкриває інформацію про бібліотеку: історична довідка, структура, графік роботи, правила користування, контактна інформація та інші відомості.

До нового навчального року бібліотека підготувала нову версію веб-сайту, кардинально змінивши його структуру та зовнішній вигляд. Разом з працівниками бібліотеки над створенням сайту працював веб-дизайнер.

Головна сторінка містить відомості про відділи та підрозділи бібліотеки, їх адреси та графік роботи. Інформація про відділи бібліотеки доповнена короткими коментарями про функціональне призначення кожного відділу. Web-сторінка наукової бібліотеки включає також розділи: «Акції та події», «Сторінка читача», «Інформаційні ресурси». З червня 2009 року на внутрішньому веб-сайті університету: www.kpdu.kp.km.ua/uni/ver/ в рубриці «Бібліотека» розпочав роботу електронний каталог, в якому можна здійснювати пошук за автором або назвою видання. На новому сайті користувачі зможуть користуватися електронним каталогом, здійснюючи пошук не лише за автором та назвою видання, а й за ключовими словами та темами.

Розділ «Історія бібліотеки» розкриває перед віртуальними відвідувачами історію створення і розвитку університетської бібліотеки. Традиційним джерелом поповнення фондів наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету є подарунки авторів, читачів, різних установ, спонсорів. Робота активізувалася із запровадженням акції «Подаруй бібліотеці книгу!», про що користувач дізнається з розділу «Акції та події». Також тут висвітлюються інформаційні листи про проведення конференцій, семінарів, масових заходів у бібліотеці та її підрозділах.

У рубриці «Сторінка читача» вміщена інформація про те, які документи потрібні для запису до бібліотеки, про наявність у бібліотеці потрібних документів, правила користування дипломними та магістерськими роботами, як діяти при втраті книги.

Найбільший інтерес для віртуальних відвідувачів представляє розділ «Інформаційні ресурси», який містить рубрики: «Нові надходження», «Віртуальні виставки», «Видавнича діяльність, бібліографічні списки», «Обмінний фонд», «Міжбібліотечний абонемент», «Інформаційні ресурси в Інтернет», «Дарувальники бібліотеки», «Україна – ЄС: грані співпраці».

У рубриці «Нові надходження» публікуються списки нових надходжень за поточний місяць. Бюлетені з проблем вищої школи, бібліографічні покажчики, календарі знаменних і пам'ятних дат університету розміщуються в рубриці «Видавнича діяльність, бібліографічні списки». Важливим джерелом надходжень літератури до бібліотеки шляхом обміну з іншими бібліотеками є обмінний фонд. Перелік видань, що пропонуються для обміну з іншими закладами міститься в рубриці «Обмінний фонд», відновив роботу і міжбібліотечний абонемент, завдяки якому стало можливим користуватися літературою, що зберігається в інших бібліотеках.

Важливим є перелік посилань на джерела з інших серверів. Цю функцію виконує рубрика «Інформаційні ресурси в Інтернет», де організований довідник Інтернет-ресурсів. У цій рубриці вказані адреси сайтів найбільших вітчизняних, російських вузівських бібліотек, електронних бібліотек та періодичних видань, що мають електронний аналог.

Рубрика «Україна – ЄС: грані співпраці» інформує віртуального читача про цифрову багатомовну бібліотеку Європейського Союзу «Європеана» (www.europeana.eu), в колекції якої сьогодні нараховується 4,6 млн. книг, карт, фотографій, кліпів і газет.

Сьогодні web-сторінка наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка є важливою складовою єдиного інформаційного середовища вузу. На основі представлених на бібліотечній сторінці відомостей користувач може скласти вичерпну картину нашого інформаційного потенціалу.

У вересні 2010 року університет підключено до Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі УРАН, головним призначенням якої є забезпечення установ, організацій та фізичних осіб в сферах освіти, науки та культури України інформаційними послугами на основі Інтернет-технологій для реалізації професійних

потреб та розвитку зазначених галузей. Такі послуги передбачають, зокрема, оперативний доступ до інформації, обмін нею, її розповсюдження, накопичення та обробку для проведення наукових досліджень, дистанційного навчання, використання методів телематики, функціонування електронних бібліотек, віртуальних лабораторій, проведення телеконференцій, реалізації дистанційних методів моніторингу тощо. Сьогодні мережа УРАН фізично об'єднує понад 80 науково-дослідницьких та освітніх закладів (180 точок підключення). (<http://www.uran.ua/~ukr/frames.htm>)

Ще дуже багато та плідно потрібно працювати бібліотекарям для досягнення головної мети в роботі бібліотеки – найповнішого та найякіснішого задоволення інформаційних потреб користувачів. Тому їй покладаємо на себе ще багато завдань: завершити формування ЕК наукової бібліотеки, забезпечити доступ до повнотекстової БД «Електронна бібліотека» (через зовнішню веб-сторінку наукової бібліотеки), здійснювати аналіз книгозабезпеченості в автоматизованому режимі, створити електронний каталог періодичних видань та розмістити його на веб-сайті бібліотеки, розробити і реалізувати проект оцифровки рідкісних і коштовних книг з фонду рідкісних видань, створити бази даних: «Зведений краєзнавчий каталог», «Видання працівників наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету», «Наукові праці викладачів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка», анотовану база даних наукових публікацій «Бібліотекознавство. Книгознавство».

Використана література.

1. Асоціація УРАН. Загальні відомості [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.uran.ua/~ukr/frames.htm>. – Назва з екрана.
2. Загоруйко И. Управление процессами использования информационных ресурсов в библиотеке высшего учебного заведения / И. Загоруйко, В. Пыхтина // Бібліотечний форум України. – 2010. - №1. – С. 8-12.
3. Зинченко И. Внедрение электронных библиотечных технологий в библиотеке вуза / Ирина Зинченко // Бібліотечний форум України. – 2010. – № 4. – С. 13-15.
4. Москаленко О. Развитие новых технологий у государственной научно-технической библиотеки Украины / О. Москаленко // Бібліотечна планета. – 2009. - № 2. – С. 16-18.
5. Подковырина Е. Электронный каталог библиотеки как элемент качественного обеспечения информационных потребностей

пользователей / Е. Подковырина // Библиотечный форум Украины. – 2008. - №4. – С. 9-11.

6. Сеницына П.С. Автоматизация деятельности библиотеки КНТЭУ на базе библиотечно-информационной системы «УФД. Библиотека» [Электронный ресурс] / П.С. Сеницына. – Режим доступа: <http://www.nbu.gov.ua/articles/crimea/2002/sec2/Doc8.html>. – Назва з екрана.

Таланчук О. Б.,
м.Хмельницький

Електронна бібліотека - потреба часу

В статті розглядаються завдання електронних бібліотек на сучасному етапі та переваги використання сучасних технологій при формуванні фонду електронної бібліотеки. Описані особливості обслуговування користувачів електронними документами. Наведені шляхи та джерела комплектування фонду електронної бібліотеки Хмельницького національного університету.

Ми живемо в час, коли досягнення комп'ютерних та інформаційних технологій так швидко проникають у наше приватне та професійне життя, що навіть така інституція як Бібліотека набуває дещо іншого значення. Сучасні користувачі бібліотек вже не задовольняються колишнім асортиментом послуг, які надаються бібліотеками. Дійсно, бібліотека нашого часу – це місце зберігання як традиційних документів, так і нових електронних ресурсів.

За нашого часу розвинутим суспільством називають інформаційне суспільство, розвинутою країною – інформаційну країну. Тож в основу зростання сучасної економіки покладено обмін інформацією. На засадах інформаційних технологій відбуваються трансформації, які характеризують глибокі соціокультурні зміни. Передбачається активне використання інформаційно-телекомунікаційних технологій в різних сферах економіки, науки, освіти та культури. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій позитивно вплинув на якість традиційних засобів наукових комунікацій, розширив їх можливості, сприяв появі нових електронних засобів і форм взаємодії вчених, створив умови для базових змін в інформаційно-бібліотечному забезпеченні науки.

Сьогодні в сфері освіти і науки відбуваються значні зміни, які, насамперед, стосуються змісту і технологій освіти:

- Впровадження моделей неперервної професійної освіти
- Введення нового переліку професій та напрямів підготовки в професійній освіті
- Впровадження нових освітніх технологій і принципів організації навчального процесу
- Реалізація системи заходів щодо забезпечення участі України в Болонському процесі з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти

У сфері освіти сьогодні актуальне використання електронних підручників, систем тестування і контролю знань, елементів управління навчальним процесом. Одним із неперевершених досягнень сучасності є комп'ютерна мережа Інтернет, впровадження можливостей якої можна порівняти лише з винаходом радіо або телебачення у свій час. Інтенсивний розвиток Інтернет-технологій привніс новий імпульс у розробку освітніх програмних продуктів. Створення програм для дистанційного навчання виділилося в окрему галузь програмного бізнесу.

Вимоги сьогодні диктують і нові потреби. Споживачам необхідна не тільки оперативна інформація, але й оперативні форми її надання.

Сьогодні вищі навчальні заклади, які працюють в умовах реформування, чекають змін і від бібліотек, мобільності та якості в інформаційному забезпеченні. Перед бібліотекою постає виконання високої місії переходу від інформаційного суспільства до відкритої бібліотеки та суспільства знань.

Основне завдання бібліотек на нинішньому етапі їх розвитку - забезпечення повноти й оперативності бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів за рахунок надання їм об'єднаних інформаційних ресурсів і засобів пошуку в них з максимально ефективним використанням бібліотечних ресурсів і сучасних інформаційних технологій.

Природно, все це багато в чому залежить від стану бібліотечної справи, впровадження в бібліотеках сучасних інформаційних технологій і телекомунікаційних систем, спрямованих на забезпечення безперешкодного доступу читачів до інформації та знань.

Сучасний стан інформатизації вимагає від бібліотек абсолютно нових підходів як до формування фондів, так і надання інформації користувачеві. Тут можна говорити про такий напрямок діяльності бібліотек, як створення електронних бібліотек. Формування традиційного фонду та електронного виду має відбуватися у тісному

взаємозв'язку, так як вони повинні доповнювати один одного і забезпечувати бібліотечно-інформаційне обслуговування на якісному рівні.

Контент електронних бібліотек становлять: електронні версії видань, що випускаються бібліотеками; документи методичного, нормативно-правового характеру; колекції відсканованих видань з бібліотечного фонду, вільні від зобов'язань по авторському праву.

Є різні версії відношення до інформаційних джерел віддаленого доступу. Одні спеціалісти вважають, що до складу електронної бібліотеки можуть входити тільки документи, що знаходяться на сервері бібліотеки. Інші притримуються точки зору, що документи, до яких забезпечений доступ на постійній основі, являються елементом електронної бібліотеки, і відомості про них, по можливості, повинні бути включені в електронний каталог.

Створення електронних бібліотек – досить масштабне завдання, що вимагає об'єднання зусиль фахівців з різних галузей – інформатики, обчислювальної техніки, інформаційних і телекомунікаційних технологій, бібліотечної, архівної справи тощо. Особливе значення має використання електронних бібліотек у справі навчання та виховання молоді, підвищення рівня культури суспільства.

Бібліотеки пройшли стрімкий шлях від замкненої системи до навігатора в світовому інформаційному просторі. Нині бібліотеки впроваджують ІКТ в усі сфери своєї діяльності: від управління бібліотечно-бібліографічними технологіями до створення власних електронних ресурсів. Бібліотеки стають виробниками власних електронних інформаційних ресурсів. На базі масивів бібліографічної, реферативної, аналітичної інформації формуються різноманітні бібліотечні інформаційні продукти: електронні каталоги і картотеки, бібліографічні покажчики та реферативні видання, в електронному вигляді створюється наукова і методична література. Здійснюються робота з оцифрування першоджерел з бібліотечних фондів та формування колекцій електронних документів, яка будується на принципах оперативності та доступності інформації: віртуальна бібліографічна довідка, електронна доставка документів.

Для задоволення потреб користувача, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних, наукова бібліотека Хмельницького національного університету, гармонійно поєднуючи традиційні інформаційні ресурси, засвоює та активно впроваджує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і

мультимедійних технологій в бібліотечні процеси, працює над формуванням потужної електронної бібліотеки. Саме бібліотека взяла на себе значну роль у формуванні електронних масивів наукових знань та організації доступу до них. Пріоритетним напрямом діяльності бібліотеки університету є формування електронної бібліотеки із забезпеченням віддаленого доступу.

Наукова бібліотека університету поєднує традиційні та електронні інформаційні ресурси, індивідуальні та корпоративні методи роботи, вирішує проблеми культурно-просвітницької діяльності, впроваджує інноваційні технології у бібліотечну практику.

Електронна бібліотека сприяє підвищенню рівня навчального процесу, інформаційно підтримує навчальний процес та навчальну роботу в університеті. Створення бази даних «Електронна бібліотека» підвищує загальний рівень викладання та престижу навчального закладу.

Щодо формування фонду електронної бібліотеки ХНУ. Створення повнотекстової бази даних електронних документів — це один з перспективних напрямків роботи, над яким працює наукова бібліотека ХНУ. У вересні 2004 року затверджена концепція електронної бібліотеки, яка ставить на меті обґрунтування основних засад та напрямків розвитку електронної бібліотеки університету. База даних створюється з метою доступу до документів, надання яких користувачам обмежене, забезпечується доступ до інформації, яка існує виключно в електронному вигляді, підвищується книгозабезпеченість навчальних дисциплін за рахунок повнотекстових електронних версій підручників. Електронна бібліотека являється частиною фонду, що доповнює основний фонд бібліотеки.

Джерелами наповнення повнотекстової бази даних є:

- електронні ресурси структурних підрозділів університету (факультетів, кафедр і т.п.);
- роботи викладачів – монографії, навчальні посібники, методичні вказівки і т. п., які вийшли з друку у видавничо-поліграфічного центрі університету (в електронному вигляді вони розміщуються на сайті в обов'язковому порядку);
- інформаційні ресурси, що надходять у бібліотеку на оптичних і магнітних носіях – CD і DVD диски, дискети (для обслуговування користувачів бібліотеки створюються копії цих документів);
- відскановані підручники, журнали та інші матеріали, що надходять у бібліотеку на паперових носіях;
- документи, що передаються в ЕБ науковцями та

співробітниками ХНУ. На днях кафедр, днях інформації та інших заходах проводиться робота по залученню викладачів до співпраці;

- ресурси Internet;
- електронні копії документів з інших вузів згідно договорів про співробітництво.

Для формування бази даних «Електронна бібліотека» у 2007р. був створений відділ електронної бібліотеки, який безпосередньо займається скануванням документів, створенням та обробкою електронних копій, реєстрацією електронних ресурсів у БД. Крім цього, проводяться роботи по завантаженню документів з мережі Internet, оскільки деякі видання можуть з'являтися у електронному вигляді у Internet раніше, ніж паперові оригінали у бібліотеці. Головне завдання відділу електронної бібліотеки – якісне наповнення повнотекстової бази даних «Електронна бібліотека» та оперативне обслуговування користувачів електронними ресурсами. Обслуговування електронними документами має свої специфічні особливості. Електронна книга не видається студенту на певний термін. Він може скористатися нею у будь-який час при наявності читачкої картки та точки доступу до мережі Інтернет. Варто зазначити, що студенти – досить активні користувачі електронної бібліотеки. Сьогоднішні користувачі звертаються до повнотекстової бази даних частіше через web-сайт бібліотеки, а їх кількість в порівнянні з 2007 роком зросла майже в 4 рази.

На початок 2007 року база даних «Електронна бібліотека» містила більше 2000 електронних документів. На сьогоднішній день – більше 5000. Щодня кількість електронних документів зростає відповідно до запитів користувачів. У 2010 р. відділ почав роботу по створенню повних текстів дисертацій та авторефератів, яких на сьогодні у базі даних близько 100. Доступ до них можливий лише у локальній мережі, у віддаленому режимі (через Інтернет) користувачі можуть переглядати список дисертацій, які є в електронному вигляді.

Електронні ресурси зберігаються на сервері бібліотеки у форматах PDF, DJVU, HTML. Доступ до них можливий як у локальному, так і у віддаленому режимі. Користуватись повнотекстовою базою даних мають можливість лише зареєстровані студенти, які мають читачку картку. Це пов'язано із захистом авторських прав.

З метою більш ефективного використання Internet на сайті бібліотеки (<http://library.tup.km.ua/>) розміщені посилання на ресурси, які містять зібрання книг і текстів різного профілю, спеціалізовані віртуальні бібліотеки, літературні твори, електронні наукові

публікації.

Автоматизація та впровадження нових інформаційних технологій дозволили бібліотеці розширити сферу послуг. Разом із традиційними послугами, наша бібліотека має можливість надавати сервісні послуги: користування ПК та мережею Інтернет; друк на принтері; сканування; збереження інформації. Головною метою функціонування бібліотеки в період освоєння інформаційних технологій є забезпечення доступності документів, інформації, знань для ефективного забезпечення освітніх та наукових потреб навчального закладу і максимально повного задоволення інформаційних потреб особистості.

Для бібліотекаря важливим є вміння правильно оцінювати одержану інформацію, використовувати її, зберігати й переробляти, при необхідності передавати для колективного користування, створювати нову інформацію на якісно новому рівні. Бібліотечний працівник є посередником між користувачем та інформацією, а бібліотека - комунікаційним каналом, який забезпечує рух документної інформації у часі і просторі.

Успішність функціонування бібліотеки як центру інформації зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах користувачів, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг, потребує систематичного вивчення нових технологій. Сучасний бібліотекар повинен вільно орієнтуватися в інформаційних ресурсах - як традиційному, так і електронному. Лише за таких умов він зможе бути навігатором у сучасному інформаційному просторі. Існуюча практика формування електронних ресурсів вимагає від бібліотекарів інформаційної грамотності, інформаційної освіти, які тісно пов'язані з інформаційною (електронною) культурою.

Наукова бібліотека ХНУ перспективи свого розвитку пов'язує з впровадженням нових інформаційних технологій, орієнтованих на надання швидкого доступу до якісної інформації, подальше підвищення комфортності в обслуговуванні користувачів, що сприятиме розвитку бібліотеки як науково-інформаційного центру.

Список використаної літератури:

1. Вилегжаніна, Т. Національна електронна бібліотека України: мрія чи реальність ? / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2010. – №3. – С.4-5.
2. Галінська, С. Існування електронних бібліотек в Україні : сучасність та перспективи / С. Галінська // Інтелектуальна власність. –

2009. – №11. – С. 17-22.

3. Гуцол, Г. Формування фондів електронних бібліотек: шляхи розв'язання проблеми / Г. Гуцол // Бібліотечна планета. – 2010. – №4. – С.7-9.

4. Киричек, Г.Г. Електронна бібліотека ВНЗ як середовище швидкого доступу до наукових та навчальних матеріалів / Г. Г. Киричек, О. В. Коваленко // Матеріали Міжнародного форуму "Проблеми розвитку інформаційного суспільства". – 2009. – С.105-112.

5. Кіщак, Т. Використання електронних ресурсів наукової бібліотеки Національного університету біоресурсів і природокористування України / Т. Кіщак, О. Ткаченко // Бібліотечний вісник. – 2011. – №2. – С.17-20.

6. Ковальчук, Г. Використання електронних ресурсів в обслуговуванні користувачів у публічних бібліотеках / Г. Ковальчук, Н. Кучерява // Бібліотечний форум України. – 2010. – №1. – С.13-16.

7. Колесникова, Т. Електронні форми бібліотек ВНЗ як вищий рівень інформатизації бібліотечної діяльності в освіті / Т. Колесникова // Вісник книжкової палати. – 2011. – №3. – С.23-28.

8. Пошелюжна, Х. Електронні бібліотеки в українському суспільстві / Х. Пошелюжна // Інтелектуальна власність. – 2011. – №5. – С. 7-12.

9. Проблеми накопичення і використання електронних ресурсів у бібліотеках НДУ НАН України // Бібліотечний вісник. – 2011. – №4. – С.64-68.

10. Шахова, М.І. Управління колекцією електронних ресурсів у науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / М. І. Шахова // Бібліотека в освітньому просторі. – 2011. – №12 : Комплектування бібліотечних фондів ВНЗ - сучасні технології та вимоги часу. – С.38-43.

11. 02:004 Я77 Ярошенко, Т.О. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки : монографія / Т. О. Ярошенко. – К. : Знання, 2010. – 215с.

*Шахова М.І.,
м. Кам'янець-Подільський*

Бібліотека як електронно-інформаційний центр ВНЗ

У статті розглядається впровадження нових способів накопичення електронної інформації, створення власних інформаційних ресурсів, автоматизація бібліотечно-інформаційних

процесів, організація доступу користувачів до електронних документів.

Сьогодні у сучасному інформаційному суспільстві велике значення відводиться вузівській науковій бібліотеці. Вона не може обмежуватися лише функціями надання користувачам одиниць зберігання зі своїх фондів. Бібліотека повинна бути провідником нових технологій, надаючи максимально повну інформаційну підтримку всім категоріям користувачів, таким чином, забезпечуючи підвищення якості освіти у ВНЗ.

Бібліотека університету, яка є однією з важливих ланок в інформаційному забезпеченні освітнього процесу, велику увагу приділяє сучасним формам накопичення та надання інформації. Процес накопичення електронних ресурсів, які придбані у сторонніх організацій і видавництв, так і тих, що виходять друком в інформаційно-видавничому центрі університету, вимагає створення системи, що забезпечує зберігання, оновлення, пошук і доставку необхідного електронного ресурсу. Ресурси, розміщені в комп'ютерному читальному залі наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, здатні істотно впливати на інтенсивність навчального процесу та наукових досліджень, а забезпечення відкритого доступу до них стало одним із першочергових завдань обслуговування освітнього, наукового і культурного процесів.

Тому середовище університету є найбільш оптимальним для використання та розвитку наявних ресурсів, а також для створення інформаційних комунікаційних технологій. Розвиток процесів, пов'язаних зі створенням, придбанням електронних ресурсів, а також обслуговування користувачів в електронному вигляді, стає сьогодні пріоритетним для бібліотеки вищого навчального закладу, як інформаційного центру.

Це пов'язано насамперед з тим, що більшість читачів - студенти, які не є ще досвідченими користувачами. Вступаючи до ВНЗ, вони вперше звертаються до наукової бібліотеки як до установи, де вони можуть задовольнити свої інформаційні потреби. Саме тому бібліотека університету повинна орієнтуватися на обслуговування своїх користувачів як у сфері традиційної книжкової видачі, так і в сфері електронного обслуговування та забезпечення електронними ресурсами з різних галузей знань відповідно до профілю університету. Все це обумовлює підвищену увагу до процесів обробки, зберігання,

подання і пошуку інформаційних електронних ресурсів в бібліотеці ВНЗ.

Сучасні користувачі цікавляться не тільки наявністю того чи іншого документа у фонді бібліотеки, а наявністю відкритого доступу до потрібної інформації.

Формування фонду електронних видань у бібліотеці університету розпочалося з 2007 року. Постійне поповнення фонду повнотекстовими електронними документами сприяє вирішенню наступних завдань:

- забезпечення навчального та наукового процесів необхідними інформаційними джерелами;
- відображення і поширення інформації про наукові розробки і дослідження, що ведуться в університеті;
- збереження документів і матеріалів, які відображають історію університету, наукову та педагогічну діяльність професорсько-викладацького складу;
- поширення краєзнавчої інформації.

Організація поповнення фонду електронними документами, які є складовою частиною документно-інформаційного ресурсу наукової бібліотеки, має свої особливості. На даний час фонд комп'ютерного читального залу К-ПНУ імені Івана Огієнка складає 603 диски, на яких записано майже 12000 повнотекстових документів, він комплектується з таких ресурсів:

1. повнотекстові електронні документи, що доступні в режимі віддаленого доступу;
2. електронні копії публікацій викладачів університету, включаючи підручники, навчальні посібники, монографії, збірники, дисертації, автореферати;
3. мультимедійні електронні видання, які куплені на компакт-дисках;
4. електронні копії навчальних і наукових видань, що знаходяться у фонді бібліотеки в обмеженій кількості, які неможливо доукомплектувати;
5. передплата періодичних видань;
6. автореферати та дисертації, які захищені на базі університету.

Основа фонду електронних видань становлять медіа-ресурси — компакт-диски за галузями знань. Це мультимедійні підручники, словники, довідники, енциклопедії, навчальні програми. Систематично даний фонд поповнюється ліцензійними компакт-дисками, аудіо- і

відеоресурсами. Такі колекції використовують викладачі та студенти для навчального процесу.

В університеті отримати доступ до повнотекстових електронних документів та електронного каталогу можна через локальну мережу. Внутрішньо-університетський доступ до ресурсів електронної бази забезпечується у наукових лабораторія, комп'ютерних класах і в комп'ютерному читальному залі наукової бібліотеки. Зал оснащений 20 персональними комп'ютерами та необхідним периферійним обладнанням (сканер, принтер, ксерокс) і представляє собою універсальний інструмент користувача, що забезпечує можливість оперативного доступу до інформації та її переробки.

З метою збереження електронних інформаційних ресурсів наукової бібліотеки вони записуються на оптичні диски і на жорсткий диск, який закупила бібліотека, об'ємом 640 ГБ. Ми вважаємо, що це є одним з найкращих варіантів збереження електронних ресурсів.

Для зберігання інформації ми використовуємо стандартні поширені формати. Повнотекстові документи, що є електронними аналогами друкованих видань, представлені у форматі PDF – як електронний версточний варіант видання. Крім формату PDF, для великих за обсягом електронних видань (книг) застосовується формат DjVu. Він дозволяє створювати файл меншого розміру в порівнянні з файлами PDF того ж змісту.

Основним завданням комп'ютерного читального залу наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка є покращення інформаційно-бібліотечного обслуговування, освітнього, наукового та управлінського процесів університету. Посилення ролі електронних документів як одного з основних постачальників інформаційних ресурсів для студентів, викладачів і аспірантів університету ми плануємо вирішити таким чином:

- постійне інформування на сайті бібліотеки про наявні та нові надходження електронних ресурсів;
- підвищення кваліфікації персоналу бібліотеки по роботі з новими інформаційними технологіями;
- розширення спектру електронних ресурсів за напрямками науково-освітньої діяльності університету;
- надання повної інформації про склад бібліотечного фонду через систему електронних каталогів, картотек і за допомогою інших форм бібліотечного інформування;

- створення повнотекстової бази даних дисертацій, захищених на базі університету;
- координація та кооперація діяльності структурних підрозділів університету для більш повного задоволення інформаційних потреб користувачів.

Таким чином, сучасний етап формування і розвитку бази даних електронних повнотекстових документів комп'ютерного читального залу наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка пов'язаний з активним впровадженням нових способів накопичення електронної інформації, створенням власних інформаційних ресурсів, автоматизацією бібліотечно-інформаційних процесів, організацією доступу користувачів до електронних документів.

Використана література

1. Влащенко Л. Технологія створення колекції повнотекстових електронних видань у бібліотеках / Л. Влащенко // Бібліотечний форум України. – 2005. – №4. – С. 26-30.
2. Іванов В. К. Електронна бібліотека як індикатор статусу університету / В. К. Іванов // НТБ. – 2007. – №8. – С. 22-31.
3. Перехрест Г. Електронні інформаційні ресурси українського сегмента Інтернету / Г. Перехрест // Бібліотечна планета. – №3. – 2007. – С. 26-29.

*Івах О.С.,
м.Хмельницький*

Технології формування та використання електронних інформаційних ресурсів сучасної бібліотеки

У статті досліджено еволюцію терміну «електронні ресурси» та розкрито його суть. Подано типологію електронних ресурсів, їх структуру, склад та класифікацію, технології формування, збереження та використання, викладено особливості їх бібліографічного опису. Подано історію розвитку форматів MARC і обґрунтовано вибір формату UNIMARC як основи для розробки формату опису електронних ресурсів у вітчизняних традиційних і електронних бібліотеках.

Ключові слова: електронний ресурс, інформаційний ресурс, електронний документ, бібліотечний фонд, електронна бібліотека.

This evolution of the term "electronic resources" was explored in

this article and disclosed its essence. The typology of electronic resources, their structure, composition and classification, technology creation, storage and use, described the features of the bibliographic description were filed. The history of MARC was filed and the UNIMARC format as a basis for developing the format description of electronic resources in national traditional and electronic libraries were substantiated the choice of this format.

Keywords: *electronic resources, information resource, an electronic document, library's fond, electronic library.*

На сучасному етапі побудови інформаційного суспільства серед тенденцій розвитку бібліотечної галузі виокремлюються ті, які пов'язані з активним використанням електронного середовища та формуванням систем електронних інформаційних ресурсів. Характерною ознакою сьогодення є збільшення виробництва інформації в електронному вигляді. Цьому сприяє розвиток інформаційних технологій, що базуються на засобах комп'ютерної техніки та телекомунікаційного зв'язку.

Значна частина інформації, яка виробляється та існує в електронному вигляді, потрапляє до бібліотек. У потоці надходжень до книгозбірень збільшується відсоток інформаційних продуктів на електронних носіях.

Бібліотеки стають виробниками власних електронних інформаційних ресурсів. На базі масивів бібліографічної, реферативної, аналітичної інформації формуються різноманітні бібліотечні інформаційні продукти такі, як: електронні каталоги і картотеки, бібліографічні покажчики та реферативні видання, в електронному вигляді створюється наукова і методична література. Здійснюються роботи з оцифрування першоджерел з бібліотечних фондів та формування колекцій електронних документів.

Активізується формування електронних бібліотек, що вимагає певної організації електронної інформації, обліку й технологічного опрацювання електронних документів.

Таким чином, інформаційна діяльність бібліотек активно переміщується в нове інформаційно-комунікаційне середовище. За цих обставин електронні ресурси стають об'єктами бібліотечних технологій, а також продуктами бібліотечної інформаційної діяльності. Тому виникає необхідність адаптації до вимог електронного середовища методично-нормативної бази для бібліотечних технологічних процесів, зокрема, технологій формування та використання електронних ресурсів. Ці питання потребують

вирішення низки таких завдань, як термінологічне визначення електронних ресурсів як відносно нового виду документу та визначення їх типології, структури, складу та класифікації, технології формування, збереження та використання.

Термінологія щодо електронних інформаційних ресурсів та самої суті цих понять пов'язана з історією розвитку інформаційних технологій, бібліографічних форматів і розробкою нормативних та регламентуючих документів (стандартів, законодавчих актів тощо).

Сьогодні у нормативній документації щодо бібліографічного опису вживається термін «електронний ресурс»³, у спеціальній літературі — ще «електронний документ», «електронне видання» або «електронна публікація». Отже, розглянемо їх визначення.

Електронна форма представлення інформації — це спосіб фіксації інформації, який дозволяє її збереження, обробку, розповсюдження та представлення користувачеві за допомогою засобів обчислювальної техніки². Усі застосування визначення «електронні» можна узагальнити за такими ознаками, як подання інформації в цифровому вигляді, необхідність програмних та апаратних засобів для її сприйняття людиною, необхідність телекомунікаційних засобів для отримання або розповсюдження інформації⁴.

Під «документом» згідно з ДСТУ 2732-94. «Діловодство і архівна справа. Терміни та визначення» розуміється засіб закріплення різними способами на спеціальному матеріалі інформації про факти, події, явища об'єктивної реальності та розумової діяльності людини²⁵. Стандарт «Архітектура службових документів та обмінний формат» визначає: «Документ як структуровану одиницю, призначену для сприйняття людиною інформації, яка може бути одиницею обміну між користувачами і/або системами»²⁷. Закон України «Про інформацію» у статті 27 трактує документ як «передбачену законом матеріальну форму одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео- фотоплівці або на іншому носії»⁴⁰.

Електронні документи фіксуються на відносно нових фізичних носіях. Основними засобами збереження та розповсюдження інформації у цифровій формі сьогодні є: по-перше, найпопулярніші у останні роки компакт-диски, багатофункціональні цифрові диски тощо³⁷; по-друге, засоби віддаленого доступу, такі як комп'ютерні мережі з відповідним програмно-технічним обладнанням для збереження електронної інформації та засобами візуального відображення (браузери, редактори, спеціалізовані програми для

перегляду та друкування), у міжнародних стандартах вони визначаються як інтерактивні системи або системи оперативного доступу³.

ГОСТ 7.83-2001 визначає електронний документ як документ на машиночитаному носії, для використання якого необхідні засоби обчислювальної техніки²³. Поряд з цим Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» надає таке визначення: «електронний документ — документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа...»³⁹ Далі уточнюється: «Електронний документ може бути створений, переданий, збережений, перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення інформації, яку він містить, електронними засобами (комп'ютерне обладнання і програмне забезпечення) або на папері (у спосіб переведення її у друковану форму за допомогою комп'ютерного обладнання) у формі, придатній для приймання його змісту людиною»³⁹. Отже, у процесі каталогізування електронний документ розглядається у комплексі з носієм, на якому він зафіксований, або системою доступу.

Традиційним об'єктом обробки та збереження у бібліотеках є видання. Видання — це документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання і містить інформацію, призначену для поширення, самостійно оформлений відповідно до вимог стандартів та інших нормативних документів і має вихідні відомості²⁰. Електронне видання є електронним записом інформації на певному фізичному носії, розраховане на використання за допомогою засобів обчислювальної техніки.

Перше офіційне визначення електронного видання було подано в міжнародному стандарті ISO 9707:1991 «Information and documentation — Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodicals and electronic publications», де електронне видання розуміється як документ, який публікується у машиночитаній формі та доступний для публіки, включає файли даних та програмне забезпечення; може бути записаним на папері, магнітному, оптичному та інших медіа, призначених для обробки комп'ютером або периферійними пристроями².

Дослідниками у галузі інформаційної діяльності електронне видання трактується як самостійний, закінчений продукт, який містить інформацію, представлену в електронній формі, і призначений для довготривалого зберігання, всі копії якого відповідають оригіналу⁷.

Відповідно до ГОСТ 73.83-2001 електронне видання — це

електронний документ (група електронних документів), які пройшли редакційно-видавниче опрацювання, призначені для розповсюдження у незмінному вигляді, які мають вихідні відомості²³. Це визначення вміщує такі типи електронних видань: текстове (символьне), зображувальне, звукове, програмний продукт та мультимедіа або їх комбінації, тобто відповідає визначенням електронних ресурсів, наданим в ISBD(ER), UNIMARC, AACR2.

Електронний документ може бути виданням, або частиною видання, також інтернет-публікацією. У загальному випадку під «публікацією» слід розуміти опублікований твір. Згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права» під опублікуванням розуміється «випуск твору в обіг» для задоволення «розумних потреб публіки», також надання доступу до твору через електронні системи інформації³⁸. За нормативними документами, матеріали, що містяться в електронних ресурсах, включаючи віддалені електронні ресурси, вважаються опублікованими, навіть за відсутністю повних вихідних даних^{1;20;22;23}.

Редакційно-видавнича обробка та наявність вихідних даних — це відмінна ознака електронного видання, яка відрізняє цю категорію електронних ресурсів від будь-яких інших, зокрема, більшості Internet-публікацій. В цьому трактуванні термін «електронне видання» синонімічний терміну «електронний продукт». До електронних продуктів належать: програмні продукти, бази даних, електронні інформаційні видання, мультимедійні продукти⁷. Електронні продукти мають певний тираж, тобто усі копії продукту вважаються оригіналами, або онлайн-вий доступ до них регламентований певним чином, що забезпечує реалізацію їх комерційної функції. Крім того, ГОСТ 7.83-2001 «Электронные издания: Основные виды и выходные сведения» регламентує для електронного документа наявність вихідних даних, а Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначає необхідні атрибути електронного документа для визначення його правового статусу^{23;39}.

Для повного термінологічного представлення електронних ресурсів, як нового виду об'єктів бібліотечного опрацювання, звернемося до поняття «інформаційний ресурс».

Інформаційний ресурс — це сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)⁴¹ або сукупність інформаційних продуктів певного призначення, які необхідні для забезпечення інформаційних потреб споживачів у визначеній сфері діяльності¹⁸.

Оскільки у міжнародній нормативній документації щодо

каталогізації застосовується термін "електронні ресурси", надалі будемо живати саме цей термін.

Згідно з ГОСТ 7.82-2001 електронні ресурси — це інформаційні ресурси, які керуються комп'ютером, у тому числі ті, які потребують використання периферійного пристрою, підключеного до комп'ютера. Електронними ресурсами є електронні дані (інформація у вигляді чисел, букв, символів, зображень, включаючи графічну інформацію, відеоінформацію тощо, або їх комбінації), електронні програми або об'єднання цих видів в одному ресурсі²².

Згідно з викладеним вище, термін "електронні ресурси" вміщує такі аспекти поняття, як цифрова форма фіксації інформації, комп'ютерні засоби та програмне забезпечення для відтворення та керування, електронне середовище для розповсюдження.

Під впливом інформаційних технологій постійно з'являються нові види електронних ресурсів (програмне забезпечення, бази даних, мультимедійні продукти тощо), розширюються межі традиційної системи видань, формуються різні типи електронних документів (мережеві версії друкованих видань, онлайніві газети та часописи, додатки до традиційної преси, колекції посилань, огляди, дайджести, альманахи тощо)³⁴.

Надамо перелік деяких видів електронних ресурсів, сформований за матеріалами наукових публікацій^{7;13;14;34}:

- електронні текстові аналоги друкованих видань, таких як книги, журнали тощо (при цьому передбачається, що текстова інформація, котра міститься в них, подана у формі, яка допускає посимвольну обробку);

- електронні копії друкованих видань, коли елементи останніх (наприклад, сторінки) подаються як цілісні графічні копії, до цього ж виду електронної інформації належать копії рукописних матеріалів — факсиміле;

- бази даних, які відповідають вимогам до електронної інформації, наприклад, бібліографічні, адресні, статистичні, лінгвістичні, до цього ж виду належать і повнотекстові бази даних, якщо вони не відтворюють повною мірою друковані видання;

- нові форми публікацій, що не мають друкованих аналогів, такі як електронні оголошення, матеріали електронних конференцій та інші електронні повідомлення, доступні користувачам через телекомунікаційні мережі;

- електронні публікації аудіо- та відеоінформації;
- мультимедійні продукти;
- програмні продукти;

➤ комбіновані програмно-інформаційні продукти, наприклад, геоінформаційні системи;

➤ електронні ігри.

Особливий інтерес викликають динамічні електронні документи, які змінюють інформаційний вміст за певних умов використання (наприклад, відповіді на запити до баз даних) та електронні ресурси, які оперують з даними, що надходять у реальному часі (наприклад, від віддалених датчиків), або такі електронні документи, як законодавчі акти або стандарти, інформаційний вміст яких може змінюватися при офіційному редагуванні. Своєрідність інтерактивних мультимедіа — постійне оновлення, при якому вміст електронного ресурсу може бути цілком оновленим¹⁵.

Отже, електронні ресурси різноманітні та знаходяться у постійному розвитку. Тому переліки термінів, які позначають види електронних ресурсів, завжди будуть приблизними, не закінченими¹⁶. На сьогодні не існує термінологічного стандарту щодо різновидів електронних ресурсів, термінологія наводиться в ISBD(ER) та у міждержавних стандартах ГОСТ 7.82-2001², ГОСТ 7.83-2001², ряд термінів наводиться в форматі бібліографічного опису UNIMARC. Деякі терміни також подані у низці довідників та словників з інформаційних і комп'ютерних технологій, також у наукових публікаціях з відповідної тематики^{7;15;16;22;23}.

Бібліографічний опис електронних ресурсів вимагає наведення специфічних відомостей щодо загального визначення матеріалу, визначення виду ресурсу та специфічного позначення матеріалу^{1;3;15;16;22}. Це спонукає звернути увагу на наступні аспекти типології електронних ресурсів:

- типи ресурсів (за типом вмісту або типом даних),
- типи носіїв або характер доступу,
- види ресурсів (відповідають типології видань).

Тип ресурсу визначається типом вмісту, тобто типом інформації, яка призначена для сприйняття людиною²⁶, також типом даних, що характеризується їх певними властивостями та операціями, які виконуються над ними²⁹, або типами знакової природи інформації (певна форма знаків, якими фіксується та передається інформація у ресурсі)¹⁶.

Основні типи вмісту:

- електронні дані — інформація у вигляді текстів, числових даних, зображень (статичних або динамічних), звуків;
- електронні програми (програмне забезпечення) — набір операторів або підпрограм, які забезпечують виконання певних

завдань, включаючи обробку даних;

- комбінація цих видів в одному ресурсі (у тому числі мультимедіа, відеоігри)^{3;22}.

- До типів даних відносяться:

- числові дані — інформація, подана головним чином числами у вигляді цифр (статистичні дані, електронні таблиці тощо), над якими можна здійснювати математичні операції;

- текстові (символьні) дані — інформація надається головним чином у вигляді текстової інформації (абеткові та числові символи), тобто у формі, яка припускає посимвольну обробку;

- зображення — інформація, яка надається у формі, яка припускає перегляд, але не допускає посимвольної обробки, включає графічну інформацію (нерухомі зображення, такі як рисунки, фотографії, креслення тощо), відеодані (рухомі зображення, такі як кіно- та відеоматеріали, анімація тощо);

- звукові дані — цифрове відтворення звукової інформації^{16;29;3}.

Електронні програми поділяються на системні, прикладні та сервісні; комбіновані ресурси, в свою чергу поділяються на інтерактивні мультимедіа (системи, що дозволяють одночасне використання різноманітних засобів відображення та передачі інформації) та онлайніві служби (системно-орієнтована діяльність, яка підтримує доступ до інформації та її використання в мережі Internet)¹⁶.

Кожна з наведених категорій ресурсів має декілька рівнів поділу, що забезпечує гнучкий підхід до методики каталогізації різних типів ресурсів¹⁶.

За типом носіїв або режимом доступу електронні ресурси поділяються на ресурси локального доступу — інформація, зафіксована на окремому фізичному носії, яка має бути поміщена користувачем до комп'ютерного пристрою для зчитування; та ресурси віддаленого доступу — інформація розміщена на жорсткому диску або інших пристроях для запам'ятовування, або надана в інформаційних мережах¹ (зокрема, ресурси, що розміщені на Internet-серверах).

Міждержавний стандарт "Електронные издания: Основные виды и выходные сведения" за технологією розповсюдження визначає наступні види електронних документів:

- локальні електронні видання — призначені для локального використання, видаються у вигляді певної кількості ідентичних екземплярів (тиражу) на носіях, що переносяться (окремих фізичних носіях);

- мережеві електронні документи, які доступні потенційно

необмеженій кількості користувачів через телекомунікаційні мережі;

➤ електронні ресурси (документи або видання) комбінованого розповсюдження, які можуть використовуватися як локально, так і через мережі²³.

Отже, електронні ресурси можуть опрацьовуватися двома шляхами, залежно від характеру доступу (локальний або віддалений)³. Для локальних ресурсів мають бути наведені дані щодо фізичного носія. Віддалений доступ передбачає, що об'єкт опису міститься на жорсткому диску або іншій пристрої, в комп'ютерній мережі.

Додамо, що за характером взаємодії з користувачем відрізняють детерміновані електронні ресурси, параметри, зміст і спосіб взаємодії з якими визначені виробником і не можуть змінюватися користувачем; недетерміновані (інтерактивні) ресурси, параметри, зміст і спосіб взаємодії з яким прямо або побічно встановлює користувач відповідно до його мети, інтересів, рівня підготовки тощо на основі інформації та алгоритмів, визначених виробником²³.

Види ресурсів (типи або види видань) – це групи ресурсів, які мають спільні характеристики інформації, що в них міститься¹⁶, зокрема, такі ознаки, як цільове призначення, структура багаточастинних документів, періодичність тощо. За цими ознаками типологія електронних документів практично відповідає типологічній структурі традиційних документів²³.

Отже, ГОСТ 7.83-2001 визначає наступні види електронних видань:

➤ за цільовим призначенням — офіційне, наукове, науково-популярне, виробничо-практичне (зокрема, нормативне), навчальне, масово-політичне, довідкове, видання для дозвілля, рекламне, художнє;

➤ за періодичністю — неперіодичне (виходить одноразово), серіальне (виходить за невстановленою тривалістю), періодичне (виходить через певні інтервали часу), видання, що продовжується (у міру накопичення матеріалу);

➤ також електронне видання, що оновлюється (кожний наступний випуск містить актуальну інформацію попереднього випуску, але повністю замінює зміст);

➤ за структурою — одностомне, багатостомне, електронна серія (вміщує сукупність однотипних томів)²³.

Наведена видова ієрархія відповідає визначенню видів електронних ресурсів у ISBD(ER), де надається визначення монографії, серії, підсерії та багаточастинного електронного ресурсу.

Електронний ресурс може бути самостійним або складовою іншого електронного ресурсу, також додатком до паперових видань тощо. Тому у процесі каталогізації необхідним є визначення його статусу, тобто положення у системі ресурсів, яке визначається певними ознаками і встановлює співвідношення з іншими ресурсами.

Відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», оригіналом вважається самостійний електронний ресурс³⁹ — тобто кожний екземпляр самостійного електронного видання на окремих фізичних носіях, також самостійний мережевий (або віддалений) ресурс (наприклад, онлайнвий ресурс, Інтернет-публікація тощо). У Законі наводиться поняття паперової копії електронного документа, якою є візуальне представлення на папері, перевірене на відповідність структурі та вмісту його візуального представлення електронними засобами³⁹. Аналогічно може бути визначена електронна копія паперового документа. В UNIMARC об'єкти каталогізації означеного статусу позначаються як "відтворення"³.

За наявністю друкованого еквіваленту відрізняють самостійне електронне видання, тобто те, яке не має друкованого аналогу, та електронний аналог друкованого документа, який в основному відтворює відповідний друкований документ (зберігаючи розташування тексту на сторінці, ілюстрації, посилання, примітки тощо). Електронною версією слід вважати такий аналог друкованого видання, який має рівний з оригіналом правовий статус і який створювався практично одночасно із самостійним друкованим або електронним виданням (на окремому носії) у відповідному форматі з метою надання у мережевому доступі або на окремому носії²³.

Отже, за статусом електронні ресурси можна поділити на:

- оригінал — самостійний ресурс, який не має будь-якого аналога;
- електронний аналог видання — в основному відтворює відповідний оригінал, зберігаючи розташування тексту на сторінці, ілюстрації, посилання, примітки;
- електронна версія — такий аналог, який має рівний з оригіналом правовий статус і який створювався практично одночасно із ним (на окремому носії) у відповідному форматі з метою надання його користувачам у мережевому доступі або на окремому носії;
- електронні відтворення — візуально відповідають структурі та вмісту оригіналу (зокрема, копії друкованих документів, зображення тривимірних об'єктів тощо).

Важливою є класифікація EIP та рубрикація згідно ГОСТу:

➤ за ступенем структурування (від безперервного тексту, який не має розподілу на абзаци, параграфи тощо, до формального представлення інформаційних даних у БД);

➤ за типом ресурсу (за типом контенту: електронні дані (числові дані, символічні дані, зображення, звукові дані); електронні програми (програмне забезпечення): системні, прикладні, сервісні; комбіновані: інтерактивні мультимедійні онлайн-служби;

➤ за основними типами носіїв електронних ресурсів (режимами доступу: локального доступу (інформаційні дані зафіксовані на окремому фізичному носіїві, який має бути поміщеним користувачем до комп'ютерного пристрою для зчитування) та ресурси віддаленого доступу (інформаційні дані, подані в інформаційних мережах, зокрема, ресурси, що розміщені на Інтернет-серверах);

➤ за технологією розповсюдження (локальні електронні видання, мережеві, комбінованого розповсюдження);

➤ за характером взаємодії з користувачем (детерміновані ЕІР, не детерміновані (інтерактивні) ресурси);

➤ за специфікою електронних ресурсів (за цільовим призначенням, за періодичністю, за структурою, за правовим статусом, за наявністю друкованого еквівалента)³².

Кожна з наведених категорій ресурсів має декілька рівнів поділу, що забезпечує гнучкий підхід до методики каталогізації та систематизації різних типів ресурсів¹⁰.

Електронний інформаційний ресурс – одна із складових загального бібліотечного фонду.

За визначенням Ю. Н. Столярова, бібліотечний фонд — це систематизована сукупність документів, яка відповідає завданням, типу, профілю бібліотеки, також інформаційним потребам її абонентів та призначена для використання і збереження документів. За якісними характеристиками бібліотечний фонд — цілісна, відкрита, стохастична, керована, надійна система⁴⁷.

Фонд електронних інформаційних ресурсів повинен мати ті самі ознаки, які притаманні бібліотечному фонду взагалі: наявність документів, множину зосереджених у фонді документів, профіль фонду, упорядкованість масиву документів, готовність до використання, бути призначеним для абонентів бібліотеки та використовуватися ними⁴⁷.

Основним фондоутворюючим елементом бібліотечного фонду є документ.

Одиницею збереження фонду електронних інформаційних ресурсів є електронний документ.

Під формуванням бібліотечного фонду розуміють створення, постійний розвиток та підтримку його в працездатному стані⁴⁷. Кількісні та якісні перетворення — об'єктивно неминучі динамічні процеси розвитку бібліотечного фонду — повною мірою притаманні й фонду електронних документів і пов'язані з бібліотечними інформаційними технологіями. Бібліотечна технологія — цілеспрямовані, послідовні дії з документами або відомостями про них — являє собою комплекс взаємопов'язаних циклів: формування бібліотечного фонду, довідково-бібліографічного апарату, обслуговування користувачів тощо. Цикли поділяються на процеси (моделювання, комплектування, облік, обробка, розташування фонду тощо), а процеси — на етапи, процедури, стадії, операції, прийоми¹¹.

Значна кількість бібліотечних циклів — це інформаційні технології, тобто виробничі процеси, де основною продукцією, яка обробляється, є інформація³⁵. Взагалі інформаційна технологія — це цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розсосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування⁴⁷. Автоматизовані бібліотечно-інформаційні технології, які базуються на спеціалізованих бібліотечно-інформаційних системах, є програмно-технологічною основою формування довідково-пошукових апаратів бібліотек та інформаційних складових електронних бібліотек: бібліографічних, реферативних, повнотекстових інформаційних ресурсів та лінгвістичних засобів.

Формування фонду електронних документів — це нова бібліотечна технологія. Основна відмінність від традиційної технології формування фондів пов'язана зі специфікою онлайн-документів — відсутністю окремого для кожного документа фізичного носія, новими джерелами комплектування¹¹ (зокрема, з глобальної мережі Інтернет) та шляхами надходжень (комп'ютерні мережі та засоби телекомунікаційного зв'язку), файловою структурою електронних документів тощо. Тому етапи та операції окремих процесів технологічного циклу формування фонду електронних документів відрізняються від традиційних бібліотечних процесів опрацювання вхідного документального потоку, зокрема, друкованих видань. Але набір процесів залишається постійним⁴⁸.

Загальний цикл формування фонду електронних документів повинен включати такі процеси:

- моделювання фонду;

- комплектування (виокремлюються технології збору електронних документів та технології оцифрування фондів);
- облік;
- технічну або формальну обробку файлів документів та аналітико-синтетичне наукове опрацювання вмісту документів;
- розташування документів у файловому сховищі;
- зберігання та захист інформації та носіїв;
- забезпечення умов використання (онлайнний доступ та локальне використання);
- аналізування інформації та моніторинг використання фондів електронних документів (у комплексі з іншими інформаційними ресурсами електронної бібліотеки).

Отже, із типових технологій створення та формування ЕІР, можна виділити такі:

- комплектування актуальними електронними виданнями наукових досліджень інститутів: науковими працями, статтями, монографіями, рефератами;
- отримання електронних копій друківаних видань та переведення до електронного вигляду видань наукових матеріалів;
- залучення Інтернет-ресурсів, які знаходяться у вільному доступі;
- передплата на електронну наукову продукцію провідних виробників інформаційних ресурсів⁴⁶.

Можливість використання ЕІР є стратегічне значення для розвитку освітнього та наукового потенціалу, забезпечення наукових досліджень на новому рівні та потреб сучасних ВНЗ у нових формах навчання. До уваги науковців, професорсько-викладацького складу та студентів пропонуються електронні бази даних, енциклопедії, електронні інформаційні ресурси з усіх питань новітніх досліджень та досягнень сучасної науки, які стають надбанням електронних бібліотек.

Використання ЕІР дозволяє більш повно та релевантно задовольняти запити користувачів, тому що комплектування різними базами даних здійснюється з орієнтацією на користувача. ЕІР незамінний у самостійній роботі студента завдяки віддаленому доступу. Зверненню до цих ресурсів сприяють зручність у роботі з електронною версією, змога одержати необхідний матеріал для подальшої роботи з ним удома. Певну роль відіграє і можливість працювати з документами у зручний для користувача час.

Отже, процес формування, збереження та використання ЕІР, надання інтерактивних послуг є процесом невідворотним, що постійно

розвивається і є одним із найважливіших у сучасній діяльності бібліотек.

Перспективами подальшого розвитку створення та поширення ЕІР є необхідність ефективної кооперації усіх установ, які займаються створенням цих ресурсів та інформаційних систем, призначених для формування, збереження та надання вільного доступу до ЕІР бібліотек.

Список використаних джерел:

1. ISBD(ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources: Rev. for the ISBD(CF). — Frankfurt at Main, 1996. — 109 p.

2. ISO 9707:1991 Information and documentation — Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodicals and electronic publications [Electronic resource] / TC 46 / SC 8 / WG 2. — 1991. — 13 p. — Way of access: URL: <http://www.iso.ch/iso/en/CatalogueDetailPage.CatalogueDetail?CSNUMBE R=17564&ICS1=1>. — Title from the screen.

3. UNIMARC Manual: Bibliographic Format 1994 [Electronic resource] / International Federation of Library Associations and Institutions.

4. Latest Revision: 6 April 2000. — Way of access: URL: <http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm>. — Title from the screen.

5. Watstein S.B., Calarco P.V., Ghaphery F.S. Digital library: keywords//Reference Services Review. — 1999. — V. 27, № 4. — P. 344-352.

6. Антоненко І., Баркова О. В. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: Історія питання, термінологія, форматне забезпечення /І. Антоненко,

7. О. Баркова – Національна бібліотека України ім. В. Вернадського, Київ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sas1.at.ua/publ/8-1-0-44>.

8. Антопольский А.Б. Системы метаданных в электронных библиотеках//Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Мат. 8-й Междунар. конф. "Крым 2001": Судак, 9-17 июня 2001 г. — М.: Изд-во ГПНТБ России, 2001. — Т. 1. — С. 287-298.

9. Антопольский А.Б., Вигурский К.В. Электронные издания: проблемы и решения//Информационные ресурсы. — 1998. — № 1. — С. 19-23.

10. Армс В. Электронные библиотеки/Пер. с англ. — М.: ПИК ВИНТИ, 2001. — 274 с.

11. Бабенко В.О., Бабіна Т.В., Габзовська О.Б., Савицький А.Й.

Структура інформаційних ресурсів типової електронної бібліотеки ВНЗ/

12. В.О. Бабенко, Т.В.Бабіна, О.Б. Габзовська, А.Й. Савицький. — Інформаційні технології в освіті, Національний технічний університет України «КПІ». — К. 2007: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/itvo/2009_4/articles/49-53.pdf.

13. Баркова О. В. Електронні ресурси: аспекти типології/О.В.Баркова — Національна академія наук України, Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського. — К., 2004: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2004/04bovrat.html>.

14. Баркова О.В. Информационная технология формирования электронной библиотеки НБУВ//Научно-технические библиотеки в едином информационном пространстве Украины: Міжнар. наук.-практ. конф. - К., 2000. - С. 123-129.

15. Баркова О.В. Напрями розвитку технологій формування інформаційних ресурсів електронних бібліотек в Україні//Міжнар. конф. "Електронні зображення та візуальні мистецтва": 36. пр. першої укр. конф. сер. EVA, 22-24 трав. 2002р., Київ. — К., 2002. — С.115-124.

16. Баркова О.В. Питання організації фонду онлайн-ових документів електронної бібліотеки//Реєстрація, зберігання і обробка даних. — 2002. — Т. 4 — С. 85-95.

17. Баркова О.В. Путь онлайн-ового документа в библиотечном технологическом процессе//Б-ки нац. акад. наук: пробл. функционирования, тенденции развития. — К.: НБУВ, 2003. — Вып. 2. — С. 209-216.

18. Бахтурина Т.А. Проблемы стандартизации библиографического описания электронных ресурсов//Науч. и техн. б-ки. — 2000. — № 7. — С. 16-21.

19. Бахтурина Т.А. Термины, связанные с типологией электронных ресурсов//Науч. и техн. б-ки. — 2001. — № 5. — С. 60-66.

20. Библиографическое описание электронных ресурсов: метод. рекомендации [Электронный ресурс.] — М.: РГБ, 2001. — Режим доступа: URL: <http://www.rsl.ru/pub/erdes.htm>.

21. Брыжко В.М., Цимбалюк В.С., Орехов А.А., Гальченко О.Н. Е-будущее и информационное право/Под ред. Р.А.Калюжного, М.Я.Швеца. — К., Интеграл, 2002. — 264 с.

22. ГОСТ 7.1-84. Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления. — М.: Изд-во стандартов,

1984. — 77 с.

23. ГОСТ 7.60-90. Издания. Основные виды. Термины и определения//Стандарты по библиотечному делу: Сборник. — СПб.: Профессия, 2000. — С.270-307.

24. ГОСТ 7.7-1996. Описание баз данных и машиночитаемых информационных массивов. Состав и обозначение характеристик. Межгосударственный стандарт//Стандарты по библиотечному делу: Сборник/Сост. Т.В. Захарчук, Л.И. Петрова, Т.А. Завадовская, О.Н. Зусьман. — СПб.: Профессия, 2000. — 512 с.

25. ГОСТ 7.82-2001. Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления: Межгосударственный стандарт. — Минск: Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2001. — 23 с.

26. ГОСТ 7.83-2001. Электронные издания: Основные виды и выходные сведения: Межгосударственный стандар. — Минск: Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002. — 13 с.

27. Державне управління національними інформаційними ресурсами, розд.3.3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1189_page_16.html.

28. ДСТУ 2732-94. Діловодство і архівна справа. Терміни та визначення/Держстандарт України. — К., 1994. — 33с.

29. ДСТУ 3578-97. Формат для обміну бібліографічними даними на магнітних носіях. — К.: Держстандарт України, 1997. - 20 с.

30. ДСТУ 3719-1-98. Інформаційні технології. Електронний документообіг. Архітектура службових документів (ОДА) та обмінний формат. Ч. 1 : Вступ і загальні принципи. — К. : Держстандарт України, 1999. — 31с.

31. ДСТУ 3719-2-98 Інформаційні технології. Електронний документообіг. Архітектура службових документів (ОДА) та обмінний формат. Ч. 2: Структура документа. — К.: Держстандарт України, 1999. — 187 с.

32. ДСТУ 3901-99. Інформаційні технології. Мови програмування, їх середовище і системний інтерфейс. Незалежні від мов типи даних. — К.: Держстандарт України, 2000. — 106 с.

33. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dilovod.com.ua/...gost.../9-1-0-208>.

34. Захаров В.П. Масевич А.Ц. Актуальные проблемы лингвистического обеспечения автоматизированных систем крупных библиотек России//Информационное обеспечение науки: Новые технологии. — М.: БЕН, 1997. — С. 143-150.

35. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Освітні інтернет портали Федерального рівня РФ. Рубрикація інформаційних ресурсів. ГОСТ Р 52653 -2006, ГОСТ Р 52657-2006, ІУС № 1 2008р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ifap.ru/library/gost/526572006.pdf>.

36. Корнієнко В. Проблеми розвитку стандартизації бібліотечної та видавничої справи в Україні (аналітичний огляд)//Бібл. вісн. — 2000. — № 3. — С. 6-11.

37. Мамедова Н.О. Типология электронных периодических изданий [Электронный ресурс]//Библиотечное дело — 2001: российские библиотеки в мировом информационном и интеллектуальном пространстве: 6-я Междунар. науч. конф.: Материалы конф., Москва, 26-27 апреля 2001 г. — 2001. — Режим доступа: URL: http://www.nbu.gov.ua/articles/msuk/2001/8s/s8_p8.html.

38. Національна електронна бібліотека України. Основні проектні рішення [Електронний ресурс]/Уклад.: Л. Й. Костенко. — Режим доступу: URL: <http://www.nbu.gov.ua/library/webstat.html>.

39. Ониксимова Л.Т. Електронні інформаційні ресурси і послуги наукової бібліотеки УАБС НБУ: проблеми становлення і розвитку/

40. Л.Т. Ониксимова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.informatio.org.ua/DOCUMENTS/i2005/reports/Oniksimova.pdf>

41. Петров В.В., Крючин А.А., Шанойло С.М., Крючина Л.И. Компакт-диски — универсальное средство хранения и распространения электронных изданий//Электронные информационные ресурсы: проблемы формирования, хранения, обработки, распространения, защиты и использования — К., 2002. — С. 7-8.

42. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року N 3792-XII//Відомості Верховної Ради України. — 1994. — N 13. — С.64.

43. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV // Урядовий кур'єр. — 2003. — № 119. — С.1-6.

44. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року N 2657-XII//Відомості Верховної Ради України. — 1992. — N 48. — С.

650.

45. Про національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року N 74/98-ВР//Відомості Верховної Ради України. — 1998. — N 27-28. — С. 181.

46. Резніченко В. А. Електронні бібліотеки: інформаційні ресурси та сервіси/В.А. Резніченко, О.В. Захарова, Е.Г. Захарова – Проблеми програмування. – К., 2005. – №4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/itvo/2009_4/articles/49-53.pdf.

47. Руководство по UNIMARC: Руководство по применению международного коммуникативного формата UNIMARC/Пер. с англ. авт. коллектива под руководством А.И. Земскова, Я.Л. Шрайберга. — М., 1992. — 320 с.

48. Савченко, З. В. Формування і використання інформаційних електронних науково-освітніх ресурсів [Електронний ресурс]/

49. З. В. Савченко // Інститут інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України : веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em18/content/10szvres.htm>

50. Самохіна Н. Ф. Національна бібліотека України імені

51. В.І. Вернадського. – К., 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.

52. Спірін О.М., Саух В.М., Резніченко В.А., Новицький А.В. Проектування системи електронних бібліотек наукових і навчальних закладів АПН України/О.М.Спірін, В.М. Саух, В.А. Резніченко, О.В. Новицький. – ISSN 2076-8184. Інформаційні технології і засоби навчання. – К., 2009. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em14/content/09somuoa.htm>.

53. Столяров Ю. Н. Библиотечный фонд. - М.: "Книжная палата", 1991. - 271с.

54. Столяров Ю.Н. Документный ресурс: Учебное пособие – М.: Изд-во "Либерия", 2001. - 152 с.

55. Сукиасян Э.Р. Дискуссионный клуб "Термин"/Научные и технические библиотеки. — 2000. — № 6. — С. 113-119.

56. Шемаєва Г.В. Роль бібліотеки у формуванні науково-освітнього інформаційного простору в контексті Болонської конвенції/

57. Г.В. Шемаєва, Харківська державна академія культури – м. Харків [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://library.uipa.kharkov.ua/library/Left_menu/Arhiv/docladi/Shemaeva.htm.

58. Шрайберг Я.Л. Современные тенденции развития

библиотечно-информационных технологий: Ежегодный пленарный доклад международной конференции "Крым", год 2001. — М.: Изд-во ГПНТБ России, 2002. — 44 с.

Марчак Т.Ф., Мельник Т.Б.,
м. Хмельницький

Інформаційні технології в обслуговуванні читачів: досягнення та перспективи

В статті висвітлюється питання впровадження новітніх інформаційних технологій в обслуговування користувачів. Показаний досвід переходу на автоматизоване обслуговування читачів, етапи переходу, ретроконверсія фонду, переваги автоматизованого обслуговування як для читачів, так і для бібліотекарів.

XXI століття – це період найвищої досконалості людського досвіду. Сьогодні інформаційні системи і технології завоювали усі галузі суспільного виробництва. Не є винятком і наша бібліотечна галузь. Адже бібліотека як невід’ємний підрозділ навчального закладу забезпечує інформаційну підтримку його навчального та науково-дослідного процесів.

Бібліотека вищої школи є складною структурою, оскільки від неї вимагається регулярне та динамічне реагування на запити, що постійно змінюються під впливом навчального процесу.

Впродовж останнього десятиліття наукова бібліотека Хмельницького національного університету найактивніше проводила роботу з оптимізації своєї діяльності та послуг, які вона надає.

Оскільки інформаційні потреби читачів збільшуються, це потребує від бібліотеки розширення кола надаваних послуг. Оптимізація процесів роботи відділу обслуговування, а саме абонементу, його діяльності, із використанням автоматизованих технологій, дала можливість значно підвищити рівень обслуговування, поліпшити умови праці персоналу.

Впровадження програми «УФД. Бібліотека» докорінно змінило життя в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету. Відбулися зміни всіх традиційних бібліотечних технологій.

Головною метою всіх інновацій, які впроваджені в практику роботи відділу обслуговування на абонементях, є покращення обслуговування читачів, створення комфортних умов для

оперативного, якісного їх обслуговування, а також збереження розумного балансу між необхідністю змін і збереженням цінних бібліотечних традицій.

Близько десяти років обслуговування користувачів на абонеентах здійснюється в автоматизованому режимі.

Переходу на електронну форму обслуговування читачів передувала велика підготовча робота:

- насамперед, був складений «План роботи відділу по ретроспективному введенню підсобного фонду», який передбачав вилучення пасивної частини фонду та введення в електронний каталог активної частини;

- оволодіння співробітників комп'ютерною грамотою, зокрема, технологічними процесами «Ретроспективне введення фондів в електронний каталог» та «Обслуговування користувачів з використанням автоматизованих технологій»;

- штрихкування видань;
- створення бази даних «Читач»;
- виготовлення ламінованої читацької картки.

Продумавши весь технологічний ланцюг цієї роботи, співробітники відділу з великою зацікавленістю та ентузіазмом розпочали роботу з переходу на нову технологію обслуговування читачів.

Найбільше часу зайняла ретроконверсія фонду в електронний каталог та його штрихкування, адже фонд відділу нараховує понад 300 тисяч видань. Це підручники, посібники, довідкова, наукова література, методичні видання. Хочу відмітити, що введення фонду в ЕК проводилося тільки з книжкових полиць, а видання, які були в читачів на руках, вводили по мірі повернення їх у відділ.

Процес ретроконверсії складався з двох етапів: підготовчого та безпосередньо ретровведення в ЕК.

Пристаюючи до вводу фонду в ЕК того чи іншого розділу, спочатку відбирали ті книги, які мало використовуються, дублетні видання, так звану пасивну частину фонду, в резерв, а потім вводили в ЕК її активну частину.

Одночасно на введені видання замовляли штрихетикетки та наклеювали їх на титульну сторінку для подальшого запровадження автоматизованого обліку книговидачі та виконання всіх процесів по роботі з фондом в автоматизованому режимі.

Основна робота по рекаталогізації фонду зайняла у нас 2,5 роки проти 4-х запланованих; це був результат напруженої, злагодженої роботи колективу, стимулом для якої було прагнення

якомога швидше перейти на новітню технологію обслуговування читачів.

Другим етапом роботи було створення бази даних «Читач».

Запис інформації про читача включає такі дані: ПІП, місце роботи (навчання), посада, кафедра, факультет, група, домашня адреса, номер телефону, дата реєстрації. Кожному читачеві присвоюється штрихкод.

Працюючи над ретроконверсією фонду і створенням БД «Читач», співробітники відділу повністю оволоділи комп'ютерною грамотою. В цьому нам допомогли інструкції та пам'ятки, які розробив відділ автоматизації: «Ретроконверсія фонду», «Методика вводу документа в електронний каталог», «Технологія обліку читачів» та проведені ними практичні заняття.

В кінці 2003 року відділ розпочав видачу літератури в електронному режимі. Спочатку, як пробний варіант, застосували гібридну технологію обслуговування, тобто облік вели традиційними формами і через комп'ютер. Звичайно, така двояка форма реєстрації вимагала більшої затрати часу і дублювала роботу. Але це було зумовлено тим, що водночас створити БД «Читач» з 13 тисяч студентів, викладачів, аспірантів, співробітників та виготовити ламіновану читацьку картку було неможливо. Тому ця робота проводилася поетапно.

На сайті бібліотеки та дошках оголошень була розміщена інформація про перехід бібліотеки на автоматизоване обслуговування читачів та проведена роз'яснювальна робота серед всіх категорій користувачів з метою оформлення ламінованої читацької картки.

Побачивши переваги електронного обслуговування – оперативність, безпомилковість, чіткість, з січня 2004 року відділ повністю перейшов на автоматизоване обслуговування.

В вересні цього ж року вперше була здійснена автоматизована масова книговидача першокурсникам. Весь хід роботи підтвердив наші прогнози, переваги електронної видачі були очевидними.

В декілька разів скоротився час на видачу підручників, тепер на кожного студента-першокурсника витрачалось трохи більше 2 хв. За 20-30 хвилин обслуговувалося по 70-100 студентів, тоді як традиційною формою обслуговування ця робота займала 2-2,5 години.

Зникли довжелезні черги. Це було досягнення всього колективу, до якого бібліотека йшла більше десяти років. Такі вражаючі результати досягнуті, перш за все, самовідданістю і злагодженою роботою колективу.

Сектор обліку читачів, який працює в структурі відділу, збирає

інформацію про студентів-першокурсників з усіх підрозділів університету, копіює на дискету базу даних «Читач», далі БД «Читач» редагується відповідно до списків, поданих деканатами. Кожному користувачу присвоюється персональний шифр. За спеціальною програмою друкуються формуляри читачів-першокурсників та ламіновані читацькі картки.

В електронному формулярі читача закладені всі необхідні дані для оперативної роботи: ПІП, шифр читача, факультет, група, автор і назва виданого підручника, дата видачі, термін повернення, дата повернення.

Крім того, є історія читача, яка дає відомості про всі видання, якими він користувався, а також причина блокування формуляра читача.

Для уникнення спірних ситуацій в процесі обслуговування користувача, на зразок, «цю книгу я не брав», встановлена система «Підтвердження отриманої літератури». Ця система передбачає введення користувачем свого пін-коду. Пін-код – аналог особистого підпису читача, це лише йому відомий набір літер чи цифр, які він набирає, підтверджуючи отримане видання.

Автоматизована технологія обслуговування дала можливість встановити ще більш жорсткий контроль за виданими і повернутими читачами виданнями, підвищивши тим самим збереження бібліотечного фонду. Якщо користувач не повернув видання в передбачений термін, то система автоматично виділяє заборговані видання червоним кольором. Це допомагає оперативно працювати з читацькою заборгованістю. Крім того, заблокований формуляр читача-боржника не дасть йому доступу до користування бібліотекою та бібліотечним сайтом, що безперечно сприяє ефективній роботі з боржниками.

Автоматизована технологія дозволяє робити різні вибірки читачів, наприклад, по тій же причині заборгованості можна вибрати групу, курс, факультет, кафедру і т.п.

Також дуже допомагає в роботі з боржниками програма «Fine» (боржник), розроблена нашим програмістом Федором Жарковим, яка не тільки оперативно вибирає боржників по кафедрах, факультетах, групах, але й роздруковує відразу список боржників.

Дієвою і ефективною стала робота з «Наказами по студентському складу», оскільки відрхований по наказу чи в академвідпустку студент блокується по цій причині і скористатися бібліотекою вже не може аж до поновлення.

Задавши мету, наприклад, проаналізувати кількість

відрахованих боржників, чи студентів-боржників заочної форми навчання, за лічені хвилини комп'ютер видасть необхідну інформацію. Чи, скажімо, виявили зіпсовані сторінки в підручнику. Через форму «видані документи» по інвентарному номеру даного підручника зможемо побачити, скільки студентів користувалося ним та хто останній його повернув.

Процес повернення літератури відбувається теж досить швидко, причому можна повернути її без читацького квитка, і, що дуже важливо, книга буде знята з формуляра того читача, за яким вона рахувалася.

Комп'ютер дає нам інформацію про те, як використовується фонд відділу, основні статистичні показники за день, місяць, рік. Через електронний каталог можна здійснити пошук літератури за темою, за назвою чи автором.

Таким чином, робота в електронному середовищі бібліотеки дала користувачам цілий ряд переваг: вільний доступ до ресурсів бібліотеки, багатоаспектний швидкий пошук в електронних каталогах, оперативне обслуговування користувачів, єдиний електронний формуляр.

В зв'язку з впровадженням автоматизації пройшли і якісні зміни праці бібліотекаря. Це: автоматизоване робоче місце, мінімальний час для обслуговування читачів, єдиний електронний формуляр, нові можливості при роботі з боржниками, можливість швидкої перевірки фонду, формування різних статистичних звітів, контроль за збереженням фонду.

Зміни у технологічному середовищі нашої бібліотеки здійснені великими інтелектуальними зусиллями її співробітників за досить короткий час. Як показала практика, для проведення комплексних змін технологічного середовища необхідні сучасне програмне і технічне забезпечення, підготовлений до змін персонал і, безумовно, спланована і ретельно продумана організація роботи по створенню нової технології бібліотечних процесів.

Таким чином, головна мета впровадження автоматизованих технологій у бібліотеку – це забезпечення оперативної доступності до літератури, інформації, знань для ефективного розвитку освітньої та наукової діяльності вищого навчального закладу на основі повного задоволення інформаційних потреб професорсько-викладацького складу і студентів на базі можливостей нових технологій. Необхідно відмітити, що важливим в автоматизації є не тільки створення електронного каталогу, а й правильна організація обслуговування на абонементі.

Отже, нові технології утворили новий вид обслуговування на абонементі. Зміни, що виникли у бібліотечній сфері, торкнулися не тільки технологічних процесів, завдяки яким поліпшилася якість і оперативність обслуговування, а й спростили роботу бібліотекарів, які звільнилися від багатьох повторних операцій. Однак тільки професіоналізм бібліотекарів зміг забезпечити ефективне впровадження і функціонування автоматизованої системи та високий рівень обслуговування читачів.

Використана література

1. Автоматизація процесів обслуговування: Підручник / За ред. М.С. Слободяника // Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності бібліотек.- Харків, 1993.-С.150-155
2. Белоус И П Инновационные процессы в обслуживании читателей библиотеки в аспекте внедрения компьютерных технологий //Материалы зон. науч.-практ. конф.»Библиотека и читатель на рубеже XXI века».- Улан-Уде, 2000.- С.35-37
3. Сучасні інформаційні технології для бібліотек та менеджмент науково-освітніх мереж//Матеріали I-V Міжнародних шкіл-семініарів.- Київ, 2002.-138с.

*Панасюк Т.Г.,
м. Хмельницький*

Служба міжбібліотечного абонементу в НБ ХНУ: нові реалії

У статті розкривається роль служби міжбібліотечного абонементу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, яка здійснює одну із основних функцій - оперативне забезпечення користувача необхідною інформацією. Висвітлюється тенденція її розвитку та функціонування на сучасному етапі. Розглянута проблема впровадження новітніх технологій в обслуговуванні користувачів по МБА: оперативність доступу до електронних і зведених каталогів, електронна доставка документів, електронний варіант бланк-замовлення по МБА тощо.

Ідеї відкритого суспільства, вільного розповсюдження інформації, загального доступу до неї істотно вплинули на мету, завдання і функції бібліотек, змінили традиційний зміст бібліотечної роботи, а впровадження інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя поставило перед окремими бібліотечними

службами особливі завдання. Бібліотека сприймається як інформаційний центр, орієнтований, в першу чергу, на читача, його потреби і запити, який виступає гарантом забезпечення рівності доступу до інформації і культурних цінностей.

Міжбібліотечний абонемент, діяльність якого базується на взаємному використанні фондів, - саме та бібліотечна служба, з якою пов'язують сьогодні здійснення однієї із основних функцій бібліотеки - оперативне забезпечення користувача необхідною інформацією.

Служба МБА дозволяє продуктивно використовувати фонди різних бібліотек і забезпечувати виконання запитів користувачів у разі відсутності потрібних видань у фондах власних книгозбірень.

Обслуговування читачів по МБА в науковій бібліотеці ХНУ здійснює відділ обслуговування науковою літературою в читальних залах.

До функції служби МБА входить:

- приймання замовлень від користувачів на документи, відсутні у фонді НБ ХНУ;
- здійснення бібліографічного доопрацювання замовлень користувачів;
- направлення замовлень на документи в загальнодержавні центри МБА України або в регіональні універсальні центри МБА;
- інформування користувачів про надходження документів за їх замовленням;
- видача в тимчасове користування оригіналів або копій документів, а також виконання замовлень абонентів з інших бібліотек із фондів НБ ХНУ.

Історія існування служби міжбібліотечного абонементу в НБ ХНУ бере початок від 1969 року, коли було розпочато обслуговування по МБА професорсько-викладацького складу на той час Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування.

Вагомим кроком до покращення обслуговування читачів науковою літературою стало відкриття в 1986 році відділу наукової літератури, до складу якого ввійшов сектор МБА. В цей період сектор обслуговував понад 130 користувачів та отримував близько 1300 документів з інших бібліотек.

Зміни в політичному і державному устрої колишнього СРСР кардинально позначилися на взаєминах між бібліотеками. Стара модель контактів, пов'язана з єдиною системою МБА, вже не здатна була функціонувати в нових умовах. Це негативно позначилося на роботі міжбібліотечного абонементу.

Однак наукова бібліотека ХНУ зберегла традиційну систему

МБА, а також почала працювати в нових умовах, використовуючи інформаційні технології.

Сьогодні користувачі МБА — викладачі, аспіранти, магістри, студенти ХНУ - потребують оперативного отримання інформації, що зумовлює підвищений попит на неї. Процеси комп'ютеризації й автоматизації, використання електронних систем, забезпечення швидкого доступу до інформації та пошук її в електронних і зведених каталогах через Internet, передача повідомлень електронними каналами (E-mail), сканування й електронна доставка документів (ЕДД) — усі ці нововведення використовуються в роботі служби міжбібліотечного абонементу.

Втіленням сучасного каналу доступу до різноманітних бібліотечних послуг є WEB-сайт наукової бібліотеки ХНУ, який створений у 1998 році. Сайт містить багато цікавої та корисної інформації, яка постійно поповнюється та поновлюється. Основні бази даних сайту: Електронний каталог (ЕК), Електронна бібліотека (ЕБ), віртуальна довідка, бібліографічні БД .

Одним з головних інформаційних продуктів бібліотеки є БД «Електронний каталог» (ЕК), що відображає весь активний фонд бібліотеки та створює основу для виконання різноманітних запитів користувачів. Електронний каталог забезпечує одночасний багатоаспектний оперативний пошук. Важливою складовою ЕК є БД «Картотека статей» та «Складова частина документа», які поповнюються шляхом аналітичної обробки газет, журналів та наукових збірників.

До ЕК бібліотеки мають доступ як читачі, які працюють безпосередньо в бібліотеці, так і віддалені користувачі через Internet. Доступ до БД «Електронний каталог» в режимі он-лайн дає змогу користувачам здійснювати цілодобовий пошук інформації та отримувати її незалежно від часу і місця знаходження.

Електронний каталог - це не тільки засіб доступу до ресурсно-інформаційного потенціалу бібліотеки, але й ефективний інструмент міжбібліотечної взаємодії.

Звернулись до сайту і стали абонентами міжбібліотечного абонементу НБ ХНУ бібліотеки з різних регіонів України, а саме: Житомирської, Волинської, Дніпропетровської, Луганської, Івано-Франківської та інших областей, а також з Національної бібліотеки Латвії. Переважно це були замовлення на праці науковців нашого університету.

Значне місце в обслуговуванні користувачів має доступ через Internet до сайтів Національної бібліотеки ім. В. Вернадського,

Національної парламентської бібліотеки України, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т.Шевченка та інші. Наукова бібліотека ХНУ є абонентом цих загальнодержавних центрів МБА і активно використовує їх документальні ресурси при відсутності потрібних видань у власних фондах.

В 2010 році наукова бібліотека ХНУ виступила ініціатором створення Проекту зведеного електронного каталогу бібліотек Хмельницької області. До проекту долучилися такі бібліотеки:

- Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва;
- Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;
- Бібліотека Хмельницького торговельно-економічного інституту;
- Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка.

Основна ідея проекту - покращення інформаційного обслуговування користувачів.

Он-лайнний доступ до Зведеного електронного каталогу сприяє прискореному пошуку інформації та якісному і швидкому виконанню замовлень.

Електронна доставка документів вважається сьогодні одним із перспективних напрямків у забезпеченні оперативного та якісного задоволення інформаційних запитів.

У 2008 році НБ ХНУ запровадила електронну доставку копій із першоджерел, що зберігаються у фондах бібліотеки. Виконується електронне копіювання статей із журналів, збірників і фрагментів книг об'ємом не більше 20 сторінок. Копії у форматі PDF та DOC надсилаються за адресою E-mail-замовника.

Новою формою обслуговування читачів по МБА стала робота з бланками електронного замовлення документів через WEB-сайт бібліотеки. Електронний варіант бланк-замовлення по МБА був розроблений відділом інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення. Замовлення в такому форматі складається із сукупності обов'язкових і факультативних полів, які містять необхідну інформацію, передбачену ГОСТом 7.31-89 на бланк-замовлення по МБА.

Перевага такої форми в тому, що користувач може відправити свої замовлення в зручний для себе час з будь-якого місця, де є вихід в Internet, а також відслідковувати хід їх виконання. Це дало можливість розширити зону обслуговування за рахунок віддалених користувачів і

зумовило збільшення кількості користувачів МБА, в першу чергу студентів.

Таким чином, обслуговування по МБА в науковій бібліотеці ХНУ проводиться як в традиційному (пересилка паперових бланк-замовлень та документів поштою), так і в електронному режимі. Електронний спосіб обслуговування абонентів і читачів по МБА дозволяє: оперативно оформити і отримати замовлення; відправити та отримати повідомлення по e-mail; здійснити доступ через Internet до електронних каталогів; розширити номенклатуру послуг — виконати або отримати електронні копії по ЕДД.

Реклама бібліотечних послуг - запорука їх ефективного використання. Друкована реклама про службу МБА розміщена в читальних залах бібліотеки та навчальних корпусах університету. Інформація про можливості і переваги міжбібліотечного абонементу і електронної доставки документів надається під час проведення масових інформаційних заходів (День кафедри, День фахівця, День аспіранта тощо) та занять зі студентами з основ інформаційної культури.

Основна вимога користувача ХХІ століття — надання максимально повної інформації в мінімально короткий термін. Головною умовою успішного розвитку служби МБА і ЕДД сьогодні є вміння адаптуватися до умов інформаційного середовища і використати його переваги. Впровадження новітніх технологій в обслуговуванні користувачів по МБА дозволяє перейти на якісно новий рівень роботи цієї служби, підвищує оперативність та забезпечує повноту задоволення інформаційних потреб.

*Костирко Т.М., Белодед О.В.,
м. Миколаїв*

Підсумки міжвузівського соціологічного дослідження «Молодий працівник бібліотеки ВНЗ: погляд у майбутнє»

Стрімкий розвиток сучасних соціальних комунікацій та інформаційних технологій, а також пов'язані з цим економічні, суспільні зміни поставили перед бібліотечними фахівцями завдання по-новому оцінити свою професію, визначити перспективні шляхи розвитку книгозбірень.

Значну роль в оновленні бібліотек, особливо в умовах старіння найбільш кваліфікованого складу бібліотечних колективів, відіграють молоді працівники. Для них сьогодні професійно важливими стають

мобільність в оволодінні новими технологіями, здатність знаходити рішення проблем у складних умовах, бажання підвищувати свої професійні навички. Тому, для подальшої діяльності бібліотек є актуальною аксіома, що саме молоді фахівці є стратегічним ресурсом конкурентоспроможності бібліотечних закладів. Тож закономірно, що одним із пріоритетних об'єктів дослідження є молодий персонал книгозбірень.

Відповідаючи на вимогу часу, працівниками відділу бібліотечного маркетингу, інноваційної та методичної роботи Наукової бібліотеки НУК було проведено соціологічне дослідження серед молодих працівників бібліотек ВНЗ м. Миколаєва (віком до 35 років включно). Метою дослідження було – вивчення мотивації професійної діяльності молодих фахівців, виявлення їх потенційних можливостей, оптимізація системи підвищення кваліфікації, сприяння їх професійному розвитку з метою формування кадрового резерву бібліотек.

В дослідженні прийняли участь 28 молодих фахівців провідних книгозбірень вишів м. Миколаєва, а саме:

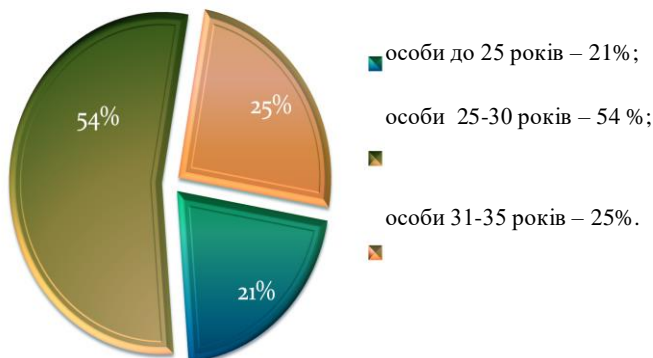
- Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (11 респ.);
- Бібліотеки Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (10 респ.);
- Бібліотеки Чорноморського державного університету ім. П.Могили (1 респ.);
- Бібліотеки Миколаївського державного аграрного університету (4 респ.);
- Бібліотеки Відокремленого підрозділу "Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв" (2 респ.).

Дослідження проводилось методом анкетування, яке передбачало самостійне заповнення анкет респондентами, і було анонімним. До анкети було включено 16 запитань.

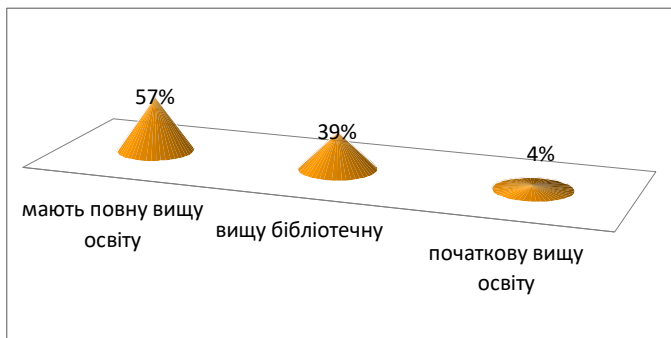
У теорії управління бібліотекою найбільш оптимальним вважається рівномірне співвідношення працівників за віковими групами: до 30 років, від 31 до 45 років, та від 46 років і старше. Рівновагу вікових пропорцій можна досягти, якщо складова працівників до 35 років у колективах бібліотек буде становити 30-35 %. Аналіз статистичних даних кадрового середовища бібліотек ВНЗ м. Миколаєва показав, що сегмент бібліотечних працівників до 35 років нараховує лише 22 % від бібліотечного загалу. Це дозволяє констатувати, що найближчим часом тенденція до старіння бібліотечних колективів у більшості бібліотек ВНЗ м. Миколаєва

залишитися без змін.

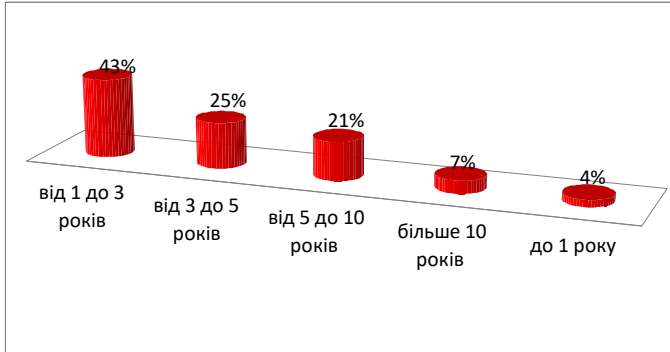
Вікові параметри опитаних молодих працівників характеризуються таким чином :

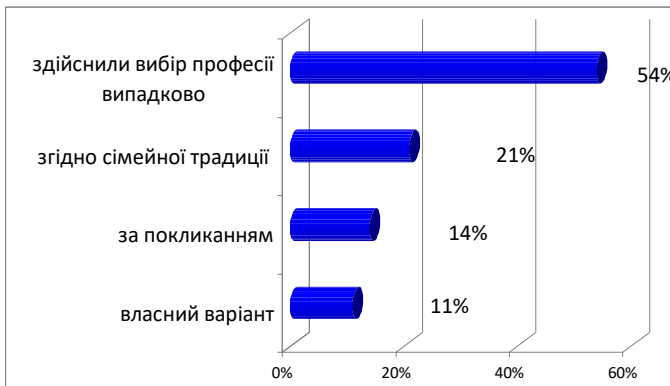
Щодо рівня освіти даної групи бібліотечного персоналу, то він виглядає так: 57 % молодих фахівців мають повну вищу освіту, з них вищу бібліотечну – 39 %, 4 % респондентів мають початкову вищу освіту, що дає підстави говорити про досить високу загальноосвітню і професійну підготовку молодого персоналу книгозбірень ВНЗ Миколаєва.

Предметом дослідження став також стаж роботи молодих працівників в бібліотеках. Найчисельнішу групу, 43 % від загальної кількості, складають бібліотекарі зі стажем роботи від 1 до 3 років, наступну групу складають працівники зі стажем роботи від 3 до 5 років – 25 %, менш чисельну групу – зі стажем роботи від 5 до 10 років – 21 %, більше 10 років – 7 %, стаж роботи в бібліотеці до 1 року має 4 % респондентів.

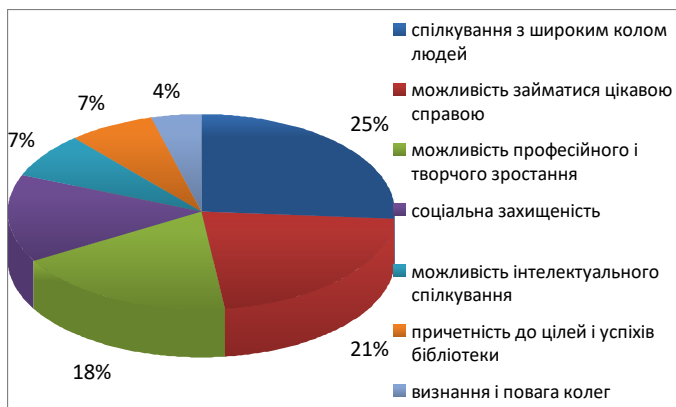
Перший блок питань, який досліджував у молодих фахівців мотиви вибору професії, містив запитання "Чому Ви обрали професію бібліотекар?". Більшість респондентів – 54 % здійснили вибір професії випадково, 21 % респондентів вирішили обрати цю професію згідно сімейної традиції, 14 % – зробили свій професійний вибір за покликанням. Власний варіант відповіді надали 11 % респондентів. Деякі з них обрали цю професію тому, що вважають її "цікавою роботою, яка сприяє постійному розвитку людини". Одного респондента вона "привабила своїм динамізмом, пізнавальністю", вирішальним у виборі іншого стало "бажання отримати гуманітарну освіту".

І все ж, незважаючи на те, що у більшості респондентів вибір професії був неусвідомленим, привабливими рисами роботи в бібліотеці вони називають такі:

- спілкування з широким колом людей – 25 %
- можливість займатися цікавою справою – 21 %
- можливість професійного і творчого зростання – 18 %

- соціальна захищеність – 14 %
- можливість інтелектуального спілкування – 7 %
- причетність до цілей і успіхів бібліотеки – 7 %
- визнання і повага колег – 4 %

Запропоновані варіанти відповіді, такі як "перспективи просування по службі" та "хороші умови праці" не відзначив жоден респондент.

Далі, респондентам було запропоновано скласти портрет ідеального бібліотекаря, а точніше, оцінити ділові якості бібліотечного фахівця, розташувавши їх за ступенем значущості від 1 до 10 місця. Як і слід було очікувати, на 1-е місце молоді фахівці поставили "професійну компетентність", на 2-е місце – "здатність чітко організувати і планувати роботу", на 3-є місце – "творчий підхід до роботи (креативність)".

Оцінка ділових якостей молодого фахівця

Ділові якості бібліотечного фахівця	Місце
Професійна компетентність	1
Здатність чітко організувати і планувати роботу	2
Творчий підхід до роботи (креативність)	3
Комунікабельність	4
Цілеспрямованість	5
Вимогливість до себе та інших	6
Самостійність та ініціатива	7

Ділові якості бібліотечного фахівця	Місце
Відповідальність і сумлінність	8
Вміння підтримувати нормальні відносини в колективі	9
Готовність і здатність освоювати нове	10

Таким чином, дослідження допомогло визначити образ сучасного молодого бібліотекаря. Це освічена, професійно компетентна людина, здатна чітко організувати і планувати роботу; творча, креативна, комунікабельна, цілеспрямована особистість.

В ході дослідження було поставлено мету виявити, які види діяльності для респондентів є найбільш складними, з тим, щоб визначити перспективи подальшого професійного зростання співробітників, виявити їх можливості і творчий потенціал. Було запропоновано 11 варіантів відповідей, при цьому респонденти могли назвати кілька позицій. Відповіді розподілилися наступним чином.

Види діяльності, які є для респондентів найбільш складними

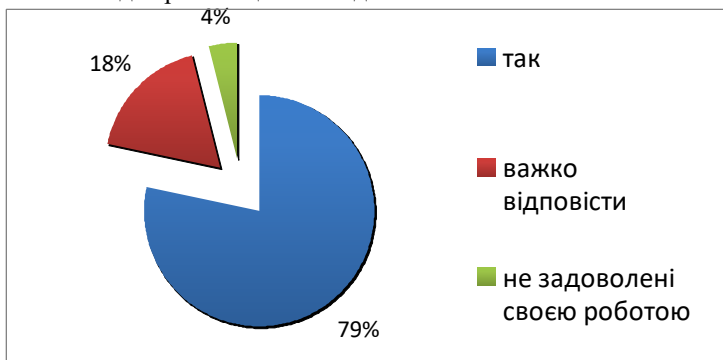

Найбільше число респондентів (41%) зазначили, що для них складними є "організація культурно-масової та виставкової роботи" та "публічні виступи". 30% відзначили "підготовку доповідей, повідомлень, лекцій". 16% відмітили "розробку регламентуючої документації". Для 9% респондентів, відповідно, утруднення складає "робота з електронними ресурсами бібліотеки" та "робота з фінансовими документами".

Як бачимо, робота, що вимагає високого професіоналізму і

певного досвіду, а також ораторських навичок, викликає найбільші труднощі. Такі види діяльності як: каталогізація документів, складання бібліографічних списків, покажчиків, спілкування з читачами, виконання довідок і консультацій, організація реклами послуг, що надаються, не викликають у молодих співробітників труднощів.

Ефективність і успіх роботи будь-якої організації, в т.ч. бібліотеки залежить від усвідомлення свого внеску у спільну справу кожного учасника виробничого процесу. Тому, в ході дослідження важливо було оцінити ступінь задоволення молодих співробітників своєю роботою. 79% респондентів дали позитивну відповідь на запропоноване запитання. 18% – поки не визначилися ("важко відповісти"). Не задоволені своєю роботою – 4% респондентів. Один респондент на дане запитання відповів так – "хочу більше можливостей для реалізації своїх ідей".

Які ж фактори є визначальними для молодих фахівців в отриманні задоволення від роботи? Для 28% опитаних визначальним фактором є безпосередньо "сама робота", для 25% – "можливість доступу до інформації", для 14% респондентів – "міжособистісні відносини в колективі". Саме ці фактори були прогнозованими, оскільки малооплачувана і, на жаль, непрестижна професія бібліотекаря компенсується власне характером роботи, можливістю доступу до інформації, сприятливими міжособистісними відносинами в колективі.

Такі обрані фактори, як "спілкування з цікавими людьми" (11%), "інноваційна політика бібліотеки" (11%), "відчуття власної необхідності" (7%) свідчать про високу професійну самосвідомість молодих бібліотекарів. Також, важливим фактором задоволення роботою для (4%) респондентів є моральне заохочення – винагорода, визнання, похвала.

Розкрити творчий потенціал можна, знаючи певні схильності, здібності і прагнення співробітників до певних видів діяльності. На питання "В якому відділі бібліотеки Ви хотіли б працювати?" респонденти відповіли так: більшості респондентів (47 %) робота у відділі, в якому вони працюють зараз, подобається, 36 % опитаних хотіли б працювати у відділі обслуговування користувачів, 11 % – у відділі комплектування та наукової обробки літератури, 3 % респондентів, відповідно, виявили бажання працювати у відділі бібліотечного маркетингу, інноваційної та методичної роботи, а також у відділі (секторі) автоматизації бібліотечних процесів.

Питання наступного блоку були присвячені вивченню творчої активності молодих спеціалістів. Відомо, що бібліотечна робота – це колективна праця, спрямована на досягнення кінцевого результату. Саме ділові, товариські відносини дозволяють розвивати ініціативу, пошук сучасних форм і методів бібліотечного обслуговування, розкривати потенційні можливості кожного. Іноді недовіра до знань і навичок молодого працівника зводять нанівець прагнення вдосконалюватися.

На думку молодих фахівців, в колективах книгозбірень у 61%

опитаних підтримується ініціатива в роботі, "іноді" відповіли – 32%, а в професійній діяльності (2) двох респондентів (7%) прояви ініціативи не заохочуються.

Однак, незважаючи на те, що у переважній більшості колективів книгозбірень ініціатива підтримується, ініціатором чи учасником будь-яких проєктів, програм є лише 43% опитаних, 54% – поки ніяк себе не проявили, 1 (один) респондент не відповів на поставлене запитання.

На прогностичне питання: "Які проєкти Ви хотіли б реалізувати?", відповіли лише 28% респондентів. Вони висунули цікаві пропозиції, які умовно можна розділити на декілька напрямів:

- розвиток онлайн-ового бібліотечного сервісу;
- зміна інтер'єру і іміджу бібліотеки;
- розширення функцій і структури бібліотеки;
- модифікація технологічних процесів;
- удосконалення інформаційно-просвітницької роботи.

Реалізація власного потенціалу – одна з ознак особистості, що сформувалася. Що думають з цього приводу молоді бібліотекарі? На їх погляд:

-повністю себе реалізують 54% опитаних;

-частково реалізує свої здібності – 46% респондентів.

Що ж заважає себе повністю реалізувати? Більшості респондентів (59%) "ніщо не заважає". Для інших головними перешкодами є – "брак необхідних знань, досвіду" (24%), низька заробітна плата – 8%, відсутність додаткових стимулів – 8%. Один респондент справедливо зазначив, що йому заважає себе реалізувати "низьке матеріально-технічне забезпечення бібліотеки".

На запитання "Хотіли б Ви змінити місце роботи?" більшість респондентів (64%) відповіли – "ні", 32 % розглядають такий варіант, 4% готові змінити місце роботи.

Важливе місце в дослідженні було приділено питанням підвищення професійного рівня молодих співробітників. Як було зазначено вище, 24% молодих співробітників відмітили, що їм не вистачає професійних знань, досвіду. Тому підвищення професійного рівня для них є особливо актуальним. В ході анкетування виявлено відомості про джерела отримання професійно значимої інформації, напрямки і форми підвищення кваліфікації.

На запитання "Чи читаєте Ви професійну літературу?" тільки 25% відповіли, що читають постійно. 68% звертаються до професійної літератури рідко, а 7% – не читають зовсім. Таким чином, звички самостійної роботи з друкованими фаховими виданнями у більшості

молодих співробітників, на жаль, не вироблено.

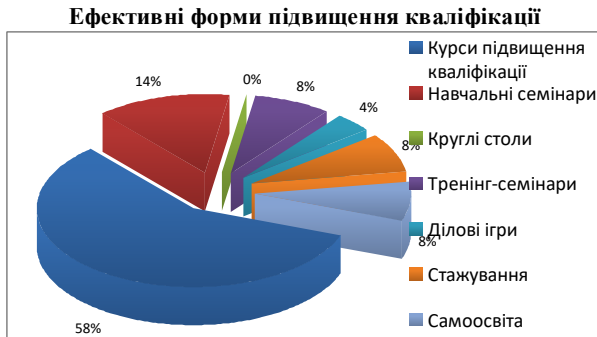
Далі учасникам дослідження пропонувалося назвати проблематику бібліотечних тем і напрямків, яка їх цікавить. Для вибору був запропонований досить широкий перелік тем. Відповіді розподілилися наступним чином:

Перелік тем, запропонованих молодими фахівцями для підвищення кваліфікації

Тематика	%
Освоєння нових інформаційних технологій	51
Організація масово-інформаційних заходів	11
Маркетингова діяльність	4
Управління персоналом	8
Навчання інноваційної діяльності	4
Розробка проєктів, програм	14
Складання планів та звітів	1
Організація науково-аналітичної роботи	2
Впровадження системи менеджменту якості	1
Організація довідково-бібліографічної та інформаційної діяльності	2
Питання організації та збереження документів	–
Правове забезпечення діяльності бібліотек	2

Отже, більшість респондентів хотіла б розширити свої знання у сфері нових інформаційних технологій. Багато хто хотів би освоїти такі напрями в бібліотечній діяльності, як розробка проєктів, програм, організація масово-інформаційних заходів. Далі інтереси

поширюються на управління персоналом, маркетингову та інноваційну діяльність. Зазначені переваги свідчать про те, що молоді співробітники бібліотек бажають бути в курсі актуальних напрямків модернізації бібліотечної справи.

При оцінці респондентами найбільш ефективних форм підвищення кваліфікації більш затребуваними виявилися: курси підвищення кваліфікації (58%), навчальні семінари (14%). Більшість хотіла б прийняти участь у стажуванні, тренінг-семінарах (8%). Такий же відсоток респондентів вважає, що самоосвіта є для молодих фахівців однією з оптимальних форм підвищення кваліфікації, що дає змогу знаходити індивідуальні підходи до роботи в різних ситуаціях, дозволяє найбільш ефективно розвивати і використовувати свій потенціал. Зовсім не зацікавила респондентів така форма навчання, як "круглі столи".

Таким чином, проведене дослідження, з одного боку, надало можливість молодим фахівцям оцінити свої професійні, особисті якості, творчі можливості, замислитись про своє місце в професії. З другого, орієнтують керівників бібліотек вишів на створення сприятливих умов для прояву творчих і професійних можливостей молодих фахівців, використання різноманітних форм стимулювання ініціативи та мотивації до праці, підтримку їх подальшого закріплення в професії. І завжди варто пам'ятати, молоді фахівці – це майбутнє бібліотек. Підтвердженням цього є слова російського публіциста і літературного критика Миколи Шелгунова: "Молодість з її благородним ентузіазмом, з її прагненням до чистого, справедливого, до громадської правди є однією з найвеличніших сил прогресу".

Список використаної літератури

1. Абрамовских, В. Г. В объективе молодые / В. Г.

Абрамовских // Молодые в библиотечном деле. – 2009. – № 3. – С. 3-25.

2. Бочарникова, Е. С. Профессиональное развитие библиотечных специалистов / Е. С. Бочарникова // Науч. и техн. биб-ки. – 2006. – № 6. – С. 41-45.

3. Давидова, І. О. Стратегія орієнтування розвитку бібліотечної професії в сучасних соціально-комунікативних умовах / І. О. Давидова // Вісн. Книжкової палати. – 2008. – № 9. – С. 24-27.

4. Кудея, Л. Самооценка работы молодого сотрудника библиотеки: результаты социологического исследования / Л. Кудея, Е. Слукина // Молодые в библиотечном деле. – 2007. – № 3. – С. 15-26.

5. Макеєва, І. Модель спеціаліста бібліотеки вищого навчального закладу / І. Макеєва // Бібл. вісн. – 2008. – № 3. – С. 22-27.

6. Петрова, Т. А. Кадровый состав библиотек вузов: социологическое исследование / Т. А. Петрова // Науч. и техн. биб-ки. – 2007. – № 5. – С. 28-37.

7. Шалиганова, А. Молодий працівник наукових бібліотек України (за матеріалами всеукраїнського дослідження) / А. Шалиганова // Бібл. форум України. – 2010. – № 2. – С. 6-12.

*Ржевцева Н.Л.,
м. Севастополь*

Бібліометричне дослідження публікацій міжнародної конференції КриМіко (1991-2011 рр.)

У доповіді аналізується участь вчених і фахівців України в організації і роботі Міжнародної Кримської конференції «СВЧ-техніка і телекомунікаційні технології» за 1991-2011 рр. в чотирьох аспектах: публікації, робота у складі комітетів (персоналії), організація роботи комітетів у Києві, внесок жінок-вчених України в розвиток конференції. Використані методи бібліометричного аналізу.

Ключові слова: КриМіКо, СВЧ-техніка і телекомунікаційні технології, Україна, бібліометричний аналіз, статистичний аналіз, гендерний аспект

Abstract. *The report analyzes the participation of the scientists and professionals of Ukraine in organization and work of the International Crimean Conference “Microwave engineering and telecommunication technologies” in 1991 – 2011 in the four aspects: publications, work in the committee (personalias), organization of the committee work in Kiev, contribution of the women scientists of Ukraine in the development of the*

conference. The methods of bibliometric analysis is used.

Численні дослідження в світі присвячені бібліометричному аналізу тенденцій в наукових публікаціях на рівні країн, організацій і окремих вчених. Такий аналіз дозволяє отримати важливу статистику про наукові роботи в різних галузях знань і оцінити їх вплив на розвиток науки в світі. Використовуючи статистичні методи для аналізу наукової літератури з метою з'ясування тенденцій розвитку предметних галузей, особливостей авторства і взаємного впливу публікацій проводять аналіз цитування, аналіз реферативних журналів, аналіз кількісних характеристик первинних документів, кількісний аналіз публікацій окремих авторів, кількісний аналіз публікацій вчених окремих країн світу і держав, а також окремих наукових колективів і т.д.[1].

Предметом даного дослідження є доповіді, опубліковані в матеріалах Міжнародної Кримської конференції «СВЧ-техніка і телекомунікаційні технології» (КриМіКо), яка проводиться в м. Севастополі вже 21 рік і настільки завоювала популярність наукової спільноти, що кількість організацій та авторів з року в рік зростає. Матеріали конференції КриМіКо представлені сьогодні в БД ВІНТІ, Scopus, Tomson Reuters ISI, головною ознакою яких є найбільш повне зібрання рефератів та цитат з рецензованих наукових видань, а пошукові системи Web 2.0 використовують ці програмні засоби для відслідкування та аналізу наукових досліджень. Дане дослідження з елементами наукометричного аналізу допоможе визначити зріз розвитку радіотехнологій[6] та основні напрямки наукових досліджень в країнах-учасниках КриМіКо, які, в свою чергу, дозволять організаціям-учасникам визначити перспективні теми досліджень окремих напрямів. Крім того, результати досліджень дозволять визначити публікаційну дослідницьку активність країн та організацій, що приймають участь у КриМіКо, наукову продуктивність авторів конференції, наукові зв'язки та вклад вчених вищої школи в розвиток радіотехнологій.

В історії досліджень радіотехнологій в Криму Міжнародна Кримська конференція «СВЧ-техніка і телекомунікаційні технології» (КриМіКо) є однією з основних конференцій 6-го періоду [3]. Україна є однією з країн, яка ініціювала в 1991 р. проведення 1-ої Кримської конференції «СВЧ-техніка і супутниковий прийом» (сьогодні «СВЧ-техніка і телекомунікаційні технології») і яка активно бере участь в організації і роботі КриМіКо. У 1991-1996 рр. формування програми конференції проводилося на засіданнях експертних груп, які

«фрагментарно» збиралися в Києві, Москві і Харкові [4]. З 1997 р. Програмний комітет почав збиратися у повному складі: у 1997 і 1998 рр. - в Києві, в 1999 і 2000 рр. - в Мінську, в 2001 і 2002 рр. - в Таганрозі. Починаючи з 2003р., засідання комітетів конференції проводяться за циклом: Мінськ - Київ - Москва (у Києві засідання комітетів проводилися в 2004, 2007, 2010 рр.). Головна ініціатива проведення засідань у Києві належить проректору Національного технічного університету України «КПІ», членові-кореспондентові НАН України, проф. Ільченко М. Ю. і голові правління ВАТ «Сатурн», к.т.н. Чмілю В. М. Перша конференція була проведена на базі Севастопольської філії Республіканського будинку економічної і науково-технічної пропаганди, друга - там же (назва була змінена на Севастопольську філію Республіканського будинку економічних і науково-технічних знань), третя - там же (назва була змінена на Севастопольський будинок знань), четверта і п'ята - в Діловому і культурному центрі Севастополя, шоста - в Будинку офіцерів флоту і Севастопольському державному технічному університеті (СевДТУ), сьома, восьма, дев'ята і десята - в СевДТУ, одинадцята - в СевДТУ і Чорноморській філії МДУ ім. М. В. Ломоносова, дванадцята - в Чорноморській філії МДУ ім. М. В. Ломоносова, Севастопольській міській раді і Морському гідрофізичному інституті (МГІ) НАН України, тринадцята - в Чорноморській філії МДУ ім. М. В. Ломоносова, Севастопольському національному технічному університеті (СевНТУ) і МГІ НАН України. Чотирнадцята і всі подальші конференції були проведені на базі СевНТУ. Головна ініціатива проведення конференції в СевНТУ належить першому проректору, к.т.н. Лук'янчуку О. Г. і завідувачу кафедрою радіотехніки і телекомунікацій, д. т. н. професору Гімпілевичу Ю. Б.

Дана стаття є продовженням аналізу публікацій вчених окремих держав, що беруть участь в роботі КриМіКо [2,5]. До видового складу інформаційного потоку увійшли праці КриМіКо за 1991-2011 рр., зокрема, публікації вчених України. Аналіз проводився за наступними загальними параметрами:

- аналіз роботи організаційного і програмного комітетів (таблиця 1);
- динаміка публікацій учених України по секціях КриМіКо (таблиця 2);
- аналіз публікацій організацій України (таблиця 3);
- аналіз публікацій авторів України (таблиця 4);
- динаміка публікацій учених - жінок України по секціях КриМіКо

- (таблиця 5);
- аналіз публікацій авторів-жінок України (таблиця 6).

Робота у складі комітетів. Успіх КриМіКо багато в чому залежить від роботи програмного і організаційного комітетів, у складі яких трудяться вчені України, Росії, Білорусі, Англії, США, Кореї, Нідерландів і Польщі. За 19 років у складі організаційного комітету попрацювали 105 вчених. Представники України увійшли до складу оргкомітету вже з 1-ої конференції КриМіКо. Це були Бартко Г.Г. (СП, Севастополь), Гімпілевич Ю.Б. (СП, Севастополь), Дон Є.Ф. (Сімферополь), Ермолов П.П. (підприємство «Вебер», Севастополь), Кондрашова Н.П. (Севастополь), Сівков В.Г. (Севастополь), Хівков А.П. (Київ.) Протягом подальших 19-ти конференцій в оргкомітеті від України активно працювали: Артюхов П.В. (підприємство «Вебер», м. Севастополь, 1993, 1995-1997, 2000-2006 рр.); Афонін І.Л. (СевНТУ, м. Севастополь, 1996-1997, 1999-2001, 2004-2011 рр.); Ермолов П.П. (підприємство «Вебер», м. Севастополь, 1991-2011 рр.); Льченко М.Ю. (НТУУ «КПШ», м. Київ, 1993-2011 рр.); Лук'янчук О.Г. (СевНТУ, р. Севастополь, 1996-2011 рр.); Наритник Т.М. (ІЕЗ УАННП, м. Київ, 1998-2010 рр.); Сундучков К.С. (ДП «Укркосмос», м. Київ, 1993-2000, 2002-2004 рр.); Цветков Л.І. (Кримська астрофізична обсерваторія, с. Наукове, 2000-2009 рр.).

Таблиця 1- Склад комітетів конференції за країнами

	Оргкомітет	Програмний комітет
Україна	68	51
Росія	26	32
Білорусія	7	7
Великобританія	1	
Корея	1	
Нідерланди	1	1
Польща	1	
США	-	1
Всього	105	91
З них жінок	8	4
в т.ч. з України	4	2
Росії	3	2
Нідерландів	1	-

У складі оргкомітету КриМіКо в різні роки трудилися жінки - вчені: Кондрашова Н.П. (Севастополь, 1991-1993гг.), Бартко Г.Г. (Севастополь, 1991-1992 рр.), Пойгіна М.І. (БКЦТ «Мікротек», м. Київ,

1993-1995, 1997-1999, 2001-2004 рр.), Ржевцева Н.Л. (СевНТУ, Севастополь, 2005-2011 рр.).

Програмний комітет. Перші засідання Програмного комітету КриМіКо відбулися в 1992 р. В тому ж році членами Оргкомітету конференції від України стали Гімпілевич Ю.Б. (СевНТУ, м. Севастополь), Єрмолов П.П. (підприємство «Вебер», м. Севастополь), Ільченко М.Ю. (НТУУ «КПІ», м. Київ), Пустовойтенко В.В. (МГІ НАН України, м. Севастополь), Романцов Ю.А. (Радіоастрономічний інститут НАН України, м. Харків), Сундучков К.С. (ДП «Укркосмос», м. Київ), Черноморченко О.М. (підприємство «Вебер», м. Севастополь), Шелковников Б.М. (НТУУ «КПІ», м. Київ). За 1991 - 2011 рр. у складі програмного комітету конференції трудилися 91 вчений з різних країн. Великий внесок до розвитку конференції внесли представники програмного комітету від України проф. Гімпілевич Ю.Б. (СевНТУ, м. Севастополь, 1992-1993, 1997-2011 рр.), к.ф.-м.н. Єрьомка В.Д. (ІРЕ НАН України, м. Харків, 1995, 1997-2011 рр.), к.т.н. Єрмолов П.П. (підприємство «Вебер», Севастополь, 1992-2011 рр.), д.т.н., чл.-кор. НАН України, проф. Ільченко М.Ю. (НТУУ «КПІ», м. Київ, 1992-2011 рр.), д.т.н., проф. Лобкова Л.М. (СевНТУ, м. Севастополь, 1995-2011 рр.), д.ф.-м.н., проф. Магда І.І. (ННЦ «ХФТІ», м. Харків, 1995- 2011 рр.), к.т.н. Пойгіна М.І. (БКЦТ «Мікротек», м. Київ, 2000, 2002-2011 рр.), д.т.н., проф. Сундучков К.С. (АТ НПП «Сатурн», м. Київ, 1992, 1994-2009 рр.), к.т.н. Шелковников Б.М. (НТУУ «КПІ», м. Київ, 1992, 1995-2011 рр.).

Вчені України брали участь у 21-й конференції. У матеріалах конференції за ці роки опубліковано 5864 доповіді, з якими виступили 2890 вчених України, з них 87 оглядові і замовлені. Вчені України приймали участь в усіх 17-ти напрямках конференції, на яких озвучили 51,5% від загальної кількості опублікованих доповідей. Динаміка публікацій вчених України та їх розподіл за напрямками конференції КриМіКо представлені в таблиці 2.

Таблиця 2 - Кількість публікацій авторів з України за напрямками КриМіКо

	Назва напрямку	1991-2000	2001-2011	1991-2011
	Замовлені та оглядові доповіді *	60*	27*	87*
1	Твердотільні прилади і пристрої НВЧ	78	90	168
1a	Моделювання і автоматизоване проектування твердотільних приладів і пристроїв	57	38	95

	Назва напрямку	1991- 2000	2001- 2011	1991- 2011
2	Електровакуумні і мікровакуумні прилади НВЧ	64	178	242
3	Системи НВЧ зв'язку, мовлення та навігації	109	421	530
3a	Програмні середовища та технології надання послуг у телекомунікаційних мережах	-	52	52
4	Анени і антенні елементи	161	183	344
5	Пасивні компоненти	87	168	255
5a	Матеріали і технологія НВЧ-приладів	28	84	112
5b	Наноелектроніка і нанотехнологія	9	53	62
6	НВЧ-електроніка надвеликих потужностей та ефекти	61	98	159
6a	Електромагнітна і радіаційна стійкість матеріалів та електронної компонентної бази	3	8	11
7	НВЧ-вимірювання	107	209	316
8	Прикладні аспекти НВЧ-техніки	76	92	168
8a	НВЧ-техніка в медицині та екології	23	141	164
9	Радіоастрономія, дистанційне зондування та поширення радіохвиль	75	149	224
Н	Історія досліджень у галузі радіотехнологій	8	51	59
Е	Підготовка інженерів і фахівців телекомунікаційного профілю	11	47	58
	ВСЬОГО	957	2062	3019 (2575)**
	З них публікації жінок - вчених	205	482	687

*включені в загальну кількість публікацій

** спільні публікації з іншими авторами

Аналіз публікацій (3019) за організаціями (268) з України проводився методом статистичного аналізу кількісних характеристик первинних документів конференції. У таблиці 3 наведені 15 організацій, автори яких опублікували найбільшу кількість доповідей за 21 рік проведення конференції.

Таблиця 3 - Кількість авторів і публікацій з України за організаціями

	Організації	К-сть авторів	К-сть публікацій
1	Інститут радіофізики і електроніки ім. А.Я. Усикова НАН України	271	433
2	Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна	203	356
3	Харківський національний технічний університет радіоелектроніки	190	210
4	Севастопольський національний технічний університет	188	298
5	НТУУ «Київський політехнічний інститут»	168	246
6	Інститут телекомунікаційних систем НТУУ «КПІ»	129	196
7	Харківський фізико-технічний інститут	98	116
8	Оріон, ДП НДІ	60	61
9	Сатурн, ВАТ НПП	58	67
10	Львівський науково-дослідний радіотехнічний інститут	55	40
11	Радіоастрономічний інститут НАН України	53	41
12	Бета ТВком, ТОВ	51	54
13	Дніпропетровський національний університет	50	40
14	НДІ радіотехнічних вимірювань	46	35
15	Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського	40	56
	Всього організацій - 268	2890	3019 (2575)*

* спільні публікації з іншими авторами

Дані про авторів, що опублікували найбільшу кількість доповідей, представлені в таблиці 4 і свідчать про наукову активність організацій, що брали участь у КриМіко (див. таблицю 3).

Таблиця 4 - Найчастіше публіковані автори з України

	Автори	Організації	К-сть публікацій
1	Ільченко М.Ю.	НТУУ «КПІ»	76
2	Горобець М.М.	ХНУ ім. В.Н. Каразіна	67
3	Наритник Т.М.	ІЕЗ УАННП	65
4	Лобкова Л.М.	СевНТУ	62
5	Єрьомка В.Д.	ІРЕ ім. А.Я. Усікова НАН України	54
6	Шелковніков Б.М.	НТУУ «КПІ»	47
7	Катрич В.О.	ХНУ ім. В.Н. Каразіна	46
8	Шматько О.О.	ХНУ ім. В.Н. Каразіна	44
9	Широков І.Б.	СевНТУ	43
10	Прохоров Е.Д.	ХНУ ім. В.Н. Каразіна	41

Гендерний аспект конференції. У англо-російському словнику Мюллера, видання 50-х років минулого століття, слово «гендер» переводиться як граматичний рід. Зараз слово «gender» в англійській мові по відношенню до людей стало ширшим поняттям, ніж слово стать. Воно охоплює всі сторони взаємовідносин жінок і чоловіків. В першу чергу під гендерними ролями розуміють соціальні ролі жінок і чоловіків. Яке ж відношення має все вищесказане до положення жінок у науці? Розвиток науки привів до величезних досягнень. Від того, які позиції займатимуть вчені, багато в чому визначиться майбутнє людства, і роль науки в досягненні цієї мети є виключно важливою, якщо не вирішальною. Об'єм знань постійно зростає, удосконалюються також шляхи доступу до інформації. Йде спеціалізація і ускладнення знань в окремих областях. Серед різноманітних проблем історії науки менш вивченою є проблема жіночої участі у формуванні науки. На прикладі публікацій конференції КриМіКо прослідкуємо динаміку публікацій жінок-вчених України та їх внесок в розвиток радіотехнологій.

Жінки - вчені за 21 рік опублікували 19,05% (687) від загальної кількості доповідей. Динаміка публікацій вчених-жінок України за напрямками КриМіКо представлена в таблиці 5.

Таблиця 5 - Кількість публікацій авторів-жінок з України за напрямками КриМіКо

	Назва напрямку	1991- 2000	2001- 2011	1991- 2011
	Замовлені та оглядові доповіді*	7*	1*	8*
1	Твердотільні прилади і пристрої НВЧ	17	11	28
1a	Моделювання і автоматизоване проєктування твердотільних приладів і пристроїв	7	5	12
2	Електровакуумні і мікровакуумні прилади НВЧ	9	19	28
3	Системи НВЧ зв'язку, мовлення та навігації	13	71	84
3a	Програмні середовища та технології надання послуг у телекомунікаційних мережах	-	20	20
4	Антени і антенні елементи	63	79	142
5	Пасивні компоненти	23	36	59
5a	Матеріали і технологія НВЧ-приладів	3	26	29
5b	Нанoeлектроніка і нанотехнологія	2	13	15
6	НВЧ-електроніка надвеликих потужностей та ефекти	1	17	18
6a	Електромагнітна і радіаційна стійкість матеріалів та електронної компонентної бази	-	1	1
7	НВЧ-вимірювання	26	42	68
8	Прикладні аспекти НВЧ-техніки	24	28	52
8a	НВЧ-техніка в медицині та екології	6	61	67
9	Радіоастрономія, дистанційне зондування та поширення радіохвиль	10	26	36
Н	Історія досліджень у галузі радіотехнологій	-	8	8
Е	Підготовка інженерів і фахівців телекомунікаційного профілю	1	19	20
	ВСЬОГО	205	482	687

* включені в загальну кількість публікацій

Найбільша кількість публікацій вченими-жінками була представлена в напрямках 3 (15,8%), 4 (41,2%), 5 (23,1%), 7 (21,5%), 8

(30,9%), 8а (40,8%). % відношення складене з розрахунку порівняння від опублікованих доповідей кожного напряму конференції (таблиця 2).

Таблиця 6 - Найчастіше публіковані автори - жінки з України

Автори	Організація	К-сть публікацій	Секції
1 Лобкова Л.М.	СевНТУ	62	3,4,7
2 Глоба Л.С.	ІТС НТУУ «КП»	22	3,3а
3 Лашенко І.В.	СевНТУ	18	5,7
4 Конакова Р.В.	Ін-т фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарева НАНУ	17	3,1,5,5а,6
5 Мізерник В.Н.	НФТЦ	15	4,5,8

Розпочинаючи це дослідження наукова бібліотека Севастопольського національного технічного університету створила БД «КрыМиКо», яка розміщена на веб-сторінці бібліотеки (<http://sevntu.com.ua/bibl/>) та підготувала до друку бібліографічний покажчик «Міжнародна Кримська конференція «СВЧ-техніка і телекомунікаційні технології: 1991-2010рр. ».

Наступний етап досліджень - аналіз матеріалів міжнародної Кримської конференції СВЧ-техніка і телекомунікаційні технології» за участю інших країн, які активно приймали участь в конференції та в світових реферативних базах даних, зокрема, в реферативній БД Scopus.

Бібліографічний список

1. Воверене О. И. Библиометрия — структурная часть методологии информатики / О. И. Воверене // НТИ. Сер. 1. — 1985. — № 7. — С. 1—5.
2. Грищенко Т.Б. Наукометрический анализ публикаций международной конференции «СгіМиКо» в мировых электронных базах данных / Т.Б. Грищенко, А.Н. Никитенко //СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии (КрыМиКо'2009) : материалы междунар. конф. (19; 14-18 сент. 2009 г.; Севастополь). – Севастополь : Вебер, 2009. - Т.1. – С. 30-31.
3. Ермолов П. П. Периодизация и основные объекты в истории исследований по радиотехнологиям в Крыму // СВЧ-техника и

телекомунікаційні технології (КрыМиКо'2007) : матеріали міжнарод. конф. (17; 10-14 сент. 2007 г.; Севастополь). — Севастополь : Вебер, 2007. — С. 39-44.

4. Ермолов П. П. Десятиліття конференції «СВЧ-техніка і телекомунікаційні технології» / П. П. Ермолов // Технологія і конструювання в електронній апаратурі. — 2001. — № 2. — С. 59—62.

5. Ермолов П.П. Об участии Беларуси в организации и работе КрыМиКо (1981-2008 гг.) / П.П. Ермолов, Н.Л. Ржевцева // СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии (КрыМиКо'2009) : материалы конференции (19; 14-18 сент. 2009 г.; Севастополь). — Севастополь : Вебер, 2009. - Т.1. - С. 32-35.

6. Ермолов П.П. К определению понятия «Радиотехнологии» в историографии науки и техники / П.П. Ермолов // СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии (КрыМиКо'2010) : материалы конференции (20; 13-17 сент. 2010 г.; Севастополь). — Севастополь : Вебер, 2010. - Т.1. - С. 94-95.

7. Пестриков В.М. Эволюция безламповых устройств беспроводной передачи информации в первой половине 20 века /В.М. Пестриков. - СПб.: Издательство СПбГУСЭ, 2010. - 257 с.

*Мацей О.О.,
м.Хмельницький
завідувачка науково-методичного відділу НБ ХНУ*

Методичне забезпечення діяльності НБ ХНУ: нові підходи

Визначені пріоритетні напрямки діяльності науково-методичного відділу НБ ХНУ. Розкрито значення формування фонду та довідкового апарату відділу; аналізування діяльності бібліотеки та її підрозділів; проведення соціологічних досліджень; підвищення кваліфікації працівників в роботі бібліотеки. Висвітлюється питання впровадження новітніх технологій у роботу відділу та діяльність книгозбірні як методичного центру бібліотек ВЗО області.

Науково-методичний відділ наукової бібліотеки ХНУ був створений у 1987 році. Варто сказати, що за 25 років існування науково-методична діяльність не втратила свого значення. Потреба в кваліфікованій пораді, рекомендаціях, та й просто в конкретній практичній допомозі, як і раніше, велика. Працівниками відділу накопичено чималий досвід роботи з усіх питань бібліотечної

діяльності. Та необхідно, відповідно до вимог часу, оновлювати її, шукати нові форми, нові шляхи. Методичний відділ прагне узгодити потреби сьогодення із змістом роботи бібліотеки. Серед пріоритетних напрямків діяльності відділу можна виокремити такі:

- науковий аналіз та узагальнення статистичних показників та діяльності структурних підрозділів і бібліотеки в цілому,
- моніторинг розвитку ресурсного і творчого потенціалу бібліотеки,
- формування пакету професійних знань,
- організація та проведення заходів з підвищення кваліфікації працівників,
- консультування, інформування та методична допомога,
- вивчення та запровадження передового досвіду,
- створення організаційно-технологічної та нормативно-регламентуючої документації, удосконалення технологічних процесів сучасних соціальних комунікацій.

Одним із перших серед структурних підрозділів бібліотеки науково-методичний відділ почав впроваджувати у свою роботу новітні інформаційні та Інтернет-технології. Це створило нові можливості у діяльності відділу:

- оптимізацію традиційних форм роботи;
- віртуальну популяризацію досвіду бібліотеки;
- широке професійне спілкування;
- творчу реалізацію та підвищення професійної майстерності.

Таким чином, науково-методичний відділ книгозбірні, поєднуючи традиційні та інноваційні методи роботи, слугує підтримці ефективності професійної діяльності бібліотеки у відповідності до вимог часу.

Сьогодні не можливо працювати і якісно виконувати свої функції, не володіючи інформацією. Науково-методичний відділ постійно поповнює створену інформаційну базу, до якої входять законодавчі акти, що стосуються бібліотечної справи, спеціалізований фонд видань з бібліотекознавства, бібліографії, книгознавства, бібліотечного маркетингу і менеджменту, інноваційної діяльності бібліотек (це книги, методичні матеріали й посібники, інформаційні видання, матеріали конференцій, а також фахова періодика). Документний фонд методичного відділу складає понад 2800 видань. Позитивним є те, що відділ щорічно отримує близько 20 нових назв книг з бібліотечної справи та має можливість передплати необхідної періодики. Структурний підрозділ має гарний довідковий апарат. З літа 2001 року науково-методичний відділ розпочав роботу з

рекаталогізації свого ДБА. Було розроблено предметний рубрикатор, який постійно удосконалюється й доповнюється і наразі складається із понад 280 рубрик. Ведеться ретельна робота по наповненню анотованої бази даних «Бібліотечна справа», котра станом на 1.01.2012р. містить понад 37000 записів. Щорічно методичним відділом в БД заноситься понад тисячу записів. Для цього аналітично опрацьовується 12 назв періодичних фахових видань України та Росії, всі книги, які надходять у фонд відділу.

Бібліотека, як і будь-який інший соціальний інститут, має реагувати на зміни, що відбуваються в житті суспільства. Успіх діяльності сучасної бібліотеки залежить від її готовності до своєчасних реакцій на ці зміни і власної внутрішньої мобільності. Для цього необхідно оцінити реальний стан роботи бібліотеки, проаналізувати її можливості і резерви в різних технологічних процесах. Тому працівники методичного відділу велику увагу приділяють вивченню й аналізуванню діяльності структурних підрозділів, їх статистичних показників, планів, звітів. Аналізи, що готуються методистами, завідувачами і провідними спеціалістами відділів, досліджують стан роботи бібліотеки з певних напрямів, містять прогноз розвитку, рекомендації. За минуле десятиліття проведено понад 120 аналізів діяльності бібліотеки.

Оцінювати ефективність діяльності бібліотеки, а також вносити пропозиції щодо покращення діяльності книгозбірні допомагають і наукові дослідження. Завдяки їм можна аналізувати статистичні показники, визначати попит, інформаційні потреби користувачів, вивчати користувацьку аудиторію – викладачів, науковців та студентів. Зазвичай, у проведенні наукових досліджень беруть участь усі структурні підрозділи, але науково-методичний відділ координує і направляє цей напрям діяльності. Планові та систематичні дослідження книгозбірня почала займатись ще з 1995 року за перспективним планом, що мав назву «Бібліотека та книга в житті молоді». Наукові дослідження, проведені бібліотекою, допомагають удосконалювати роботу, тримати руку на пульсі часу і таким чином сприяють виконанню місії — стати головним ресурсом університету в забезпеченні наукової та освітньої роботи, учасником навчального процесу. Останні п'ять років наукові дослідження проводились в рамках програми «Удосконалення створеної системи організації ресурсів та послуг бібліотеки». З 2001 року у бібліотеці проведено 20 наукових досліджень. Всі проведені у книгозбірні соціологічні дослідження свідчать про необхідність орієнтування сьогодишньої діяльності бібліотеки на конкретні результати того чи

іншого моніторингу, що дозволить розробляти як стратегію, так і тактику діяльності бібліотеки з огляду на нові соціальні умови життя, поліпшувати окремі технологічні процеси.

Необхідною умовою й ефективним засобом удосконалення бібліотечних процесів є їх регламентація. Правильно складений регламентуючий документ допомагає злагоджено працювати та уникати багатьох проблем у бібліотеці. Тому одним із головних напрямків науково-методичної діяльності є робота з документацією регламентуючого характеру. Працівники науково-методичного відділу приділяють значну увагу створенню і редакції інструктивно-методичних, технологічних та нормативних документів, які регламентують виробничі процеси та трудову діяльність працівників наукової бібліотеки. При розробці нормативних документів враховується динаміка розвитку книгозбірні, нові напрями її діяльності. З 2005 року на сайті бібліотеки у розділі «Наукова робота» ведеться повнотекстова база даних «Регламентуючі документи», яка систематично поповнюється новими, затвердженими на засіданнях методичної ради регламентуючими документами. Відповідно з БД вчасно вилучаються ті документи, які втратили чинність та відмінені рішеннями методичної ради. Сьогодні БД «Регламентуючі документи» вміщує понад 120 документів, це - положення, інструкції, методичні рекомендації, пам'ятки, правила, посадові інструкції, програми та проекти. Доступ до повних текстів мають усі працівники книгозбірні та бібліотек ВЗО Хмельницького методичного об'єднання. Варто зазначити, що БД користується попитом серед бібліотечних фахівців, лише за 6 місяців 2011 року лічильники зафіксували 221 звернення.

Складова частина методичної діяльності – стратегічне планування, тобто планування основних напрямків діяльності бібліотеки, визначення чітких цілей кожного підрозділу та координація їх діяльності. Головна мета стратегічного планування – створення і підтримка відповідності між цілями діяльності бібліотеки і її потенційними можливостями. В Комплексній цільовій програмі розвитку наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на 2007 – 2011 рр. визначена послідовність цілей, завдань, дій та ресурсних затрат для здійснення інновацій в діяльності кожного підрозділу бібліотеки. В програмі знайшли відображення такі актуальні питання:

1. Модернізація структури управління бібліотечними ресурсами університету.

2. Рациональне комплектування фонду бібліотеки; збереження та управління фондом як частиною культурного спадку та

інформаційного ресурсу країни.

3. Удосконалення бібліотечно-інформаційних послуг на основі використання мережевих технологій та маркетингових досліджень.

4. Проведення науково-методичної роботи. Зміцнення позиції НБ ХНУ як обласного методичного центру бібліотек ВЗО. Підвищення професійного рівня, розвиток навчання співробітників бібліотеки у відповідності до сучасних потреб і професійних стандартів.

5. Розвиток міжнародного співробітництва.

6. Забезпечення розвитку програми інформатизації бібліотеки шляхом зміцнення її МТБ.

7. Оптимізація фінансових ресурсів бібліотеки.

Підвищення кваліфікації, професійної майстерності персоналу – відповідальна ділянка методичного забезпечення діяльності бібліотеки. Науково-методичний відділ НБ ХНУ сприяє професійній самоосвіті працівників, інформуючи бібліотекарів про нову фахову літературу на загальних заняттях з підвищення кваліфікації усього колективу та влаштовуючи щоквартально «Дні бібліотечного фахівця». Використовуючи систему індивідуального інформування для керівників та провідних фахівців структурних підрозділів, надаються консультації з різних напрямків професійного читання. Практику попередніх років – рекомендаційні списки з окремих бібліотечних проблем - останнім часом замінено на інформування через внутрішню інформаційну комп'ютерну мережу: на АРМ працівників розсилаються ановані бібліографічні описи цікавинок професійної діяльності. Особливого значення набуває інформування колективу про теоретичні та практичні доробки колег з інших бібліотек України та зарубіжжя. Працівники науково-методичного відділу намагаються не пропустити нічого важливого та цікавого з життя бібліотек, популяризувати кращий досвід. Інформаційна складова методичної роботи в НБ розгортається у різних площинах: для забезпечення внутрішніх потреб бібліотеки, використання у корпоративних зв'язках і партнерській взаємодії з бібліотеками-членами методичного об'єднання.

У будь-якій справі необхідно бути професіоналом. А це означає – постійно рости як спеціаліст, відкривати у собі нові творчі можливості і ніколи не зупинятись на досягнутому у професійному розвитку. Цим завданням служить система занять, орієнтована на удосконалення всіх напрямків бібліотечної діяльності. Система занять планується з урахуванням складності питань, з якими працівники стикаються у повсякденній роботі. Щорічно розробляючи плани та

тематику занять з підвищення кваліфікації працівників, методисти намагаються, щоб навчання було диференційованим, задовольняло потреби усіх ланок бібліотечного персоналу, мало елементи аналізу та будувалось на передовому й інноваційному бібліотечному досвіді. Тому професійне навчання включає комплексні заходи, в яких подаються теоретичні висвітлення питань, практичний досвід, а також намічаються перспективи. Всі заняття з працівниками книгозбірні проводяться в рамках діяльності: «Школи молодого спеціаліста», «Школи керівника», «Школи комп'ютерної освіти», «Школи маркетингу». Готуються бібліотечні уроки та консультації, а також тематичні огляди. Стало традицією проводити щосереді тематичні та інформаційні огляди, в яких беруть участь не лише завідувачі структурних підрозділів, секторів і провідні фахівці бібліотеки, але й працівники I та II категорій. Саме для них підготовка таких занять є школою практичного навчання.

Складно вивчати і запроваджувати в практику новітні інформаційні технології, нові форми і методи роботи. Цей напрям діяльності вимагає чималого професійної підготовки. В 2000 році бібліотека розпочала автоматизацію усіх бібліотечно-бібліографічних процесів. Науково-методичний відділ організував цикл заходів з комп'ютеризації бібліотечних процесів і вивчення операторської роботи, проводились майстер-класи і тренінги з використання персональних комп'ютерів в роботі, працювала «Школа комп'ютерної грамотності». Проводилось навчання роботі з бібліотечними програмними продуктами, електронним каталогом та інше. Організація таких заходів - надзвичайно копітка робота і вимагає максимум професіоналізму і фахових знань.

Важливим засобом підвищення кваліфікації є атестація працівників, яка проводилась в бібліотеці у 1999 та 2007 роках згідно з «Положенням про порядок проведення атестації бібліотечних працівників ХНУ». Її мета – підвищення ефективності діяльності. Під час атестації працівників визначається їх відповідність займаній посаді, рівень кваліфікації, оцінюється рівень професійної підготовки, результативність і ефективність роботи з урахуванням вимог до відповідної категорії працівників, перевіряється виконання ними посадових обов'язків, зазначених у посадових інструкціях, виявляються перспективи здібних працівників, стимулюється діяльність з підвищення професійного рівня, професійної кваліфікації тощо.

Динамічні якісні зміни у системі вищої освіти, зокрема, в нашому університеті, це – передусім цілеспрямований творчий пошук

не тільки нових технологій навчання і виховання студентів, підвищення результативності наукової діяльності, а й перехід на нові форми бібліотечно-інформаційного забезпечення, впровадження сучасних технологій у практику нашої роботи. Ось чому останнім часом все більшого значення набуває підвищення кваліфікації на державному рівні. У березні – травні 2011 року 20 працівників НБ ХНУ пройшли дистанційне навчання в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв. В рамках курсу «Управління бібліотекою та нові послуги для користувачів» працівники виконували самостійні, практичні та контрольні завдання, брали участь у онлайн-дискусіях за модулями «Проектна діяльність в бібліотеках», «Психологічні основи управління бібліотекою», «Адвокаційна діяльність бібліотек: захист та лобювання інтересів». На заключному етапі підсумкову лекцію у бібліотеці прочитала Шевченко Ірина Олександрівна - директор ІПО НАКККіМ, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник культури України, президент Української бібліотечної асоціації.

З березня 2001 року методичне об'єднання бібліотек вищих закладів освіти Хмельницької області очолює наукова бібліотека ХНУ, а виконавчим органом є науково-методичний відділ, який займається збором та узагальненням державної статистичної звітності про діяльність бібліотек ВЗО області, проведенням соціологічних досліджень для наукового планування, узагальнення інформації про діяльність бібліотек, інформує книгозбірні об'єднання про нормативні документи (рішення НМБК, конференції, засідання), кращий досвід бібліотек та інші документи. Особлива увага в роботі методичного об'єднання приділяється консультуванню. Впродовж усього часу надаються консультації керівникам бібліотек об'єднання, провідним фахівцям. Консультаційна допомога стосується проблематики роботи з персоналом в сучасних умовах, утвердження власного іміджу, розгортання інноваційної діяльності, впровадження новітніх інформаційних технологій, пошуку додаткових джерел фінансування, організації роботи бібліотек з бібліотечними програмними продуктами, проведення соціологічних досліджень, вивчення потреб користувачів, ступеня їх задоволення рівнем обслуговування. Сьогодні працівники науково-методичного відділу активно використовують таку якісно нову послугу, як дистанційне консультування в режимі «запит – відповідь». Таким чином, консультування не втрачає свого значення, а є однією з основних форм методичної роботи. Слід відмітити, що, надаючи консультації, інформуючи бібліотеки про новинки у бібліотечній царині, ми

прагнемо налагоджувати контакти з використанням новітніх технологій. Тому через засоби Веб-сайту представляємо для бібліотекарів багато корисної інформації. Зокрема, на сторінці «Методичне об'єднання», ведеться віртуальна виставка «Сучасна бібліотека: напрямки та стратегії розвитку», яка складається із 11 розділів і постійно доповнюється новими фаховими виданнями. Кожна книга представлена у такому вигляді: зображення, бібліографічний опис з анотацією, зміст та додаткова бібліографія, - це гіперпосилання на відповідні рубрики ЕК бібліотеки. Для бібліотек об'єднання є можливість не лише переглянути інформацію про новинки, але й, ознайомившись зі змістом, замовити копії певних сторінок представлених видань, які науково-методичний відділ надішле електронною поштою.

Багато нових та корисних знань бібліотекарі методичного об'єднання отримують з інформаційного бюлетеня «Бібліотека в освітньому просторі», який за рішенням методичної ради №3 від 28.09.2004 року готує та видає науково-методичний відділ НБ. Розповсюджуючи нові, перспективні ідеї, форми та методи бібліотечної роботи, спочатку бюлетень видавався один раз на рік. Але, зважаючи на великий досвід працівників книгозбірень та необхідність висвітлення роботи бібліотек методичного об'єднання на сторінках видання, з 2008 року бюлетень виходить друком уже двічі на рік. Електронні версії усіх номерів бюлетеня розміщені на сайті бібліотеки у розділі «Методичне об'єднання».

Особливе місце в системі підвищення кваліфікації як працівників НБ ХНУ, так і методичного об'єднання займає така форма, як науково-практичні конференції, семінари, спрямовані на глибоке вивчення досвіду, теоретичне його осмислення, вироблення практичних рекомендацій. Наукова бібліотека ХНУ останнім часом перейшла до нової практики – щорічного їх проведення. Так, за минуле десятиріччя проведено 11 заходів, у тому числі і два зональні. Це зональна науково-практична конференція «Інформаційні технології в бібліотеках вищих закладів освіти західного регіону: нові рішення, осмислення підходів та проблем» та нарада-семінар «Бібліотеки вищих навчальних закладів Київської зони сьогодні та перспективи їх розвитку».

Варто зазначити, що усі інформаційні повідомлення, програми конференцій, тези доповідей та фото, звіти заходів розміщені на сайті у розділі «Наукова робота». У цьому ж таки розділі знаходиться повнотекстова база даних «Наукові публікації працівників бібліотеки», яка розкриває наукові досягнення книгозбірні з 2001 року і включає в

себе 135 публікацій в наукових фахових періодичних виданнях, збірниках матеріалів конференцій, інформаційному бюлетені «Бібліотека в освітньому просторі» та ін.

Сьогодні бібліотека вишу – це не допоміжний ресурс навчального закладу, а одна із головних ланок навчального та наукового процесу, сучасний інформаційний підрозділ. Змінюється життя університету і, відповідно, його бібліотеки, яка є візитною карткою ВНЗ. Тому потрібно йти в ногу з часом, розвиватись професійно, просувати нові ідеї та задуми, одним словом, відповідати високому призначенню університетської бібліотеки. Попереду у нас, методистів, багато завдань, ідей, планів, втілюючи котрі ми зробимо нашу книгозбірню ще привабливішою, сучаснішою, більш необхідною читачеві.

*Веселовська О.В.,
м. Кам'янець-Подільський*

Наукова робота наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

У статті висвітлено основні напрямки наукової роботи НБ КПНУ, тематика науково-дослідної діяльності та науково-бібліографічна робота книгозбірні.

У Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка діяльність книгозбірні ґрунтується на більш як 90-річному досвіді функціонування, упродовж якого вона виступала органічною складовою підготовки фахівців і здійснення наукових студій. Сьогодні це – авторитетна в регіоні наукова бібліотека, що функціонує в статусі наукової і є головною ланкою інформаційної інфраструктури університету.

Тематика науково-дослідної роботи наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету формувалася поступово, а робота в цьому напрямі розпочалася майже з перших років її діяльності.

З отриманням університетом рівня національного відповідно до нового його статуту, прийнятого на зборах колективу 20 лютого 2008 року, нашій бібліотеці повернуто втрачений в ході низки закриттів та організацій високий статус наукової.

Сьогодні наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка стала своєрідною

інформаційною корпорацією, що об'єднує 18 окремих абонементів, читальних залів, має фонд 1 млн. 100 тис. документів та обслуговує 10 тис. користувачів.

Розширилась тематика науково-дослідницької роботи бібліотеки та спостерігається залучення до її виконання ширшого кола співробітників. Дослідження здійснюються працівниками бібліотеки, формально об'єднаними у науково-дослідну групу. Тематика досліджень узгоджується із пріоритетними напрямками наукової роботи бібліотеки, визначеними перспективним планом та актуальними завданнями бібліотечної політики України, серед яких документальна пам'ять України, науково-бібліографічне опрацювання та розкриття фондів, бібліографічне формування історичних колекцій та зібрань бібліотеки, історія бібліотечної справи, створення електронно-інформаційного середовища бібліотеки як наукової бази для інформаційного супроводу науково-дослідного та навчального процесів, науково-методична робота, як запорука удосконалення бібліотечних технологій.

У рамках наукової роботи розширюється науково-бібліографічна діяльність. 2004 року започатковано серію бібліографічних покажчиків «Бюлетень з проблем вищої школи». До нього включено матеріали, які відображають проблеми освіти у вищій школі України та зарубіжних країн за періодичними виданнями, що надходять до бібліотеки протягом року, структуровані за розділами елементи: нормативні документи з питань вищої освіти, вища атестаційна комісія України, вища освіта і Болонський процес, загальні питання, навчання і виховання у ВНЗ. Окремий розділ "Наукові праці викладачів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, опубліковані у поточному році" інформує про наукові досягнення викладачів вищу [1]. Світ побачили 8 випусків.

2005 року започатковано видання "Календаря знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка", перший випуск якого вийшов друком 2006 року [2]. Календар популяризує імена працюючих викладачів, ветеранів університету, відомих громадсько-політичних і культурно-освітніх діячів України, причетних до створення та функціонування найдавнішого навчального закладу на Поділлі, сприяє популяризації наукових праць ювілярів, привертає увагу студентської молоді до важливих подій університетського життя і виконує роль рекомендаційного покажчика.

У 2008 році директором наукової бібліотеки В.С. Прокопчуком зніційовано укладання біобібліографічних покажчиків, об'єднаних у

серію "Постаті в освіті і науці" [4], в межах якої вийшло друком 17 випусків, що розкривають доробок провідних науковців університету. За цільовим та читацьким призначенням – це науково-допоміжні біобібліографічні посібники, спрямовані допомогти у науково-дослідній діяльності науковцям, аспірантам, викладачам вищих навчальних закладів, студентам.

До 90-літнього ювілею університету колективними зусиллями ректора університету професора О. М. Завальнюка та працівників бібліотеки підготовлено бібліографічний покажчик праць з історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за 1918–2008 рр., який вийшов друком у вересні 2009 року. Видання містить вступну статтю О. М. Завальнюка – історіографічний огляд напрацювань з історії університету, 1608 бібліографічних позицій з історії складу і його структурних підрозділів, розташованих у хронологічній послідовності, іменний покажчик [3].

В результаті вивчення більш ніж 90-річного досвіду функціонування своєї бібліотеки побачив світ нарис історії бібліотеки "Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту", авторами якого виступили директор наукової бібліотеки В. С. Прокопчук та вчений секретар Л. Ф. Філінюк [6]. У книзі вперше розкрито історію наукової бібліотеки першого на Поділлі університету, діяльність кількох поколінь бібліотечних працівників за період 1918-2008 рр.

Того ж року у співавторстві В. С. Прокопчука та Н. Д. Крючкової було видано зведений каталог і покажчик змісту під назвою "Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета (1876-1916)" [8]. У виданні представлені всі 12 випусків унікальних праць подільських краєзнавців-літописців другої половини ХІХ – початку ХХ ст., які й досі залишаються важливим джерелом вивчення історії, теорії та методології дореволюційного подільського краєзнавства, базою фактів для написання вже третього варіанта історії міст і сіл краю в новій історіографічній редакції.

Одним із напрямів науково-дослідної роботи книгозбірні є організація і проведення науково-практичних конференцій та семінарів із залученням працівників бібліотек вищих навчальних закладів, на яких розглядаються проблеми бібліотекознавства, документознавства та автоматизації бібліотечних процесів. Питання теорії й методики бібліотечної справи знайшли розгляд на двох міжнародних науково-практичних конференціях – «Бібліотека вищого навчального закладу – центр науково-інформаційного забезпечення підготовки національних кадрів» (2007) та "Роль і функції бібліотек

вищих навчальних закладів у контексті модернізації вищої освіти", матеріали якої ввійшли до другого збірника наукових праць (2010).

За матеріалами конференцій, проведених на базі наукової бібліотеки, вийшло два випуски серійного збірника "Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство" [5].

Загалом, протягом 2004–2011 років працівники наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка видали 4 збірники наукових праць, 2 монографії, 22 бібліографічних та 17 персональних покажчиків, 74 статті в наукових збірниках, журналах.

Таким чином, розвиток науково-дослідної роботи помітний і поступальний, набирає вагомості, що сприятиме перетворенню книгозбірні у науково-інформаційний структурний підрозділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Список використаних джерел:

1. Бюлетень з проблем вищої школи за 2003 рік / [уклад.: Г. Бачинська, Т. Опря, В. Пархоменко, Л. Савченко, Є. Сільвеструк]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, інформ.-вид. від., 2004. – 46 с.

2. Календар знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського державного університету на 2006 рік : довід.-бібліогр. вид. / [авт. біогр. довідок: В. С. Прокопчук, Т. М. Опря ; упоряд. бібліогр. довідок: Л. В. Гончарова, Т. М. Опря, В. М. Пархоменко, Л. П. Савченко, Є. П. Сільвеструк ; відп. за вип. В. С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, РВВ, 2006. – 27 с.

3. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2008) : бібліогр. покажч. / [уклад.: Т. М. Опря, В. М. Пархоменко, Л. П. Савченко, Є. П. Сільвеструк ; редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.), О. Б. Комарницький та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2008. – 112 с.

4. Конет Іван Михайлович (до 30-річчя науково-педагогічної діяльності) : біобібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка ; [уклад.: Л. В. Огороднікова, О. В. Гавва, О. С. Толков ; редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – 47 с. – (Серія "Постаті в освіті та науці" ; вип. 1).

5. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка ; [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – 400 с.

6. Прокопчук В. С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : іст. нарис / В. С. Прокопчук, Л. Ф. Філінюк ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 284 с.

7. Прокопчук В.С. Научная работа университетской библиотеки: опыт, проблемы, перспективы / В.С. Прокопчук // Университеты и общество. Сотрудничество и развитие университетов в XXI веке : матер. Третьей междунар. науч.-практ. конф. ун-тов, 23-24 апреля 2010 г. / редкол.: В.А. Садовничий [и др.]. – М. : Издат. Московского ун-та, 2011. – С. 401-406. – (Серия «Университеты и общество»).

8. Прокопчук В. С. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета (церковного историко-археологического общества) (1876-1916) : зведений каталог і покажчик змісту / В. С. Прокопчук, Н. Д. Крючкова ; наук. ред. О. М. Завальнюк ; бібліогр. ред. В. М. Пархоменко ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – 184 с.: фото.

*Петрова Г.О.,
м. Донецьк*

Бібліотеці Донецької політехніки – 90 років.

Стаття являє собою короткий нарис про історію створення і розвиток однієї з найбільших та найстаріших книгозбірень Донбасу.

The article presents a brief history of the creation and development of one of the largest and oldest libraries of Donbass.

Створення будь-якого навчального закладу не може здійснитись без організації книжкового зібрання. Бібліотека Донецького гірничого технікуму відчинила свої двері навесні 1921 року для перших 200 студентів, маючи 200 рукописних методичних посібників. Крім цього, на полицях стояли ще біля 2-х тисяч непотрібних підручників, що залишилися від комерційного училища. Першим завідувачем бібліотеки була призначена Г.Н. Ліберман. За

короткий час студенти знайшли велику друкарську машину і дві малі. Так у підвалі розпочала роботу друкарня. На жовтих листках обгорткового паперу, у палітурі з мішкковини, друкувалися лекції гірничого інженера В.І. Белова та інших викладачів технікуму.

Бібліотека росла разом із інститутом. На кінець 1921 р. її фонд нараховував 15 тис. примірників. Було відкрито читальню. Нові видання купували за готівку або одержували як цінні подарунки: «Металургійну бібліотеку професора Пшеборського», «Повну бібліотеку з інженерно-архітектурної справи», «Енциклопедичний словник Брокгауза й Ефрона», «Технічну енциклопедію». Було придбано «Гірничий журнал» за всі роки його існування, починаючи з 1826 р. і «Журнал Російського фізико-хімічного товариства» з 1869 р.

На кінець 1925 р. бібліотека передплачувала 71 назву вітчизняних і 73 назви іноземних періодичних видань.

У 1940 р., з розвитком інституту, його лабораторій, кабінетів, значно розширилася і бібліотека. Її було розділено на 2 частини: в 1-ому навчальному корпусі було розміщено основні книгосховища з читальними залами, а в 3-му корпусі — відділ видачі навчальної літератури і читальний зал для самостійної роботи студентів.

Передплачувалося 408 назв вітчизняних журналів і 30 назв іноземних. У своєму фонді бібліотека нараховувала вже понад 650 тис. видань.

З початком Великої Вітчизняної війни інститут готувався до евакуації в Прокоп'євськ, з фондів бібліотеки вдалося вивезти лише 20 тис. примірників найнеобхідніших підручників і навчальних посібників.

У Прокоп'євську бібліотека стала справжнім помічником інституту в організації навчального процесу. В архівах, серед документів тих років було виявлено накази, з яких видно, що бібліотека працювала за законами воєнного часу - активно, напружено: з 8-ї до 24-ї години без вихідних днів. Велика увага приділялася збереженню фонду. Тільки в окремих випадках, з дозволу директора, загублені студентами книжки замінювалися іншими. Дуже суворо (аж до виключення) обходилися із тими, хто псував книжки.

Бібліотечну раду, яка забезпечувала науково-бібліографічне керівництво діяльністю бібліотеки, очолював В.Г. Гейер — лауреат Державної премії, зав.кафедри, професор, доктор технічних наук, заслужений діяч науки і техніки УРСР.

У вересні 1943 р. Донбас було звільнено. Інститут був повністю зруйнованим. Відступаючи, фашисти спалили і бібліотеку. Збереглося трохи більше 25 тисяч книг, схованих під час евакуації у

підвалах обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської та розібраних викладачами та співробітниками по домівкам. Одним із перших наказів, виданих тоді в інституті, був наказ №7 від 21.09.1943р. "Про відновлення бібліотеки". Відповідальність за збір книг і комплектування фонду було покладено на завідувача бібліотеки Н. Нейманд.

Весь тягар відновлення бібліотеки було покладено на плечі декількох жінок, які працювали самовіддано, обходячи кожную домівку, кожную руїну з тачкою для збирання книг, що збереглися. Звістка про варварське знищення бібліотеки Донецького політехнічного інституту облетіла всю країну. Великі партії книг у дарунок було одержано з Дніпропетровська, Ленінграда, Томська, Ташкента, Новосибірська та інших міст.

У 1953 р. бібліотеку очолив О.М.Сисенко. У цей час бібліотека почала одержувати обов'язковий платний примірник із Центрального бібліотечного колектору м. Москви.

У 50-ті роки змінилася структура бібліотеки, відкрилися нові відділи, в колектив влилися бібліотекарі з вищою освітою, випускниці Харківського бібліотечного інституту А.Г. Буртова, Л.І. Ковеза, В.В. Реко-Григоренко, О.А. Ривкіна та інші. Наприкінці 50-х років керівником бібліотеки став М.Ф. Кучма. Бібліотека очолила методичне об'єднання бібліотек ВНЗ Донецького регіону.

У 1965 р. введено в експлуатацію нове приміщення бібліотеки. Площу збільшено вдвічі. Почав функціонувати великий читальний зал. Організовано абонементи у відділах технічної літератури, періодики й художньої літератури.

У січні 1970 р. заступником директора бібліотеки призначається В.П. Волкова, а посаду головного бібліотекаря та обов'язки методиста методоб'єднання бібліотек з 1971р. виконує Шершньова Л.О., яка у 1977 р. очолила створений Методичний відділ бібліотеки і працювала на цій посаді до 2011 року. За свої успіхи бібліотека неодноразово відзначалася Грамотами і Дипломами Міністерства освіти СРСР і України.

70-і роки відзначено як період бурхливого розвитку бібліотеки: було розроблено систему наукової організації праці, уведено обслуговування студентів за груповим методом, уперше проаналізовано забезпеченість навчального процесу підручниками і навчальними посібниками, почали проводитися «Дні бібліотеки» на кафедрах, організовуватися «Дні інформації», було створено групу інформаторів-викладачів, почали читати курс «Основи бібліотечно-бібліографічних знань» для студентів.

Дуже активною велася пропаганда бібліотечних фондів. Організовувалися тематичні перегляди літератури на факультетах, за системою вибіркового розповсюдження інформації організовувалися картотеки на допомогу науковій роботі кафедр. Створено літературну вітальню і при ній — студію художнього слова. Літературно-художні вечори, диспути, конкурси, цікаві зустрічі збирають повні зали.

З 1985 р. колектив бібліотеки очолює Т.О. Тиханкова. За ці роки відбулися значні структурні й технологічні зміни: фонд на іноземних мовах перевезено в 3-ій навчальний корпус до відділу періодичної літератури, де вже були зарубіжні журнали, а у відділі технічної літератури відкрито абонемент для дипломників, дипломні проекти передано до цього відділу. У 1991 році біло придбано перший комп'ютер і почалося впровадження автоматизованих технологій, було створено відділ автоматизації, перший серед бібліотек регіону. Почали автоматизацію своїх технологічних процесів співробітники науково-бібліографічного відділу та комплектування фондів. З кінця 1994 року відділ наукової обробки літератури став створювати електронний каталог. Було розроблено сайт бібліотеки. У 1999 році на сайті бібліотеки, вперше серед бібліотек вузів, демонструються віртуальні виставки, присвячені М.Гоголю, О.Пушкіну, А.Ахматовій, а також до ювілею книги Гете "Фауст". За цю виставку Гете - Інститут надсилає бібліотечі подяку і 2 книжки в подарунок. 26 січня 2001 року на підставі договору між Донецьким Державним технічним університетом і Гете-Інститутом (Мюнхен) у бібліотечі був відкритий німецький читальний зал. На цей час Німецький читальний зал пропонує 1600 книжок, значну частину яких складає довідкова література, 30 тижневих і спеціалізованих газет та журналів, 146 відеокасет з художніми фільмами, театральними виставами і т.ін.; 100 аудіокасет, 68 музикальних компакт-дисків, а також 45 CD-ROMів. Фонд Німецького читального залу постійно поповнюється та актуалізується.

Бібліотека поступово відновлюється після важких 90-х. З 2002 року впроваджує нову бібліотечно-інформаційну систему UNILIB. Першим було введено в дію модуль «Комплектування», електронний каталог було розміщено на web-сторінці бібліотеки. Поетапно вводиться в дію модуль «Обслуговування».

08.10.03 видано наказ ректора №96-12 «Про проектування і будівництво бібліотечно-інформаційного центру». Було розроблено нову концепцію розвитку бібліотеки, почалося оновлення структури бібліотеки.

Згідно наказу ректора №79-12 від 02.09.03 «Про викладання курсу інформаційної культури у ДонНТУ» науково-бібліографічний відділ організовує заняття для студентів першого курсу. З 2004 року відділ поновив активну видавничу діяльність. Упорядковуються біобібліографічні покажчики вчених університету, поновили роботу над упорядкуванням «Библиографического указателя опубликованных работ профессорско-преподавательского состава ДонНТУ», 12 випусків покажчика сьогодні охоплюють повний перелік робіт викладачів університету, починаючи з 1921 по 2003 роки.

Усі покажчики представлено в електронному вигляді. На сайті бібліотеки, крім бібліографії (електронний каталог, бібліографічні покажчики, тематичні довідки), представлений доступ до світових колекцій інформаційних ресурсів. Крім того, тут багато корисної інформації: віртуальні виставки, консультації, наші оголошення, правила і документи, інші матеріали. З року в рік зростає кількість звернень до сайту. Цьому сприяє і той факт, що бібліотека є зоною wi-fi.

З 2005 року до уваги користувачів надано повнотекстові документи баз даних «Зодчий» і «Ліга закон», з 2007 – «Леонорм-інформ» (нормативна література: ДСТУ, ГОСТи та інше).

У січні 2006 року було організовано відділ «Інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення», що сприяло розвитку інформаційних технологій у бібліотеці. Почалася організація колекцій електронних документів, сьогодні у бібліотеці їх біля 2000 примірників. Відповідно рішення Ради ректорів Донецької області від 18.03.08 щодо удосконалення роботи бібліотек та за «Концепцією електронної бібліотеки НТБ ДонНТУ», одним з джерел поповнення електронної бібліотеки стане архів електронних копій видань, що зберігаються у сховищах бібліотеки. Для здійснення проекту благодійним фондом «Спілки друзів Донецької політехніки» для бібліотеки було придбано унікальний книжковий сканер, який дозволяє обережно оцифровувати книги, не завдаючи їм шкоди. Завдяки цьому стануть більш доступними для користувачів найцінніші видання фонду.

У травні 2007 року, за рішенням Науково - методичної бібліотечної комісії МОНУ, бібліотека провела міжнародну науково - практичну конференцію «Інформаційні ресурси бібліотек вищих навчальних закладів у системі забезпечення наукового та навчально-виховного процесів».

З 23 лютого 2008 у керівництві бібліотеки відбулися кадрові зміни, а саме: посаду директора бібліотеки посіла Петрова Г.О.,

заступником директора стала Колюпанова І.Ю., змінилось керівництво деяких відділів. У зв'язку з цим відбулася перебудова системи управління бібліотекою. Директором бібліотеки була розроблена та фінансово обґрунтована «Нова структура і штатний розклад» для бібліотеки у новому приміщені.

У грудні 2008 року проведено соціологічне дослідження серед читачів і організовано читацьку конференцію на тему: «Якою ми бачимо нову бібліотеку». У читацькій конференції взяли участь понад 100 осіб, у тому числі керівники та викладачі факультетів та кафедр, студенти університету, співробітники бібліотеки. Обговорювалась Концепція нової бібліотеки як структури, що є «воротами доступу» до інформаційних ресурсів, які забезпечують сучасні технології навчання.

Важливий спектр діяльності бібліотеки - організація науково-дослідної роботи, підвищення якості аналітичних досліджень. З 2008 року було прийнято рішення систематизувати і підвести наукове обґрунтування досліджень, проведених співробітниками бібліотеки в останні роки, оптимізувати і розширити спектр наукової роботи бібліотеки в цілому. Темою наукового дослідження бібліотеки є вивчення та впровадження принципів і методів трансформації НТБ ДонНТУ в сучасний науково-інформаційний центр.

Бажання розповісти про життя бібліотеки, її розвиток і трансформацію, привернути увагу спільноти університету до проблем бібліотеки і разом намітити шляхи для їх вирішення спонукало колектив бібліотеки започаткувати у 2009 році видання Вісника Науково-технічної бібліотеки Донецького національного технічного університету «BOOK HOUSE», регулярно оновлюється сторінка новин на сайті, організовуються електронні розсилки, проводяться семінари інформаторів факультетів, співробітники бібліотеки беруть участь у студентських наукових конференціях, виступають на засіданнях кафедр.

Шукають нові форми контакту з читачами молоді бібліотекарі відділу культурно-освітньої роботи: створили креативний клуб «YES», в якому зібрали талановитих, енергійних, небайдужих читачів. Учасники клубу організовують вечори, екскурсії, виставки творчих робіт, дискутують і обговорюють цікаві теми. Представили свою діяльність у соціальній мережі «Вконтакте», застосовують в роботі такі форми, як: бібліотечний флешмоб, квест «Book Zona», організували безпечну полицю «Bookcrossing».

1 вересня 2009 Донецький національний технічний університет за ініціативою бібліотеки отримав статус учасника проекту ElibUkr «Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України».

Положення про електронний архів, інформація про рух відкритого доступу були презентовані громадськості університету. Завдяки участі у проєкті читачі отримали безкоштовний доступ до повної бази електронних підручників з грифом МОН видавництва Центру навчальної літератури і тестові доступи до багатьох видавництв і колекцій ресурсів. Бібліотека стала ініціатором створення університетського депозитарію - eDonNTUR (Electronic Donetsk National Technical University Repository), який містить уже понад 1,5 тисячі документів.

З 2010 року бібліотека перейшла на нове, більш сучасне програмне забезпечення АБІС «MARC SQL». Автоматизовані всі технологічні цикли: комплектування, каталогізація, облік, штрихкування фонду, обслуговування користувачів, попереднє замовлення, створення і управління електронними ресурсами і т. д. Реалізована функція попереднього замовлення книг на пункти видачі та електронної доставки документів. Електронний каталог сьогодні налічує більше 200 тис. записів, 15000 одиниць у колекції електронних документів, доступ до них здійснюється через гіпертекстові посилання в бібліографічному описі електронного каталогу. Працює система авторизованого доступу до повних текстів зареєстрованих користувачів з сайту бібліотеки.

У 2011 тривала подальша перебудова структури бібліотеки, згідно Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2011 р. №284-р Про реорганізацію Державного університету інформатики та штучного інтелекту, сформовано відділ бібліотеки інституту інформатики та штучного інтелекту.

Сьогодні фонд бібліотеки складає близько 1300000 друкованих одиниць, більше 800 назв журналів. Бібліотека має 8 абонементів, 5 читальних залів на 580 посадочних місць, займає площу 3500 кв.м. Щорічно більше 19000 читачів відвідують бібліотеку 400000 разів, де одержують 800000 книг.

Відповідно до розробленої нами стратегії розвитку на найближчий період, бібліотека повинна трансформуватись в могутній інтегрований інформаційний науково-освітній центр університету.

Список літератури

1. Донецкий государственный технический университет: крат. истор. очерк / сост. А.А. Саржан и др. - Донецк : ДонГТУ, 1995. - 40с.
2. Донецький національний технічний університет / А.О. Саржан, В.В. Липинський, Л.В. Борбачова та ін. ; редкол.: О.А. Мінаєв (відповід. ред.) та ін. ; Донец. нац. техн. ун-т. - Донецьк: Юго-Восток,

2011. - 326с.

3. Донецкий национальный технический университет - основатель высшего технического образования в Донбассе, вуз с огромным международным авторитетом и высоким рейтингом: [ДонНТУ - третий в Украине и первый в регионе] // Донец. политехник. - 2010. - № 1-3. - С.1.

4. Донецький національний технічний університет: істор. вид. /редкол.: О.А. Мінаєв (голова) та ін. - Донецьк: ТОВ Видавничий центр "Логос України", 2011. - 502с. : іл.

5. Донецький національний технічний університет [Електронний ресурс] /А.О. Саржан, В.В. Липинський, Л.В. Борбачова та ін.; редкол.: А.О. Мінаєв (відповід. ред.) та ін.; Донец. нац. техн. ун-т. - (156Мб). - Донецьк: ДонНТУ, 2011. - 1файл. URL:<http://library.donntu.edu.ua/books/met/cd734.zip>.

6. Донецкий политехнический институт: крат.истор.очерк / М.В. Арамбалык, М.Я. Запорожец, Ю.Е. Зык и др.; редкол.:Г.Я. Пономаренко (пред.) и др. - Донецк : Донбасс, 1969. - 144с. : ил.

7. Ковалева, Л. Страницы истории / Л. Ковалева // Донец. политехник. - 2006. - № 1. - С.7.

8. Никольский, И. Л. Страницы истории Донецкого государственного технического университета / И.Л.Никольский. - Донецк, 1999. - 56с.

9. Донецький національний технічний університет: 85 років на освітній ниві // Освіта України. - 2006. - №№ 38/39. - С.6-7.

10. Научно-техническая библиотека. Страницы истории. 90 лет (1921-2011)[Электронный ресурс] /Донец.нац. техн. ун - т, наук.- техн. б-ка ; ред. А.А. Петрова. - Донецк: ДонНТУ, 2011. - 1 файл. - Систем. требования: Web-браузер. URL: <http://library.donntu.edu.ua/books/met/cd597.zip>

11. Петрова, А.А. Библиотеке ДонНТУ тоже 90! /А.А. Петрова // Донец. политехник. - 2011. - №12/14. - С. 18.

*Дитинник Л.В.,
М. Хмельницький*

Роль подільського товариства «Просвіта» в розвитку бібліотечної справи на Поділлі (поч. ХХ ст.)

У статті розглянуто провідні тенденції подільського товариства «Просвіта» в розвитку бібліотечної справи на Поділлі (поч. ХХ ст..

Ключові слова: бібліотеки, товариство «Просвіта», Поділля, ХХ століття, дослідження.

В останні роки питання діяльності бібліотек як інформаційного центру, доступного для кожного користувача, освітнього та культурного центру постає як таке, що вимагає негайного вирішення. Пошуки шляхів переходу книгозбірень на новий рівень діяльності, залучення користувачів, забезпечення матеріально-технічної бази привертає увагу до минулого бібліотек України і, зокрема, Поділля. Особливої уваги заслуговує діяльність подільської «Просвіти». Подільське товариство "Просвіта" було офіційно зареєстроване 21 квітня 1906р. Основним своїм завданням просвітяни вважали "допомогу культурно-просвітницькому розвитку українського народу на Поділлі". Багато зробили для заснування та діяльності товариства лікар К.Солуха, священник та історик Ю.Сіцінський, вчителі В.Старинкевич, С.Іваницький, Н.Григорів та ін.

Велика увага приділялась розповсюдженню книг та налагодженню мережі бібліотек. Бібліотеки-читальні повинні були стати головними просвітницькими центрами у містах та селах. Саме через них планувалось проводити широку українознавчу та культосвітню роботу.

На першому засіданні товариства у Кам'янець-Подільському ухвалено рішення відкрити у центрі міста бібліотеку, яка й розпочала свою діяльність 1 червня 1906 р. [2, с.20].

Кам'янецькі просвітяни розгорнули широку агітаційну роботу з метою створення нових осередків "Просвіти" у регіонах краю. З різних місцевостей Поділля надходили листи з проханням надіслати книги, пресу, допомогти заснувати бібліотеки-читальні. Усі новостворені бібліотеки були філіями Подільської "Просвіти". Кам'янець-Подільське відділення забезпечувало новостворені книгозбірні необхідною літературою, періодикою, допомагало у вирішенні організаційних питань [2, с.21].

Одна з найбільших філій Подільської "Просвіти" утворилась у Могилеві-Подільському. Вона одразу заснувала у навколишніх селах вісім бібліотек-читалень [1, с.24].

Незважаючи на відносну лібералізацію царського режиму, місцева адміністрація усіляко намагалась завадити поширенню просвітянських осередків і, зокрема, бібліотек. Поліція застерігала губернатора, що "відкриття в селах бібліотек-читалень дуже небажане, так як вони можуть служити місцем нелегальних мітингів та розповсюдження нелегальної літератури", а тому прохання "Просвіти"

треба відхиляти [1, с.25].

У с.Жванець у березні 1907р. лікарем К.Степурою засновано бібліотеку-читальню. У ній розповсюджувалась переважно проукраїнська література. Велику українознавчу роботу проводив син засновника - Г.Степура. Все це потрапило у поле зору поліції, і після доносу бібліотеку в Жванці закрили.

У липні 1907р. губернська адміністрація заборонила Подільську "Просвіту". Приводом для цього стала справа проти бібліотекарки товариства Є.Неселовської, яка розповсюджувала нелегальну соціал-демократичну пресу. Але в лютому 1908р. "Просвіта" поновила діяльність. Та місцева влада чинила значні перешкоди розповсюдженню просвітянських осередків на Поділлі і не дозволила товариству відкрити бібліотеки у 24 селах губернії [31, с.25].

Кам'янець-Подільське відділення та відділення у чотирьох селах Дунаєвського та Брацлавського повітів утримували значні книгозбірні. У 1910р., незважаючи на несприятливу для українства загальну політичну атмосферу, досить успішно працювала бібліотека-читальня в с.Печері Брацлавського повіту. Просвітянська книгозбірня стала центром культурного життя на селі. Про популярність бібліотеки і той великий вплив, який вона мала на селян, писав відомий наддніпрянський кооператор Ч.Гехтер: "... людність так звиклась, жила з читальнею, що вважає її необхідною потребою... Люди з охотою читають книжки", читачами бібліотеки були школярі і молоді селяни. Близько 60 осіб відвідували Печорську бібліотеку.

У 1911 р. плідно працювала Кам'янецька бібліотека "Просвіти". У ній нараховувалось 1130 примірників книг. Виписувалось 18 українських та 11 російських газет та журналів, її фондами користувались 183 постійних читачів. При бібліотеці функціонував книжковий магазин, у якому було продано українських книжок та листівок на суму 1267 крб., що значно більше, ніж за попередні роки. Це свідчило про зростання попиту на українську літературу, що створювало певні проблеми у роботі бібліотеки, так як нових надходжень проукраїнської спрямованості було мало. Восени 1911р. кам'янецькі просвітяни взяли участь в Хотинській сільськогосподарській виставці, де представляли експозицію українських книжок, газет, журналів. За культурно-освітню працю Подільському товариству було присуджено бронзову медаль [1, с.25].

Подільська «Просвіта» мала великий вплив на українську свідому інтелігенцію, особливо на сільських вчителів. У липні 1912р. просвітяни мали намір організувати спілку вчителів, щоб влаштувати

українські сільські пересувні бібліотеки, основний фонд яких мали складати книги, подаровані Кам'янець-Подільською «Просвітою». «Все це робилось для найшвидшої підготовки народу до національного самоусвідомлення...» Однак через заборону царської адміністрації цей задум не вдалося реалізувати. Але, незважаючи на заборону з боку місцевого єпархіального начальства відвідувати "Просвіту", молоді вчителі все ж заходили до товариства і користувались його бібліотекою [158, с.21].

У 1913р. адміністративний тиск на «Просвіту» посилювався. У с.Печері пристав зажадав дозволу губернатора на існування бібліотеки. Її завідувач для подальшої роботи був змушений клопотати перед керівництвом. В Іванковецькій бібліотеці особливих проблем не виникало, але, за винятком видачі літератури для читання, ніякої іншої роботи не проводилось. Куничанська бібліотека-читальня фактично не функціонувала.

На початку 1914р. імперським державним установам рекомендувалось закрити «Просвіту». Врешті, вирішено було покласти край проукраїнській культурно-освітній роботі Кам'янець-Подільської «Просвіти». У ніч з 16 на 17 травня 1914р. у приміщенні товариства та у його діячів зроблено обшуки. Під час обшуку в бібліотеці-читальні й у членів Кам'янець-Подільського товариства жандарми вилучили багато нелегальної літератури проукраїнського та соціал-демократичного змісту. Лише у Н.Григорієва забрано два вози книжок.

Жандарми зробили детальний аналіз змісту книг та часописів, знайдених у «Просвіті» та її членів. На основі цього констатовалось, що члени товариства хотіли «...насадити в Подільській губернії шляхом друку і агітації... ідеї українського сепаратизму» і мали на меті «утворення незалежної країни на засадах соціал-демократичної автономної республіки» [1, с.24].

На той час «Просвіта» утримувала п'ять бібліотек. Одна з них у Кам'янці-Подільському, інші в селах Дунаєвського та Брацлавського повітів. У Кам'янецькій бібліотеці налічувалось 1460 найменувань книг. Серед них багато забороненої літератури, твори Т.Шевченка, М. Грушевського, Б.Грінченка, М.Драгоманова, М.Костомарова, В.Винниченка та ін. Додому книги видавались 137 особам, і ними прочитано 2014 книг. У фондах бібліотеки була велика кількість українських часописів та видань, серед яких "Літературно-науковий вісник" за 1904-1907рр, 1910-1912 рр. Велика кількість газет, журналів, брошур постійно розходила по руках, головним чином серед учнів. Багато українських видань, як наприклад "На громадській роботі", "Народні вчителі і українська школа" та ін. роздавались

селянам. Бібліотеку-читальню охоче відвідували учні середніх учбових закладів Кам'янця [1, с.25].

На селі справа з бібліотеками - читальнями була налагоджена не кращим чином. Основними причинами такого стану справ були: недостатня кількість свідомих, енергійних людей, обмаль коштів та матеріальних засобів. Постійне переслідування царською адміністрацією українського національного руху призводило до того, що місцеві люди боялись працювати в «Просвіті».

Таким чином, бібліотеки - читальні подільської «Просвіти», у важкі часи жандармської реакції, поширюючи серед подолян українські книги, газети, журнали, багато в чому сприяли формуванню української самосвідомості, ідеї боротьби за національне визволення. Дійсно, основною метою просвітян було дати освіту українському народові, покращити добробут, захистити його інтереси. Тому осередки "Просвіти" підтримували всі корисні для українського народу заклади та відкривали нові.

Певне загибши спостерігалось в діяльності «Просвіти» у останні роки імперської влади на Україні. Згодом, як свідчать документи, «Просвіта» поновила свою діяльність. Після революцій 1917 року на Поділлі стало розповсюдженим відкриття бібліотек-читалень, які поповнювались українською літературою, часописами, такими як «Літературно-науковий вісник», «Нова Рада», «Село», «Комашня», «Народна справа», «Рілля». Так, 27 квітня 1918 р. в с.Женишківцях гуртком молоді, переважно із селян, засновано товариство «Просвіта». На членські внески і пожертвування куплено книжки, передплачено газети і журнали, влаштовано сцену для показу п'єс – єдиного джерела для збільшення коштів. По неділях тут влаштовувались прилюдні читання та бесіди. Більше всього люди цікавились історичними творами та сатиричними оповіданнями. Були створені «Просвітою» драматичний, співочий та дитячий гуртки, струнний оркестр. Влаштовувались вистави, дитячі вечори, народні гулянки, національні свята, танцювальні вечірки, читались лекції. Женишківська просвіта налічувала 120 членів.

Відкрите в Новій Ушиці товариство «Просвіта» проводило свою роботу навіть в Ушицькій повітовій в'язниці, де відкрило українську бібліотеку для ув'язнених.

Існувала Жванецька «Просвіта» ім. Стешенка, яка об'єднувала діяльність Гавриловецької і Рихтецької волостей. Її стараннями існували українська гімназія ім. Стешенка та народний дім ім. С. Руданського.

З початку грудня 1917 р. діяла Ружечнянська «Просвіта»

Проскурівського повіту, учасники якої влаштували зібрання та спектаклі, у ході яких пропагувалась українська культура та читались українські книги.

Безумовно, після 1917 року та в часи УНР найдієвішою на Поділлі була Кам'янець-Подільська «Просвіта». До її активу слід занести ряд благодійних масових заходів проукраїнського спрямування, різноманітні збори коштів, створення шкіл, гімназій, піклування про пам'ятки старовини, книгодрук, створення читалень. З весни 1920 року умови діяльності «Просвіти» на Поділлі погіршуються. А після встановлення Радянської влади «Просвіти» припиняють своє існування в наслідок заборони [1, с.25].

Взагалі, представник діаспори та активний діяч «Просвіти» Віктор Приходько у своїх спогадах класифікує діяльність «Просвіти» наступним чином. Він зазначає, що подільська «Просвіта» була заснована протягом 2-3 місяців і постала в березні чи квітні 1906 р.. Він виділяє два періоди в її діяльності: перший – «Просвіта» (до закриття наприкінці 1907р.) і другий – «Просвіта» (з березня або квітня 1908р. до початку першої світової війни 1914р.). Зауважимо, що в деяких публікаціях зазначається, що поновлення ресстрування Товариства відбулося в кінці 1908р. В першому параграфі його статуту визначалася мета діяльності: «піднесення культурного рівня і економічного добробуту населення Поділля». Засобами її досягнення мало стати: організація бібліотек-читалень поширення серед народу популярної літератури, заснування загальноосвітніх та фахових шкіл, вивчення мистецтва та фольклору місцевого населення, видання книжок. Подільська "Просвіта" вигідно вирізнялася з-поміж багатьох інших тим, що тереном її діяльності став не лише Кам'янець, а ціла Подільська губернія. Вона діяла довше, ніж аналогічні товариства у Києві, Одесі, Полтаві, Катеринославі [2, с.21].

Список використаних джерел

1. Кушнір Л.Б. "Просвіта" в добу УНР // Проблеми духовного і національного відродження на Поділлі. До 90-річчя утворення Подільської "Просвіти". Матеріали всеукраїнської наукової краєзнавчої конференції. 9-10 листопада 1991. – Хмельницький, 1995. – С.23-26.

2. Яременко В.І. Подільська "Просвіта" (1906-1994 рр.) за спогадами Віктора Приходька // Проблеми духовного і національного відродження на Поділлі. До 90-річчя утворення Подільської "Просвіти". Матеріали всеукраїнської наукової краєзнавчої конференції. 9-10 листопада 1991. – Хмельницький, 1995. – С.20-22.

Показчик «Українські вісті» в Європі й Америці (1945-2000) як джерело до вивчення історії української еміграції

Стаття досліджує зміст показчика «Українські вісті» в Європі й Америці (1945-2000) як джерело до вивчення історико-культурної спадщини української еміграції.

Ключові слова: газета, еміграція, показчик, історична пам'ять, культура.

Газета «Українські вісті» («УВ») – видання унікальне. Хоча б тому, що з-поміж величезної кількості українських періодичних видань (близько 280), які виходили по Другій світовій війні на терені Німеччини й Австрії, саме це виявилось найбільш життєздатним. Жодне інше (започатковане складної повоєнної пори) видання не функціонувало так довго – від часу завершення війни до початку третього тисячоліття, тобто п'ятдесят п'ять років (1945-2000) [1].

Перше число «Українських вістей» вийшло в українському таборі для переміщених осіб у Новому Ульмі (Німеччина) 19 листопада 1945 року. Щоправда, спочатку це було видання на так званому циклостилї. Але вже з наступного року газета виходить у світ друком – як видання Спілки українських письменників і журналістів. Варто зазначити, що то був найнебезпечніший час репатріаційного терору супроти всіх підрадянських українців, які устами Івана Багряного заявили, чому вони не хочуть повертатися на «родіну». 1946 року, коли терор саме набирив обертів, створено партію українців підрадянської формації – Українську революційно-демократичну партію (УРДП) [2]. «Українські вісті», що виходили у світ у баварському Новому Ульмі, формально стали друкованим органом цього еміграційного середовища.

Згодом, а саме в серпні 1978 року, редакцію газети і видавництво «Українські вісті» перенесено з Німеччини до американського Детройта. Головними (або відповідальними) редакторами газети, відколи вона виходила, були такі особи: Павло Маляр, Іван Багряний, Юрій Дивнич, Михайло Воскобійник, Андрій Ромашко, Віталій Бендер, Андрій Глинін, Федір Гаєнко, Михайло Смик і Сергій Козак [3].

Уже оця, вкрай стисло викладена, історія видання вказує на цінність двотомного показчика цієї газети («Українські вісті» в Європі

й Америці (1945-2000) : бібліографічний покажчик змісту газети «Українські вісті»: у 2-х т. / упорядник С. Козак. – К.: «Літературна Україна» ; «Ярославів Вал», 2010. – Т.1: 1945-1967. – 592 с. – Т.2: 1968-2000. – 560 с.) [1], який має на меті наблизити до сучасного читача матеріали часопису, сприяти науковому вивченню духовної спадщини українського народу.

Мета нашого дослідження – розкрити зміст газети на сторінках покажчика як джерело до вивчення історії української еміграції, й тим самим наблизити інформацію до практичного застосування науковцями. Адже цей покажчик є першою спробою подати вичерпну бібліографічну інформацію про зміст газети за весь період виходу її у світ. У ньому висвітлено зміст усіх 3398 чисел унікального видання, яке з 1945 по 2000 рік виходило спочатку в Західній Європі, відтак в Америці. На її сторінках було вміщено понад 50 тисяч публікацій різного жанру: інформаційних заміток, уривків художніх творів, статей, нарисів, репортажів та інших матеріалів українських та іноземних авторів.

Місце газети в житті українців еміграції засвідчують і такі рядки з листа до редакції газети повоєнного часу: «Я народився двічі: раз мене народила мати, а вдруге я народився на світ як українець під впливом «УВ» й тієї діяльності, що її провадить ваше середовище...Я не знаю мови, але я її тепер вчу і скоро напишу до вас листа без жодної помилки» [4].

Газета «Українські вісті» друкувалася з різною періодичністю (і щоденно, і двічі, і тричі на тиждень), проте здебільшого була «тижневиком політики, економіки, культури і громадського життя». Зі сторінок «Українських вістей» постає цілісна картина політичного, літературного й загалом культурного життя української політичної еміграції другої половини минулого століття. Заразом на шпальтах «Українських вістей» знаходимо систематичні публікації про реалії підрадянської дійсності, зокрема, про концтабірне життя. [5].

У цьому немає нічого дивного, адже навколо видання гуртувалися автори, які ще до еміграції на Захід, у 1930-х, зазнали репресій і за свідоме українство й талановиту літературну діяльність відбули роки тюрем і заслань. Мабуть, через те реалії підрадянської дійсності подано в газеті особливо виразно. Як і Голодомор в Україні 1932-33 рр., адже й авторами, і читачами видання були насамперед ті, чий родини звідали цю трагедію на власній долі. Усі роки свого функціонування «Українські вісті» боролися проти зросійщення українців. У 1970-их рр. газета стала трибуною українських дисидентів на чужині.

Авторами «Українських вістей» були відомі українські письменники й публіцисти, з-поміж яких Юрій Горліс-Горський, Василь Гришко, Петро Одарченко, Тодось Осьмачка, Іван Багряний, Семен Підгайний, Юрій Лавріненко (Дивнич), Григорій Костюк (Подоляк), Олексій Коновал, Іван Кошелівець, Дмитро Нитченко (Чуб), Віталій Бендер, Докія Гуменна, Леонід Лиман, Михайло Ситник, Леонід Полтава, Борис Олександрів, Світлана Кузьменко, Федір Пігідо, Михайло Воскобійник, Анатолій Гудзовський, Анатолій Юриняк, Анатолій Лисий, Улас Самчук, Юрій Шевельов (Шерех)...[6]. Тож показчик має сприяти запровадженню в науковий обіг імен і цілих шарів еміграційної проблематики.

Зміст газети «Українські вісті» автором показчика опрацьовано й подано в хронологічному порядку із зазначенням такої інформації: прізвища автора (а за наявності – і псевдоніма), назви публікації і короткого (якщо тему матеріалу не розкрито його назвою) повідомлення про зміст (у квадратних дужках). Показчик має характер науково-допоміжного бібліографічного видання, містить опис усіх публікацій газети за 1945-2000 рр., а також допоміжні матеріали (іменний показчик; словник криптонімів і псевдонімів авторів публікацій; пояснення скорочень назв установ, об'єднань, періодичних видань тощо).

Аналіз змісту газети за допомогою показчика дозволяє визначити такі головні теми публікацій газети.

Насамперед, це українська проблематика, зокрема, питання державної незалежності України, єдності українців на чужині [7], місце і роль інтелігенції на еміграції [8], тема спротиву репатріаційним зазіханням СРСР щодо політичних емігрантів [9], поєднання українських православних церков [10]. Окреме вагоме місце в контексті статей української проблематики становить публіцистика Івана Багряного, Василя Гришка та Михайла Воскобійника [11].

Майже кожен номер газети подавав матеріали про діяльність українських громадських, церковних і політичних організацій поза Україною, а саме: Наукового Товариства імені Тараса Шевченка (НТШ) [Загальні збори НТШ в Європі. – УВ. – 14 квітня. – 1955], Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ) [Авторитети про авторитетів: [Про об'єктивність у висвітленні історії УАПЦ в еміграційних виданнях. – УВ. – 19 травня. – 1955], Української Республікансько-Демократичної Партії [Багряний І. Привітання 6-ї конференції УРДП у Великобританії. – УВ. – 19 червня. – 1955]. Часто згадуються відомості про СУМ (Спілка української молоді), УВАН (Українська Вільна Академія Наук), УНС (Український Народний

Союз), УВУ (Український Вільний університет) ЛСП (Легіон імені Симона Петлюри), ОДУМ (Об'єднання української демократичної молоді) та інші (усього в газеті містяться відомості про 154 установи та об'єднання, які діяли в колах української діаспори в середині – другій половині ХХ століття).

Тему голодомору в Україні 1932-33 рр. на сторінках газети становлять такого типу матеріали: 1) спогади свідків голодомору; 2) висвітлення протестних демонстрацій у найбільших містах світу, зокрема, перед приміщеннями посольств; 3) дослідження науковцями архівних матеріалів на тему голодомору; 4) вшанування пам'яті жертв голодомору українськими громадами США, Канади, Австралії, Англії, Німеччини та ін. [12].

Ще одна значима тема «Українських вістей» – періодичні та книжкові видання діаспори на сторінках газети, а це – сотні бібліографічних новинок, значна частина яких залишається досі невідомою в Україні, інформація про видання: книжка новел В. Русальського «Місячні ночі» [УВ, 25 листопада 1945], збірник «МУР» [УВ, 16 травня 1946], «Літературно-науковий збірник» [УВ, 16 травня 1946], «нові видання» Докії Гуменної, Петра Волиняка, Авеніра Коломийця [УВ, 20 квітня 1947], італомовний журнал «Україна» [УВ, 21 квітня 1955], «Подорож у світ» О. Діброви [УВ, 26 червня 1955], «Марія» Уласа Самчука [УВ, 22-26 березня 1953], «Людина біжить над прірвою» Івана Багряного [УВ, 13-20 серпня 1967], «Туга за сонцем» Бориса Олександрівца [УВ, 17 грудня 1967], «Справжня наречена» Анатолія Юриняка [УВ, 24 грудня 1967], збірник пісень Олександра Кошиця [УВ, 6 лютого 1966], збірник «Безсмертні» про Зерова, Филипівича і Драй-Хмару [УВ, 14 листопада 1965] тощо.

Питання літературного процесу української еміграції також рідні творцям газети і представлені: хронікою літературних подій: виступ Яра Славутича на «літературній середі» [УВ, 20 січня 1946], авторський вечір Вадима Лесича в Новому Ульмі [УВ, 4 квітня 1946], «академічний вечір» у Мюнхені «Проблематика драми Юрія Косача «Ворог» [УВ, 20 квітня 1947], доповідь в Торонто про життя і творчість Ігоря Качуровського [УВ, 4 квітня 1957], зустріч з письменницею Докією Гуменною в Сан-Дієго [УВ, 30 липня – 6 серпня 1967], зустріч з дочкою Івана Франка Анною Франко-Ключко в Клівленді [УВ, 18 грудня 1966]; публікаціями творів письменників: уривок з «Тигроловів» Івана Багряного [УВ, 4 квітня 1946], поезії Олекси Веретенченка [УВ, 11 квітня 1946], Михайла Ореста [УВ, 2 травня 1946], подорожні нариси Юрія Горліса-Горського «Подорожні загзаги» [УВ, 30 травня 1946], висвітленням діяльності Мистецького

українського руху (МУР) і об'єднання «Слова» [До Другого з'їзду МУРу (інтерв'ю з головою МУРу Уласом Самчуком) [УВ, 23 березня 1947]; І. Багрянний. До питань про дитячу літературу [УВ, 11 квітня 1946] та низка інших матеріалів подібної тематики.

Вкрай важливою темою були публікації на захист правозахисного руху в Україні, організація протестів проти репресій біля посольств різних держав світу, публікація листів та інших матеріалів від політичних в'язнів, передрук самвидавських матеріалів, одержаних з України. Левко Лук'яненко, В'ячеслав Чорновіл, Іван Дзюба, Валентин Мороз, Іван Світличний, Євген Сверстюк, Олекса Тихий, Степан Сапеляк – ось неповне гроно тих, чий імена регулярно з'являлися на сторінках «Українських вістей».

Широко у виданні подано відомості про культурно-мистецькі події, благодійні акції, спрямовані на розвиток української культури. Ось лишень невеличка частина їх: «Два концерти хорової капелі «Україна» [УВ, 1 грудня 1945], відгук на виставу «Жайворонок» в театрі Блавацького [Костецкий І.]. «Жайворонок» у Блавацького. – УВ. – 30 травня. – 1946], участь художника Якова Гніздовського у паризькій виставі [УВ, 23 травня 1957], танцювальну групу «Дніпро» під керівництвом Наталії Мороз [УВ, 21-28 квітня 1963], відкриття пам'ятника Т. Шевченку в Буенос-Айресі [УВ, 27 серпня 1967], виступ ансамблю Вірського в Канаді [УВ, 8-15 жовтня 1967], концерт хору «Молода Україна» [УВ, 5 лютого 1967], до 20-річчя мистецької праці диригента І. Козачка [УВ, 6 березня 1966], 80-річний ювілей скульптора Ю. Жука [УВ, 14 листопада 1965] та ін.

А ще – масив історичного матеріалу, який масштабно доповнює сторінки історії Української Народної Республіки, Другої світової війни [Коли кінчалась Друга світова війна. – УВ. – 15 травня. – 1955], [Осадчук Б. Останні дні столиці гітлерівської Німеччини...: [Фрагмент із записок журналіста про весну 1945 р. в Берліні], Української Повстанської Армії, подій в Україні в 1930-их роках. До відповідних дат друкуються матеріали про «героїв-мучеників під Базаром» [19 листопада 1945], до роковин смерті Симона Петлори [УВ, 10 липня 1960], про сорокові роковини Зимового походу [УВ, 26 червня 1960] тощо.

Ще одна тема, яка знайшла своє стале місце на сторінках газети – тема українського шкільництва. Відтак видання друкує відомості про недільні й суботні школи спочатку в таборах для «переміщених осіб», а згодом – в країнах розселення українців, зокрема, й про літні табори, які влаштовували для дітей усіх поколінь з метою національно-патріотичного вишколу українські громади США,

Канади, Австралії, Європи.

Осібне місце на сторінках видання посідають матеріали, присвячені темі проголошення Незалежності України (1991): інтерв'ю з політиками з України, письменниками-народними депутатами, зустрічі з ними в містах Америки й Канади, репортажі з України з подій, які передували проголошенню Незалежності, зокрема, про референдум 1 грудня 1991 р.

Варто наголосити на тому, що цей вагомий проект видання покажчика «Українські вісті» в Європі й Америці» здійснено за фінансової підтримки Фундації ім. Івана Багряного (США). Мета ж проекту – сприяти українським науковцям і журналістам у дослідженнях, зокрема, в пошуку потрібних матеріалів, які друкувалися на сторінках «Українських вістей», а ще – зафіксувати історію культури, побуту і політичного життя української еміграції, яку на сторінках газети відбито виразно й повно. Отже, по суті, йдеться про те, щоби зберегти незглибимий культурний шар, який витворено інтелектуальними силами української політичної еміграції.

Окремо слід сказати про мову покажчика. Оскільки газета послуговувалася нормами правопису 1928-29 рр. (тобто так званім «харківським правописом»), у бібліографічному описі збережено стилістику та орфографію відображених текстів, назв, імен тощо.

Огляд змісту двотомника вказує на видання як на цінне джерело до вивчення історії української еміграції, відкриває десятки нових тем, які можуть зацікавити дослідників України. Практична користь видання полягає в тому, що зміст покажчика вводить до наукового обігу тисячі імен авторів публікацій (іменний покажчик першого тому містить 4349 позицій, а другого тому – 4573), вперше розкриває псевдоніми багатьох авторів газети, знайомить дослідників з широким спектром нових тем, почасти невластивих ані пресі радянського періоду, ані пресі незалежної України, знайомить з бібліографією сотень творів, які досі не потрапляли під увагу науковців України, представляє детальну інформацію про діяльність громадських, політичних і церковних організацій української еміграції.

Прикметно, що видання є одним з небагатьох в українській бібліографії покажчиком, який відбиває зміст однієї газети за весь період її функціонування. Видання буде корисним для літературознавців, журналістів, істориків, філологів, письменників, видавців, перекладачів, бібліотекарів, учителів, студентів і читачів, які цікавляться української літературою, подіями міжнародного життя, історією української діаспори. Це довідкове видання без сумніву стане

незамінним науковцям – усім, хто досліджує історію життя українців поза Україною та історію української преси.

Водночас, варто наголосити на необхідності підготувати покажчик географічних назв, які зустрічаються на сторінках «Українських вістей». Не менш актуальним бачиться і створення біобібліографічного довідника найвідоміших авторів газети, написання історії газети.

За словами академіка Івана Дзюби, «більш як півстолітня історія «Української вістей» – 3 398 чисел газети – є водночас і важливими сторінками історії української еміграції, її впертої й багатогранної діяльності, спрямованої на боротьбу за національне буття нашого народу, на збереження й утвердження його історичної пам'яті, культури, мови, на оборону його доброго імені у світі. І хоч газета була однією з багатьох українських у західному світі, саме вона виглядає під цим оглядом найбільш репрезентативною» [13, с.3].

Важливо, що покажчик містить також інформацію про місця зберігання річних комплектів газети «Українські вісті», які вже стали бібліографічною рідкістю, а це: Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва, Дослідницька бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія», архів видавництва «Смолоскип», Національна бібліотека України ім. В. Вернадського (частково), а також поза Україною: Бібліотека Конгресу США, Нью-Йоркська Публічна бібліотека, бібліотека УВУ в Мюнхені, архіви-музеї Детройта, Клівленда, Вінніпега, Калгарі, Торонто, а також окремі приватні зібрання, що сприятиме їхньому практичному використанню науковцями, дослідниками, студентами.

Література:

1. Козак С. "Українські вісті" в Європі й Америці (1945-2000) : бібліогр. покажч. змісту газ. "Українські вісті" : у 2 т. / Сергій Козак ; Фондація ім. І. Багряного. – К. : Літературна Україна : Ярославів Вал, 2010. – Т. 1 : 1945-1967. – 2010. – 592 с. ; Т. 2 : 1968 – 2000. – 2010. – 558 с.
2. Українська революційно-демократична партія (УРДП – УДРП): Збірник матеріалів і документів / упоряд. О. Коновал. – Чикаго – К. : Фондація ім. Івана Багряного, 1997. – 856 с.
3. Коновал О. Преса УРДП та її працівники / О. Коновал, А. Глинін // Багряний І. П. Листування. 1946-1963 : в 2-х т. Т. 1 / І. Багряний. – К. : Смолоскип, 2002. – С. 46-53.
4. Багряний І. Проба вартостей : з нагоди 500-го числа «УВ» / Іван Багряний // Українські вісті. – Новий Ульм, 1951. – 29 квіт.

5. Бендер В. Чому мовчанка?: [чому в літературі Радянської України немає творів про концентраційні табори] / В. Бендер // Українські вісті. – Новий Ульм, 1965. – 19-26 груд.
6. Козак С. Гортаючи поживклі сторінки / Сергій Козак. – Мюнхен: Український вільний ун-т, 2002. – 26 с.
7. [Костюк Г.] Divide et impera / Г. Костюк // Українські вісті. – Новий Ульм, 1946. – 27 черв.
8. Голос із-за океану: [інтелігенція на еміграції – частина української еліти] // Українські вісті. – Новий Ульм, 1947. – 18 трав.
9. Діяти! // Українські вісті. 1955. – 28 квіт.
10. Губаржевський І. Про поєднання українських православних церков / І. Губаржевський // Українські вісті. – Новий Ульм, 1957. – 14 лют.
11. Зокрема такі статті: Багрянний І. $2 + 2 = 4$ / Іван Багрянний // Українські вісті. – Новий Ульм, 1949. – 5 трав. ; Гришко В.І. Земля крутиться: [прикінцеве слово в дискусії, що її не було / В.І. Гришко // Українські вісті. – Новий Ульм, 1949. - 1 трав.]; Воскобійник М. Не втрачаймо мети!: [з приводу міжконфесійних відносин] / М. Воскобійник // Українські вісті. – Новий Ульм, 1949. – 2 жовт.
12. Слобідський К. «Хліб викачують...»: [до 30-ліття голоду] / Кость Слобідський // Українські вісті. – Новий Ульм, 1963. – 2-9 черв.]; Голод імені Сталіна: [тема голодомору в емігрантській літературі // Українські вісті. – Новий Ульм, 1963. – 14 лип.]; Маніфестація, присвячена голодовій трагедії [у Брадфордї, Англія] // Українські вісті. – Новий Ульм, 1963. – 4-11 серп.
13. Дзюба І. Енциклопедія українського опору / Іван Дзюба // Українські вісті» в Європі й Америці, (1945-2000) : бібліогр. покажч. змісту газ. "Українські вісті". – К. 2010. – Т. 1. – С.3-10.

*Кравчук Н. М.,
м. Вінниця*

**Грані видавничої діяльності наукової бібліотеки
Вінницького національного медичного університету ім.
М.І. Пирогова**

У статті висвітлюються започатковані бібліотекою бібліографічні та методичні серії видавничої продукції. Представлений репертуар видань за останні роки розкриває їх тематику, цільове і читачьке призначення, зміст і форми випуску (друковану та електронну). Обґрунтована популярність видань серед

різних категорій користувачів: науковців університету, студентів та бібліотечних фахівців.

The article describes bibliographic and methodical series of publishing products, that were established by the library. Books' contents, introduced in recent years, reveals their subject, target and reader's purpose, kind of production (print and electronic). The well-founded publications are popular among different categories of users: university scientists, students and library professionals.

В числі пріоритетних напрямків діяльності наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова є видавнича діяльність, яка поєднує науково-дослідну, науково-бібліографічну, методичну і культурно-просвітницьку роботи. Підготовка бібліографічних матеріалів медичної, освітньої та бібліотекознавчої тематики базується на використанні досвіду минулого і стратегії майбутнього. Сьогодні видавнича продукція б-ки зазнала істотних змін стосовно їхньої спрямованості, якості видань та форм випуску. Наслідком такого підходу стали можливість використання різних дизайнерських комп'ютерних програм, покращення технічного забезпечення та прагнення бібліотеки до підвищення власного іміджу.

З метою цілеспрямованої популяризації літератури, наукових досліджень та їх синтезу бібліотека започаткувала ряд серій, які виходять періодично, по мірі накопичення матеріалу, до ювілейних дат або для термінового висвітлення актуальної тематики. Для науковців, викладачів, медичних працівників та студентів призначені бібліографічні серії «Вчені нашого університету» (започаткована у 2000 р.), «На допомогу освітнім програмам» (започаткована у 1991 р.), «Для тих, хто хоче знати більше» (започаткована у 2010 р.). Як методичний центр бібліотек ВНЗ м. Вінниці, бібліотека сприяє підвищенню фахового рівня бібліотечних працівників завдяки розповсюдженню видань методичної серії «На допомогу бібліотечному фахівцю» (започаткована у 1988 р.). Регламентує випуск видань «Положення про бібліографічні та методичні серії наукової бібліотеки ВНМУ ім. М.І. Пирогова», де чітко прописані характеристика серійного репертуару, методика та етапи створення, оформлення видань тощо.

Впродовж 11 років творчий доробок професорсько-викладацького складу університету презентують біобібліографічні покажчики серії «Вчені нашого університету», яка започаткована в честь науковців-ювілярів. Серед них: «Сенс оптимізму в

мікробіології» - до 75-річчя проф. Г.К. Палія (2011р.), «До вершин хірургії» - до 65-річчя проф. А.І. Годлевського (2010р.), «В ім'я прозоріння» - до 65-річчя проф. Й.Р. Салдана (2010р.), «Денисюк Віталій Іванович» - до 70-річчя від дня народження (2008р). Їхні досягнення на терені медичної галузі представляє не лише перелік наукових праць, але й слова поваги від колег, співавторів, студентів та кольорові фотографії із власних архівів ювілярів.

Уже традицією стало видання таких біобібліографічних покажчиків в електронному форматі (на CD-Rom), які в популярності серед користувачів не поступаються своїм друкованим аналогам.

Першою спробою електронного видання був біобібліографічний покажчик «М.І. Пирогов» (2010 р.), який бібліотека підготувала до міжнародної науково-практичної конференції на честь відзначення 200-річного ювілею знаменитого хірурга. Медична та бібліотечна спільнота позитивно оцінили такий внесок бібліотеки в увіковічення імені М.І. Пирогова. У обласному конкурсі видань бібліотек ГО «Асоціація бібліотек Вінниччини» відзначила видання у номінації «Креативний підхід до електронних видань».

Своєрідним підсумком науково-педагогічної діяльності університету є бібліографічні покажчики, присвячені ювілейним датам кафедр, факультетів. Такі історико-бібліографічні дослідження бібліотеки є складовою історії ВНМУ ім. М.І. Пирогова. Зокрема, 10-річчя діяльності стоматологічного факультету відображено у бібліографічному покажчику «Наукові здобутки кафедр стоматологічного факультету» (2005 р.). Досвід роботи кафедри акушерства і гінекології №1 висвітлює покажчик «75 років на захисті материнства» (2009 р.).

Традиційною є форма роботи бібліотеки стосовно видання бібліографічних рекомендаційних списків літератури серії «На допомогу освітньому процесу». Вони готуються з найбільш важливих і актуальних тем і проблем медицини, пов'язаних з навчальним процесом відповідно до цільового і читацького призначення. Наприклад, у 2011 р. були видані списки «Нанотехнології в медицині і фармації», «Біопрепарати в сучасній медицині», «Апітерапія», бібліографічний покажчик «Вища школа в Україні: здобутки та досягнення» та ін.

Нещодавно започаткована серія «Для тих, хто хоче знати більше», яка видається у формі дайджеста і носить науково-популярний характер. Її перші випуски «Одонтोकultura: история и современность» (2011р.), «Генрік Сенкевич» (2011р.) (українською і польською мовами), «Світ медицини в художньому слові» (2011р.), «Симон Петлюра – провідник ідей українського народу» (2010р.)

отримали позитивні відгуки серед читачів. Цікаві короткі розповіді зі списком літератури значно економлять час при пошуку інформації та розширюють кругозір в певному напрямку.

З метою підвищення професійної компетентності працівників бібліотек ВНЗ м. Вінниці бібліотека ВНМУ ім. М.І. Пирогова як методичний центр здійснює консультування з допомогою методико-бібліографічних посібників серії «На допомогу бібліотечному фахівцю». Актуальні проблеми інформаційно-бібліотечної діяльності, досвід роботи колег, відомості про окремі бібліотечні послуги, продукти тощо знаходять своє відображення у рекомендаційних списках літератури, методичних рекомендаціях, дайджестах: «Бібліотека і сучасність» (2010р.) у 2 випусках – «Ретроконверсія» і «Штрихове кодування», «Організація і проведення конкурсів у бібліотеці» (2010 р.), «Традиційна та інноваційна методика проведення інвентаризації» (2009р.), «Впровадження нових технологій обслуговування користувачів бібліотек вищих навчальних закладів» та ін.

Змінив форму і зміст щорічний «Аналіз діяльності бібліотек методичного об'єднання м. Вінниці». Видання крім статистичних показників містить аналіз різних аспектів діяльності, акцентує увагу на новаціях в роботі. Текстовий виклад матеріалу супроводжують діаграми, схеми, фотографії та ін.

Особливу популярність як в університеті, так і за його межами здобув календар «Вінниччина медична: знаменні і пам'ятні дати - 2012» (2011р.). Це перше видання календаря, присвячене визначним подіям в історії університету, його ювілярам, які зробили найбільший внесок у розвиток університету і становлення університетської науки, а також увійшли дати, події, імена визначних уродженців Вінниччини і тих, хто пов'язаний з історією медицини нашого краю.

Оперативну інформацію про нові надходження до бібліотеки, анонси новин в житті бібліотеки, університету, в галузях медицини, науки, освіти розповсюджує щомісячний інформаційний бюлетень «Бібліокур'єр». Уже впродовж 5 років це видання бібліотека готує спільно з науковою частиною університету.

20-річні дослідження розвитку і діяльності історії нашої книгозбірні, проведені попереднім директором Маєвською Л.В., лягли в основу «Нарису про наукову бібліотеку ВНМУ ім. М.І. Пирогова» (2011р.). Накопичений великий обсяг матеріалу уже готується до друку. Нарис висвітлює усі напрямки роботи книгозбірні. Це видання стане значною подією в житті бібліотеки і поповнить сторінки історії нашого університету.

Видавничу продукція бібліотеки доступна віртуальній аудиторії завдяки представленню її на власному сайті.

Звичайно, якість та інформативність видань залежить від використання комп'ютерних та інформаційних технологій. Проте, успіх цієї роботи залежить від професійності, компетентності, творчості і технічної підготовки укладачів видань.

*Опря Т.М.,
м. Кам'янець-Подільський*

Участь наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у формуванні системи кооперативного реферування в Україні

У статті висвітлюється досвід кооперативної співпраці наукової бібліотеки К-ПНУ ім. І. Огієнка і ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з реферативного опрацювання наукових збірників університету і подальшого включення їх в загальнодержавну БД "Україніка наукова", УРЖ "Джерело" та галузеву реферативну БД на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: реферування, кооперація, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, наукова бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка

Систему реферування нової вітчизняної літератури в Україні започатковано Інститутом проблем реєстрації інформації (ІПРІ) та Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського (НБУВ) у 1998 р. Одержуючи обов'язковий примірник книжкових українських видань, НБУВ здійснює аналітико-синтетичне опрацювання більшості друкованих вітчизняних наукових видань. Однак обмеженість усіх видів ресурсів (фінансових, матеріальних, кадрових), необхідних при створенні інформаційних видань, та значне зростання потоку української наукової літератури при впровадженні інформаційно-комунікативних технологій потребує залучення до процесу реферування галузевих бібліотек, що сприятиме включенню до реферативного банку даних найважливіших регіональних наукових видань [2, с. 251].

Питання створення кооперативних реферативних баз даних розглядаються в працях О. В. Баркової, В. А. Вергунова, Н. Я. Зайченко, М. Б. Сороки, І. Й. Коваленко, В. І. Лутовинової, П. І. Рогової та ін.

Як зазначає директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогова, одна установа не в змозі повноцінно сформувати

відповідні ресурси та здійснювати системну роботу з інформаційного забезпечення потреб науковців і практиків. Тому найефективніший шлях подальшої роботи бібліотек мережі – корпоративна діяльність, яка базується на тому, що кожен учасник робить внесок у спільну технологію, надалі він одночасно може користуватись результатами загальних засобів, спільних досягнень за заздальгідь встановленими правилами [4, с. 21].

Як науково-методичний центр бібліотек освітянської галузі, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виступила ініціатором створення кооперативного реферативного ресурсу психолого-педагогічної тематики спільними зусиллями освітянських бібліотек МОН України та АПН України. При цьому, бібліотека виконує функції координатора розвитку і підтримки корпоративної мережі. Розробка проекту створення корпоративної мережі була розпочата наприкінці 2008 р. з метою досягнення нового рівня повноти й оперативності інформування освітян про наукові напрацювання вітчизняних учених і фахівців-практиків [2, с. 252].

До переліку освітянських бібліотек потрапила і наукова бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка, на адресу якої у квітні 2009 року надійшло запрошення взяти участь у стажуванні, мета якого полягала в обговоренні теоретичних, методичних та організаційних питань корпоративного реферування. Участь у стажуванні, яке відбулося 28-29 квітня 2009 р., взяла зав. науково-бібліографічного відділу Т. М. Опря, якій дирекцією бібліотеки доручено виконувати цей вид роботи. Вступне слово перед присутніми виголосила директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогова, яка чітко визначила мету даного зібрання – обговорення питання становлення реферативного напрямку роботи у наукових бібліотеках ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілю (всього 33 бібліотеки України) з метою підвищення фахових інформаційних потреб науковців освітянської галузі України.

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як учасник створення загальнодержавної електронної реферативної бази даних (РБД) “Україніка наукова”, а саме її складової – реферативної інформації з психолого-педагогічних питань, запропонувала бібліотекам ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілю співпрацю шляхом включення рефератів на наукові публікації психолого-педагогічної тематики з періодичних та продовжуваних питань у загальнодержавну РБД “Україніка наукова” та її паперовий варіант УРЖ “Джерело. Сер. 3. Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво”, а також з метою представлення цієї інформації у галузево-реферативній базі даних

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Протягом двох днів учасники пройшли теоретичний та практичний курс навчання, отримали деякі методичні матеріали та зразки “Угоди про співпрацю”. Питання реферування було вивчено на місці дирекцією бібліотеки та керівництвом університету, прийнято рішення приєднатися до запропонованої співпраці. У травні 2009 р. між ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і науковою бібліотекою К-ПНУ ім. І. Огієнка була підписана безстрокова “Угода про співпрацю”. Згідно угоди інтелектуальний власник надає ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в електронному вигляді реферативну інформацію про свої наукові видання, а друга сторона, проаналізувавши та відредагувавши отримані матеріали, передає їх для оприлюднення до загальнодержавної РБД “Україніка наукова” та УРЖ “Джерело. Сер. 3. Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво”, інтелектуальними власниками яких є Інститут проблем реєстрації інформації (ІПРІ) та Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ). ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського забезпечує також онлайн-доступ до корпоративного галузевого реферативного ресурсу з психолого-педагогічних питань на своєму порталі: <http://www.library.edu-ua.net>.

Першим етапом нашої роботи став процес відбору для реферування наукових продовжуваних видань психолого-педагогічної тематики. Об'єктом реферування було обрано два наукових збірника: “Вісник Кам'янець-Подільського національного університету. Корекційна педагогіка і психологія” та “Проблеми дидактики історії”, хоч ці видання і не мали грифу ВАК. Як зазначає зав. науково-реферативного відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського І. Й. Коваленко, такий підхід є доцільним, оскільки гриф ВАК України видається на п'ять років. Отже, в будь-який момент видання може бути внесеним до переліку наукових фахових видань, а також з якихось причин бути вилученим з цього переліку. До того ж, усі наукові видання навіть без грифу ВАК обов'язково містять матеріали, підготовлені науковцями та посадовцями керівної освітянської ланки, які повідомляють цінну наукову інформацію, що є необхідною для освітян, але залишається поза межами як загальнодержавної РБД “Україніка наукова”, так і галузевої РБД. Відбір статей із видань без грифу ВАК є також виправданим з позиції зацікавленості керівників ВНЗ щодо представлення своїх видань, оскільки це підвищує рейтинг ВНЗ і оприлюднює практичні надбання вишу у централізованій базі даних регіонального рівня [2, с. 254].

Другим етапом стали організаційні питання, які вимагали

підтримки з боку керівництва ВНЗ. Оскільки для більш повного представлення рефератів статей у вказаних БД і системі інтернет їх необхідно подавати трьома мовами: українською, російською, англійською, було видано розпорядження ректора університету О. М. Завальнюка, в якому вказано: декану факультету іноземної філології А. А. Марчишиній забезпечити англомовний переклад підготовлених матеріалів.

Таким чином, робота розпочалася у 2009 році. За цей час прореферовано 129 статей: “Вісник Кам'янець-Подільського національного університету. Корекційна педагогіка і психологія / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ; [редкол.: В. І. Співак (голова), О. В. Гаврилов (наук. ред.), В. І. Бондар та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – 170 с. – 20 статей; 2009. – Вип. 2. – 272 с. – 40 ст.; 2011. – Вип. 3. – 230 с. – 37 ст.; Проблеми дидактики історії : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; [редкол. : С. А. Копилов (голова, наук. ред.), В. В. Газін, В. С. Степанков та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2009. – Вип. 1. – 168 с. – 17 ст.; 2010. – Вип. 2. – 160 с. – 15 ст.

Робота ведеться у тісній співпраці з фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зокрема, з І. Й. Коваленко, яка подбала про те, щоб у кожного фахівця, який займається реферуванням, були інструктивні матеріали, а також практичний посібник В. І. Лутовинової [3]. Метою посібника є сприяння підвищенню професійного рівня референтів. Автором висвітлено основні етапи процесу реферування, охарактеризовано головні операції, які виконуються на основних етапах реферування, розкрито методику аналітичного згортання інформації, представлено макет поаспектного аналізу документа тощо. Окрім цього, у межах наукового проекту “Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського” розроблено значну кількість організаційно-управлінських документів, зокрема, концепцій, положень, інструктивних і методичних матеріалів. Усі ці документи об'єднано в збірник “Організаційно-управлінські, нормативно-інструктивні і методичні документи для освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України (2006-2010 рр.)”. Збірник направлено до провідних освітянських бібліотек мережі, в тому числі і до нашої. Упровадження даних документів у практику роботи книгозбірень мережі освітянських

бібліотек МОН України та НАПН України сприяє науково-методичному забезпеченню бібліотечних процесів, що, в свою чергу, впливає на підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування.

В березні 2011 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського організувала черговий всеукраїнський науково-практичний семінар “Формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики”, головною метою якого визначено оптимізацію кооперативної діяльності провідних освітянських бібліотек зі створення електронних ресурсів у бібліотеках галузі, зокрема, єдиного галузевого інформаційного ресурсу. Серед інших питань розглядався і стан кооперативного реферування, підводилися підсумки роботи освітянських бібліотек, серед яких нашу бібліотеку названо як одну з кращих.

Цінною для нас є інформація, висвітлена в статті Т. Букшиної, яка зазначає, що аналіз стану реферування наукових статей бібліотеками ВНЗ вказує на позитивний результат кооперативної співпраці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з освітянськими бібліотеками України щодо створення галузевого реферативного сегменту в загальнодержавній інформаційній системі. Відзначено також, що тільки реферати на статті з чотирьох збірників наукових праць, два з яких складаються Кам'янець-Подільським національним університетом ім. І. Огієнка, потрапляють на портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського до галузевої реферативної бази даних, оскільки ці освітні установи пов'язані кооперативною співпрацею з головною книгозбірнею галузі [1, с.9].

Таким чином, кооперативна інформаційна співпраця базується на взаємній зацікавленості сторін, забезпечує якісно новий рівень обслуговування вчених і спеціалістів на основі новітніх інформаційних продуктів та послуг. Використовуючи реферативну інформацію, користувач має можливість вести досить точні спостереження за найновішими досягненнями як у своїй, так і в суміжних галузях.

Література

1. Букшина Т. Періодичні й продовжувані видання з питань педагогіки, психології та освіти педагогічних і класичних університетів України: стан кооперативного реферування / Т. Букшина // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 11. – С. 7-10.
2. Коваленко І. Й. Шляхи розвитку галузевої реферативної бази даних Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені

В. О. Сухомлинського / І. Й. Коваленко // Наукові праці Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2010. – Вип. 2: Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 251-255.

3. Лутовинова В. І. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : практ. посіб. / В. І. Лутовинова ; наук. ред. Г. М. Швецова-Водка ; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : Четверта хвиля, 2007. – 72 с. – (Сер. “На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек”).

4. Рогова П. І. Формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: стан і шляхи розвитку / П. І. Рогова // Наукові праці Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2010. – Вип. 2: Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 10-27.

*Лебедюк О.О.,
м. Кривий Ріг*

Науково-дослідна робота як джерело формування інформаційних потреб студентів

В статті розглядається специфіка формування інформаційних потреб студентів педагогічного ВНЗ. Аналізується досвід роботи бібліотеки ДВН «Криворізький національний університет» щодо цього питання. Охарактеризовані основні напрями діяльності бібліотеки з інформаційної підтримки науково-дослідної роботи студентів.

The problems of ensuring the information needs of students in research work have been seen. Its main objectives have been defined. The characteristic of the content of the information needs of students who are academically oriented and experience of library work on the problem searching have been given.

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, включаючи вищу освіту. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснюючи модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, наполегливо працюючи над практичним

приєднанням до Болонського процесу.

Головними цілями Болонського процесу є підвищення якості та конкурентоспроможності європейської вищої освіти, мобільності студентів, викладачів, науковців, адміністративного персоналу європейських вищих навчальних закладів; здатність випускників європейських ВНЗ до працевлаштування в умовах глобального ринку праці.

Одним із головних завдань вищої школи є розвиток пізнавальної активності студентів, виховання у них вимогливості до себе, бажання і потреби працювати творчо, постійно поповнювати і удосконалювати свої знання. Вміння засвоювати й творчо використовувати знання на практиці є важливим показником загальної і професійної підготовки випускників ВНЗ.

Одним із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів є науково-дослідницька діяльність студентів (НДДС) вищих навчальних закладів. В законі України «Про вищу освіту» вказується, що наукова і науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітньої діяльності і здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти [4].

Важливість правильно організованої, ефективної НДДС актуалізують такі чинники:

- 1) обсяг інформації, який весь час збільшується (за наявними даними, обсяг в системі Інтернет подвоюється кожні 100 днів, тобто щорічно у 7,3 рази);
- 2) переконаність у тому, що НДДС сприяє розвитку творчого ставлення до знань, спонукає студента до поглибленого вивчення теорії, допомагає застосовувати її для вирішення практичних завдань;
- 3) недостатнє володіння студентами, особливо першокурсниками, необхідними прийомами і навичками раціональної організації розумової праці;
- 4) усвідомлення того, що НДДС в процесі навчання у ВНЗ формує вміння не тільки використовувати отримані знання, а й застосовувати їх на практиці.

Ми вважаємо, що одним з головних показників ефективності науково-дослідницької діяльності студентів є її вдале інформаційне забезпечення.

Метою нашого дослідження є виявлення специфіки формування інформаційних потреб у забезпеченні НДДС педагогічних ВНЗ.

Від організації НДДС багато в чому залежать результати

навчання студентів та їх майбутня практична діяльність.

Згідно з Положенням про державний вищий заклад освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.1996р., № 1074 «... наукова та науково-виробнича діяльність вищих закладів освіти є одним з головних засобів досягнення державних стандартів якості підготовки фахівців з вищою освітою та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації», що реалізуються:

- 1) інтеграцією навчального процесу, науки та виробництва;
- 2) підготовкою фахівців на основі використання досягнень науково-технічного прогресу та залучення студентів до участі в науково-дослідницьких і проектно-конструкторських роботах, що виконуються за рахунок коштів державного бюджету і за договорами із замовником;

- 3) організацією наукової та науково-виробничої роботи у взаємозв'язку з навчальним процесом у межах діяльності конструкторських і проектних бюро, центрів науково-технічної творчості молоді тощо;

- 4) проведенням олімпіад та конкурсів;

- 5) залученням провідних викладачів і науковців до здійснення навчального процесу [3].

Науково-дослідна робота студентів - це вид навчальної діяльності, головним завданням якого є:

- опанування наукового методу пізнання, поглиблення та творче засвоєння навчального матеріалу;
- формування навчально-дослідницьких навичок і вмінь як з профільюючих, так і з психолого-педагогічних дисциплін;
- навчання методики та засобів самостійного рішення педагогічних завдань;
- розвиток здібностей до дослідницької роботи, аналіз літературних та інших джерел знань;
- розвиток творчого мислення у вирішенні практичних питань;
- розширення теоретичного кругозору та наукової ерудиції майбутнього спеціаліста.

Проте рівень наукових досліджень та їх взаємодія з навчальним процесом у більшості ВНЗ педагогічного профілю не забезпечує належну підготовку фахівців та виконання конкурентноспроможних наукових розробок.

Сучасне інформаційне середовище потребує активізації діяльності бібліотек ВНЗ, які допомагають користувачам зорієнтуватися у системі інформаційних послуг та потужній кількості інформаційних ресурсів.

На думку харківського дослідника бібліотек ВНЗ Н.П.Пасмор, основні дидактичні принципи навчання співвідносяться з системою функцій бібліотеки ВНЗ: головною (документно-комунікаційною), основними (інформаційною, комунікаційною, кумулятивною і меморіальною), допоміжними (сприяння освіти та вихованню, розвитку, науково-дослідної, соціокультурної), а також саппортною (бібліотечно-інформаційної підтримки самостійної роботи студентів). Виконуючи ці функції на базі основних принципів дидактики, вузівська бібліотека стає рівноправним учасником навчально-виховного і наукового процесу вищого навчального закладу, однією з основних складових НДРС [2].

Зв'язки і співвідношення дидактичних категорій, принципів навчання та функцій бібліотеки, на нашу думку, сприяють створенню ефективної системи інформаційного забезпечення НДРС.

Формуючи систему інформаційного забезпечення науково-дослідної роботи студентів, бібліотека ВНЗ має враховувати її основні форми. Українські вчені В.М.Шейко і Н.М.Кушнарєнко зазначають, що науково-дослідницька діяльність студентів ВНЗ здійснюється за трьома основними напрямками:

- науково-дослідна робота, що є невід'ємним елементом навчального процесу і входить до календарно-тематичних і навчальних планів, навчальних програм як обов'язкова для всіх студентів (написання рефератів, виконання лабораторних, практичних, семінарських та самостійних завдань, контрольних робіт, що містять елементи проблемного пошуку, виконання завдань дослідницького характеру під час проходження педагогічної та інших видів практики);

- науково-дослідна робота, що здійснюється поза навчальним процесом у межах СНТ (участь студентів у роботі наукових гуртків, проблемних груп, творчих секцій, лабораторій та ін., участь студентів у виконанні держбюджетних або госпрозрахункових наукових робіт, проведенні досліджень у межах творчої співпраці кафедр, факультетів із підприємствами, закладами освіти, культури тощо; робота в студентських інформаційно-аналітичних і культурологічних центрах, перекладацьких бюро, рекламна, лекторська діяльність та ін.);

- науково-організаційні заходи (участь студентів у різноманітних конференціях, конкурсах, написання тез, статей та ін.).

Необхідність вдосконалення змісту і напрямів інформаційного забезпечення процесу підготовки педагогічних кадрів вищого гатунку зумовлена: самостійністю мислення майбутніх фахівців; постійним оновленням знань; активним впровадженням нових технологій навчання, побудованих на передових методологічних засадах,

сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях; розвитком умінь і навичок у відповідності до структури сучасних педагогічних знань; підвищення ролі НДРС в оволодінні певною сукупністю знань, умінь та навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності [5, с.27].

Російський дослідник Д.І.Блюменау визначає інформаційне забезпечення (сервіс) як сферу професійної діяльності, яка включає операції оформлення, збору, аналітико-синтетичної переробки, пошуку й поширення інформації з метою підвищення ефективної діяльності користувачів [1, с.40].

Особливо актуальним стає впровадження інформаційного сервісного підходу в діяльність бібліотек ВНЗ щодо науково-дослідної роботи студентів.

Загальним для сервісного підходу є безумовний пріоритет користувача, скерованість на вивчення та задоволення його інформаційних потреб, що є однією з головних передумов формування адекватної системи інформаційного забезпечення НДРС.

З цією метою у 2010 р. бібліотекою Криворізького національного університету було проведено анкетування студентів, які займаються НДР. Усього було опитано 105 студентів різних курсів Криворізького державного педагогічного інституту. Проаналізувати мотиви звернень користувачів до бібліотеки з метою науково-дослідної роботи можна за допомогою табл. 1.1.

Таблиця 1.1. Розподіл респондентів за мотивами звернення до бібліотеки щодо НДР

Характер роботи	Кількість позитивних відповідей	Відношення до загальної кількості, %
Підготовка до лабораторних, практичних та семінарських занять	84	80
Написання курсових, кваліфікаційних, магістерських робіт	96	91,4
Виконання нетипових завдань дослідницького характеру під час практик	74	70,4
Участь у СНТ (проблемні гуртки, лабораторії, творчі групи)	69	65,7
Написання статей, тез доповідей, інших публікацій	80	76,1
Інші мотиви	35	33,3

Найбільший відсоток опитаних припадає на тих, хто звертається до бібліотеки через написання курсових, кваліфікаційних та магістерських робіт (91,4 %), підготовка до лабораторних, практичних та семінарських занять (80 %); дещо менше – 76,1 % респондентів, звертаються до бібліотеки з метою написання статей, тез доповідей, інших публікацій, близько 70 % студентів приходять до неї з проблем виконання нетипових завдань дослідницького характеру під час практик та участі у СНТ.

Характером роботи і мотивами звернень визначається і те, яким виданням віддають перевагу респонденти.

У табл. 1.2 логічно розкриваються пріоритетні вподобання студентів III курсу педагогічного факультету (95 опитаних) щодо періодичних видань, які користуються найбільшим попитом.

З періодичних видань студентами найчастіше використовуються журнали педагогічного профілю : «Рідна школа» – 180%; «Початкова школа» – 88,4%; методичні журнали – близько 170%, а також газети: «Освіта» та «Освіта України» – 30%; Це пояснюється наявністю у цих виданнях нових методичних розробок, узагальнення педагогічного досвіду.

Таблиця 1.2. Розподіл пріоритетних потреб у періодичних виданнях студентів III курсу педагогічного факультету

Періодичні видання	Кількість запитів	Відношення до загальної кількості, %
«Рідна школа»	171	180
«Початкова школа»	84	88,4
«Начальна школа»	79	83,1
«Педагогіка і психологія»	65	68,4
«Педагогіка»	73	76,8
«Практична психологія та соціальна робота»	68	71,6
«Обдарована дитина»	137	144,2
«Воспитание школьников»	142	149,4
«Все для вчителя»	153	161
«Позакласний час»	164	172,6
Інші видання	33	34,7

Серед основних напрямів діяльності бібліотеки ДВНЗ «Криворізький національний університет» з інформаційної підтримки науково-дослідної роботи студентів можна назвати:

- повноцінне формування бібліотечного фонду;

- передплата вітчизняних і зарубіжних періодичних видань;
- формування і ведення сучасного довідково-пошукового апарату (ДПА);
- використання ресурсів глобальної мережі Інтернет;
- формування читацької та інформаційної культури майбутніх фахівців педагогічного профілю.

Одним із основних засобів в реалізації основної функції бібліотеки по документно-інформаційному забезпеченню науково-дослідної роботи студентів є надання їм можливості працювати з віртуальними інформаційними ресурсами, представленими в глобальній мережі Інтернет. З часом вага цієї послуги в загальному обсязі бібліотечних послуг буде зростати. Бібліотека має можливість або створювати копії онлайн-ресурсів і надавати їх користувачам, створювати допоміжні засоби («путівники») для самостійного пошуку цих ресурсів користувачами, або презентувати власну продукцію в мережі Інтернет. Розширення електронної інформаційної мережі дає позитивний результат, оскільки обслуговування користувачів в електронному середовищі прискорює пошук та отримання першоджерел, дозволяє задовольняти запити, навіть за умов зниження обсягів комплектування. Це спонукає бібліотеку постійно вдосконалювати засоби ДПА, зокрема, електронний каталог (ЕК), з метою забезпечення користувачеві умов для точного, зручного пошуку і відбору першоджерел з бібліотечного фонду (когнітивна функція); розробляти і розмішувати на власному веб-сайті інформацію про власні ресурси та інформацію (путівники) по зовнішнім ресурсам, у тому числі інформацію про ресурси Інтернет (комунікаційна функція).

Доцільність звертання користувачів бібліотеки до ресурсів Інтернет, можливо, пояснюється кількома обставинами. По-перше, магістральний розвиток бібліотек виявляється в переході від паперових до електронних носіїв. Саме це і спонукає бібліотеки ВНЗ впроваджувати нові методи формування документних фондів і надання інформації користувачам. При цьому необхідно враховувати, що збільшення кількості інформаційних ресурсів в електронному вигляді доповнює, а не замінює друковані джерела. Галузевим бібліотекам важливо визначитися, які саме види документів і на яких носіях підвищать ефективність обслуговування студентів-науковців, які електронні ресурси можуть бути отримані з мережі Інтернет бібліотекою або її користувачами. Майбутнє бібліотек ВНЗ прямо пов'язане з забезпеченням доступу до каталогів і документів через створення локальних, національних, регіональних, міжнародних мереж; удосконаленням комунікацій; активним використанням

телекомунікацій.

Досвід більшості бібліотек, що мають багаторічний досвід роботи в Інтернеті, свідчить, що допомога більшості студентів з боку кваліфікованого бібліографа як інформаційного посередника вкрай необхідна. Ресурси глобальної мережі – невичерпне море пертинентної інформації, тому користувач змушений витратити багато свого часу на пошук релевантної інформації. Завдання бібліотеки ВНЗ – допомогти знайти і розкрити потрібну інформацію.

Серед інформаційних ресурсів, виробниками яких є бібліотеки ВНЗ, слід назвати бібліографічні (фактографічні, тематичні, повнотекстові) бази даних, інші БД, де, як правило, представлена інформація про підручники, довідники, іншу навчально-методичну літературу.

Наявність системи БД, електронного каталога, веб-сайта бібліотеки значно розширюють можливості студентів щодо здійснення самостійної та науково-дослідної роботи, підвищують роль бібліотеки в організації аудиторних і позааудиторних занять, в підвищенні якості підготовки педагогічних кадрів.

Раціональна організація в бібліотеках інформаційного середовища, його комфортність створюють відчуття зручності, задоволення інформаційним середовищем, сукупністю сервісних вигод, які отримує користувач. Інформаційний комфорт для користувачів створюють також багатомірність, багаторівневість, діалогічність інформаційного середовища. Для користувача достатньо важливим є психологічний комфорт, що створюється завдяки доступності інформації, а також духовність атмосфери, яка формується спільно, в процесі комунікації бібліотекаря та користувача. Важливим є також фізіологічний комфорт, який забезпечується впровадженням вимог ергономіки при обладнанні та оформленні приміщення бібліотеки, розміщенні технологічних засобів: комп'ютерів, принтерів, сканерів, модемів, ксероксів, засобів запису на диски або флеш-карти, сучасних меблів, освітлення, створення робочих місць для користувачів тощо.

Таким чином, бібліотека сучасного ВНЗ спроможна надавати користувачам великі обсяги інформації, однак для ефективного використання бібліотечних ресурсів студентам вкрай необхідні як навички самостійної роботи з документом та інформацією, уміння вільно орієнтуватися та вести цілеспрямований пошук в інформаційному просторі та сучасному інформаційному середовищі, так і врахування їх інформаційних потреб.

Список використаної літератури

1. Блюменау Д.И. Информация и информационный сервис / Д.И.Блюменау. – Л.: Наука, 1989. – 192 с.
2. Пасмор Н.П. Бібліотечно-інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів / Н.П.Пасмор. – К.:Кондор, 2007. – 116 с.
3. Положення про державний вищий заклад освіти: Постанова КМ України № 1074 від 05.09.1996 р. // Студент:закон: зб. законодавчо-правових документів. – К., 1997. – С.57-79.
4. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III // Відомості ВР України. – 2002. - № 20. – Ст.134.
5. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: [підручник] / В.М.Шейко, Н.М.Кушнарєнко. – 5-те вид., стер. – К.:Знання, 2006. – 307 с.

*Григоренко О.П.,
м. Хмельницький*

Професійні і лідерські якості директора наукової бібліотеки Хмельницького національного університету Олени Борисівни Айвазян

В статті характеризуються професійні та лідерські якості директора наукової бібліотеки Хмельницького національного університету Олени Борисівни Айвазян. Підкреслюється, що саме в значній мірі завдяки її організаторським здібностям книгозбірня університету є однією з кращих серед ВНЗ країни.

Сучасний стан розвитку бібліотеки як соціокультурного феномену визначається загальноцивілізаційними процесами гуманізації та інформатизації суспільства, що призводить до кардинальних змін в економіці, науці, освіті і безпосередньо впливає на структуру і функції бібліотек. Зокрема, реформа вищої освіти в Україні передбачає посилення професійної, освітньої підготовки фахівців з метою формування високопрофесійного, морально і культурно вихованого спеціаліста. В цьому контексті бібліотека вищого навчального закладу бере безпосередню участь у вирішенні завдань, висунутих Болонським процесом і надає допомогу вишам в тому, щоб з найменшими втратами якості навчання і науково-дослідних розробок адаптуватися в єдину європейську систему вищої освіти для формування загального освітнього та наукового просторів.

В свою чергу, докорінне удосконалення діяльності книгозбірні

залежить від апарату управління та безпосередньо від керівника бібліотеки, оскільки керівництво організацією є істотним компонентом ефективності її управління.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету — одне з визначних надбань університету. Вона, як сучасний інформаційно-комунікативний центр, у відповідності із місією університету та книгозбірні, підтримує навчання і наукові дослідження студентів та науковців, забезпечує доступ до світових знань та інформації шляхом організації документного фонду і запровадження сучасних технологій, сприяє вихованню багатогранної особистості. Впродовж 50-літньої історії бібліотеку очолювали - кожна по 20 років - К.С. Степанець та В.М. Петрицька. Обидві ці постаті є епохами в історії університетської книгозбірні, які внесли вагомий вклад в її розвиток та процвітання, заклали підвалини та традиції діяльності однієї з найбільших книгозбірень Хмельницької області. Сьогодні бібліотеку очолює відмінник освіти України О.Б. Айвазян, фахівець бібліотечної справи із 30-річним стажем, з яких понад 26 років — в бібліотеці університету.

Біографія Олени Борисівни розпочиналася в м. Хмельницькому, де пройшли дитинство та юність і здійснюється професійна діяльність. Дитинство Олени разом із старшим братом Сергієм було звичайним для дітей 1960-х років - спокійним і безхмарним: дитячий садочок, школа і водночас піонерська та комсомольські організації, як обов'язкові атрибути соціалістичного суспільства. Люблячі батьки — Б.І.Билинка та Л.І.Билинка разом з бабусями та дідусями, які пройшли війну, навчали дітей основам життя в суспільстві, наповнювали його книгами, які на той час були в тотальному дефіциті, розвивали культурні смаки відвідуванням театру, філармонії тощо. Досить часто батькам доводилося спостерігати за виступами дітей на цих сценах, адже обоє з молодших класів займалися в народному ансамблі танцю «Подільчак». Саме гастрольні поїздки з 9-річного віку без батьків по різних містах України та Радянського Союзу привчали до виступів на різних сценах, перед великими аудиторіями і водночас навчали самостійного життя в колективі, проживанню в різних умовах.

«Свій шлях у професію вона розпочала у віці набагато молодшому від того, як це робить більшість із нас. Відома в бібліотечних колах мати Олени Билинка Л.І. тривалий час працювала директором розгалуженої системи міських бібліотек; працювала в бібліотеці й бабуса. Тому щодо майбутньої професії сумнівів не було. Вибір був не випадковий, а за покликом душі, за сімейною традицією»

[1, с.94]. Після 8-го класу Олена Борисівна поступає в Кам'янець-Подільське культосвітнє училище, «щоб захоплення книгами перелити у професію та продовжити бібліотечну династію» [2, с.7].

Після закінчення училища О.Б. Айвазян в 17 років як молодий спеціаліст починає працювати в обласній бібліотеці для юнацтва на посаді бібліотекаря. На той час публічні бібліотеки переживали свої найкращі часи і були флагманами бібліотечної справи в країні, тим більше обласні. Наставниками молодого фахівця стали тодішній директор бібліотеки Д.Т. Починок, заступник директора Г.К. Буяновська, завідувачі відділами Є.О. Везденецька, Л.О. Волосова, В.С. Карвасарна. Трирічний досвід роботи в одній з кращих бібліотек області став основою для подальшого зростання молодого фахівця.

Після переходу у 1984 р. до книгозбірні Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування (тепер Хмельницький національний університет), яку в цьому ж році очолила В.М. Петрицька, перед молодим бібліотекарем відкрився великий спектр для застосування набутого досвіду. Розпочинала Олена Борисівна роботу в інститутській книгозбірні в читальному залі наукової літератури бібліотекарем у відділі обслуговування. Невдовзі була переведена у відділ бібліографії на посаду старшого бібліотекаря. Із розвитком структури книгозбірні, після закінчення Київського державного інституту культури ім. О.Корнійчука, деякий час працювала на посаді завідувачки сектора суспільно-політичної літератури та головним бібліотекарем. Серед здобутків того періоду — знайомство з фондом книгозбірні, який у порівнянні з публічною бібліотекою виявився набагато складнішим, оскільки його основу складала технічна література, а кількість назв періодичних видань сягала понад 400, і знайти замовлене видання було досить нелегко; запровадження автоматизованого обліку книговидачі за допомогою арифмометра, переведення діловодства сектора наукової літератури на друковану основу за допомогою друкарської машинки; участь у створенні та удосконаленні довідкового апарату сектора, а саме — систематичного каталогу на підсобний фонд; засвоєння основ бібліографічного пошуку, обслуговування читачів науковою літературою. Вагомий вплив на формування її особистості здійснювали Л.В.Махнюк – завідувач науковим читальним залом, Т.К.Онищук, в майбутньому завідувач відділу та заступник директора книгозбірні, Н.Б.Беднарська - заступник директора бібліотеки впродовж 17 років, С.Ф.Кручко – завідувач відділу бібліографії, М.І.Рижук - бібліограф з великим стажем роботи. Разом з кар'єрою складалося й особисте життя. Одружившись, народила і виховала двох

дітей. Сім'я підтримувала, давала насаги, допомагала вижити у важкі часи.

Робота у різних відділах сприяла формуванню широкопрофільного фахівця, і у 1994 році О.Б.Айвазян була призначена на посаду заступника директора, на якій вона працювала наступних 12 років. Варто відзначити важливу роль директора бібліотеки В.М.Петрицької у формуванні молодого керівника. Саме вона розгледіла її творчий потенціал, здійснювала всіляку підтримку. Разом з тодішнім керівником методичної служби Р.М.Рибалко вони розкривали молодому заступнику основи статистичного аналізу, виконавської дисципліни, роботи з кадрами та інші напрямки роботи керівника. Із статті В.М.Петрицької: «Коли в 1994 році потрібна була кандидатура на посаду заступника директора, то кращої, ніж Айвазян О.Б., в бібліотеці, напевне, не було. Її молодість і енергія, фахова майстерність і готовність запроваджувати нове, передове у практику роботи, спокійна вдача і вміння прислухатись до думки інших були потрібні бібліотеці. Ініціативна і працьовита, порядна і надійна, повна цікавих ідей, Олена Борисівна вміє вирішувати складні питання, бачити вузькі місця, знаходити з них вихід» [3, с.20].

Перші роки роботи на посаді заступника директора стали першим етапом інформатизації бібліотечних процесів. У 1992 році було придбано перший ПК «Мазовія» та бібліотечний програмний продукт «Бібліотека-2», розроблений московськими фахівцями. Цей етап був складним як для керівництва, так і для колективу. Незнання комп'ютера та його можливостей для застосування в бібліотечних процесах, психологічний бар'єр продовжили цей період на кілька років. Згодом, коли розпочали ведення електронного каталогу, стало зрозумілим, що одного ПК недостатньо, і В.М.Петрицька зуміла довести керівництву університету необхідність створення комп'ютерної мережі, оскільки технологічні процеси бібліотеки тісно пов'язані між собою. Було придбано ще 2 комп'ютери. Один з них отримала адміністрація, а саме – заступник, оскільки для того, щоб розвивати та контролювати процес інформатизації, заохочувати до нього інших працівників, необхідно самому володіти основами роботи на комп'ютері. Було складно, але щоденна практика сприяла засвоєнню основних навичок та вивченню бібліотечного програмного продукту.

Саме в ці роки О.Б.Айвазян разом з інженером книгозбірні В.М.Глухенькою активно вивчали досвід роботи з автоматизації інших бібліотек України, мережеві програмні продукти, роботу бібліотечних сайтів. Київ, Донецьк, Львів, Харків – така була географія їх

відряджень. В готельних номерах та потягах розроблялися плани запровадження комп'ютерів в бібліотечні технології, що і стало основою першої програми автоматизації на 1999 - 2003рр., яка була затверджена ректором і втілена в життя раніше зазначеного строку. Ця програма включала терміни придбання та запровадження комп'ютерних технологій у різні підрозділи книгозбірні, навчання персоналу цих відділів користуванню ПК, терміни рекаталогізації бібліотечних фондів, адже першооснова для подальшого розвитку інформатизації бібліотеки – це електронний каталог на фонд книгозбірні. Придбання у 1998 році українського програмного продукту «УФД. Бібліотека» дало новий поштовх інноваційним процесам книгозбірні.

Зрозуміло, що в коло обов'язків єдиного заступника окрім автоматизації бібліотечних процесів входила й організація та контроль за традиційними процесами книгозбірні. Колеги згадували: «Уже 8 років поспіль Олена Борисівна виконує нелегкі обов'язки заступника директора. Вона завжди завантажена бібліотечними турботами. Інколи просто дивуєшся, як ця людина встигає одночасно займатися стількома справами. В кабінет її постійно заходять співробітники — хто за касовою книгою, хто вирішити певне технологічне питання, хто за порадою. Безліч справ і щоденний аналіз діяльності установи, адже саме Олена Борисівна виробляє рекомендації для покращення діяльності бібліотеки, розробляє плани — поточні та річні та ін.» [4, с.95]. Важливим напрямком роботи того періоду став розвиток асортименту додаткових послуг книгозбірні. З року в рік зростала кількість надходжень за платні послуги, а кошти використовувалися на придбання технічних засобів, внутрішні потреби бібліотеки та заохочення працівників. Відповідала Олена Борисівна і за наповнення веб-сайту книгозбірні, який створено у 1998 році. Разом з працівниками відділу автоматизації вивчали досвід інших бібліотек, створювали та відкривала нові сторінки, наповнювали інформацією та редагували старі, презентували інформацію про сайт на різноманітних заходах, що проходили в бібліотеці та за її межами.

Із розвитком автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи, запровадженням новітніх технологій в усі підрозділи університетської книгозбірні в штат бібліотеки ввели посаду ще одного заступника з питань автоматизації, яку обійняла В.О.Глухенька. У Олени Борисівни з'явилося більше часу для наукової діяльності книгозбірні, тим більше, що у 2001 році бібліотека університету стала методичним центром бібліотек ВНЗ III-IV рівня акредитації Хмельницької області, а Олена Борисівна - заступником

директора з наукової роботи. Треба зазначити, що стараннями директора В.М. Петрицької, її активної кадрової політики адміністрація бібліотеки, а це директор і з 2002 р. три заступники, до яких приєдналася Т.К. Онишук, працювала як єдина команда однодумців, що і дало результат — бібліотека Хмельницького національного університету однією з перших в країні запровадила автоматизовану документовидачу, провівши рекаталогізацію, розробляла власні продукти, які допомагали у виробничому процесі, розпочала створення електронної бібліотеки університету. Всі бібліотечні інновації того періоду, а це, крім інформатизації, нові форми масової роботи, запровадження проектної та розвиток видавничої діяльності тощо, мали під собою наукове підґрунтя, а саме: положення, інструкції, правила, якими керувалися багато бібліотек вищих країни. Крім того, робота передової книгозбірні, представлена у доповідях В.М.Петрицької, О.Б.Айвазян та інших фахівців на різноманітних конференціях, сприяла тому, що досвід її роботи почали активно вивчати колеги з інших міст України. Ще у 1992 році в бібліотеці відбулася перша науково-практична конференція «Роль вузівської бібліотеки у підготовці спеціалістів», і з тих пір конференції, семінари стали невід'ємною частиною наукової роботи бібліотеки. Зважаючи на результати діяльності, у 2001 році на базі бібліотеки проводилась науково-практична конференція «Інформаційні технології в бібліотеках Західного регіону: нові рішення, осмислення підходів та проблем», на яку з'їхалося понад 40 представників бібліотек вищих навчальних закладів країни.

З метою удосконалення обслуговування користувачів в бібліотеці проводились соціологічні дослідження, різноаспектні аналізи роботи, започатковано видання інформаційного бюлетеня «Бібліотека в освітньому просторі». До 40-річчя книгозбірні у 2002 році видано першу книгу з історії книгозбірні «Скарбниця знань університету», ювілейний буклет, біобібліографічні покажчики, відбулася науково-практична конференція «Трансформація ролі бібліотек в інформаційному суспільстві», було знято перший документальний фільм «Бібліотека — душа університету». Олена Борисівна, як заступник директора з наукової роботи, бере активну участь у всіх цих заходах, пише статті, сценарій до фільму, розробляє макет ювілейного буклету, виступає на конференції, не залишаючи поза увагою свої функціональні обов'язки. «В арсеналі роботи заступника директора — нові форми й методи роботи з персоналом, засновані на практиці менеджменту. Й не дивно, адже Олена Борисівна — постійний учасник шкіл, семінарів і тренінгів, конференцій та

різноманітних міжнародних програм. Неодноразово представляла вона досвід роботи бібліотеки з різних напрямків на цих поважних форумах, чим сприяла формуванню позитивного іміджу бібліотеки в очах світового бібліотечного співтовариства. Її виступи не залишають байдужими нікого. Якось на конференції Української бібліотечної асоціації Олена Борисівна зачепила «неавтоматизовані» проблеми вузівської бібліотеки, так би мовити, зворотній бік нашої діяльності, про які на тлі успіхів інформаційних технологій багато бібліотек воліють краще замовчувати. І раптом серед більш як сотні представників різних регіонів України, які в цілковитій тиші слухали повідомлення з «провінції», почали сипатися питання від директорів бібліотек різного відомчого підпорядкування.... Напевне, не випадково Айвазян О.Б. обрали членом Президії УБА» [5, с.96], зазначено в одній із статей про її багатогранну діяльність і високий професіоналізм.

Після закінчення контракту директора бібліотеки В.М.Петрицької, яка понад 20 років очолювала університетську книгозбірню, зважаючи на високий фаховий рівень і неординарні організаційські здібності О.Б.Айвазян, вміння згуртувати та об'єднувати колектив для виконання поставлених завдань та інші особисті якості, колектив бібліотеки висунув її кандидатуру для участі в конкурсі на посаду директора, яка і була підтримана вченою радою університету.

Близько 7 років О.Б.Айвазян керує сучасною інформаційною установою — науковою бібліотекою Хмельницького національного університету. І за цей час усвідомила різницю між заступником і керівником. Найскладніше у долі керівника — вирішувати кадрові та фінансові питання, адже це — долі людей та всієї установи, перспективи її розвитку. А найголовніше, як наголошує Олена Борисівна: «Це, перш за все, відповідальність за підлеглих, це прагнення допомогти людям розкрити свої сильні сторони, реалізувати свій потенціал. Як молодий керівник, беру приклад з досвідчених представників адміністрації університету. Так, вміння вислухати, підтримати і знайти вихід завжди виявляє ректор ХНУ М.Є. Скиба. Викликають повагу обізнаність, освіченість і швидкість оволодіння суттю справи багаторічного куратора бібліотеки проректора С.Г. Костогриза. Зацікавленість науковою роботою книгозбірні проректора з наукової роботи В.Г.Каплуна сприяє її активному розвитку. Постійний творчий пошук, ініціативність та завзяття проректора М.П. Войнаренка надихає на творчу й самовіддану працю...» [6, с.2].

«Завдяки розумінню підлеглих і наполегливості у вирішенні щоденних завдань, Олена Борисівна є справжнім лідером у колективі.

Вона цінує людей працьовитих і відданих справі, вміє вислухати, підбадьорити, уважна до кожного й завжди намагається бути усміхненою і доброзичливою. Постійно проявляє увагу й турботу про ветеранів бібліотеки, яких разом з колегами запрошує на професійне свято, вітає з ювілеями»[7, с.5].

На сучасному етапі книгозбірню характеризують наступні статистичні показники: фонд бібліотеки нараховує близько 620 тисяч примірників. Щороку в бібліотеці обслуговується до 40 тисяч користувачів, яким видається більше 800 тисяч документів та надається понад 40 тисяч довідок і консультацій; проводиться близько 250 інформаційних та просвітницьких заходів. Локальна мережа бібліотеки об'єднує 60 ПК і 3 сервери. В структурі наукової бібліотеки 8 відділів.

Наукова діяльність бібліотеки здійснюється за двома напрямками: дослідження історії книгозбірень подільського регіону та вивчення сучасних проблем бібліотекознавства в рамках програми «Удосконалення обслуговування користувачів в умовах запровадження новітніх технологій», яка спрямована на дослідження виробничих бібліотечних процесів з метою їх удосконалення. Науково-методична робота включає розробку близько 30 регламентуючих документів щороку, поширення передового досвіду шляхом проведення науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, друк наукових публікацій, організацію занять з підвищення кваліфікації, видавничу діяльність.

Крім традиційних форм наукової діяльності, бібліотека організує роботу з таких актуальних проблем, як участь в корпоративних проектах. Працівниками НБ ХНУ за участі бібліотек вишів області та обласної бібліотеки для юнацтва у 2010 році створено Зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області. Запроваджено інноваційні проекти: «Від інформаційної культури до якості освіти», «Майбутнє планети в наших руках», «Молодий спеціаліст XXI століття», «Правова культура як фактор цілісного виховання особистості» тощо.

Інформаційні масові заходи бібліотеки спрямовані на допомогу навчальному процесу та науковій роботі університету, а також є дієвим засобом інформування користувачів про можливості бібліотеки. Проводяться Дні кафедр, фахівця, дипломника, аспіранта, бакалавра та магістра, студентські науково-практичні конференції. Щомісяця проводяться Дні інформації. Стали традиційними презентації наукових праць викладачів та студентів університету.

Підвищенню духовного та культурного рівня студентської

молоді, збереженню національних традицій сприяє проведення просвітницьких заходів: «Клуб цікавих зустрічей», літературознавчі читання; різноманітні години: літературно-мистецькі, парадоксальних та цікавих повідомлень, поезії, а також конференції, усні журнали, альманахи подорожей, вікторини, вечори. Тематика заходів формується разом з кураторами груп і включає питання культури, мистецтва, літератури, відзначення знаменних і пам'ятних дат, знайомства із знайомими особистостями краю та України, науковцями університету.

Запорука успіху наукової бібліотеки Хмельницького національного університету — самовіддана праця її керівника О.Б.Айвазян і всього колективу, який є і завжди був достатньо професійним, компетентним, здатним до сприйняття всього нового і вірно служить справі освіти, науки і виховання молодого покоління.

Література

1. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля). Хмельницький, 2002. – С.94.
2. Айвазян Олена Борисівна. Билінка Леокадія Іванівна // Кетяг сліпучого квіту. - Кам'янець-Подільський, 2005. - С.7.
3. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля). Хмельницький, 2002. – С.20.
4. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля). Хмельницький, 2002. – С.95.
5. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля). Хмельницький, 2002. – С.96.
6. Яковлева Л.В. Якщо аура з позитиву // Університет (газета Хмельницького національного університету). - 2007. - №7. - С.2.
7. Чабан К.А. Віддана бібліотечній справі // Університет (газета Хмельницького національного університету). – 2009. – №2 – С.5.

*Бичко О.М.,
м. Хмельницький*

Створення електронної бібліографічної продукції та її використання у довідково-бібліографічному обслуговуванні НБ ХНУ

Стаття присвячена питанням створення електронної бібліографії для підвищення якості обслуговування користувачів.

Особливу увагу приділено проблемі бібліографування результатів наукової та педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу університету. Висвітлюються проблеми використання гіпертекстових технологій у підготовці електронних бібліографічних посібників.

Сучасне середовище, в якому функціонують бібліотеки, характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій. В цей період надзвичайно зростає роль бібліографічної роботи, яка є основою діяльності бібліотеки будь-якого статусу. Електронне середовище змінює не тільки ресурсну базу, а й технологію підготовки та надання бібліографічної інформації. Результатами бібліографічної діяльності стають різноманітні бібліографічні продукти в електронній формі: електронні каталоги, бази даних, бібліографічні посібники різноманітних видів, типів, жанрів, форм тощо.

Проблеми електронної бібліографії досить часто розглядаються у фахових виданнях і викликають певні дискусії. Зокрема, у статті Л. Ф. Трачук, Г. Н. Швецова-Водка «Классификация электронной библиографической продукции» дано аналіз різних визначенням електронної бібліографічної продукції та особливостям її класифікації. При цьому автори вважають, що електронна бібліографічна продукція - це сукупність електронних бібліографічних посібників як результатів і засобів бібліографічної діяльності в електронному середовищі, а також бібліографічних послуг, що здійснюються в електронному середовищі. Види електронної бібліографії надзвичайно різноманітні, що дає можливість розробити детальну класифікацію електронних бібліографічних посібників за різними ознаками.

Для огляду електронної бібліографічної продукції бібліотеки ХНУ зробимо основний акцент на поділі її за жанром:

- Електронний каталог
- Аналітичний банк даних (електронна картотека статей)
- База даних
- Бібліографічний список
- Бібліографічний покажчик
- Вебліографія
- Бібліографічна довідка і т.д.

Процеси практичної діяльності в електронній бібліографії можна розділити на два основних види: бібліографування та бібліографічне обслуговування. Відомо, що одними з головних інформаційних продуктів, які містять найбільші масиви відомостей

про документи, є електронні каталоги бібліотек та бібліографічні бази даних.

Електронний каталог НБ ХНУ відображає весь активний фонд бібліотеки та створює основу для виконання різноманітних запитів користувачів. Він забезпечує одночасний багатоаспектний оперативний пошук і є потужним бібліографічним продуктом. Предметом особливої гордості НБ ХНУ є надзвичайно детальний тематичний рубрикатор ЕК. Загальна кількість тематичних рубрик на сьогодні складає близько 50 тис. Така деталізація спрощує пошук інформації і дозволяє користувачам самостійно створювати тематичні бібліографічні списки, що в свою чергу дає можливість бібліографам зосереджуватись на виконанні складних бібліографічних запитів.

ЕК включає різні бібліографічні БД, в яких матеріали об'єднані за певною ознакою «Автореферат, дисертація», «Книга», «Періодичне видання», «Нові надходження до бібліотеки за поточний місяць» тощо. Деякі колекції, крім бібліографічних записів, включають посилання на повні тексти. Однією з останніх БД, створених на основі ЕК, є «Анотована повнотекстова БД наукових публікацій», яка містить електронні версії статей з журналів та збірників, виданих у ХНУ, і має розширену пошукову систему, що дозволяє здійснювати якісний пошук інформації.

Важливою складовою ЕК є БД «Картотека статей» та «Складова частина документа», які поповнюються шляхом аналітичної обробки газет, журналів та наукових збірників. В ЕК представлено близько 180 тис. статей з різних галузей знань. Для підвищення оперативності обробки документів, виключення їх дублювання, забезпечення раціонального та ефективного використання праці НБ ХНУ впроваджує різні форм кооперації. Так, з 2004 року за договором про співпрацю діє міжбібліотечна кооперація НБ ХНУ з Хмельницькою обласною бібліотекою для юнацтва по обміну електронними записами аналітичного розпису статей періодичних видань. У найближчих планах - розширення в цьому напрямку кола співпраці з бібліотеками міста та області.

Відомо, що перспектива якісного та оперативного обслуговування у створенні не тільки електронних каталогів своєї бібліотеки, але й участь в корпоративних проєктах зі створення зведених каталогів. НБ ХНУ надає доступ до зведеного ЕК бібліотек Хмельницької області, який ведеться спільно з бібліотеками Кам'янець-Подільського національного університету ім. І Огієнка, Хмельницького торговельно-економічного інституту, Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва. Це дозволяє користувачеві отримати

додаткову інформацію про те, де в межах міста та області знаходиться потрібний йому документ. Наявність такого електронного бібліографічного продукту дає можливість бібліотекарям за відсутності необхідних матеріалів замовити їх з іншої бібліотеки та надати користувачеві на традиційному носії або по електронній пошті. Такий принцип спілкування дозволяє забезпечити високу оперативність отримання інформації.

На основі інформації з ЕК створюються електронні бібліографічні ресурси, характерні для будь-якої університетської бібліотеки. Так, на сайті НБ ХНУ розміщено БД «Вища школа», яка включає бібліографічні списки з проблем вищої освіти, поповнюється щомісячно і дозволяє здійснювати інформування в режимі ДОК. В кінці кожного року вся інформація систематизується за окремими темами: навчально-виховна робота, наукова робота, вища освіта за кордоном, дистанційне навчання, міжнародна інтеграція в галузі вищої освіти тощо. Тематика інформування керівництва університету змінюється та поповнюється за вимогами часу, з врахуванням обсягу інформаційних надходжень. Необхідною складовою бібліографічного обслуговування є вибіркове розповсюдження інформації (ВРІ) відповідно до тематики науково-дослідних робіт науковців. Використання новітніх інформаційних технологій дозволяє готувати в автоматизованому режимі ґрунтовні інформаційні списки, де, крім документів з власних БД, використовуються електронні ресурси бібліотек України та світу.

НБ ХНУ, створюючи власні ресурси, особливу увагу приділяє краєзнавству. Завжди актуальними на сайті є бібліографічна БД «Публікації про університет» та повнотекстова БД «Публікації про нашу бібліотеку». А одним з основних напрямків наукової роботи бібліотеки ХНУ є створення бібліографічних та біобібліографічних покажчиків праць викладачів університету. Метою підготовки покажчиків є розкриття результатів наукової та педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу університету. Цей напрям діяльності заслуговує більш детального розгляду.

«Біобібліографія вчених» - один з напрямків персональної бібліографії - завжди викликає зацікавленість і є предметом уваги і вивчення. Вона дає характеристику наукової діяльності як окремого вченого, так і наукового колективу. Відомо, що персональні бібліографічні покажчики поєднують у собі інформацію про наукову працю певної особи та біографічні відомості про нього. Включаючи комплекс історичних даних, фактичних даних та ретроспективної бібліографічної інформації, покажчики полегшують проведення

наукових досліджень і відіграють значну роль у розвитку і пропаганді вітчизняної науки і культури.

Створення біобібліографії у НБ ХНУ розпочалось із створення ІБВ краєзнавчої картотеки «Наукові праці викладачів», яка систематично поповнювалась. А з 1998 року розпочали роботу з підготовки до видання бібліографічних покажчиків серії «Бібліографія вчених університету». На сьогоднішній день ІБВ має певний досвід у цій галузі, і спільно з редакційно-видавничим центром університету підготували й видали 20 біобібліографічних покажчиків, присвячених життю і діяльності вчених ХНУ. Спочатку серія відображала наукове життя переважно керівництва університету. Серед вчених, яким були присвячені покажчики: ректор М.Є. Скиба, почесний ректор Р.І. Сілін, проректор С.Г. Костогрив, проректор М.П. Войнаренко та інші. І лише останнім часом розширився список науковців для включення в дану серію. На сьогодні покажчики виходять в світ до ювілейних дат вчених. Досвід показує, що якість покажчиків залежить від попереднього планування, що дозволяє максимально виявити всі опубліковані праці вченого та літературу про нього. Враховуючи вимоги для підготовки біобібліографічних покажчиків, роботу необхідно вести в тісному контакті з вченими, тому що тільки при безпосередній співпраці бібліографів і представників відповідної галузі науки можливо видання на високому рівні. Крім того, гарантом якості покажчика є наявність замовника і зацікавленість у виданні самих суб'єктів наукової творчості.

Традиційно структура біобібліографічного покажчика НБ ХНУ складається з біографічного, бібліографічного та допоміжного апарату. Для аналізу життя і творчості вченого, окрім його праць, матеріалів про наукову роботу рекомендується включати документи, що висвітлюють наукову і громадську діяльність. У структуру покажчика входить коротка передмова «Від упорядника». Основним її завданням є ознайомлення читача зі структурою біобібліографії, системою розташування матеріалів, хронологічними рамками зібраних творів друку. Допоміжний апарат включає іменний покажчик або список співавторів.

Комп'ютерні технології призвели до створення електронної версії біобібліографічних покажчиків, розміщення їх на сайті у вигляді БД «Праці вчених університету». До того ж, у 2007 році НБ ХНУ вперше підготувала електронне видання на компакт-диску (CD-ROM). Це електронна версія оновлених та доповнених біобібліографічних покажчиків праць вчених університету, створених за період 2002 - 2007 рр.

Недостатність фінансування іноді не дає можливості підготувати бібліографічні посібники у вигляді друкованого видання, разом з тим їх електронні аналоги дозволяють задовільнити інформаційні потреби читачів. Тому на сайті НБ ХНУ є ряд біобібліографічних покажчиків, які мають лише електронну версію. Це покажчики, що відображають наукову та педагогічну діяльність професорів університету: М.А. Йохни, В.М. Локажука, В.М. Нижника, Г.Б. Параски, В.Б. Рудницького.

Треба зауважити, що виключно в електронному вигляді створюються також щорічні бібліографічні покажчики «Публікації викладачів». Інформаційні технології значно впливають на розвиток електронних бібліографічних посібників. Якщо раніше джерельною базою для створення покажчиків слугував тільки фонд бібліотеки, то з 2005 року для виявлення джерел, відсутніх у книгозбірні, ведеться робота з електронним варіантом річних звітів з НДР кафедр. Останнім часом Інтернет дозволяє вести пошук та відбір опублікованої інформації з друкованих та електронних джерел, виявляти авторські свідоцтва та патенти, вивчати бази даних та електронні каталоги провідних бібліотек. Завдяки такій роботі досягається більш високий ступінь повноти реєстрації інформації. Відібраний матеріал вивчається *de visu*. Якщо матеріал не вдається переглянути, опис його міститься в покажчику з позначкою, яка вказана в передмові.

Надзвичайно важливими у підготовці електронних бібліографічних посібників є використання гіпертекстових технологій. Основна риса гіпертексту – можливість переходів за так званим гіперпосиланням, які представлені або у вигляді спеціально оформленого тексту, або певного графічного зображення. Гіпертекст дозволяє автору ресурсу робити посилання - встановлювати зв'язки, а користувачам дає можливість вибирати, яким із зв'язків слідувати і в якому порядку. Крім того, гіпертекст дозволяє зберігати велику кількість додаткового матеріалу окремо від основного тексту (документа), однак у тісному зв'язку до адресатів. Тим самим гіпертекст зменшує обмеження, що накладаються на структуру і зміст електронного ресурсу.

Гіпертекстовий формат є найбільш перспективним для основи створення сучасних електронних бібліографічних покажчиків. Він дозволяє в достатній мірі реалізувати пошукові можливості, дотриматися вимоги до оформлення видання, представити в ньому різні матеріали. Можливості використання мультимедійних технологій дозволяють представити складну бібліографічну інформацію в більш виразних формах.

Самостійний гіпертекстовий бібліографічний покажчик за структурою може відповідати традиційним бібліографічним посібникам і включати аналогічні розділи. При цьому його зміст значно розширюється за рахунок включення додаткової повнотекстової та довідкової інформації, а також графічних матеріалів, що не суперечать загальній концепції створення бібліографічних посібників. При цьому гіпертекстовий бібліографічний покажчик у формі web-сайту доступний як в режимі реального часу, тобто розміщений в мережі Інтернет, так і в локальному режимі як самостійний електронний продукт.

НБ ХНУ щороку удосконалює створення електронних бібліографічних покажчиків. У всіх покажчиках, що розміщені на сайтах, використовуються гіпертекстові технології переходу до різних розділів. Останнім часом у покажчиках «Публікації викладачів» «Передмова» містить гіпертекстові посилання на адреси сайтів, де можна знайти, використовуючи пошукову систему, повнотекстові версії документів, включених у покажчик. Така ж інформація може надаватись безпосередньо з початку розділу. Зокрема, повну версію авторефератів дисертацій, включених до покажчика, можна знайти в Електронній бібліотеці авторефератів дисертацій (<http://www.nbuv.gov.ua/eb/ard.html>), а інформацію з розділу «Патенти» можна знайти у спеціалізованій БД «Винаходи (корисні моделі) в Україні» (<http://www.ukrpatent.org/ua/bases2.html>). Крім того, в процесі підготовки покажчика виявляються наукові статті, що мають пряме гіпертекстове посилання на електронну версію. Велику роль в цьому відіграє БД Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського «Наукова періодика України». Такі джерела відображаються у тексті відповідною позначкою.

Слід зазначити, що покажчики, які створені тільки в електронному вигляді, не мають традиційного допоміжного апарату. Це не випадково. Електронні технології дозволяють у будь-який час вносити доповнення, що змінює загальну нумерацію документа і навіть структуру. До того ж, Інтернет має свої пошукові технології, які значно зменшують ефективність використання допоміжного покажчика до видання. Таким чином, під впливом інформаційних технологій може змінюватись навіть традиційна структура бібліографічного покажчика.

Варто зауважити, що до 45-ї річниці НБ ХНУ з метою висвітлення діяльності бібліотеки було надруковано довідково-бібліографічне видання «Бібліотека - ключ до пізнання світу», а електронний варіант розміщено на сайті. А вже до 50-річчя

університету вирішено створити електронний бібліографічний продукт нового типу. Це краєзнавче видання на компакт-диску, яке містить інформацію з періодичних видань про університет. Ресурс створено на основі бібліографічної БД «Публікації про ХНУ» та архіву відсканованих статей про університет. Таким чином, він дозволяє здійснювати якісний пошук бібліографічної та повнотекстової інформації на основі друкованого документа.

Щодня розширюються обов'язки бібліографів з вивчення документного потоку. Сьогодні вони разом з друкованими документами активно відстежують і веб-ресурси. Інформаційний простір Інтернет характеризується високим ступенем динамічності. У ньому щодня з'являється й зникає величезна кількість ресурсів. Доступність електронних ресурсів через Інтернет загострило проблему оцінки їх якості, достовірності та надійності. Зростання кількості повнотекстових документів, представлених в електронному вигляді, вимагає розвитку навігаційної функції Інтернет. Тому активно розвивається новий напрям бібліографічної діяльності вебліографія (бібліографування сайтів електронних ресурсів Інтернет).

Співробітниками ІБВ створено «Навігатор Інтернет-ресурсів за профілем університету». Це анотований путівник по сайтах, що пропонують електронні книги, статті з періодичних видань, матеріали конференцій та семінарів тощо. Бібліографи проводять пошук за різними напрямками наукової та навчальної діяльності та систематизують знайдену інформацію. На сьогоднішній день проведено значна робота щодо впорядкування ресурсів Інтернет: створено та систематично поновлюються 30 рубрик навігатора. Постійно зростаючий попит користувачів на ресурси навігатора свідчить про необхідність подальшого розвитку та підтримки цієї БД як засобу орієнтації в електронних ресурсах. Навігаційна функція Інтернет стає пріоритетною.

Вебліографічний список представляє собою і сторінка «На допомогу науковцям», яка має корисну інформацію для аспірантів, дисертантів, здобувачів вченого звання, молодих наукових працівників. Основними критеріями при відборі сайтів є якість і достовірність поданої інформації, доступність, стабільність існування в мережі, простота пошуку всередині сайту. Суворе дотримання цих принципів дозволяє отримати корисну інформацію.

До електронної бібліографічної продукції можна віднести результати виконання бібліографічної довідки в режимі онлайн. Не випадково в останні роки виникла і стрімко набуває популярності віртуальна довідкова служба, яка дозволяє за допомогою консультанта

значно скоротити час самостійного пошуку та дає можливість одержати кваліфіковану відповідь провідних фахівців бібліотеки. Результати довідково-бібліографічного обслуговування віддалених користувачів є цінними електронними бібліографічними ресурсами. Серед них – архіви відповідей на виконані службами «віртуальних довідок» запити користувачів. Архів формується з метою скорочення часу пошуку інформації, звернення до вже знайденої інформації, аналізу якості виконання довідок.

«Віртуальна довідка» розпочала роботу на сайті бібліотеки ХНУ з 2006 року. Технологія виконання віртуальної довідки включає: разовий запит, пошук бібліографічної або повнотекстової інформації, відповідь користувачеві. Більшість довідок виконується завдяки електронним ресурсам бібліотеки: БД «Електронний каталог», БД «Електронна бібліотека», БД «Ліга: Закон», Навігатор Інтернет-ресурсів за профілем університету тощо. Але досить активно використовуються і ресурси Інтернет. Кваліфікований бібліограф рекомендує, виконуючи віртуальну довідку, тільки достовірну інформацію, надійні мережеві ресурси. Якщо замовлення приймаються тільки від користувачів бібліотеки, то доступ до архіву виконаних довідок НБ ХНУ (електронного бібліографічного продукту) вільний для всіх. При цьому перспектива розвитку віртуальних довідкових служб бібліотек України - в кооперуванні зусиль, створенні корпоративної системи онлайн-обслуговування користувачів.

Отже, в наш час необхідно створювати електронну бібліографічну продукцію, яка комплексно відображає різні види документів: друковані, електронні ресурси на локальних носіях, віддалені електронні ресурси. Розробка нових електронних ресурсів, у тому числі в гіпертекстовому форматі, і надання доступу до них безумовно підсилює значення бібліографічної продукції в інформаційному забезпеченні. Разом з тим, університетським бібліотекам в області формування власних ресурсів пріоритет слід віддавати краєзнавству та участі в корпоративних проєктах бібліотек щодо створення і використання бібліографічних ресурсів, що збільшить якість електронної бібліографічної продукції, зменшить витрати на її виробництво, збільшить інформаційну цінність кінцевих результатів.

Використана література

1. Зыгмантович, С. В. Подготовка библиографической продукции библиотеками [Текст] : науч.-практ. пособ. / С. В. Зыгмантович. – Минск : Новое знание, 2009. – 229 с.

2. Каптерев, А. Становление понятийного аппарата электронной библиографии [Текст] / А. Каптерев, И // Мир библиографии. – 2007. – № 1. – С. 9–10.

3. Панкова, Е.В. Электронное библиографическое пособие [Текст]: практ. рук. для библиотечных работников / Е. В. Панкова, Л. С. Беркутова. – М.: Форум, 2010. – 132 с. – (Профессиональное образование).

4. Патрушева, Т. Библиографічна продукція Наукової бібліотеки Національного університету "Києво-Могилянська академія": традиційна та електронна [Текст] / Т. Патрушева // Бібл. форум України. – 2010. – № 4. – С. 20–23.

5. Теплицкая, А. Библиографическая продукция национальных библиотек – членов Библиотечной Ассамблеи Евразии в XXI веке [Текст] / А. Теплицкая, Л. Жукова // Вестн. Библиотечной Ассамблеи Евразии. – 2010. – № 4. – С. 58–64.

6. Трачук, Л. Електронні бібліографічні ресурси віддаленого доступу на сайтах українських бібліотек [Текст] / Л. Трачук // Вісн. кн. палати. – 2008. – № 12. – С. 10–13.

7. Трачук, Л.Ф. Классификация электронной библиографической продукции [Текст] / Л. Ф. Трачук, Г. Н. Швецова-Водка // Науч. и техн. б-ки. – 2009. – № 8. – С. 33–46.

*Тищенко І.І., Герасименко Л.Є.,
м. Київ*

Пріоритетні напрямки наукової бібліографії у Науковій бібліотеці ім. М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В статті розглядаються основні напрямки досліджень в галузі наукової бібліографії в НБ ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка. Аналізуються та характеризуються видання, підготовлені співробітниками НБ (2005–2011 рр.).

The main research directions of scientific bibliography in Maksymovich Scientific Library are considered in this article. Publications, prepared by Maksymovich Scientific Library personel, are been analysed and characterised.

Наукова бібліотека ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка (далі КНУТШ) одна з найстаріших бібліотек вищих навчальних закладів України.

Науково-дослідною роботою, в тій чи іншій мірі, займаються усі головні спеціалісти, кваліфіковані штатні співробітники з великим досвідом роботи в бібліотеці та знанням її фондів. Однак традиційно склалося, що наукові дослідження є серед пріоритетів діяльності трьох підрозділів НБ (рідкісної книги, бібліографічного та редакційно-видавничого відділів), співробітники яких поєднують у своїй роботі бібліотечно-бібліографічну практику з історико-книгознавчими дослідженнями фондів, сприяючи таким чином науково-інформаційному забезпеченню інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки та освіти, розповсюдженню передового досвіду.

Основне завдання редакційно-видавничого відділу (далі РВВ) полягає, передусім, у збереженні нагромадженого знання та подальшому збиранні інформації (вивчення та розкриття фондів, підготовка та публікація науково-бібліографічних показників).

Також, задовольняючи інформаційні потреби викладачів та студентів, відділ займається редагуванням бібліографічної продукції, оновленням сайту бібліотеки відповідно до профілю діяльності відділу, надає бібліографічну допомогу в підготовці книг з історії нашого університету у тісному співробітництві з університетськими кафедрами.

Пріоритетні напрямки науково-бібліографічної роботи - Київський університет в персоналіях (історія та сьогодення); праці науковців Київського університету в розвитку науки XIX–XXI ст.: біобібліографічний аспект.

На сьогодні можна вже говорити про результати роботи РВВ та важливість обраного напрямку в галузі української біографістики. Протягом двох останніх років відділ підготував наукову бібліографію до таких видань: «Гончар Борис Михайлович: матеріали до бібліографії (до 65-річчя з дня народження)» (2010); «Леонід Васильович Губерський: матеріали до бібліографії (1970–2011)» (2011); «Михайло Драгоманов. Бібліографія (1861–2011)» (2011), в яких виявив та проаналізував науково-бібліографічний доробок вчених нашого університету, з метою відтворення їхньої наукової спадщини. Крім того, до 200-річчя від дня народження Н. В. Гоголя було укладено бібліографію «Николай Васильевич Гоголь. Издания произведений и писем Н. В. Гоголя» (2010).

Важливою складовою джерельної бази деяких бібліографічних досліджень є ретроспективні видання і публікації. Співробітники відділу ретельно виявляли забуті й маловідомі публікації вчених та літературу про їх творчість, працюючи не тільки за традиційною схемою укладання бібліографії, а й використовуючи новітні

інформаційні ресурси та бази даних світу.

Окремо хочеться зупинитися на декількох найбільш вагомих наукових біобібліографіях, у створенні яких приймали участь співробітники НБ КНУТШ.

У 2006 році вийшов біобібліографічний довідник, підготовлений науковцями Київського університету до 175-річчя КНУТШ «Ректори Київського університету. 1834–2006 / В. В. Скопенко, В. А. Короткий, Т. В. Табенська, І. І. Тіщенко, Л. В. Шевченко. – Київ : Либідь, 2006. – 336 с.». Показчик містить 31 персоналію. Вперше подано статті, присвячені ректорам, які були репресовані в 1933–1939 роках.

Всі статті мають енциклопедичну форму - від 2 до 30 сторінок об'єму. Основним джерелом інформації для написання біографій слугували документи офіційного діловодства: для радянського періоду – переважно послужні списки, для радянського – особові справи відділу кадрів та архівно-слідчі справи Служби безпеки України. Усі біографічні довідки складено за однаковою схемою: місце народження, соціальне походження, здобута освіта, наукова чи службова кар'єра, теми дисертацій, одержання вчених ступенів і звань, коло наукових інтересів та основні напрями наукових досліджень. Зазначаються найголовніші наукові праці, висвітлюються участь в експедиціях та роботі наукових товариств, громадська діяльність, викладацька робота. Особлива увага акцентується на періоді ректорства в Київському університеті, напрямках адміністративної діяльності на цій посаді. На завершення подається інформація про чини та нагороди. Наприкінці зазначаються дата смерті й місце поховання. Показчик містить якнайповнішу достовірну інформацію про персоналії, проте іноді свідомо уникали оцінок їхньої адміністративної і навіть наукової діяльності, вважаючи, що про здобутки наших ректорів найяскравіше свідчать їхні наукові праці, максимально повний перелік яких наводиться. До всіх статей подано ілюстративний матеріал, що своєрідно характеризує кожен епоху. Багато матеріалів включено вперше.

У 2011 році НБ ім. М. Максимовича репрезентувала бібліографічний показник, присвячений 70-річному ювілею відомого українського вченого, ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктора філософських наук, академіка НАНУ, Героя України, Надзвичайного і Повноважного Посла України, професора Л. В. Губерського «Леонід Васильович Губерський : матеріали до бібліографії (1970–2011) / КНУТШ ; [упоряд. : В. Г. Нестеренко, І. І. Тіщенко, З. Р. Чорнобровкіна ; авт. вст. ст.

А. О. Приятельчук]. – Київ : Київський університет, 2011. – 112 с.». Підготовлена бібліографія складається з двох розділів. Перший: «Праці Л. В. Губерського», який охоплює період 1970–2011 рр. (487 назв). Праці подані за хронологічним принципом, в межах року за алфавітом назв праць, окремо виділена частина, де Л. В. Губерський зазначається як редактор періодичних видань України. Друга частина: «Література про життя та діяльність Л. В. Губерського» зроблена за схемою першого розділу, хронологічні межі 1986–2011 рр. (355 назв).

Протягом останніх двох років основну увагу РВВ приділив укладанню анотованої бібліографії Михайла Петровича Драгоманова (1841–1895), приуроченої до 170-річчя вченого. Вийшло два видання. Перше «Михайло Драгоманов : автожиттєпис / уклали І. С. Гриценко, В. А. Короткий, М. В. Томенко ; [уклад. бібліогр. І. І. Тіщенко, О. П. Орліченко]. – Київ : Либідь, 2009. – 441, [3] с.», в яку ввійшли найзначніші автобіографічні твори М. Драгоманова, супроводжені ґрунтовним нарисом життя і творчості видатного українського мислителя, численними ілюстраціями та бібліографією праць науковця (516 назв).

«Михайло Драгоманов. Бібліографія (1861–2011) / КНУТШ, Наукова б-ка ім. М. Максимовича ; [упоряд. : М. О. Мороз, В. А. Короткий, І. І. Тіщенко та ін. ; редкол. : Гриценко І. С. (голова), Драгоманова Н. С., Нестеренко В. Г. та ін.]. – Дрогобич : Коло, 2011. – 740 с.» – друге видання, в якому приймали участь співробітники НБ.

Книжка складається з двох розділів, покажчиків (іменного й алфавітного праць М. Драгоманова) та списку абревіатур, які трапляються у тексті. Видання охоплює період від 1861 до 2011 роки. Перший розділ «Праці М. П. Драгоманова» включає опис найширшого спектра творчого спадку вченого: його наукові, публіцистичні та полемічні праці, рецензії, відгуки, листи, передмови, редакторські зауваги і просто власноруч написані пояснення, а також передруки праць та їх частин.

Другий розділ бібліографічного покажчика («Література про М. П. Драгоманова») – це упорядкований за хронологічним принципом з розміщенням позицій за абеткою у межах року, аналогічно до першого розділу. Література про нього охоплює найширший спектр: від газетних та журнальних оголошень, повідомлень, заміток до монографічних досліджень, разом з віршами та посвятами художніх творів. Вона включає вітчизняні та зарубіжні загальні і спеціальні галузеві енциклопедії, довідникові та бібліографічні видання, найрізноманітніші підручники, посібники, хрестоматії з різних дисциплін. Цей покажчик має велике значення не тільки для вивчення

життєвого шляху М. П. Драгоманова і його спадщини, а й для дослідження відповідного періоду в історії нашої держави. Така робота допоможе спеціалістам різних галузей науки зорієнтуватись у масиві бібліографічних праць, які можна використати у практичній і науковій діяльності.

РВВ активно співпрацює з Видавничо-поліграфічним центром «Київський університет» і був залучений до укладання календаря «КНУТШ на 2011 рік», для якого підготував 12 біографічних текстів, присвячених видатним вченим, почесним професорам та випускникам Київського університету: січень – М. О. Максимович (1804–1873); лютий – М. І. Пирогов (1810–1881); березень – Т. Г. Шевченко (1814–1861); квітень – С. М. Реформатський (1860–1934); травень – В. І. Вернадський (1863–1945); червень – М. С. Грушевський (1866–1934); липень – О. В. Фомін (1869–1935); серпень – М. Д. Стражеско (1876–1952); вересень – О. Ю. Шмідт (1891–1956); жовтень – М. П. Кравчук (1892–1942); листопад – М. М. Боголюбов (1909–1992); грудень – В. М. Глушков (1923–1982). Спільно з Інститутом енциклопедичних досліджень НАН України готував матеріали й редагував тексти та бібліографію до статей з тематики «Київський університет» для «Енциклопедії сучасної України».

Останнім часом для доступності інформації в НБ використовуються новітні технології для надання доступу до так званої «віртуальної полиці». На веб-сайті бібліотеки співробітниками РВВ створено електронну колекцію «Вісників КНУТШ», де представлено 346 повнотекстових журналів (<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/fonds/visnyk/poshuk.php3>), протягом 2009 – 2011 рр. в «УФД/Бібліотека» сформовано електронну бібліографічну базу даних статей з «Вісників КНУТШ» (більше 15 тис.).

На віртуальній книжковій виставці «Історія та сьогодення Київського університету» (<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/vystavka/vystavka.php3>) представлено понад ста книг (1840–2011 рр.).

Підібрано необхідну літературу, підготовлені зображення документів, тексти анотацій та зміст, а також проведена відповідна комп'ютерна обробка зображень. Зображення титульних сторінок та обкладинок документів представлені у форматах TIF та JPG, а зміст документів підготовлено та представлено в форматі PDF.

На сторінці відділу (<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/vid23.php3>) є можливість ознайомитися з веббібліографічними покажчиками, що присвячені

ювілейним датам професорів Київського національного університету імені Тараса Шевченка: член-кореспонденту НАН України, д-р екон. наук, проф., декану економічного ф-ту – В.Д. Базилевичу, д-р іст. наук, проф., завкафедрою історичного ф-ту – В.М. Мордвінцеву, д-р філол. наук, проф., дир. Ін-ту журналістики – В.В. Різуну та д-р філол. наук, проф., дир. Ін-ту філології – Г.Ф. Семенюку.

Серед перспективних проєктів – подальше вивчення історії університету та його професорсько-викладацького складу (біобібліографічний аспект), укладання наукової бібліографії Михайла Олександровича Максимовича - першого ректора Київського університету, вченого-енциклопедиста, ім'я якого носить Наукова бібліотека.

*Белоус І.О.,
м. Львів*

Бібліографічні видання бібліотеки Львівської політехніки – важлива складова джерельної бази з історії університету

У доповіді розкривається зміст науково-бібліографічної роботи Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка» з розкриття історії університету. Охарактеризовано декілька бібліографічних проєктів цього напрямку.

The report reveals contents research and bibliographic work of Scientific Library of Lviv Polytechnic National University from disclosing the history of the university. Several bibliographic projects in this direction were characterized.

Протягом майже 170 років існування книгозбірні було підготовлено та видано велику кількість різноманітних за жанрами та видами бібліографічних посібників і покажчиків.

Традиції науково-бібліографічної діяльності у бібліотеці Львівської політехніки були закладені ще у XIX сторіччі, коли почали видаватися друковані каталоги, що розкривали фонд бібліотеки. Перший том каталогу вийшов друком у 1894 році [1].

Бібліотекою було підготовлено цілу низку інформаційних бібліографічних покажчиків, що орієнтували читачів про видання, які зберігаються в фондах бібліотеки. У 70-80 рр. XX ст. виходила серія науково-допоміжних покажчиків «Бібліографія наукових напрямів Львівської політехніки». Працівниками бібліотеки було укладено і видано словник бібліотечно-бібліографічних термінів (перше видання

-1991р., друге, доповнене -1996 р.) [2].

Укладалася велика кількість рекомендаційних покажчиків, посібників і пам'яток про порядок користування каталогами і картотеками, фондами бібліотеки. Виходили методичні вказівки про порядок складання списків до дипломних проєктів; методичні матеріали до проведення лекцій і практичних занять зі студентами з основ бібліотечно-бібліографічних знань; методичні рекомендації для викладачів, аспірантів і студентів з самостійної роботи з книгою та багато інших видань. Узагальнені відомості про цю роботу вміщено до монографії, яка присвячена історії Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка», де окремим розділом подано перелік усіх бібліографічних покажчиків, виданих книгозбірнею, за весь період свого розвитку [3].

За всю історію свого існування Львівська політехніка внесла значний вклад в світову науку і техніку, збагативши її низкою наукових відкриттів і досліджень. Наш університет завжди відіграв велику роль у розвитку науки і техніки, він був і є центром, в якому висуваються і вирішуються наукові проблеми, утворюються наукові школи й певні течії в науці.

У науково-бібліографічній роботі бібліотеки біобібліографічні матеріали займають одне із ведучих місць. Ці бібліографічні посібники характеризують науково-педагогічну діяльність ВНЗ, розкривають вклад вчених університету в розвиток тих чи інших галузей знань та мають велике значення для створення праць з його історії.

Найбільш цікавими з цієї точки зору є три бібліографічні проєкти бібліотеки:

- Науково-допоміжні бібліографічні покажчики (щорічник «Друковані праці Національного університету «Львівська політехніка», «Наукові та навчальні видання Національного університету «Львівська політехніка» за 1991–2005 рр.»);
- Персональні бібліографічні покажчики серії «Біобібліографія вчених Львівської політехніки»;
- Видання з історії університету.

У 1949 році бібліотека уклала і випустила бібліографічний покажчик «Львовский политехнический институт – отечественной науке и промышленности», у якому було представлено наукові та навчальні праці викладачів вузу за 1939–1949 рр. [4]. Це була перша спроба узагальнити інформацію про науковий та педагогічний доробок викладачів та науковців інституту. Але після цього покажчики не видавалися, а праці вчених університету відображалися

в картотеці, що велася в бібліотеці з 1945 року.

З 1999 року бібліотека укладає і видає щорічний бібліографічний покажчик «Друковані праці Національного університету «Львівська політехніка». Вийшло друком уже дванадцять випусків [5]. У покажчик включено бібліографічні описи монографій, підручників, навчальних посібників, довідників, методичних матеріалів, статей з журналів та збірників, опублікованих тез доповідей на конференціях, семінарах, симпозіумах, бібліографічних видань, інтернет-публікацій, описи окремих науково-популярних газетних статей та рецензій. У покажчик ввійшли відомості про всі публікації авторів, незалежно від місця видання та мови друку. Публікації розміщено за інститутами (без поділу на кафедри) і підрозділами університету; в межах інститутів (підрозділів) за алфавітом прізвищ авторів; у межах авторського комплексу всі публікації розташовано за алфавітом.

Головним джерелом підготовки покажчика є кафедральні звіти у вигляді електронних списків. Усі бібліографічні описи перевіряються на *de visu*. З 2008 року за допомогою АБІС УФД/Бібліотека ведеться база даних «Вчені та працівники Львівської політехніки», у якій розписуються усі публікації, які пізніше увійдуть до бібліографічного покажчика. До щорічника в середньому включається біля 7 тис. публікацій.

Для зручності в користуванні, покажчик містить допоміжний довідковий апарат: передмову та іменний покажчик авторів і співавторів.

До 15-ої річниці незалежності України НТБ підготувала, і у 2006 році вийшов друком бібліографічний покажчик «Наукові та навчальні видання Національного університету «Львівська політехніка» за 1991–2005 рр.» [6]. У цьому виданні зосереджено інформацію про наукові та навчальні видання працівників університету за 15 років незалежності України. Публікації згруповано за типами та видами видань у три основні розділи:

- монографії, довідники, словники;
- підручники;
- навчальні посібники, конспекти лекцій.

У розділах бібліографічні описи розміщено відповідно зведеного українсько-російського алфавіту, а далі – латинського. Іменний авторський покажчик до цього видання дозволяє швидко знайти публікації певного автора.

Другий проект – це персональні покажчики серії «Бібліографія вчених Львівської політехніки», який є складовою

частиною матеріалів з історії університету.

Безперервність наукового процесу в стінах одного наукового колективу називається «школою». Чим більш видатним був попередник, тим більше впливу має його наукова спадщина на напрямок та методи роботи його учнів та його послідовників. Видатні вчені залишають після себе те, що називається науковою традицією. З метою найбільш повного розкриття наукових досягнень видатних вчених Львівської політехніки у 1996 році було започатковано серію «Біобібліографія вчених Львівської політехніки», в межах якої на сьогоднішній день видано 48 випусків. Основне завдання створення цієї серії – це сприяння розкриттю та популяризації наукового та педагогічного доробку наукових шкіл університету, формування іміджу навчального закладу, збереження образу вченого для прийдешніх поколінь. По цих покажчиках можна дізнатися, як розвивався певний науковий напрямок в університеті.

До персонального бібліографічного покажчика традиційно включається три групи відомостей:

- біографічні (дати життя, біографія, спогади учнів і колег і т. п.);

- фактографічні (дати подій, фактів і т. п.);
- бібліографічні (покажчик праць, наукова школа).

Перед укладанням першого випуску цієї серії було проведено значну підготовчу роботу і було затверджено структуру покажчиків і їх зовнішнє оформлення.

Головними елементами структури випусків цієї серії є:

- передмова (від укладачів);
- вступна стаття про життєвий та творчий шлях вченого;
- література про вченого;
- хронологічний покажчик праць, який ділиться на декілька розділів: опубліковані наукові праці; авторські свідоцтва та патенти; методичні посібники; звіти з науково-дослідних робіт, виконаних під керівництвом вченого; неопубліковані матеріали;

- автореферати дисертацій, захищених під керівництвом вченого;

- допоміжні покажчики (іменний співавторів).

Характерною особливістю випусків даної серії є уведення таких розділів, як автореферати дисертацій, захищених під керівництвом вченого, та звіти з науково-дослідних робіт, виконаних під керівництвом вченого. Ці розділи відображають становлення нових наукових шкіл та показують роль вченого в згуртуванні цілого колективу, скеруванні в відповідне русло їх наукових зацікавлень.

Більшість випусків цієї серії мають стандартний розмір та однакове оформлення обкладинки, титульного аркуша і звороту титульного аркуша. Усі ці зовнішні атрибути цієї серії підкреслюють нерозривний зв'язок усіх випусків, а також і самих вчених, які хоча і працюють в різних галузях науки, але об'єднані під дахом нашої Alma mater.

Третій проект – це бібліографічні видання, в яких відображаються відомості щодо історії нашого університету.

У 1951 році було підготовлено і видано короткий нарис про бібліотеку Львівської політехніки. До 150-річчя університету вийшли друком методичні матеріали до користування фондами та каталогами "Науково-технічна бібліотека Державного університету "Львівська політехніка" [7].

У 1995 році на основі проведеного дослідження укладено бібліографічний покажчик «Борцям за волю України», присвячений політехнікам, що брали участь у національно-визвольних змаганнях [8].

У 1997 році було укладено бібліографічний покажчик «Львівська політехніка на сторінках періодичних видань (1950–1975)», у якому наведено статті з журналів, газет, малотиражної газети про наш навчальний заклад та його працівників [9]. Зручний допоміжний апарат дає змогу відшукати необхідну публікацію.

Бібліотека готує бібліографічний покажчик «Історія Львівської політехніки (1844–2009)», який буде містити публікації про Львівську політехніку за весь період існування. Створено робочу групу бібліографів, які проводять значну пошукову роботу. Заплановано його видати до 170-річчя університету.

Багаторічна праця над дослідженням історії бібліотеки завершилася у 2009 році виданням монографії «Науково-технічна бібліотека Національного університету «Львівська політехніка» (автори І.О. Белоус, О.В. Шишка, Д.О. Тарасов) [10].

Підготовлено до друку бібліографічний покажчик «Видатні вчені-математики Львівської політехніки (1844-1939)». У бібліографічному покажчику вміщена інформація про основні етапи життя та науково-педагогічної діяльності 11 видатних вчених математиків Львівської політехніки. У межах кожного авторського комплексу матеріал покажчика розташовано за трьома розділами: коротка біографічна довідка, література про життя та діяльність вченого, перелік основних друкованих праць вченого. Праці вченого наводяться за хронологією виходу в світ.

Бібліографічні видання бібліотеки є важливою складовою джерельної бази з історії університету.

Література:

1. Katalog Biblioteki c. k. Szkoły Politechnicznej we Lwowie. – Lwów : 1 Związkowa Drukarnia, 1894. – 380 s.
2. Сташко М.В. Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів : близько 6700 термінів / М.В. Сташко ; Держ. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Л. : СП «БаК», 1996. – 200 с.
3. Бібліографічні покажчики, видані бібліотекою // Белоус І.О. Науково-технічна бібліотека Національного університету «Львівська політехніка»: [монографія] / І.О. Белоус, О.В. Шишка, Д.О. Тарасов ; Нац. ун-т «Львів. політехніка» ; за ред. А.Г. Загороднього. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. – С. 170–182.
4. Львовский политехнический институт – отечественной науке и промышленности 1939–1949 гг. : библиогр. указ. / Львов. политехн. ин-т, Науч.-техн. б-ка. – Львов, 1949.
5. Друковані праці Національного університету «Львівська політехніка» за 2009 рік : бібліогр. покажч. / Нац. ун-т "Львів. політехніка", Наук.-техн. б-ка ; [уклад.: І.О. Войтович та ін.] ; за ред. О. В. Шишки, І. О. Белоус. – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2010. – 788 с.
6. Наукові та навчальні видання Національного університету «Львівська політехніка» за 1991–2005 рр. : бібліогр. покажч. / Нац. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка ; уклад.: І.О. Белоус та ін. ; за ред. О.В. Шишки, І.О. Белоус. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2006. – 140 с.
7. Науково-технічна бібліотека Державного університету «Львівська політехніка» : до 150-річчя бібліотеки : метод. матеріали до користування фондами та каталогами ; уклад. Р.Є. Боровик. – Л., 1994. – 62 с.
8. Борцям за волю України : бібліогр. покажч. / Держ. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка ; уклад.: О. Шишка та ін. – Л., 1997. – 35 с.
9. Львівська політехніка на сторінках періодичних видань (1950–1975) : бібліогр. покажч. / Держ. ун-т «Львів. політехніка» ; уклад. І.Ш. Ключенко. – Л., 1997. – 106 с.
10. Белоус І.О. Науково-технічна бібліотека Національного університету «Львівська політехніка»: [монографія] / І.О. Белоус, О.В. Шишка, Д.О. Тарасов ; Нац. ун-т «Львів. політехніка» ; за ред. А.Г. Загороднього. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. – 196 с. : іл. – Бібліогр.: с. 170–194.

Словники у нашому житті: історія та сьогодення

Розглядається значення словників у повсякденному і професійному житті. Надається історія лексикографії і її сучасний стан. Розглянуто місце словників у бібліотечних фондах. Надається досвід роботи фахівців ХНУРЕ з Українським мовно-інформаційним фондом НАН України.

We study the role of the dictionaries and lexicons in the everyday and professional life. This paper describes the history of the lexicography and its modern state. The place of the dictionaries and lexicons in the libraries book stocks is considered. Our paper generalizes the experience of the work of the KHNURE specialists with the Ukrainian Language Information Foundation of the Ukrainian Academy of Sciences.

Різну інформацію можна знайти у словниках: чи правильно я кажу, так чи ні вживаю слово або вираз, чи вірний переклад цього слова на іншу мову. Знайдемо і науковий опис мови, його історію, сучасний стан, пояснення запозичених, маловживаних і застарілих слів, знайдемо систематизацію знань, глибоке пізнання дійсності, історії і культури народу, що говорить на тією чи іншою мовою.

Словники присутні в нашому повсякденному і професійному житті. Завдання, що вирішуються за допомогою словників, охоплюють сьогодні найрізноманітніші галузі науки і практики: викладання української та іноземних мов, переклад, теорія і практика науково-технічної інформації, теорія масової комунікації, соціологія, історія, етнологія, поезика та багато інших.

Словники заслужено називають супутниками цивілізації, це скарби національних мов. Наявність словників, особливо великого тлумачного словника національної мови, у культурі народу є свідченням рівня цивілізаційного розвитку цього народу, його мовна історія, його мовний портрет.

Вихід у світ словника - це сама по собі вже культурно-історична подія. У цей час лексикографічний твір стає документом історії, надбанням культури.

Словник - джерело (книга), яка містить слова (або морфеми, словосполучення, ідіоми і т. п.), розташовані в визначеному порядку (різному в різних типах словників), пояснює значення описуваних одиниць, дає різну інформацію про них або переклад на іншу мову, чи

повідомляє відомості про предмети, що позначаються ними.

Словники виконують безліч функцій, основними є: навчальна, систематизуюча, довідкова, нормативна. Загальна функція всіх словників - фіксація, систематизація, накопичення і зберігання знань про світ і про національну мову, передача цих знань від покоління до покоління.

Теорією і практикою складання словників займається *Лексикографія*. Основне завдання лексикографії - наукова розробка принципів і прийомів словникового опису лексики, а також складання самих словників, що відображають різні аспекти розгляду слів у системі мови.

В історії формування лексикографії у різних народів виділяють 3 схожих періода:

1. Дословниковий період. Основна функція - пояснення малозрозумілих слів. Перші словникові праці виникли на ранніх етапах розвитку писемності. Це були написані від руки списки іноземних і незвичайних слів, з якими доводилося стикатися. Вчений або просто переписувач, визначивши значення незнайомого слова, писав його між рядками або на полях.

2. Ранній словниковий період. Основна функція - вивчення літературної мови, відмінної у багатьох народів від розмовної мови: наприклад, одномовні лексикони санскриту, 6-8 ст., давньогрецькі, 10 ст.; пізніше з'являються перекладні словники пасивного типу, де лексика чужої мови тлумачиться за допомогою слів народної мови (арабско-перська, 11 ст., латино-англійська, 15 ст., церковно-слов'яно-російська, 16 ст., та ін.)

3. Період розвиненої лексикографії, пов'язаний з розвитком національних літературних мов. Основна функція - опис і нормалізація словникового складу мови, підвищення мовної культури суспільства – з'являються тлумачні, синонімічні, фразеологічні, діалектні, термінологічні, орфографічні, граматичні та інші словники. На розвиток лексикографії впливали філософські концепції епохи. У 18-19 ст. стверджується, а в 20 ст. розвивається ще одна функція лексикографії - збір та обробка даних.

Культурними пам'ятками вважаються праці видатних лексикографів різних народів, які вклали у створені ними словники свій талант і титанічну працю, зокрема, українців Бориса Грінченка, Григорія Голоскевича, Памви Беренди, Євгена Желіховського, Володимира Даля, Івана Срезневського, росіянина Сергія Ожегова, давньогрецького лексикографа Оріона, поляка Григорія Кнапського, француза П'єра Лярусса та ін.

Українська лексикографія має багату історію. Українське словникарство виникло з потреб перекладу або пояснення малозрозумілих грецьких та південнослов'янських слів у давньоукраїнських текстах. Тлумачення початково здійснювалося у вигляді глос – пояснювальних внутрішньорядкових ремарок. Приклади такої лексикографічної праці наших предків можна знайти в *«Ізборнику Святослава»* 1073 р., *«Київському літописі»* тощо.

Перші словники східних слов'ян – їх називали *«лексиконами»*, *«алфавітами»*, *«тлумаченнями»* - було здебільшого зібранням іншомовних або застарілих слів. До часів Київської Русі також належать невеликі рукописні словники –ономастикони, відомі з 18 ст., які призначалися для тлумачення біблійних та греко-візантійських власних назв, для пояснень окремих старослов'янських слів (*«Речь жидовського языка, переложена на рускую»*, *«Толко неразумных словесах псалтырных»* та ін.)

Глосграфія залишається актуальною аж до другої половини 16 ст., але мотиви її використання змінюються: поставала потреба у поясненні неслов'янських слів, використаних у конфесійних текстах, живою народною мовою. Необхідність загальнорозумілого перекладу демонструє зокрема перший церковнослов'янсько-український рукописний словник невідомого автора *«Лексисъ толкованіємъ словенскихъ словъ просто»* (896 вокабул), у якому зібрано глоси з різних джерел та праць попередників.

Матеріали *«Лексиса...»* були згодом використані для створення перших друкованих словників в історії української лексикографії. Ними стали *«Лексисъ сирьчь реченія въкратцѣ собраны и из словенского языка на простый рускій діалектъ столькованы»* Лаврентія Зизанія (Вільно, 1596 р.) та *«Лексиконъ славенорусскій и имень толькованіє»* Памви Беренди (вийшов у друкарні Києво-Печерської лаври 1627 р.). Ці словники були водночас і перекладними, і тлумачними, нерідко автори заглиблювалися в етимологію слова або розширювали словникову статтю до рівня енциклопедичної, подавали загальні назви разом із власними тощо.

Значним явищем в українській лексикографії став анонімний рукописний українсько-церковнослов'янський лексикон середини 17 ст. *«Синоніма славеноросская»*, створений на основі праці Памви Беренди. Реєстр словника налічує близько 500 вокабул і побудований за абетковим принципом.

З появою нової української літературної мови починається новий період в українському словникарстві. Широке поширення одержують словники-доповнення до різних українських видань.

Наприклад, «Собрание Малороссійских словъ, содержащихся въ Энеидъ» Й. Кам'янецького (1798 р.), «Словник до Малороссійскія пьсни» М. Максимовича (1827 р.) та ін. У цей час над створенням перекладних (переважно українсько-російських, українсько-польських та німецько-українських) словників працюють О. Павловський, І. Вагилевич, І. Войцехович, П. Білецький-Носенко, Л. Боровиковський та ін.

Серед перших повноцінних російсько-українських словників можна назвати «Опытъ русско-украинского словаря» М. Левченка (1874 р., 7600 слів), «Словарь російсько-український» М. Уманця і А. Спілки (1893-1898, 37000 слів), «Русско-малоросский словарь» Є. Тимченка (1897-1899, близько 40000 слів). Помітне місце в українській культурі мав «Малорусско-німецький словарь» Є. Желехівського і С. Недільського (1885-1886, більше 64000 слів). Велику цінність має також підготовлений і виданий Б. Грінченком «Словарь української мови» у 4-х томах (1907-1909 рр.), що на тлі всіх попередніх словників відзначається широтою використаних джерел та докладністю опрацювання реєстрових слів.

З другої половини 19 ст. починають з'являтися термінологічні та діалектологічні словники. Наприклад: «Правничо-політична термінологія для слов'янських мов Австрії» Я. Головацького та ін. (1851 р.), «Материял термінологічний» (1898 р.), «Лемки – мешканці Західного Прикарпаття» (1865 р.), «Слова и выражения Остерского уезда» з Чернігівщини (1851 р.). З'являються перші спроби укладання словників мови письменника: «Словничок Шевченкової мови» (1916 р.) та «Українсько-російський словничок до «Кобзаря» Т. Г. Шевченка» Н. Малечі (1917 р.).

З утворенням УНР у 1917р. і піднесенням української мови до статусу державної починається активний розвиток лексикографії. Основну лексикографічну роботу проводила Комісія для складання словника української живої мови при УАН, а також Термінологічна комісія Українського наукового товариства у Києві та УАН, на базі яких у 1921р. було утворено Інститут української наукової мови ВУАН (з 1930 – Інститут мовознавства). Особливо багато в цей час з'явилося термінологічних словників з різних галузей знань.

У радянський час наукові дослідження у лексикографії часто перериваються у зв'язку із бурхливими політичними подіями. Період з 1933 до середини 50-х років характеризується звуженням словникарської роботи у зв'язку зі згортанням «українізації» та значним уніфікуванням української лексики в словниках, наближенням її до російської.

З кінця 50-х років відбувається значне розширення словникарської роботи у зв'язку з певним послабленням ідеологічного тиску. Видається найповніший на той час тлумачний «Словник української мови» в 11 томах (1970-1980 рр.), близько тридцяти термінологічних галузевих словників («Російсько-український технічний словник», «Енциклопедія кібернетики» у 2 т. тощо). Серед перекладних вирізняються «Українсько-російський словник» за редакцією І. Кириченка та словник з тією ж назвою за редакцією В. Льїна. З'являється велика кількість словників різних типів: фразеологічних (словники крилатих слів А. Коваль та В. Коптілова, збірки народних загадок, порівнянь, скоромовок І. Гурина тощо); діалектних (полтавські говірки – В. Ващенко, поліські – П. Лисенка, бойківські – М. Онишкевич); історичних («Словник староукраїнської мови 14-15 ст.» Л. Гумецької); етимологічних (3 томи «Етимологічного словника української мови» за редакцією О. Мельничука); словники власних назв (словник-довідник «Власні імена людей» Л. Скрипник і Н. Дзятківської) та багато інших.

Після проголошення української мови державною збільшується суспільний запит на словники різних типів, особливо прикладного характеру. З'являється багато термінологічних, перекладних словників, словників ділової мови та комбінованих.

Трохи про історію словників інших країн і народів:

В Індійській мовознавчій традиції відомий з давніх словників - *Амарасинхи* (5 ст.) «Навчання іменами і граматичному роду» і більш пізні словники - *Халаюдхи* і *Хемачандри* - 12 ст.

Перший тлумачний словник Китаю – «ЕРЯ» («Наближення до класики» - 3-2 ст. до н.е.), який складений декількома поколіннями вчених «Школи текстів старих письмен».

Вершиною Античної мовознавчої традиції прийнято вважати Олександрійську школу. Результати праць цієї школи, у т. ч. по створенню глосаріїв, етимологічних, діалектичних, ідеографічних та ін. словників, мали значний вплив на лексикографію і процес створення словників в середньовічній Європі.

Одним з найбільш ранніх словників-глосаріїв, що містять англійські слова, був *Епінальський глосарій*, складений невідомим вченим ймовірно в 7ст., у цьому глосарії перераховувалися важкі латинські слова і тлумачилися за допомогою більш простих.

В Англії інший вчений-домініканець, Галфрід Грамматику з Норфолка, був відомий як автор словника *Promptuarium Parvulorum* (*Скарбниця для молоді*), що містить переклади більш ніж 10 тис. англійських слів на латинську мову.

У 1721 лондонець Натаниел Бейлі видав працю *Універсальний етимологічний англійський словник* (An Universal Etymological English Dictionary).

Семюел Джонсон (1709-1784) - автор шедевра *Словник англійської мови* (A Dictionary of English Language, Лондон, 1755). Джонсон взявся за завдання, для вирішення якого у Франції та Італії набиралися цілі колективи вчених, які об'єднувалися в "академії". Як і у них, його метою було очистити рідну мову і зафіксувати її у витонченій і незмінній формі.

У 1859 Лондонське філологічне товариство опублікувало детальну Пропозицію щодо публікації нового англійського словника. Основна мета проекту полягала в тому, щоб скласти перелік, що вклучає кожне англійське слово приблизно з 1000 р. н. е. і зафіксувати в історичному порядку всі його значення і вживання, ілюструючи його розвиток цитатами з англійських письмових текстів. Отриманий в результаті *Новий англійський словник*, заснований на історичних засадах (New English Dictionary on Historical Principles, NED), був опублікований в 10-ти томах в 1884-1928 і перевиданий у 1933 у 12-ти томах з доповненням як *Оксфордський англійський словник*. У період між 1972 - 1986 було додано ще чотири томи. Цей пам'ятник англійської лексикографії складається з 290 тис. словникових статей і приблизно 2,5 млн. цитат, що займають 22 тис. сторінок.

У Німеччині зародження лексикографії зв'язується насамперед з іменами братів Якоба і Вільгельма Грімм, які почали роботу над проектом *Німецького словника* (Deutsches Wörterbuch), словникова стаття якого вклучала різноманітну інформацію про слова - тлумачення значення, етимологію, приклади вживання. Робота була закінчена тільки в 1960 р., при тому що перший том вийшов в 1854. Один із сучасних словників німецької мови - *Великий німецький словник* під ред. Гехарда Вариха (Das grosse deutsche Wörterbuch. Hrsg. von G. Wahrig) містить понад 220 тис. словникових статей. У Німеччині видається також кілька серій словникових видань, серед яких особливо відомі словники серії *DUDEN*, що охоплюють різноманітні галузі вживання німецького слова - від тлумачних словників до словників вимови.

Один з перших досить повних словників французької мови - *Словник французької мови Еміля Літре* (E.Littré. Dictionnaire de la langue française). Перше видання було здійснено в 1863-1872, а в 1956-1958 побачило світ нове видання цієї унікальної праці в 7 томах. З відомих словників французької мови слід згадати також *Великий універсальний словник П'єра Лярусса* (Pierre Larousse. Grand dictionnaire

universel) в 15-ти тт., що вийшов в 1876, а також *Словник сучасної французької мови* під редакцією Жана Дюбуа та ін. (Dictionnaire du français contemporain, ed. par J.Dubois et al., 1967). Останній включає близько 25 тис. словникових статей.

Напевно, одні з найбільших колекцій словників знаходяться в бібліотеках різних країн світу. У бібліотеках знаходяться справжні скарби національної культури.

Всі словники діляться на енциклопедичні і філологічні. Енциклопедія - описує світ, пояснює явища, дає довідки про відомих людей, відомості про міста і країни, про визначні події, про війни і революції. Енциклопедії - це наукові довідкові посібники, які містять відомості з різних галузей знань. Енциклопедії не містять в собі всього словникового багатства мови. Розрізняють універсальні та галузеві енциклопедії.

У філологічних словниках міститься інформація про слова. Філологічні словники, які називають також лінгвістичними та мовними, служать для роз'яснення та систематизації слів мови відносно їх лексичних значень, граматичних, вимовних та інших власне мовних ознак.

Філологічні словники, у свою чергу, розділяються на одномовні, багатомовні і перекладні. Перекладні словники призначені для вивчення іноземних мов і для роботи над перекладами. У перекладних словниках, як правило, не тільки даються переклади слів, але і наводяться деякі морфологічні, фонетичні та стилістичні їх ознаки (опис, кількість, форма).

Одномовні філологічні словники діляться на:

1. тлумачні (в тлумачних словниках пояснюється значення слів, дається граматична характеристика, даються вказівки про вимову);

2. словники антонімів, омонімів, синонімів;

3. діалектні (ці словники описують лексику одного діалекту або групи споріднених діалектів);

4. історичні (видання фіксують лексику минулого стану мови на відміну від поточного його стану. Історичний словник пояснює слова, що належать до одного або декількох періодів розвитку мови, він показує зміни їх форми, величини, стилістичної приналежності);

5. словотворчі;

6. довідково-лінгвістичні («Етимологічний словник» (історія походження слів); «Орфоепічний словник» (вимовні норми слів); «Словотворчий словник» (морфемний склад слів); «Словник іноземних слів»; «Орфографічний словник»; «Морфологічний

словник».

До особливих словників відносять: «Словники мов письменників». Вони відображають тільки ті слова або їх значення, і тільки ті граматичні форми, які були вжиті в творах того чи іншого письменника.

У фонді наукової бібліотеки ХНУРЕ представлено більше 1500 найменувань різних видів словників універсального і галузевого змісту. 316 примірників відноситься до фонду цінної і рідкісної книги (це видання кінця 19 - початку 20 століть). Фонд словників активно використовується студентами, викладачами, співробітниками університету.

У фонді нашої бібліотеки представлено понад 170 найменувань словників різних років видання, які відображають українську лексику, серед них тлумачні, термінологічні, мовні словники універсального і галузевого змісту. У галузевих словниках відображається економічна, юридична, політологічна, філософська, технічна, природознавча термінологія. У фонді понад 60 найменувань перекладних російсько-українських словників (як у друкованому, так і в електронному вигляді) з обчислювальної техніки, радіоелектроніки, радіотехніки, математики, фізики. На жаль, багато спеціальних термінів, відповідно до дисциплін, що вивчаються в університеті, в цих словниках відсутні, оскільки стрімкий розвиток науки сприяє появі нових термінів. Частково цей недолік компенсують перекладні термінологічні словники, укладені викладачами університету. На сьогоднішній день таких словників 15 назв (з економіки, права, інтелектуальних систем, системного аналізу і дослідження операцій, ділової мови). Це невеликі за обсягом словники, які дають студентам можливість освоїти мінімум спеціальної термінології, з дисципліни, яку вивчають. Такий стан справ і в інших вузівських бібліотеках. Ситуацію зі словниковим фондом можуть допомогти поліпшити національні державні програми і створення мовних центрів у вузах.

В Україні згідно «Концепції державної мовної політики України» дієвою ланкою є Національна словникова база, яка містить понад 800 лексикографічних об'єктів у друкованій формі і в е-вигляді. Словники фіксують основні параметри української мовної системи і служать своєрідним еталоном при укладенні інших лексикографічних робіт і в проведенні мовознавчих досліджень. Реалізація проекту Національної словникової бази покладається на Національну академію наук України, а установою-координатором робіт з її створення та розвитку є Український мовно-інформаційний фонд НАН України на чолі з директором - членом-кореспондентом НАН України Широковим

В.А. Основним науковим і науково-прикладним результатом роботи фонду стала заснована в 1994р. програма по створенню серії україномовних словників нового покоління – «Словники України». Протягом 15 років видано понад 60 нових словників, які поширені серед навчальних закладів. Серед видань проекту - великі лексикографічні роботи національного рівня: нещодавно створені тлумачний «Словник української мови» у 20 томах та «Етимологічний словник української мови» у 7 томах, які перебувають у стані видавничого процесу, а також перший український повномасштабний електронний словник - *Інтегрована лексикографічна система «Словники України»* на лазерних дисках, яка, за свідченням фахівців, не має аналогів у світі. Шість версій цієї системи, починаючи з 2001р. випущено на лазерних дисках тиражем понад 60 тис. примірників. Треба зазначити, що Національну словникову базу внесено в Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

Оскільки існує нагальна необхідність розвитку і розширення такої бази, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.02.2009р. №140-р схвалена «Концепція Державної цільової програми розвитку Національної словникової бази на 2009 - 2015рр.», згідно з якою передбачено випуск значними тиражами певної групи нормативних академічних словників. Для виконання такої масштабної і наукомісткої програми в УМІФ сформовано необхідний колектив з понад 100 висококваліфікованих фахівців з мовознавчих інститутів НАН України і університетів: лексикографів, програмістів, лінгвістичних технологів.

Співпраця нашого університету з УМІФ ведеться з 2005р. лабораторією «Штучного інтелекту» кафедри програмного забезпечення ЕОМ. У 2008р. наказом ректора ХНУРЕ з метою проведення цілеспрямованих досліджень і координації наукової діяльності у галузі лінгвістичних технологій і прикладної лінгвістики створений Міжвідомчий науково-дослідницький центр математичної і прикладної лінгвістики, науково-методичне керівництво якого здійснюється УМІФ, а директором призначений професор кафедри ПЗ ЕОМ Четверіков Г.Г. Завдяки участі фахівців кафедри у вказаному проекті до фонду нашої бібліотеки надходять видання з серії «Словники України». Це друковані перекладні словники з механіки, радіотехніки, радіоелектроніки та радіофізики, а також електронне видання на CD, про яке говорилося вище - інтегрована електронна лексикографічна система. Версія 3.2(2008), що складається з п'яти словникових модулів: відмінювання, транскрипції, синонімії,

антонимії та фразеології.

Таким чином, основною метою «Концепції...» є забезпечення реалізації державної мовної політики шляхом створення наукових, технологічних і організаційних основ для формування системи лінгвістичних ресурсів України, яка буде включати найбільш значні словникові проекти і продукти, що мають загальнонаціональне значення, сучасну лінгвотехнологічну систему підтримки вітчизняних і міжнародних лексикографічних проектів, а також загальнодержавну систему доступу і використання лінгвістичних ресурсів України. Для нас же втішно, що серед інших важливих функцій на Національну словникову базу покладаються функції комплектування бібліотек фундаментальними словниковими працями на всіх основних мовах світу, що, природно, буде сприяти виконанню місії бібліотек з реалізації державної мовної політики.

Список використаної літератури

1. Грищенко, Т. Б. Унікальний словниковий проект для освіти та науки у контексті реалізації державної мовної політики [Текст] / Грищенко Т. Б., Етенко Н. Ю. // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали наук.-практ. конф. (до 165-річчя Національного університету «Львівська політехніка»), 12 листопада 2009р., м. Львів. – Львів : Львівська політехніка, 2009. – С. 72–75.
2. Демська, О. Вступ до лексикографії [Текст] : навч. посіб. / О. Демська. – К. : НаУКМА, 2010. – С. 57-124.
3. Из истории словарного дела в Западной Европе и США [Електронний ресурс] // Онлайн-энциклопедия Кругосвет. – Режим доступу:http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/SLOVAR.html. - 15.05.2011.
4. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика [Текст] : підруч. / А. К. Мойсеєнко та ін. ; КНУ ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2010. – С. 146-165.

Проблеми ефективного управління формуванням бібліотечного фонду

У статті розглядаються теоретичні і практичні проблеми формування фонду НТБ ДонНТУ. Представлені статистичні аналізи динаміки поповнення фонду, в т.ч. по галузям знань, метою яких було вивчення динаміки розвитку фонду та його відповідності потребам користувачів. Також була підтверджена закономірність зростання кількості електронних ресурсів у складі фонду. Зроблено аналіз основних проблем, що виникли в системі комплектування фонду упродовж останніх років.

The article considers theoretical and practical problems of formation library fund DonNTU. Statistical analysis of the dynamics of replenishment fund, including analysis of all fields of knowledge, were presented in order to study the dynamics of the fund and its compliance needs of users. Pattern of growth of number electronic resources in the fund was also confirmed. Was made the analysis of the major problems which appeared in the system of recruitment for fund for recent years.

Основою будь-якої бібліотеки є, безумовно, її фонд, а управління формуванням фонду - один з головних бібліотечних процесів.

Сьогодні наукова бібліотека Донецького національного технічного університету знаходиться в стані трансформації у науково-інформаційний центр, що зумовлює потребу у якісно новому складі фонду. Згідно плану, який передбачає зміни у структурі бібліотечного центру та формах обслуговування користувачів, в рамках наукової теми проводиться дослідження динаміки розвитку фонду, аналіз його складу по галузям знань, його відповідності потребам користувачів.

Для визначення процесів повноцінного формування, збереження та ефективного використання бібліотечних фондів, як цілеспрямованого виду діяльності, у бібліотекознавстві застосовується термін “управління фондом” [2].

Управління фондом включає наступні процеси: планування і фінансування, розвиток фонду (відповідно до напрямку діяльності вузу), забезпечення доступу користувачам, підтримка фонду в актуальному стані, його оцінка, забезпечення збереження, своєчасне вилучення застарілої літератури.

Частиною ефективного управління фондом є його аналіз. Аналіз фонду – це не разове дослідження; це систематична планомірна робота, яка дає можливість з'ясувати об'єм фонду, темпи його розвитку, глибину, різноманітність тематики, а також необхідність заходів щодо збереження та консервації, списання книг, виявлення дублетності.

Результати аналізу ефективності фонду є основою для прийняття управлінських рішень при складанні бюджету бібліотеки та розширення спектру сучасних бібліотечних послуг.

При формуванні фондів бібліотеки виходять з принципів раціональної відповідності між витратами і вигодами, тобто вигода користувача від отриманої інформації повинна бути більше витрат на її отримання. При цьому вигода носить як економічний, так і невідчутний характер, який визначається мірою реалізації основних цілей і задач в діяльності бібліотеки. Кількісні методи оцінки бібліотеки, у тому числі оцінка ефективності бібліотечних фондів, завжди викликали деякі труднощі у практиків бібліотечної справи. Проблеми з'являються тоді, коли потрібно визначити, яке має бути співвідношення витрат і вигод при формуванні активів бібліотеки, головною частиною яких є фонди. Позитивний ефект від витрат на комплектування неможливо визначити за допомогою прямих розрахунків, це носить нематеріальний характер.

Фахівці нашої бібліотеки поставили перед собою завдання проаналізувати динаміку розвитку фонду, його склад за галузями знань і його відповідність читацьким потребам. В основі дослідження лежать наступні положення:

1. Роль друкованої інформаційної продукції залишається провідною, як традиційно, так і науково обґрунтованою в характері комплектування бібліотек.

2. Книгозабезпеченість по всіх дисциплінах на даний момент є недостатньою для забезпечення якісного навчального процесу вузу.

3. Література, запропонована видавничими організаціями, не відповідає інформаційним потребам наших користувачів.

4. Відповідно зі зміненими інформаційними потребами користувачів, якісний склад фонду повинен бути скорегований у бік значного збільшення долі електронних документів.

Вивчення ефективності комплектування бібліотеки на першому етапі ми почали з аналізу динаміки поповнення фонду бібліотеки за останні 5 років за двома напрямками: джерел надходження і тематичної структури надходжень.

Джерела надходження	2005 р.	2007 р.	2009 р.
Дари	5259 екз.	3739 екз.	2571 екз. 49%
Передано кафедрами	6715 екз.	1565 екз.	1434 екз. 28%
Придбано	4118 екз.	1146 екз.	597 екз. 11%
Взамін втрачених читачами	956 екз.	1311 екз.	603 екз. 12%
Всього:	17048 екз.	7761 екз.	5205 екз.

Динаміка оновленості фонду

Період	1983-1989	1993-1997	2003-2005	2006-2009
Відсоток оновлення	4 %	1 %	0,5 %	0,4 %

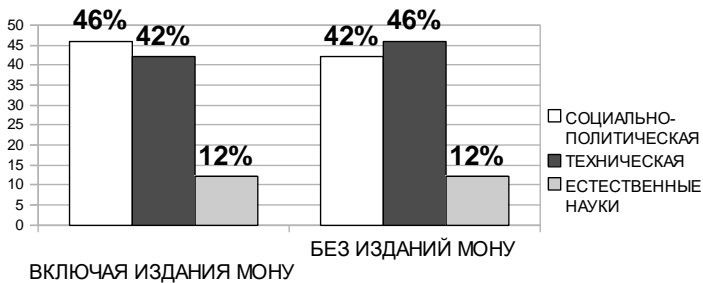
Надходження до фонду по галузям знань

2005 рік:

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА 7809 (46%); (42%)

ТЕХНІЧНА 7091 (42%); (46%)

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ 2148 (12%); (12%)

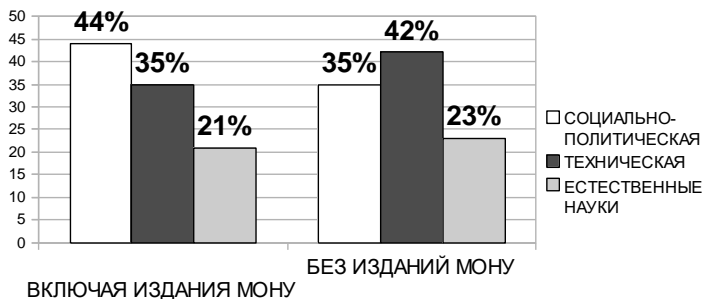

2007 рік:

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА 3441 (44%); (35%)

ТЕХНІЧНА 2737 (35%); (42%)

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ 1583 (21%); (23%)

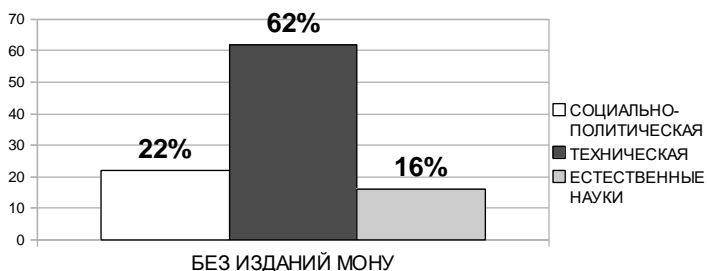

2009 рік

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА 1168 (22%)

ТЕХНІЧНА 3227 (62%)

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ 810 (16%)

Будь-яке поповнення фонду починається з формування замовлення. Для визначення кількісних показників формування фонду в аспекті тематичного складу ми провели аналіз замовлень, що поступили з відділів бібліотеки. У процентному відношенні ці замовлення розподілилися таким чином:

Економічна література 47%

Соціальна література 31%

Природничі науки 2%

Технічна література 20%

У чому причина такого розподілу? Чи не головним в роботі комплектатора є правильний вибір по-справжньому цінної, змістовної літератури, що відповідає вимогам сучасної навчальної і наукової книги. Зараз книжковий ринок відрізняється зростанням документального потоку, проте кількісні показники далеко не завжди відповідають якісним. І навіть при достатній кількості книжкової продукції ми постійно стикаємося з дефіцитом галузевої технічної літератури. Вивчивши декілька видавничих каталогів, можна відзначити, що відсоток пропозицій технічної літератури в порівнянні з соціально-економічною набагато менший.

Відсотковий аналіз видавничих каталогів

Видавництво «Кондор»:

Соціально-економічна літ-ра	80%
Технічна літ-ра	9%
Природничі науки	11%

Видавництво «Книжковий світ»

Соціально-економічна літ-ра	79%
Технічна літ-ра	10%
Природничі науки	11%

Результати проведеного аналізу були представлені на семінарі інформаторів кафедр, що проводиться бібліотекою щороку, з метою доведення до фахівців реальної ситуації з комплектуванням. Ми розраховували на більш усвідомлене відношення фахівців кафедр до оформлення замовлень на навчальну літературу. Дані цього аналізу були представлені директором бібліотеки на адміністративній, а потім на вченій раді університету. Це дало позитивні результати – адміністрацією було виділено додаткове фінансування на комплектування книг.

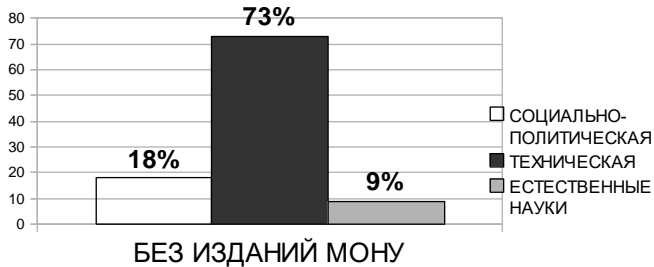
Аналізуючи динаміку формування фонду у 2010 році ми бачимо:

Всього за 2010 рік до бібліотеки надійшло	10703 екз.	
Дари:	1854 екз.	17%
Передано кафедрами:	2420 екз.	23%
Придбано:	5746 екз.	54%
Взамін втрачених читачами:	683 екз.	6%

Збільшення фінансування вплинуло на джерела надходження, з яких бібліотека отримувала видання: відсоток придбаної літератури в порівнянні з 2009р. збільшився на 43%, натомість відсоток видань, які

були подаровані, зменшився на 32%.

2010 рік		
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА	2032	(18%)
ТЕХНІЧНА	7958	(73%)
РИРОДНИЧІ НАУКИ	713	(9%)

Але, навіть маючи певні гроші для закупівлі книг, ми потрапляємо у замкнуте коло існуючої тендерної закупівлі, не встигаючи викупити необхідну літературу, запропоновану видавництвами в такій обмеженій кількості.

Звичайно, така ситуація негативно впливає на політику формування фондів. Чинник інфляції, з яким пов'язано збільшення цін на книги, скорочення державного фінансування бібліотек, ухвалення закону «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», який передбачає тендерні закупівлі книжкової продукції для бібліотек - все це не дозволяє повною мірою реалізувати відомі всім принципи комплектування: якість, наукову інформативність фонду; оперативність здобуття документів, повноту придбання нових видань з урахуванням ТПК. У зв'язку з цим бібліотеці все важче задовольнити потреби наших користувачів спеціальною навчальною літературою.

Аналізуючи процес управління фондом, ми виявили основні не вирішені проблеми, які на практиці приводять до того, що відділ комплектування бібліотеки Дон НТУ стикається з дефіцитом галузевої технічної літератури.

Частково ці проблеми та проблеми книгозабезпеченості можливо вирішити за рахунок використання непаперових джерел інформації. Тому НТБ ДонНТУ активно використовує сучасні засоби комп'ютерних комунікацій і мереж, інформаційні технології та системи управління інформаційними ресурсами. Це і передплата

доступу до світових ресурсів і інформаційно-пошукових систем, заміна періодичних видань на доступи до електронних, створення колекції праць вчених університету на електронних носіях, створення колекції копій документів шляхом сканування, організація електронного архіву та придбання електронних документів у видавництвах.

Прогнозоване положення наукового дослідження про те, що якісний склад фонду повинен бути скорегований у бік значного збільшення долі електронних документів, підтверджено, зокрема, кількісними показниками придбання електронних документів у видавництвах.

Аналіз динаміки формування фонду електронними документами

2005-2008 рр.	2009 р.	2010 р.
Отримано: 199 прим.	Отримано: 670 прим.	Отримано: 840 прим.

Знайомство з концепцією управління бібліотечним фондом визначило її загальну мету – приведення параметрів бібліотечного фонду у відповідність із завданнями вузівської бібліотеки у процесі її трансформації у бібліотечно-інформаційний центр.

Список літератури

1. Антонова, С.Г. Издания в структуре образовательного процесса вуза. Некоторые направления совершенствования // Науч. и тех. Б-ки.- 2007 .- №11 .- С.26-34.
2. Васильченко, Н.П. Методы управления библиотечным фондом // НТБ СССР.- 1988.-№9.- С. 17-19.
3. Винниченко, О.А. Как мы формируем библиотечный фонд /О.А.Винниченко // Библиотековедение .- 2001 .- №4 .- С.90-92.
4. Инструкция об учете библиотечных фондов: Проект РГБ // Библиотека .- 2006 .- №7
5. Стрішинець, Н. Від управління фондом до управління знаннями /Н. Стрішинець // Бібліотечний вісник .- 2009 .- №2 .- С.19-25.
6. Стрішинець, Н. Розвиток бібліотечного фонду в часи змін // Вісник книжкової палати .- 2009 .- №5 .- С.21-26.
7. Шилов, В.В. Об учете библиотечных фондов // Науч. и техн. б-ки .- 2008 .- №5.- С.39-55.

Комплектування фонду наукової бібліотеки ВНЗ на сучасному етапі – мистецтво чи наука?

В статті розглядається сучасний стан комплектування фондів бібліотек ВНЗ. Відмічено позитивний вплив автоматизованих технологій на процеси комплектування фондів, обробки книг та ведення облікових, фінансових документів. Приділяється увага проблемам книгозабезпеченості навчального процесу ВНЗ.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету - потужний інформаційний та культурно-освітній центр, який бачить свою основну задачу в сприянні інноваційним освітнім та науковим процесам нашого університету.

Будучи провідним підрозділом ВНЗ, бібліотека відображає рівень його розвитку. Одним з критеріїв для отримання ВНЗ ліцензії є відповідність фонду бібліотеки завданням вузу, причому насамперед навчальним.

Принципово нова політика комплектування фондів бібліотек вищих навчальних закладів визначається науковим підходом до прийняття управлінських рішень в його формуванні та використанні бібліотечного моніторингу для прогнозування цього процесу. Фонд вузівської бібліотеки так само має цим завданням відповідати.

Питання про види комплектування, розробку їх сутності, зведення їх в єдину систему має велике теоретичне значення, сприяє упорядкуванню наших знань і уявлень про комплектування бібліотечних фондів у цілому, а так само дозволяє методологічно правильно підійти до практичної роботи щодо удосконалення фонду бібліотеки.

Наукова бібліотека ХНУ займається розробкою концепції формування фонду, робота ведеться над аналізом фонду, практикою його формування та використання. Головна мета такого вивчення зводиться до того, щоб виявити умови активно використовуваного і керованого фонду. Такий підхід дозволяє удосконалити склад фонду вузівської бібліотеки, впровадити в практику роботи з формування фондів нові інформаційні технології. Взаємодія бібліотечного фонду та інших підсистем вузівської бібліотеки має свої особливості. Склад,

потреби контингенту користувачів обумовлюються, перш за все, профілем вузу, підсистемою якого в свою чергу є бібліотека. Кількість і зміст документів бібліотечного фонду бібліотеки ВНЗ зазвичай є набагато менші, ніж у бібліотеках іншого типу, і це впливає на кількісні і якісні характеристики контингенту користувачів. Фонд вишівської бібліотеки повинен включати як підручники та навчальну літературу, так і наукову, довідкову, художню літературу й періодичні видання.

З розвитком ринкових відносин змінилася традиційна технологія комплектування фондів. Сучасній системі комплектування притаманні такі риси: різноманіття джерел документонадходжень, широке використання Інтернет, автоматизація традиційних технологій комплектування. В той же час достатньо і проблем у системі комплектування - разом із скороченням кількості видань трансформувалася система інформації про підготовку до випуску і випуск літератури.

Більшість видавництв відмовилися від перспективної інформації – тематичних планів. У той же час значно зріс потік розрізної, неорганізованої рекламної інформації, яка випадково потрапляє до бібліотеки. У результаті, бібліотеки не мають відомостей про заплановані до випуску видання, позбавлені можливості оформити попереднє замовлення і часто не мають інформації про видання, які вже вийшли. Таким чином, виникають істотні прогалини у бібліотечних фондах. Найбільш трудомістким і малорезультативним став процес виявлення і придбання видань, що випускаються недержавними видавничими організаціями та приватними особами. Більшість видавництв вищих навчальних закладів України не готові співпрацювати через проблеми з перерахунками коштів, із підписанням договорів, мотивуючи це тим, що поки надійдуть кошти, вже немає книжок. Є ряд ще невирішених до кінця проблем, таких, як міжвідомча взаємодія бібліотек, бібліотек і не бібліотечних установ (архівів, органів НТІ та т. д.).

Не лише відсутність повної та достовірної інформації стоїть сьогодні на шляху повного комплектування фондів. Криза торкнулася і системи книгорозповсюдження. І, як наслідок, надзвичайно підвищуються матеріальні і трудовитрати на придбання літератури.

Криза збуту комерційної літератури змусила видавництва більше уваги приділяти галузевій та некомерційній літературі, а відповідно, бібліотекам як її цільовому споживачу, але бібліотеки настільки обмежені у коштах, що не можуть постійно придбавати новинки. Практично недоступними стали видання країн СНД .

Знаходимо вихід у тому, що купуємо видання Росії через посередників і, звичайно, ціни на ці видання зростають майже вдвічі. Основними джерелами комплектування наукової бібліотеки ХНУ є:

- Редакційно-видавничий центр ВНЗ.
- Видавництва та книготоргівельні організації України.
- Обмін документами.
- Обмін електронними версіями.
- Подарункові видання (автори, організації, фонди, ВНЗ, викладачі ВНЗ).

До 50-річчя з дня заснування наукової бібліотеки Хмельницького національного університету оголошено акцію «Подаруй бібліотеці сучасну українську книгу». До акції вже долучились: Айвазян О.Б., Костогрив Г.С., Войнаренко М.П., Шинкарук О.М., Калда Г.С., Ребрина А.А., Орлов О.О., Бойко Ю.М., Чесановський І.І., Ковальчук С.В., Гвоздецька І.В., Форкун І.В., Підченко С.К., Гулько Л.Г., Фоміних В.В.

Наукова бібліотека з вдячністю одержує в дар від авторів наукові праці та інші сучасні видання, які займають належне місце в фонді бібліотеки.

У науковій бібліотеці ХНУ формується новий організаційно-технологічний режим придбання видань, заснований на вивченні ефективності традиційних і нових джерел комплектування. В автоматизованому режимі ведеться БД «Замовлення літератури», в якій кожне замовлення містить інформацію про організацію-постачальника, до якої надіслано дане замовлення, дату відправки та відмітку про виконання.

Вже другий рік, як впроваджено в роботу сервіс «Замовлення документів для навчального процесу та науково-дослідницької роботи», який надає можливість оперативного замовлення документів викладачами, науковцями, співробітниками університету для поповнення фонду наукової бібліотеки через її Веб-сайт. На сайті виставлені каталоги видавництв, які своєчасно поновлюються. Замовлення надходять у БД «Потреби» «УФД.Бібліотека», де обробляються працівниками відділу комплектування та обробки документів. Особлива увага при комплектуванні документами звертається на дисципліни кафедр, які акредитуються, на виконання їх замовлень з придбання літератури. Використовуючи можливості нових технологій, бібліотека поліпшує якість формування фонду, проводячи постійний моніторинг книгозабезпеченості навчального процесу за допомогою БД «Книгозабезпечення навчальних дисциплін». Надається перевага якісному, а не кількісному напрямку

у комплектуванні фонду.

Використання автоматизованих систем обробки та обліку даних дозволяє швидко надати будь-яку інформацію для прийняття управлінських рішень. Певний досвід з цього питання накопичено в бібліотеці ХНУ. Раніше політика комплектування була спрямована на забезпечення навчальних дисциплін у відношенні: один підручник на 2 студентів (0,5:1). Сьогодні пріоритетним є комплектування фондів читальних залів бібліотеки, а це 2-3 примірники документів, при цьому не враховуються потреби абонементів у навчальній літературі.

Починаючи з 1999 року, ми працюємо з програмним продуктом «УФД.Бібліотека», але лише у 2003 році авторами цієї програми був розроблений модуль «Книгозабезпеченість», що складається з каталогу «Дисципліни» і «Тематико-типологічного плану комплектування» (ТТПК). Бібліотека ХНУ працює з власною автоматизованою картотекою книгозабезпеченості з 2000 року.

«Автоматизована картотека книгозабезпеченості» є самостійним програмним продуктом, який використовується на основі експорту даних з програми «УФД. Бібліотека» і дає можливість постійно володіти інформацією про книгозабезпеченість навчального процесу ВНЗ та покращувати якість обслуговування. В «Автоматизованій картотеці книгозабезпеченості» ведеться база даних «Користувачі» (кількість студентів, які навчаються в ХНУ в поточному році). Дані бази даних «Навчальні дисципліни» та «Навчальні і методичні посібники» експортуються до АКК із «УФД.Бібліотека».

Працівники відділу комплектування та наукової обробки документів щорічно редагують дані про кількість студентів, які кафедри подають в бібліотеку на початку кожного навчального року на основі розпорядження по університету.

Процес введення інформації розпочинається із вибірки інституту, факультету та кафедри. Після того, як вибрано кафедру, на моніторі з'являється список дисциплін із вказаною кількістю навчальних посібників та методичних матеріалів. У графі «Кількість студентів» проставляється кількість студентів, що вивчають цю дисципліну (по семестрах). Після того, як вищезгадані показники занесені до таблиці, автоматично проводиться підрахунок і у графах «Забезпеченість» з'являються показники коефіцієнту забезпеченості цієї дисципліни по семестрах.

В такому ж плані можна визначити забезпеченість по кафедрі, адже якщо показники занесені по усіх дисциплінах, то у підсумку автоматично проставляються відповідно і загальні цифри. Для

користувача створена сторінка «Вивід довідок на екран», яка дає змогу одержати потрібну інформацію. Існує дві довідки: «Довідка про книгозабезпечення за навчальний рік по кафедрі» та «Список літератури по дисциплінах». «Довідка про книгозабезпечення за навчальний рік по кафедрі» відтворює дані в тій же формі і в такому ж порядку, як вони були занесені у попередньому меню, але вона не дає права на введення даних або їх зміну. Вона надає змогу миттєво визначити:

- Перелік інститутів, факультетів, кафедр та дисциплін, які ними вивчаються.
- Кількість студентів, які вивчають дану дисципліну.
- Кількість книг по кожній дисципліні.
- Кількість назв та примірників книг на одного студента по окремій дисципліні.
- Кількість книг на кожного студента по кафедрі.

«Список літератури по дисциплінах» дає можливість побачити забезпеченість літературою навчальних дисциплін не лише у цифровому варіанті, а і оцінити якість забезпечення. За допомогою цих даних можна досить швидко зробити аналіз по якісному забезпеченню дисциплін літературою, визначити ступінь застарілості фонду. «Автоматизована картотека книгозабезпеченості» упродовж багатьох років користування зарекомендувала себе як система із зручним інтерфейсом, що дозволяє одержати всі необхідні показники книгозабезпеченості.

Програмний продукт «УФД.Бібліотека», за допомогою якого обробляється весь обсяг нових надходжень, набагато полегшує роботу з комплектування автоматизоване формування облікових та фінансових документів (інвентарні книги, книги сумарного обліку, акти тощо). Технологія роботи з періодичними виданнями надає можливість проводити процес реєстрації періодичних видань з автоматичним формуванням записів електронного каталогу, з наступним аналітичним розписом статей.

«Електронний каталог» є найголовнішою базою даних бібліотеки. Всі види документів, які надходять до бібліотеки, заносяться в ЕК, предметизуються та штрих-коднуються. Наразі його обсяг - більше 287 тисяч назв і близько 390 тис. примірників документів. В систему ЕК входять книги, періодичні видання, автореферати дисертацій, звіти з НДР, статті з періодичних видань. На сьогоднішній день в ЕК відображено весь активний фонд, включаючи періодичні видання. Видання, які знаходяться у відділі збереження фондів, заносяться в ЕК по мірі запитів читачів.

Коли ми готували розпорядження по університету про необхідність поновлення даних у картотеці книгозабезпечення на 2011-2012 навчальний рік, нам до рук потрапив журнал «Научные и технические библиотеки» № 7 за 2010 рік. Там вміщена стаття Панаріної О.С., Сосипатрової В.І. про книгозабезпеченість навчального процесу в Українській інженерно-педагогічній академії, про важливість книгозабезпечення навчального процесу та коментарі до цієї статті російського бібліотекознавця Е.Р. Сукіасяна, у яких він ставить питання доцільності самого книгозабезпечення у сучасній системі навчання. Автор коментарів наводить як приклад навчання в університетах США та ставить запитання всім нам: йдемо ми шляхом прогресу чи стоїмо на місці? Адже більшість бібліотек українських ВНЗ не в змозі придбати необхідну для поновлення фонду кількість нових документів, передплатити повний спектр періодичних видань, використовувати потрібні електронні бази даних, як повнотекстові, так і аналітичні.

І, як висновок, можна сказати, що сучасні зміни у вищій освіті зумовлюють необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотеки вищого навчального закладу.

Список використаної літератури:

1. Астапенко, Т. Управління фондами: наукове підґрунтя, критерії ефективності, практичні аспекти (досвід Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирьова) / Т. Астапенко // Вісник книжкової палати. – 2010. – №5. – С.24-27
2. Вилегжаніна, Т. Поточне комплектування - один із важливих аспектів управління формуванням бібліотечного фонду / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2007. – №4. – С.4-7.
3. С.4-7.
4. Панарина, О.С. База данных "Книгообеспеченность" - инструмент информационного обеспечения учебного процесса и система управления формирования фонда вузовской библиотеки / О.С. Панарина, В.И. Сосипатрова // Научные и технические библиотеки. – 2010. – №7. – С.10-17.
5. Полішук, О. Редагування електронних каталогів – новий напрямок підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів бібліотек // Бібліотечний форум України.- 2006.- №4.- С.27-30.
6. Стрішенець, Н. Відбір при комплектуванні: мистецтво чи наука? / Н. Стрішенець // Бібліотечний вісник. – 2009. – №1. – С.7-15.
7. Стрішенець, Н. Поняття "комплектування" в

Макутра В.О., Фоміних В.В.,
м. Хмельницький

Дарчі видання, як джерело поповнення фонду наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

У статті розглядаються сучасні традиції дарування книг, критерії та вимоги щодо дарчих видань. Акцентується увага на важливості проведення акції «Подаруй бібліотеці сучасну книгу», також відмічені активні дарувальники наукової бібліотеки ХНУ.

Дарування книг сьогодні, у вік інформаційних технологій, це більше, ніж товар в матеріальному вираженні цього слова. Сам акт дарування в міжнародній практиці бібліотечного співробітництва – це передача духовної естафетної палички націй, суспільства, особистостей.

Якщо розглядати бібліотеку як соціальний інститут, що супроводжує людство на протязі тисячоліть, то бачимо, що бібліотеки виникли на основі усвідомленої суспільної свідомості збирати і накопичувати все цінне для задоволення соціально-інтелектуальних потреб і індивіда і соціума в цілому.

За філософським змістом – вся сукупність національних бібліотечних фондів – це неоціненний дар багатьох поколінь сучасникам. І бібліотекарі є провідниками історично закладених традицій дарування.

Що таке дарчий примірник книги — це примірник видання з автографом автора, адресований певній особі або установі. Інколи дарчий примірник книги виготовляється видавництвом для вручення авторові твору. Дарчий примірник книги становить особливу цінність у колекціях бібліофілів, особистих бібліотеках письменників, спеціальних книгозібраннях бібліотек, музеях і є документальним джерелом досліджень твору, книги, культурного життя певної доби.

Створення більшості бібліотек світу, як правило, пов'язане з меценатами, благодійництвом, жертвами багатих людей у вигляді книжок, грошей на будівництво бібліотек, добровільного надання книжкових колекцій у користування, відкриття та існування бібліотек на членські внески. На жаль, бібліотеки, як установи культури, в залученні спонсорів і меценатів значно відстають від закладів

мистецтва. На сьогодні перед бібліотеками стоїть завдання відродити давні українські традиції меценатства. Цьому сприяє і Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» та податкове законодавство, яке передбачає пільги для тих, хто займається благодійництвом.

Традиції дарувати книги прижилися і у стінах наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. У інформаційно-бібліографічному відділі обладнана постійнодіюча виставка дарчих видань, а презентації дарчих колекцій у читальних залах збирають і дарувальників, і вдячних читачів.

Особу дарувальника книги в бібліотеці легко встановити: на звороті титульної сторінки видання є спеціальний штамп «Дарчий примірник», на якому записано прізвище особи або назву організації-дарувальника. Кожен читач, до рук якого потрапило таке видання, може переглянути цю інформацію. В Електронному каталозі існує рубрика «Дарчі видання», у яку збирається інформація про дарувальників та меценатів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Сьогодні картотека дарувальників у науковій бібліотеці нараховує більше 700 записів про авторів, приватних осіб, представників установ, партій та організацій.

Започаткована викладачами університету традиція дарувати бібліотеці власні монографії та підручники - гарна підмога студентам у навчанні. Приємно те, що викладачі університету охоче беруть участь в акції. Серед перших хочеться відзначити професора Р.І. Сіліна, ректора ХНУ, професора М.Є. Скибу, професорів М.П. Войнаренка, Є.Г. Рясних, М.А.Йохну, Я.Т. Кіницького, В.Г.Каплуна.

Відгукнулися на нашу акцію видавництва і книготорговельні організації: «Кондор» (м. Київ), «Центр учбової літератури» (м. Київ), «Освіта України» (м. Київ), які за останні 3 роки подарували близько 100 сучасних підручників.

В дар від обласного відділення Національного Олімпійського комітету передав нашій бібліотеці 80 примірників книг начальник управління з фізичної культури і спорту Свіргунець Є.М.

Благодійний фонд «Сейбр-світло» (м.Львів) передав безкоштовно близько 300 видань літератури на англійській мові. 44 примірники видань були передані Представництвом ЄС в Україні.

Щороку 30 вересня відзначається Всеукраїнський день бібліотек. У цей день уся прогресивна українська громада звертає свої погляди до потреб та турбот книгозбірень усіх рівнів. Саме тому наша бібліотека започаткувала у 2004 році проведення акції «Подаруй книгу

бібліотеці!». Ми звернулися до науковців, співробітників, аспірантів та студентів - до всіх, кому не байдужа доля науки, освіти та культури: дайте нове життя вашим книгам та зібранням! Подаровані вами книги стануть відчутним джерелом поповнення фонду. Це ще одна можливість донести до наступних поколінь наукові праці, монографії, тематичні колекції видань, довідкову та художню літературу, електронні видання.

28 листопада 2006 року в бібліотеці Хмельницького національного університету пройшов урочистий підсумковий захід акції «Подаруй книгу бібліотеці».

Дарувальниками бібліотеки за цей рік стали понад 30 організацій, серед яких: Генеральне консульство Республіки Польща у м. Львів; Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського та Національна парламентська бібліотека України; міжнародні благодійні фонди, як, наприклад, фонд «Україна 3000», яким від імені голови Наглядової ради Катерини Ющенко передано книгу «Українки в історії» про видатних жінок України різних історичних епох та 8 примірників видань з українського живопису; обласні та місцеві державні структури, громадські організації, видавництва та інші. Загалом від вище перерахованих організацій бібліотека отримала понад 500 дарчих видань.

Наукова бібліотека університету отримала в дар від посольства Республіки Казахстан в Україні 13 примірників книг українською мовою про Республіку Казахстан.

Науковий фонд бібліотеки поповнився виданнями вищих навчальних закладів України, якими було передано безоплатно понад 100 видань. У акції прийняли участь наступні ВНЗ України: Київський національний університет ім. Т.Г.Шевченка, Києво-Могилянська Академія, Харківський національний економічний університет, Вінницький технічний університет, Дніпропетровська гірнича академія, Національний університет «Львівська політехніка», Львівський національний лісотехнічний університет, Львівський національний університет ім. І.Франка, Закарпатський державний університет, Кам'янець-Подільський національний університет ім. І.Огієнка, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія та ін.

Не залишилися осторонь акції структурні підрозділи і працівники Хмельницького національного університету. Особливо активними були кафедри: менеджменту (зав. кафедри Сокирник І.В.), БЖД (зав. кафедри Калда Г.С.), екології (зав. кафедри Міронова Н.Г.), фізвиховання (зав. кафедри Солтик О.О.), машинознавства (зав. кафедрою Кіницький Я.Т.), прикладної механіки (зав. кафедри

Ройзман В.П.), ділової іноземної мови (зав. кафедрою Захарчук К.О.).

Всього в акції взяли участь 55 співробітників університету, серед яких найактивнішим дарувальником став доцент кафедри романо-германських мов Козубай В.І., який подарував близько 300 примірників книг різної тематики.

За вагомий внесок у справу збагачення бібліотечних фондів Хмельницького національного університету, за щирю підтримку культурного та освітнього розвитку молоді, за велич душі та безкорисну щедрість від імені ректора Хмельницького національного університету були вручені подяки активним дарувальникам: Спиридонову В.І. (доценту кафедри інженерної графіки); Тарасовій Г. І. (викладачу кафедри хімії технології); Орлову О.О. (зав. кафедри економіки підприємств та підприємництва); Душі Т.І. (зав. лаб. кафедри романо-германських мов); Свіргунцю Є.М. (начальнику управління з фізичної культури і спорту); Лазаренко Л.О. (ст. викладачу кафедри менеджменту); працівникам бібліотеки: Петрицькій В.М. (директор бібліотеки 1984 - 2005рр.); Онищук Т.К. (заст. директора); Яковлевій Л. В. (зав. відділу 2002 - 2009рр.); Сергеевій Л. О. (головний бібліотекар).

Приємно і те, що відгукнулися на акцію аспіранти і студенти університету, працівники наукової бібліотеки.

За підсумками акції «Подаруй книгу бібліотеці» (2006 – 2008 рр.) фонд університетської книгозбірні поповнився на 1500 примірників. Організована постійно діюча виставка «Її величність-книга», де представлені дарчі примірники.

Адміністрація та співробітники бібліотеки ХНУ дякують всім, хто став благодійником, і наголошують, що акція «Подаруй книгу бібліотеці» продовжується.

До 50-річчя з дня заснування книгозбірні оголошено акцію «Подаруй бібліотеці сучасну книгу». Головна мета цієї акції - водночас з поповненням фондів підручниками, монографіями нагадати людям про благодійність, а також дати можливість взяти участь у цій благородній справі.

До акції щодо 50-річчя з дня заснування книгозбірні вже долучилися ректор ХНУ, професор Скиба М.Є., професор ХНУ Каплун В.Г., зав. кафедри системного програмування Поморова О.В., директор наукової бібліотеки Айвазян О.Б., викладачі та науковці: Швець Л.П., Косянчук Т.Ф., Якимчук Ю.В., Олександренко К.В., Скиба К.М., Ковальчук С.В., Форкун І.В., Калда Г.С., Приймак І., Ребрина А.А.

Державним управлінням охорони навколишнього природного

середовища Хмельницької області передано безоплатно 25 примірників книги «Природа унікального краю - Малого Полісся».

Краківський політехнічний університет ім. Т.Костюшка надіслав науковій бібліотеці більше 100 примірників видань польською мовою.

Щороку працівниками відділу комплектування та наукової обробки документів проводяться огляди літератури, переданої в дар науковій бібліотеці, які супроводжуються виставкою та демонстрацією слайдів. Активно пропагується сам акт дарування книг, стимулюючи у читачів та співробітників прийняття рішення подарувати книгу науковій бібліотеці.

Під час проведення акції наголошується, що бібліотека не приймає документи, які пропагують насилля, міжконфесійні та внутрішньоконфесійні конфлікти, документи, які активно пропагують релігійні течії, садомазохистські збочення. В своїй практиці працівники відділу комплектування та наукової обробки документів на жаль стикаються із спробами нав'язати книги, що відображають подібні негативні явища. В таких конкретних випадках коректно пояснюється дарувальнику, що дані видання не приймаються у фонд наукової бібліотеки. Крім того, не приймаються у дар видання, які зношені або застарілі. Адже бібліотеці потрібні книги, якими можна користуватися, які несуть у собі цінність та відповідають потребам користувачів.

Як висновок, можна сказати, що:

- дарчі бібліотечні колекції можна розглядати як розвиток культурних відносин між різними структурами та інститутами суспільства;
- в цивілізованому суспільстві переважає тенденція якісного збільшення цінностей, а не їх кількісна сторона;
- повинні бути вироблені вимоги та критерії відносно дарчої літератури;
- дарування книг – це не благодійність, це акт культурного збагачення і цивілізованості особи та суспільства.

Просвітницька робота: час пошуку триває

У статті розповідається про сучасний стан і перспективи просвітницької роботи бібліотеки, яка спрямована на популяризацію книги, читання та виховання студентів.

Дискусії про необхідність масової роботи в науковій бібліотеці ВНЗ тривають не один рік. Хтось розглядає просвітництво як можливість піару, хтось – як досадну поміху, від якої треба «відписатись». Так, дійсно, не варто зводити роль бібліотекаря до ролі проповідника або викладача, що сіє «розумне, добре, вічне». А з іншого боку, ми ж розуміємо, що аргументи «Я – не масовик-затійник» свідчать не тільки про небажання проводити захід, а й про невміння керувати дорослою аудиторією. Робота задля галочки нікому не потрібна, вона виглядає як примітив або ж дуже низького рівня художня самодіяльність. Чи потребує сучасний студент технічного ВНЗ масової роботи бібліотеки, до того ж наукової? Адже навчання – головна праця студента. Але чи можлива підготовка повноцінного спеціаліста без духовного розвитку особистості, без залучення до багатств культури й мистецтва, без вироблення високих моральних якостей? Ми виходимо з того, що масова робота необхідна, хоча, звичайно, має право на існування й абсолютно протилежна думка. Просвітницьку роботу ми здійснюємо в тісній координації з деканатами факультетів, кураторами груп. Вагомість планової та координаційної функції диктується необхідністю зворотного зв'язку та оперативного реагування на події.

Гуманітарно-просвітницька діяльність бібліотеки особливо важлива на 1-му курсі. Від того, наскільки цікавим буде перший захід, залежить те, як часто будуть приходити до нас потім, на 2-му чи 3-му курсах. Ми повинні формувати культурну й виховану особистість. Головний засіб для досягнення цієї мети – книга. Не секрет, що багато нинішніх студентів обмежують свій книжковий репертуар підручниками й посібниками. Дуже гостро стоїть питання пропаганди хорошої, якісної літератури. Звідусіль лунають скарги на завантаженість: «Немає часу на читання». Бувають і відвертіші зізнання: «А навіщо нам це читати? Якщо треба буде – «мишкою» «клікнемо» і все з Інтернету взнаємо». Бібліотека для більшості – лиш

пункт видачі підручників. Нечитання пояснюють «несучасністю» такого носія інформації, як книга. Читання не належить до кола пріоритетів більшості наших студентів. Бібліотечні послуги стають товаром. Ефективність роботи вимірюється цифровими показниками. В зв'язку з цим, може, варто обмежити кількість заходів, підготовка до яких забирає багато робочого часу і фізичних сил? Спілкування з читачами, може, краще замінити якоюсь платною послугою? Чи потрібна масова робота, а якщо так, то в якій формі?

21-е століття стрімко міняє освітнє і культурне середовище, інформаційним ядром якого продовжують бути бібліотеки. Можна назвати те, що ми робимо, казенним терміном «масова робота», але для нас це творчість. Бібліотека є місцем, де закладаються основи духовності.

Відомо, що бібліотеки ВНЗ своїм першочерговим завданням вважають надання інформації. Інформаційно-пізнавальна функція заходів дає змогу задовольнити потреби в інформації, в набутті нових знань. У пізнавальній функції дозволя виступає складовим компонентом безперервної освіти, підкреслюючи важливість самовдосконалення й самоосвіти, духовного збагачення особистості. Специфіка ВНЗ певною мірою накладає відбиток на організацію дозвіллевих форм та методів роботи з молоддю. На захід приходять не «потусуватись», тут зовсім інше. Наша масова робота носить не тільки розважальний характер, а включає цикли зустрічей, які спрямовані на виховання духовних начал. І не варто забувати про те, що учасники заходу відвідують його не для того, щоб їх виховували, а для задоволення своїх потреб у спілкуванні, цікавому відпочинку. Бібліотека реалізує виховну функцію з урахуванням запитів та інтересів читачів. Виховання в книгозбірні носить латентний характер і органічно накладається на процес самовиховання. Сьогодні, в епоху падіння ідеалів, особливо важливо зберегти класику, і тому особливо актуальне завдання – сприяти внутрішньому очищенню сучасника, залучення до крапкого у вітчизняній культурі.

Соціологічні дослідження показують, що за період 2003-2009 рр. загальний обсяг читачької аудиторії країни суттєво скоротився. Відповідно зросла частка нечитачів художньої літератури. На периферії читання знаходиться українська класика. І тому щорічно сектор пропонує заходи з популяризації української книги. Хоча б раз у житті кожен студент повинен бодай потримати в руках твори наших класиків, а не вивчати їх у скорочених «вичавках», як нині прийнято. Мета – залучати якомога більше молоді до читання, сприяючи при цьому процесові перетворення читання на звичку. Шляхи сприяння

читанню різноманітні. Так, наприклад, жоден захід не обходиться без книжкової виставки, без огляду творів друку. Зараз, у часи суцільної комп'ютеризації, розвиненого Інтернету, дуже актуальним є утвердження книги як пам'ятки історії, культури й мистецтва. І тут постає питання: що може зробити сучасний бібліотекар для того, аби наблизити користувачів до української класичної літератури? Бібліотека віддає велику шану нашим класикам, відзначаючи їхні ювілеї. Глибокому пізнанню вітчизняної класики сприяє різноманітність форм роботи. Ми не ставимо за мету перерахувати всі заходи стосовно популяризації української класичної літератури. Їх багато за різними формами, обсягами, креативними думками.

Культурно-просвітницька діяльність бібліотеки має великий розвиваючий потенціал. Вона спрямована на поширення вічних цінностей, залучення до них молоді. Руйнування радянської системи призвело до позбавлення культурно-просвітницької діяльності ідеологічної функції. І разом з тим бібліотека повинна займатись і вихованням студентів, і пропагандою книги, і формуванням духовних начал. Масові заходи як форма проведення дозволяють задовольняють конкретні інтереси або потреби в освіті. Розважаючи, бібліотека інтелектуально збагачує читачів. Збереження і розповсюдження художніх цінностей – давня і традиційна сфера бібліотечної діяльності. Особливе місце у нашій виховній сфері займає робота з творами художньої літератури. Мабуть, це одне з найважливіх завдань бібліотеки. Дійсно, найдивовижніший витвір людства – книгу, – підростає покоління ігнорує. Читання – то є праця. І, як кожна діяльність, вимагає певних навиків і відповідних морально-етичних якостей. Занепокоєння викликають студенти, які годинами просиджують біля моніторів, псують зір і осанку, гають час, граючись у бездумно-жорстокі «стрілялки». Поціновувачів літератури дедалі меншає.

Потрібен вдумливий і неупереджений аналіз як позитивів, так і проблем і негараздів. От, наприклад, розповідь про видатну особистість, чи, скажімо, ювіляра. Що ми зазвичай робимо? Нанизуємо на нитку біографізм: родився-хрестився-женився. Хіба це цікаво? Ні. Отож, треба вибрати щось таке характерне з життя, аби на ньому закрутити сюжетний малюнок: через якусь деталь, як через скельце, маєш так прозирнути до суті, аби перед слухачем був неповторний характер.

Кожен захід додає у скриньку ерудита цінну інформацію. Але не менш важлива емоційна складова наших зустрічей зі студентами. Увазі слухачів пропонуються емоційно-особистісні роздуми, а не

байдуже-узагальнююча констатація певних фактів і відомостей. Матеріал викладається у контексті сучасного бачення, нового осмислення подій, історичних явищ.

Наше завдання – зацікавити молодь заходами, читанням та ненав'язливо просунути книгу у молодіжне середовище. План заходів, як і завжди, насичений і розрахований на широке коло відвідувачів із різноманітними запитами, смаками та інтересами.

Нині, коли у нашій державі видається менше однієї книги на душу населення, необхідно докласти максимум зусиль для того, щоб книга залишалася життєво необхідним атрибутом нашого буття.

Будь-яку новацію ми оплачуємо ціною певних втрат. Зараз все спрямовано на оновлення, а не на збереження. Щоб залишатися цікавими, привабливими і потрібними для користувачів, бібліотекарі повинні йти в ногу з часом. Треба обов'язково оновлювати звичні форми роботи і орієнтуватися на нового користувача. Чимало зусиль докладає бібліотека до пошуку нових форм популяризації літератури.

Ювілей бібліотеки – це свято розуму й спілкування, радісна мить для користувачів та справедлива оцінка копіткої праці її співробітників. Калейдоскопом змінюються назви виставок, заходів, циклів, декад, місячників. Планів і задумів чимало, хочеться вірити у їхнє здійснення. У майбутнє націлені креатив, неординарність рішень, нова інтерпретація традиційного. Робити свою справу можна за будь-яких економічних умов і політичної ситуації. Зберігаючи кращі традиції, бібліотека рішуче крокує шляхом змін.

*Драчук Р.В.,
м. Хмельницький*

Збереження документів на традиційних носіях у НБ ХНУ

Стаття присвячена збереженню бібліотечних фондів в науковій бібліотеці ХНУ. Висвітлюються питання створення раціональної системи захисту та зберігання фонду та оптимального режиму його використання. Визначено напрямки роботи по збереженню документів на традиційних носіях.

Основу бібліотеки, найголовнішу її частину складає документний фонд. Якими б знаменитими не були читачі, якою б шанобою не користувались бібліотекарі, вони з природних причин змінюються все новими та новими поколіннями. Можна побудувати нову будівлю бібліотеки, обладнати її новітнім обладнанням, але

престиж її буде визначатись, перш за все, складом та якістю її фонду. Особливо ціниться вік фонду. Бібліотечні книги – німі сучасники і перших бібліотекарів, і перших читачів, а також їх послідовників.

Головним та постійним завданням бібліотек від початку їх створення і до наших днів було і залишається збирання, накопичення знань та інформації для їх використання, передачі наступним поколінням. Переважна більшість знань попередніх поколінь на сьогодні зафіксована на папері. Відомо, що папір, як матеріальна основа більшості бібліотечних документів, з давніх часів був незамінним матеріалом, від якого людство, напевно, не відмовиться і у майбутньому. Тому питання збереження бібліотечних фондів на паперовому носії і у ХХІ столітті необхідно не залишати поза увагою.

В усьому світі бібліотечні фонди розглядаються як стратегічний ресурс держави, головний ланцюг системи збереження культурного надбання нації, пріоритетним напрямком діяльності і обов'язком бібліотек.

Прагнення України увійти до європейської спільноти потребує від держави і бібліотечних фахівців виконання певних вимог, які мають бути прописані у нормативних актах державного, регіонального і відомчого рівнів.

Ці вимоги формуються залежно від рівня розуміння суспільством впливу бібліотек на його розвиток. Тобто держава і її громадяни мають усвідомити значущість бібліотек як основного і незмінного ланцюга сучасної інформаційної мережі й охорони культурного надбання. Саме на цій підставі мають створюватися нормативи і система заходів, спрямованих на розвиток інформаційних функцій бібліотек, на забезпечення збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів як основи національної пам'яті народу України.

На протязі усіх років існування наукова бібліотека Хмельницького національного університету завжди приділяла велику увагу питанням збереження фонду. Адже це питання пов'язано з питанням життєдіяльності будь-якої книгозбірні. Збереження фондів у нас забезпечується комплексним підходом до вирішення питань охорони, обліку, правильного розміщення та зберігання.

У нашій книгозбірні розроблені відповідні регламентуючі документи, за допомогою яких здійснюється управління технологіями збереження, захисними системами в цілому та їх функціонуванням (статут бібліотеки, положення про збереження фондів, правила користування бібліотекою, правила користування фондом, правила внутрішнього трудового розпорядку та ін.). У бібліотеці розроблено

технологічні інструкції, що стосуються різноманітних питань збереження фондів: від обліку документів до забезпечення умов їх фізичного зберігання.

Збереження фондів – єдиний безперервний процес, який починається з моменту надходження документів і триває протягом усього періоду їх використання та зберігання, та який забезпечує захист документів на всьому «Шляху документа в бібліотеці».

Слід відмітити, що в нашій книгозбірні чітко визначений шлях книги, що значно сприяє кращому збереженню фонду: нові надходження з відділу комплектування та наукової обробки надходять до відділу зберігання фондів і потім передаються до відділів обслуговування під розпис відповідальних осіб.

Всі нові документи, незалежно від їх типу, виду, матеріальної основи обов'язково обліковуються, штемпелюються, проходять технічну обробку, на них наклеюється штрих-етикетка, яка містить відомості про назву бібліотеки та інвентарний номер.

Відділ зберігання фондів веде картотеку контрольних талонів на фонди структурних підрозділів та фонди кафедральних і факультетських бібліотек. Картотека дає відомості про кількість документів, коли була проведена остання інвентаризація фонду того чи іншого підрозділу, які переміщення фонду відбувались та інші відомості про документи.

Серед заходів, що забезпечують збереження книжкових фондів, особливе місце займає інвентаризація, або інакше кажучи, переоблік фондів. Інвентаризація фондів проводиться як в цілому, так і вибірково в підрозділах бібліотеки. Це дає змогу виявити наявність документів у фонді окремого підрозділу.

Проблем, які стоять перед вузівськими бібліотеками у питаннях збереження фонду – багато. Слід зазначити, що складність проблеми забезпечення збереженості фондів полягає в її багатоплановості. Бібліотеки не завжди спроможні охопити всі напрямки. Відсутність належних умов зберігання, необхідного обладнання і матеріалів, нестача кваліфікованих фахівців-хранителів та реставраторів, незабезпеченість бібліотек автоматизованими системами пожежно-охоронної сигналізації і газового пожежогасіння прискорюють безповоротну втрату національних цінностей.

Більшість бібліотек знаходиться у непристосованих приміщеннях. Наша бібліотека в цьому плані значно переважає інші бібліотеки. Будівля проектувалась спеціально для бібліотеки, розташована у зручному місці, поруч з навчальними корпусами, гуртожитками.

Нові технології міцно оселились в нашій бібліотеці і відповідно активно в таку важливу ділянку роботи, як збереження документів. Багато процесів у нас автоматизовано і це значно полегшило і удосконалило нашу роботу.

У науковій бібліотеці Хмельницького національного університету склалася захисна система збереження фондів, що функціонує за такими основними напрямками:

- організація контрольно-пропускнуго режиму, забезпечення охорони фондів від несанкціонованого винесення, розкрадання та навмисного пошкодження документів;
- організація обліку фонду;
- забезпечення збереженості документів під час їх обробки, використання та перебування у фондосховищах;
- створення оптимальних умов зберігання (світловий та санітарно-гігієнічний режим);
- створення системи протипожежної безпеки;
- організація системи контролю за станом приміщень та своєчасні ремонтні заходи.

Одним із напрямків роботи по збереженню бібліотечних фондів є боротьба з читацькою заборгованістю. Заборгованість відображається в електронній базі даних, і обслуговування таких читачів припиняється (шляхом позначки в полі «заблоковано»).

Велике значення для правильної організації зберігання фондів має виховна робота з читачами. Тому в книгозбірні цьому напрямку приділяється багато уваги: проводяться бібліотечні уроки «Книга – твій друг», читаються лекції з історії бібліотечної справи, організуються постійні стенди «Бережи книгу», екскурсії по бібліотеці для першокурсників.

Великим резервом збереження бібліотечних документів є їх оперативний ремонт і реставрація. Хоча у штатному розкладі у нас немає посади палітурника, але такі роботи проводяться працівниками протягом року.

Санітарно-гігієнічний режим у бібліотеках підтримується шляхом регулярного проведення знепилювання фондів та етнологічного нагляду за станом документів і приміщень, прибирання приміщень.

Важливий вплив на вирішення проблем збереження документів має матеріально-технічна база. Сучасну бібліотеку неможливо уявити без застосування інформаційних технологій та наявності електронних ресурсів. Комп'ютерні технології дозволяють примирити два взаємовиключаючі принципи – зберегти фонди і надати

вільний доступ до них користувачам. Читачі мають змогу виготовляти копії документів на ксероксах, сканерах. З придбанням бібліотеками потужних ксерокопіювальних апаратів зменшується кількість зіпсованих видань.

Бібліотечний спадок становить головну частину культурного надбання європейських держав. Значний внесок до нього належить і бібліотекам України, де зберігається понад 60 млн. документів XV–XX ст., майже 2 млн. з яких належать до категорії рідкісних і цінних, у т.ч. таких, котрі мають світове значення. Усі ці скарби європейської, зокрема, української культури, потребують певних заходів щодо їх збереження за умов розширення доступу до них користувачів, у т.ч. шляхом активного використання сучасних інформаційних технологій.

У сучасних умовах нестабільного і обмеженого фінансування процес збереження є досить складним завданням. Проте його слід вирішувати цілеспрямовано, за єдиним структурованим планом, використовуючи фінанси держави, навчального закладу, благодійних фондів, меценатів і спонсорів.

Наприкінці свого виступу хочу процитувати слова академіка Д.С.Ліхачова: «Якщо бібліотеки є, якщо вони не горять, не затоплюються, мають пристосовані приміщення, оснащені сучасною технікою, очолюються професіоналами – культура в країні не загине».

Список використаних джерел

1. Про долю російської культури // Ліхачев Д.С. Я вспоминаю. – М., 1991. – 207с.
2. Збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів України: нова політика і нові технології: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (20–22 листоп. 2006 р.) / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка; Уклад.: В.В.Мірошникова, О.П.Куніч.– Х., 2007.
3. Рогова П.І. Стратегія розвитку освітянської бібліотечної мережі України / П. Рогова // Бібліотечний вісник. – 2004. – № 1.– С.21–23.
4. Сохранение библиотечных фондов: партнерство и сотрудничество. 2002.– М.: Рос. гос. б-ка. – 2002. – 204с.
5. Отунье Дж. Національні програми збереження документів: історія розвитку // Вісник книжкової палати. - 2003. – 12. - С.44-47
6. Бондаренко І. Сутність соціального чинника та його вплив на зберігання бібліотечних фондів // Вісник книжкової палати. - 2003. - №1. - С.24-25.

Формування інформаційної культури читачів засобами бібліотеки

У статті проаналізовано діяльність бібліотеки вищого навчального закладу з формування інформаційної культури студента. Показано, що інформаційна культура є однією з найважливіших частин професійної майстерності, інструментом у набутті нових знань. Головне завдання бібліотек полягає у формуванні інформаційної культури читачів засобами бібліотечних технологій.

Ключові слова: *інформаційна культура, бібліотека, студенти.*

The article analyzes the activities of university libraries in the formation of information culture of the student. It is shown that information culture is one of the most important parts of professional skill, is a tool in acquiring a new knowledge. The main task of libraries is the formation of information culture of readers by means of the libraries' technologies.

Key words: *information culture, library, students.*

В сучасному світі майже не можливо назвати сферу людської діяльності, яка б не залежала від інформації та не мала потреби у новітніх технологіях. Все це змінює погляди, спосіб життя та мислення людини XXI століття, перед нею висуваються нові вимоги, найголовнішою з яких є опанування інформаційною грамотністю та інформаційною культурою.

Під інформаційною культурою розуміється система умінь та навичок формулювати потребу в інформації, вміння здійснювати пошук в традиційному та автоматизованому режимі в усій сукупності інформаційних ресурсів, вміння відбирати, аналізувати, зберігати та створювати якісно нову.

Інформаційна культура особистості органічно пов'язана з особливостями інтелектуального розвитку. Чим багатший внутрішній світ людини, тим більше можливостей у формуванні його високої інформаційної культури.

Безпосереднє відношення до формування інформаційної культури особистості мають засоби масової інформації. Одне з найважливіших місць в цьому процесі посідають бібліотеки, бо саме вони формують інформаційне середовище. До їх величезних інформаційних ресурсів додаються комп'ютери, програмні засоби, можливість підключення до міжнародних комп'ютерних мереж.

Однією з найголовніших функцій сучасної бібліотеки є формування інформаційної культури читачів, яка включає в себе не тільки традиційну бібліотечно-бібліографічну культуру, але й вміння оперувати інформацією з використанням новітніх комп'ютерних технологій. Для цього бібліотекам потрібно перейти від традиційної пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань серед читачів до їх цілеспрямованої інформаційної освіти.

Бібліотеки ВНЗ виступають основними підрозділами, які забезпечують інформаційну базу навчального та наукового процесів. Формуючи професійні якості випускника вищого навчального закладу, важливо не тільки дати певний обсяг та повноту знань, а й навчити самостійно орієнтуватися у потоці інформації, здобувати необхідні знання, відбирати найбільш ефективні інформаційні джерела, тобто сформувати інформаційну культуру.

Формування інформаційної культури читачів має бути комплексним і повинно здійснюватися у бібліотеці в п'ятьох взаємопов'язаних напрямках:

1. розкриття бібліотечних фондів та удосконалення комплектування;
2. вивчення динаміки інформаційних потреб читачів;
3. створення комфортних умов для задоволення інформаційних потреб читачів;
4. удосконалення роботи з підвищення рівня бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань;
5. популяризація та реклама інформаційних послуг бібліотеки серед населення.

Вся діяльність бібліотеки направлена на підвищення інформаційної освіти суспільства. Однак інформаційна грамотність та її впровадження серед користувачів бібліотеки передбачає: виховання довірливого ставлення до бібліотеки, бажання стати її постійними відвідувачами, ознайомлення читачів з можливостями та інформаційно-документальними ресурсами бібліотеки, формування навичок у сфері бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань, ознайомлення з інформаційними послугами бібліотеки, ознайомлення з провідними книгосховищами світу, банками даних і базами знань, віртуальними бібліотеками мережі Інтернет, можливостями використання інформаційних ресурсів за межами бібліотеки, ознайомлення з методами аналітико-синтетичної обробки документів і переробки інформації, навчання читачів користуванню інформаційно-пошуковою системою (ПС) в традиційному та автоматизованому режимах.

Зміст, форми і методи інформаційної освіти читача визначаються не лише його професійними потребами, але й умовами праці в бібліотеці, часто ситуативними методами обслуговування. Форми навчання відрізняються способом передачі інформації, широтою охоплення аудиторії: це виставки, огляди, консультації, бібліографічні уроки, екскурсії, путівники, методичні поради та ін. Але читачі надають перевагу найменш заформалізованим заходам, до яких можна віднести:

- курси з навчання користування комп'ютерною технікою;
- підготовка і видання методичних порад з користування базами даних і електронним каталогом;
- розповсюдження путівників по фондах і каталогах, пам'яток читачам для самостійної орієнтації;
- оглядові екскурсії по бібліотеці;
- лекції з основ інформаційного пошуку серед студентів.

Однією з найбільш ефективних форм взаємодії бібліотекаря і читача є діалогова форма спілкування, тому в роботі з читачами повинні переважати індивідуальні консультації. Не менш ефективним є інформаційна освіта читачів в процесі виконання їх запитів, оскільки вони особисто зацікавлені в сприйманні інформації. Отже, як базову форму інформаційного навчання можна використовувати довідково-бібліографічне обслуговування.

В умовах формування інформаційного суспільства бібліотеки мають забезпечувати користувачам доступ до електронних каталогів інших бібліотек, до електронних журналів, до всіх баз даних, які є в бібліотеках та інформаційних центрах. Це дає можливість навіть віддаленій бібліотеці забезпечити користувачам однаковий обсяг, глибину і якість інформації, як і у великій бібліотеці, враховуючи при цьому специфіку регіону, потреби і запити організацій, підприємств, установ, фірм, тобто як колективних, так і індивідуальних споживачів інформації.

У зв'язку з цим одним з напрямків діяльності бібліотеки повинно стати навчання читачів користуванню комп'ютерною технікою, яке може здійснюватися на комерційній основі. Цей напрямок може бути реалізований на базі спеціально обладнаного комп'ютерного класу, де водночас можуть проходити курс навчання не тільки читачі, але й працівники бібліотеки.

Автоматизація бібліотечних процесів потребує від бібліотекарів вміння працювати з електронними базами даних, володіння комп'ютерними технологіями, що стає обов'язковою умовою фахової підготовки працівників бібліотечно-інформаційної сфери.

Тому виникає проблема адекватного підвищення інформаційної культури бібліотечних фахівців, які сьогодні повинні бути не тільки "лоцманами книжкових морів", але й навігаторами комп'ютерних мереж, чия діяльність формує нове інформаційне середовище.

Бібліотеки навчальних закладів повною мірою володіють необхідним педагогічним потенціалом і є особливим педагогічним середовищем. Вони мають необхідний навчальний арсенал, що зростає відповідно до їх інтеграції в інформаційну інфраструктуру світу.

Аналіз інформаційних запитів дозволяє окреслити три аспекти інформаційної культури студентів: знання студентів, необхідні для здійснення інформаційної діяльності; характеристика умінь і навичок, які належать до інформаційної діяльності; комунікативні складові інформаційної культури.

Досвід роботи бібліотеки показує, що можна виділити три рівні інформаційної підготовленості: первинний, розвинений та професійний. Перший рівень передбачає, що студент знає про те, що необхідну книгу можна отримати в бібліотеці (будь-яку інформацію – у мережі Інтернет); другий визначає розуміння студента, що для пошуку інформації створено довідково-пошуковий апарат – систему каталогів і картотек, завдяки яким можна знайти необхідну інформацію, але користування ними потребує певних навичок (у мережі Інтернет такі навички не потрібні – комп'ютер самостійно відшукає за запитом потрібну інформацію). Третій рівень дозволяє студентові безперешкодно звертатися до каталогів і картотек, шукати потрібну інформацію за прізвищем автора, темою, тематикою тощо, відбирати потрібну інформацію, аналізувати її і подавати до навчальних чи наукових завдань.

У своїй діяльності бібліотека більшою мірою співпрацює з категоріями студентів, які належать до перших двох рівнів. Бібліотекарі допомагають студентам у пошуку інформації в каталогах і картотеках, скеровують їхній пошук у правильне русло, звертають увагу на помилки у здійсненні інформаційного запиту на потрібну інформацію (не вказав номер журналу, рік видання, сторінки, якщо це стаття), тим самим розвиваючи та формуючи інформаційну культуру читачів.

Інформаційна культура особистості є однією зі складових загальної культури, яка передбачає здатність сприймати та аналізувати нову інформацію, вільно орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі та готовність до застосування сучасних інформаційних та комунікаційних технологій у процесі реалізації своїх професійних функцій.

Зміст інформаційної культури особистості містить такі складові:

- загальноосвітню (знання та навички ефективного використання інформації, знання можливостей сучасних інформаційних та комунікаційних технологій (СІКТ), знання і розуміння основних напрямків застосування СІКТ у суспільстві та перспективи їх розвитку);

- світоглядну (розуміння суті інформації та інформаційних процесів, їх ролі в процесі пізнання навколишньої дійсності, здатність людини передбачати наслідки власних дій, уміння пристосовувати свої інтереси до тих норм поведінки, яких необхідно дотримуватися в суспільстві);

- професійну (розуміння цілей та напрямків застосування СІКТ у професійній діяльності).

Інформаційна культура студента, здатність до самоосвіти є необхідною умовою для його формування як фахівця, для подальшого професійного розвитку, є необхідним інструментом придбання нового знання в рамках обраної спеціальності. Інформаційна культура повинна сприяти розвитку евристичних здібностей студента, стимулюванню активної самостійної діяльності, самостійним пошукам знань, творчих і наукових досліджень, реалізованих у реферативних, курсових, дипломних і магістерських роботах. Бібліотека ВНЗ як інформаційна інфраструктура має всебічно формувати інформаційну культуру, сприяти поглибленню знань інформаційного пошуку засобами довідково-пошукового апарату – системою каталогів і картотек, а на сучасному етапі ще й із застосуванням інформаційних технологій – електронних каталогів, навчально-методичних матеріалів.

Список літератури

1. Зиновьева Н.Б. Информационная культура: современные подходы к рассмотрению объема понятия/ Н.Б. Зиновьева. – М., 1999. – С. 245.

2. Апшай Н.І. Підвищення культури студентів в умовах інформатизації освіти / Апшай Н.І. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. - № 5.- С. 3 - 4.

3. Зубов Ю.С., Сляднева Н.А. Человек в пространстве и времени: информационный аспект проблемы// Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее. – Краснодар. – 1996. – С.12-14

4. Геллер И.С. К вопросу об информационно – библиографической культуре студентов// Вестник БАЕ. – 2001. №1. – С. 75-77.

5. Щербинина О.В. Воспитание библиографической культуры пользователей в НТБ // Научные и технические библиотеки. – 1999. - №11. – С.71-74

*О.В. Литвиненко О.В.,
м. Кам'янець-Подільський*

Бібліотечні фонди. Проблеми формування та збереження фонду наукової бібліотеки К-ПНУ імені Івана Огієнка.

У статті висвітлюється роль наукової бібліотеки у формуванні та забезпеченні збереження інформаційно-ресурсної бази наукової бібліотеки К-ПНУ ім. Івана Огієнка.

Ключові слова: *комплектування бібліотек, інформаційний ресурс, джерела комплектування, формування та збереження.*

Інформаційне забезпечення є важливою ланкою навчального процесу будь-якого вузу. Цю роль традиційно виконує бібліотека вищого навчального закладу. Вона складається з систем: бібліотечного фонду, контингенту користувачів, бібліотечного персоналу, матеріально-технічної бази.

Головним складовим елементом у цій системі є документальний фонд, який потребує правильного комплектування, збереження та використання.

Питання формування і збереження бібліотечних фондів - це питання життєдіяльності будь-якої бібліотеки, від університетської до невеликої сільської.

Потік інформації безупинно зростає, але бібліотеки, прагнучи максимально забезпечити до них доступ, стикаються з жорсткою проблемою зростання цін і недостатнім фінансуванням (іноді й повною його відсутністю), а також браком місця для зберігання. Ці проблеми характерні практично для всіх бібліотек, не стала винятком і бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка.

Це стосується і комплектування, і обслуговування, і всіх інших функцій.

Фонд нашої бібліотеки формується уже десятками років. Його склад, структура відповідають профілю бібліотеки та комплексу інформаційних потреб наших читачів [5, с. 100].

Особливість його формування - це його поповнення документами, що забезпечують навчально-виховний процес, науково-педагогічну та науково-дослідницьку діяльність університету.

Через систему об'єднаних каталогів та баз даних бібліотек різних відомств досягається мета організації взаємодії: обмін і перерозподіл інформаційних ресурсів [1, с. 122-127].

У сформованих умовах практично кожна бібліотека змушена шукати свої шляхи вирішення проблеми поповнення своєї книжкової колекції. Не стали винятком у цій ситуації і ми. Аналіз сьогоденної ситуації з книжковим фондом бібліотеки характеризується тим, що за останні роки обсяг нових надходжень за державний кошт помітно скоротився, погіршилася якість комплектування, фонди структурних підрозділів не завжди відповідають запитам читачів.

Для задоволення потреб користувачів бібліотека має у своєму фонді 953088 прим. документів.

Порівнюючи поповнення фондів за рахунок бюджетних асигнувань, бачимо, що: у 2011р. - 2081 прим. це на - 1242 прим. менше ніж втोरік, у 2010 р. - 3323 прим. На зниження формування фондів серйозно вплинуло обмеження коштів в університеті, інфляція і пов'язане з нею зростання цін на товари друку. І в той же час у питанні формування фонду є немало проблем. Сьогодні ми говоримо: і про роботу зі спонсорами, і про велику роботу з читачами, готовими подарувати бібліотеці книги зі своїх колекцій за благодійною акцією «Подаруй бібліотеці книгу!», а також налагоджуємо зв'язки з видавництвами, книготорговельними фірмами.

За останні роки це дало можливість нашій бібліотеці значно поповнити свої фонди.

Саме через акцію було подаровано у 2009 р. - 5391 примірників на суму 112334.47 грн., у 2010 р. – 4101 примірник літератури на суму 61349 грн., у 2011 р. - 4077 примірників на суму – 82232,16 грн..

У напрямку цільового поповнення фонду працює створений обмінний фонд, створено Раду з формування бібліотечного фонду, яку очолює ректор університету, в результаті чого удосконалюється й водночас посилюється справа.

Гостро стоїть проблема формування фонду періодики. По суті, установа, де читач повинен отримати якщо не повний, то досить значний перелік вітчизняних і зарубіжних наукових та науково-популярних періодичних видань – проходить через тендерні процедури. Однак, йде зниження кількості періодичних видань через ріст цін (для порівняння: у 2009 р. виписано бібліотекою – 447 прим., у

2010 р. - 420, а в 2011 р. - вже тільки 356 прим.).

Таким чином, завдяки цій роботі читачі можуть максимально використовувати всі наявні ресурси для задоволення своїх запитів. Недостатність фінансування змушує бібліотеки вести вибіркове комплектування, орієнтуючись в першу чергу на попит. Це вже сьогодні веде до звуження потоку інформації для користувачів бібліотеки і, звичайно ж, негативно позначиться на можливостях вибору потенційних користувачів в майбутньому. Виходячи з цього, для університетських бібліотек дуже гостро постає питання збереження бібліотечних фондів.

Тому, визначаючи головні цілі в області збереження фондів, ми ставимо для себе пріоритетним наступне:

- зберегти інтелектуальний зміст інформації, яка зберігається у наших бібліотечних фондах;
- зберегти фізичну «форму» бібліотечного документа якомога більше неушкодженою і придатною до використання.

Збереження фондів забезпечується комплексним підходом до вирішення питань обліку, правильного розміщення та зберігання; спеціальними заходами, що гарантують повноту репертуару вітчизняних та іноземних видань. Відсутність вільних площ не дозволяє нам вільно і раціонально розмістити наші фонди, що збільшує їх фізичне зношення. Можна зазначити, що в даний час можливості впровадження нових технологій в практику роботи бібліотек настільки широкі, що дозволяють урізноманітнити видовий склад бібліотечного фонду за рахунок придбання книг на електронних носіях, що певною мірою дає можливість гарантувати оптимальний режим його зберігання та безпеку.

Щоб вийти на кращі параметри, потрібно продовжувати роботу по удосконаленню фонду, здійснювати її комплексно і по всіх напрямках, приділивши увагу зростанню електронних інформаційних ресурсів.

Використана література:

1. Боднар Л.М. Шляхи формування галузевого інформаційного ресурсу в державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В.О. Сухомлинського / Л.М. Боднар, Н.С. Плужнікова // Наук. пр. Держ. наук.- пед. б-ки України ім. В.О. Сухомлинського. – К., 2010. – С. 122-127.
2. Гудімова Н. Про основні джерела поточного комплектування бібліотек у сучасних умовах / Гудімова Н., Панібратська С., Марченко Г. // Бібл. планета. - 1998. - № 2. - С. 34-36.

3. Ливадонова Е. Комплектование с помощью глобальной сети / Е. Ливадонова // Библиотека.-1999.-№ 9 .- С. 35-37.

4. Плужникова Н.С. Комплектування фондів державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського виданнями національної академії педагогічних наук України / Н.С. Плужникова, Л.Л. Шапошник // Наук. пр. Держ. наук.- пед. б-ки України ім. В.О. Сухомлинського. – К., 2010. – С. 122-127.

5. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: етапи розвитку, стан і перспективи: Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / В.С. Прокопчук // Наук. пр. Кам'янець- Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Вип. I. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет, 2008. – 400 с.

*Майстрок С.В., Панасюк Т.Г.,
м. Хмельницький*

Зберегти дивосвіт Землі

*«Є два способи жити: ви можете жити так,
ніби чудес не буває, і ви можете жити так,
ніби все в цьому світі є дивом».*

А. Ейнштейн

У статті висвітлено зміст екологічної освіти, як важливого елемента загальної екологічної підготовки майбутніх фахівців. Розкрита роль екологічного проекту «Майбутнє планети - в наших руках» у вихованні духовності - головного принципу відносин природи та людини. Акцентовано увагу на масових заходах та їх значенні в формуванні нового екологічного мислення.

Найбільше диво на Землі - диво природи! Це і сосни, що шумлять у вишині, і лісова тиша під акомпанемент пташиного співу, і прохолода прозорії річки, і польові квіти, що привітно зустрічають нас. Це і ранкове сонце, яке встає з-за лісу над полями. Зрештою, природа - першооснова нашого буття. Безсмертність людини - в безсмертності природи. Водночас природа - це і скарбниця нашої духовності. Саме духовність має стати світоглядним принципом у прийдешньому тисячолітті. Можна виписати найкращі закони та кодекси про охорону природи. Можна поставити таблички «Бережіть

ліс», «Газонами не ходити». Але як зберегти небо, повітря, воду? Там табличок не поставиш... Головна охоронна грамота має бути в наших серцях, почуттях, громадянській позиції. Квітку не рвати - нести в душі! Усвідомлення цього зможе врятувати світ, реставрувати синє небо, зелені луки і ліси, відродити неповторні запахи трав і живої води. «Ставлення до природи не вимірюється відразу глобальними масштабами - до лісу, води, землі. В цьому ставленні завжди присутній проміжний ступінь - моє відношення до одного - єдиного дерева, до літра чистої води, до жмені родючої землі... Охороняючи щось одне, ми... сприяємо збереженню природи в цілому». В цьому бачить місію людини на Землі публіцист В.Данилов.

Таку місію передбачає і екологічний проект наукової бібліотеки ХНУ «Майбутнє планети - в наших руках».

В проєкті поставлені наступні завдання:

- надання постійної інформаційної підтримки навчальному процесу та науково-дослідницькій діяльності студентів, аспірантів, викладачів;

- активізація роботи бібліотеки у розповсюдженні знань з охорони навколишнього середовища;

- формування нових форм співробітництва з державними та громадськими екологічними організаціями;

- надання відкритого доступу до інформації користувачам на високому професійному рівні з використанням нових інформаційних технологій;

- залучення студентської молоді до участі в рухах і заходах на захист і збереження рідної природи;

- запровадження інноваційних форм індивідуальної та масової роботи з екологічної просвіти.

Вчитися жити за законами краси, бачити природу, вміти захоплюватися, дивуватися і милуватися, берегти багатство її кольорів, вболівати за все живе - головна мета проєкту, яка реалізується в різних формах бібліотечної роботи.

З вірою в те, що ми маємо гордитися не задимленими горизонтами, а свіжим листям, рососою і вечірньою прохолодою, запахами туманів і чистими прозорими плесами рік і озер проходять Дні еколога, семінари-тренінги «Шляхи участі громадськості у вирішенні екологічних проблем», організовані бібліотекою та кафедрою екології і Хмельницькою обласною організацією Українського товариства охорони природи. Основна мета цих заходів - формування у молоді екологічного мислення, необхідних моральних, правових поглядів на природу та місце в ній людини, активної

життєвої позиції в справі раціонального використання і перетворення природних ресурсів, залучення студентів до активної співпраці задля охорони та відтворення навколишнього середовища. У суспільній свідомості, зазначається в доповідях учасників, повинно визріти розуміння того, що розв'язання проблем екології - загальногромадська справа.

«Екологічна освіта - основа третього тисячоліття» - під таким гаслом проводяться інформаційно-ділові зустрічі з професорсько-викладацьким складом кафедри екології, під час яких піднімаються питання ефективного використання електронних ресурсів бібліотеки ХНУ, створення власних програмних продуктів, можливості доступу до світових повнотекстових електронних журналів, порушуються проблеми комплектування та книгозабезпеченості дисциплін кафедри підручниками.

Осягнути, що кожне дерево, кожна травинка має своє призначення, красу і велич і ще раз переконатися, яка чарівна наша Земля. Цьому сприяють екологічні уроки: «ЕКО - Хмельницький», «Людина і природа: правила гри».

Подивитися в блакитні очі незабудок, на золоте і променисте серце ромашки, шляхетність троянд можна при перегляді книжкових виставок: «Живої природи душа промовляє», «Природа - джерело життя і краси», які щороку експонуються на наукових конференціях та семінарах, в читальних залах бібліотеки.

Якщо раптом в тиші читальних залів пролунає мелодійний спів птахів, не дивуйтеся. Це починається цикл радіопередач до відзначення Всесвітніх днів екологічної тематики: Міжнародного дня птахів, Дня довкілля, Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища.

І як дисонанс звучить тривожний дзвін. Це проходять заходи до роковин Чорнобильської трагедії. Особливо зворушує юні серця урок пам'яті «Зірка полин над Україною». Присутнім демонструється документальний фільм «Чорнобиль. 20 років потому», тривожні кадри якого болем відгукуються в душах молодих людей, майже ровесників тієї катастрофи. Сумнозвісні події, відображені в художніх творах і публіцистиці, презентує книжково-ілюстративна виставка «25-й Чорнобильський квітень». Задokumentовані факти свідчать: «Ядерна енергія - це та сила, зловживати якою людина не має права».

Мало залишилося на землі місць у своєму неповторному, первісному вигляді. Слова «заповідник», «заповідь», «завіт» сповнені турботою про майбутнє. Зберегти і передати наступним поколінням чарівність і багатобарвність рідної землі - такими ідеями проникнути

тематичні огляди: «Національний природний парк «Подільські Товтри», «Бо називається Поділлям земля, де маю щастя жити».

Поспішати на допомогу природі, щоб повернути її первісну гармонію і красу - в цьому вбачають свою місію майбутні екологи. З цією метою бібліотека і кафедра екології започаткували нову форму роботи: презентацію спеціальності «Екологія і охорона навколишнього середовища», яку майстерно проводять викладачі кафедри. В затишній літературній вітальні бібліотеки учні шкіл, майбутні абітурієнти, отримують детальну інформацію про умови вступу до університету, про цікаві їм спеціальності, освітньо-кваліфікаційні рівні навчального процесу. Бо саме їм, екологам, прийдеться рятувати цей створений для життя світ. Саме вони стануть носіями нового мислення, глибшого пізнання, значно вищої гуманістичної відповідальності за все живе.

Сприяття екологічній просвіті допомагає книжковий фонд, який становить більше 7000 видань навчальної, наукової та довідкової літератури екологічної тематики.

Яскравою перлиною фонду є «Екологічна енциклопедія» - широкопланове науково-довідкове видання. Цей, без перебільшення, унікальний тритомник передала в дар бібліотеці Тимочко Т.В. - голова Всеукраїнської екологічної ліги.

Екологічна освіта і культура - провідний атрибут гармонізації відносин між суспільством і природою. Висока екологічна компетентність є частиною загальної культури людини. Істотно впливають на її підвищення заходи з проблем охорони довкілля, які проходять у бібліотеці, активними учасниками яких стали бібліотекарі. Це, зокрема, науково-практичні конференції:

- «Сталий розвиток України: суть, проблеми та перспективи»;
- «Актуальні проблеми екологічного інформування громадськості у роботі бібліотеки»;
- «Дослідження, відтворення та охорона малих річок»;
- «Поширення ГМО в Україні. Наслідки для довкілля та людини»;
- «Рекреаційні ресурси Хмельниччини: сучасний стан, проблеми та перспективи використання».

Працівники книгозбірні свідомі того, що виховувати творців і захисників природи сьогодні важливіше, ніж відтворювати її окремі компоненти. «Виховати захисників лісу важливіше, ніж виростити сам ліс», - писав передбачливий Леонід Леонов. Та в нашу технократичну епоху це дуже непросто робити. Але ми повинні знаходити найменшу можливість захистити повите красою довкілля, адже в житті все

починається з малого. Збережена маленька річка наповнить водою велику ріку чи озеро. Збережене маленьке деревце стане могутнім крислатим деревом і подарує приємну прохолоду в спеку. Одне маленьке, не байдуже до краси природи серце запалить любов'ю до неї тисячі інших сердець. Здивуйтеся красою - і в серці розквітне краса. Так має бути. Бо оберігати і відтворювати красу - це чи не найбільше призначення людини.

«Не порушимо гармонії світу. Таємничі ліси і простори завітчані луки, квіти і трави - то вбрання нашої рідної Землі, нашої планети, на якій линемо у Всесвіті, то обличчя нашої людської гідності». З цими словами письменника Л. Михайловського важко не погодитись. Бо на цій планеті є і наша батьківщина, без якої нам важко жити і яка дарує нам красу і любов, яка робить нас щасливими.

Марчак Т.Ф.,
м. Хмельницький

Найстаріший, але вічно молодий

В статті охарактеризовано роботу одного з найстаріших відділів бібліотеки – відділу абонементу за останні 10 років. Автор поділилася досвідом про перехід відділу на новітню технологію обслуговування читачів та розкрила переваги автоматизованого обслуговування як для читачів так і для бібліотекарів; розповіла про впровадження нових форм та методів роботи з студентами, співпрацю з деканатами, студентською радою та про відданих цій професії людей.

Доля пов'язала мене з бібліотекою ХНУ на межі двох тисячоліть. Пропрацювавши чверть віку в обласній науковій бібліотеці ім. М.Островського, я і гадки не мала, що залишу цю скарбницю знань з солідним контингентом користувачів і опинюсь в суто студентському середовищі. Але після розмови з тодішнім директором бібліотеки Валентиною Михайлівною Петрицькою, яка запросила мене і показала бібліотеку, відмовитись від її пропозиції очолити відділ абонементів я вже не могла. Мабуть, привабило молодіжне оточення, пошук нового, незвіданого, адже вже тоді бібліотека започаткувала перші проби автоматизації.

Зізнаюсь, незважаючи на немалий досвід роботи з читачами в обласній книгозбірні, навик роботи з персоналом (адже керувала відділом майже 20 років), починати довелося не просто. Інша

специфіка роботи, три сектори в складі відділу, великі черги студентів, багато боржників зі складу студентів та викладачів, масиви невикористовуваних підручників, – у все це потрібно було вникати, вивчати, вдосконалювати. Та ще й починати підготовку до запровадження автоматизованих технологій в обслуговуванні читачів. Але це була цікава захоплююча робота.

Відділ обслуговування на абонементях – найстаріший та найбільший відділ обслуговування і за кількістю читачів, і за книжковим фондом. Створений в 1971 році як відділ обслуговування, з часом він став окремим структурним підрозділом і об'єднував в 2000 році два сектори: абонемент молодших курсів та професорсько-викладацького складу і абонемент старших курсів.

Більше 20 років очолювала відділ Неоніла Євгенівна Марчук. Професіонал своєї справи, вона разом з колегами та викладачами доклала чимало зусиль для забезпечення студентів підручниками, вивчення їх запитів. Якщо поррахувати ту кількість книг, яку їй довелося видати і прийняти від читачів за роки праці на абонементі, то це, без перебільшення, буде ціла бібліотека. Ще до цих пір викладачі згадують про неї добрим і теплим словом.

В 2001 році в складі відділу створюється сектор реєстрації та обліку читачів, який формує базу даних «Читач» і розпочинає виготовляти читацькі картки. 20 січня 2005 року, згідно з рішенням Ради при директорові, в склад відділу увійшов абонемент художньої літератури, і з того часу до тепер відділ об'єднує три сектори: абонемент молодших курсів та професорсько-викладацького складу, абонемент старших курсів, наукової та художньої літератури і сектор реєстрації і обліку читачів.

Важливою подією цього десятиліття в розвитку відділу став етап підготовки та запровадження новітніх комп'ютерних технологій. Було запроваджено програмне забезпечення «УФД. Бібліотека». За складеним «Планом роботи відділу» було вилучено пасивну частину фонду та введено в електронний каталог її активну частину; здійснювалось навчання співробітників комп'ютерної грамотності, створення бази даних «Читач», штрихкодування видань, виготовлення ламінованої читацької картки. Продумавши весь технологічний ланцюг цієї роботи, співробітники відділу з великою зацікавленістю та ентузіазмом розпочали роботу по переходу на нову технологію обслуговування читачів. Найбільше часу зайняла рекаталогізація фонду в електронний каталог та його штрихкодування, адже фонд відділу нараховує понад 300 тисяч видань. Це підручники, посібники, довідкова, наукова література, методичні видання. Була проведена

повна дислокація головного фонду відділу, адже ефективність роботи з читачами залежить від якісного змісту, фізичного стану, раціональної організації фонду. Потрібно відмітити, що всю цю роботу доводилось проводити паралельно з обслуговуванням читачів. І завдяки зацікавленому, творчому підходу, відповідальності зав. секторами Нагорняк Н.П., Молчанової С.А., Мельник Т.Б., Голяк О.М., Л.І.Міль, бібліотекарів Чорної Л.П., Ланскорунської Г.М., Ленчицької Л.І., Сапарової Т.Б., Дідишеної О.В, робота по рекаталогізації фонду зайняла у нас 2,5 роки проти 4-х запланованих. Це був результат напруженої, злагодженої роботи колективу, стимулом для якого було прагнення якомога швидше перейти на новітню технологію обслуговування читачів.

В кінці 2003 року відділ розпочав облік видачі літератури в електронному режимі. Спочатку, як пробний варіант, застосували гібридну технологію обслуговування, тобто облік вели традиційними формами і в автоматизованому режимі. Звичайно, така двояка форма реєстрації вимагала більшої затрати часу і дублювала роботу. Але це було зумовлено тим, що водночас створити БД «Читач» з 13 тисяч студентів, викладачів, аспірантів, співробітників та виготовити ламіновану читацьку картку було неможливо. Тому ця робота проводилася поетапно. З січня 2004 року відділ повністю перейшов на автоматизоване обслуговування. В вересні цього ж року вперше була здійснена автоматизована масова книговидача першокурсникам. Весь хід роботи підтвердив наші прогнози, переваги обліку в електронному середовищі були очевидними. В декілька разів скоротився час на видачу підручників, тепер на кожного студента-першокурсника витрачалось трохи більше 2 хв. За 20-30 хвилин обслуговувалося по 70-100 студентів, тоді як традиційною формою обслуговування ця робота займала 2 - 2,5 години. Зникли довжелезні черги. Це було досягнення всього колективу, до якого бібліотека йшла більше десяти років. Такі вражаючі результати досягнуті перш за все самовідданістю і злагодженою роботою колективу.

Робота в електронному середовищі бібліотеки дала користувачам цілий ряд переваг: вільний доступ до ресурсів бібліотеки, багатоаспектний швидкий пошук в електронних каталогах, оперативне обслуговування користувачів, єдиний електронний формуляр.

В зв'язку з впровадженням автоматизації пройшли і якісні зміни праці бібліотекаря. Це автоматизоване робоче місце, мінімальний час для обслуговування читачів, єдиний електронний формуляр, нові можливості при роботі з боржниками, можливість

швидкої перевірки фонду, формування різних статистичних звітів, контроль за збереженням фонду.

Широкі можливості нових технологій не затьмарили потребу в особі бібліотекаря - комунікабельного, такого, що володіє толерантністю, досконало знає фонд, що стає професійно важливим. То тільки збоку здається, що робота бібліотекаря проста і легка. Насправді ж вона сповнена і творчих дерзаних, і душевних потуг, і просто важкої фізичної праці. І трудяться в бібліотеці люди посправжньому вірні й віддані цій професії, ентузіасти своєї справи.

Орієнтуючись в роботі на читача, бібліотекарі володіють навиками ділового спілкування, бо саме від них, від обслуговування залежить престиж бібліотеки і професії. Вміння спілкуватись – основна професійна риса бібліотекарів абонементів сьогоdnішнього дня. Через спілкування ми встановлюємо рівноправні партнерські стосунки з викладачами, студентами, створюємо атмосферу психологічного комфорту, довіри, відкритості, усвідомлено будемо взаємини на засадах взаємоповаги і взаєморозуміння. Місія абонементів особлива. Від її виконання значною мірою залежить, як студенти розпочнуть новий навчальний рік, якого ритму навчання наберуть з перших днів. І декани факультетів, ці поводитирі-наставники студентських когорт, насамперед звертаються до відділу абонементів з проханням якнайскоріше видати підручники. А чи просто з цим можуть справитись 4 працівники абонементів молодших курсів? Адже кількість студентів за останнє десятиліття значно зросла. Сьогодні відділ обслуговує 13500 читачів, і кожен співробітник видає за рік близько 20 тисяч книг, обслуговує більше 10 тисяч відвідувачів. На жаль, ніхто не підраховував, скільки кілометрів доводиться проходити кожному працівнику відділу в день та в рік та скільки кілограмів переносити щоденно, дихаючи книжковим пилом.

Велику увагу надаємо питанням диференційованого обслуговування, впровадження нових форм та методів роботи з студентами, постійно удосконалюємо практику обслуговування студентів груповим методом, застосовуючи гнучкість та експеримент. Багато зроблено з книгозабезпеченості навчальних дисциплін. Спільна праця з відділом комплектування та кафедрами значно покращила забезпеченість з усіх дисциплін. Так, за десять років фонд відділу поповнився близько сорока тисячами книг.

Працівники відділу багато роблять для того, щоб привити майбутньому фахівцю навик цивілізованого існування в суспільстві, розвиваючи основи правової поведінки – повагу закону. Повсякденна діяльність відділу обслуговування на абонементів спрямована на

повноцінне використання її користувачами сформованих бібліотечних фондів. Для цього постійно організуються книжкові виставки, «Дні кафедри» та інші заходи, щоби якомога краще донести до читачів все багатство книжкового фонду.

Якісне обслуговування читачів – це і постійний контроль за термінами повернення бібліотечних видань. Тому цій роботі ми також приділяємо належну увагу. Для виховної роботи студентів ефективно використовуємо різні засоби: радіо, бібліотечний сайт, куточок читача, звернення-оголошення. Позитивно вплинула на скорочення читацької заборгованості налагоджена співпраця з студентською радою, кураторами, деканатами, кафедрами. Особливо приємно співпрацювати з методистами деканатів: Нагорною Наталією Олександрівною, Охріменко Людмилою Яківною, Губіною Наталією Ігорівною, Мудрик Лілією Олександрівною, Іващенко Ларисою Василівною, Шобутинською Тетяною Всеволодівною, Бачук Людмилою Станіславівною та ін.

Зорієнтуватись в морі сучасної художньої літератури, знайти нові підходи популяризації кращих її зразків допомагають читачам працівники сектора наукової та художньої літератури. Завідувачка сектора Наталія Зіновіївна Беймук завжди у постійному пошуку нових шляхів спілкування з читачем, нових форм популяризації художньої літератури. Тематика різна, це і представлення української та світової літератури, мистецької палітри, літератури про здоровий спосіб життя. На сайті бібліотеки вже кілька років вона веде електронну сторінку «Радимо прочитати», рекомендуючи кращі зразки української та зарубіжної літератури.

Досягнуті успіхи продовжують розвиватись.

Бібліотечне покликання... Це коли частиною твого життя стають люди і книги. Невід'ємною частиною історії відділу є колектив. Він складався непросто. Були випадкові люди, які прийшли і пішли непоміченими. Але залишились ті, які безмежно віддані обраній професії. Які ми сьогодні? Дуже різні, але в більшості знайшли себе в нашій професії. Високий рівень культури та професіоналізм, дух творчості, прагнення до самовдосконалення, чіткості і порядку, привітність, доброзичливість, повага до читача – ці та багато інших рис притаманні завідувачкам секторів Беймук Н.З., Мельник Т.Б., Молчановій С. А., пров. бібліотекарю Цегельник О.М., бібліотекарям Дідишеній О.В., Ленчицькій Л.І., Сапаровій Т.Б.

І хочеться віддати шану цим невтомним працівникам, копітка праця яких не завжди помітна, але саме вона лежить в основі формування інтелектуального еволюціонування особистості.

Відомості про авторів

- Айвазян О.Б. директор наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, відмінник освіти України
- Беглецова І.О. завідувачка сектора обслуговування інституту мистецтв наукової бібліотеки національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, м. Київ
- Белодєд О.В. завідувачка відділу бібліотечного маркетингу, інноваційної та методичної роботи наукової бібліотеки національного університету кораблебудування, м. Миколаїв
- Белоус І.О. заступник директора науково-технічної бібліотеки національного університету «Львівська політехніка»
- Бичко О.М. завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
- Білоус В.С. директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського
- Бунда В.М. заступник директора наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
- Великосельська О.М. вчений секретар наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
- Веселовська О.В. вчений секретар наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка
- Влащенко Л.Г. заступник директора наукової бібліотеки Харківського національного університету радіоелектроніки;

Герасименко Л.Є.	бібліотекар I категорії наукової бібліотеки Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка
Глухенька В.О.	заступник директора наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, відмінник освіти України
Готовцева Л.С.	головний методист науково-технічної бібліотеки Донецького національного технічного університету
Гошанська І.С.	головний бібліотекар науково-технічної бібліотеки Донецького національного технічного університету
Григоренко О.П.	доктор історичних наук, проф., завідувач кафедри міжнародної інформації Хмельницького національного університету
Грищенко Т.Б.	директор наукової бібліотеки Харківського національного університету радіоелектроніки
Дитинник Л.В.	директор бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Дікунова О.А.	завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу наукової бібліотеки державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет»
Драчук Р.В.	завідувачка відділу зберігання фондів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
Івах О.С.	директор бібліотеки Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту
Іщенко Л. І.	завідувачка сектора просвітницької роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

- Кантлін С.О. завідувачка відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка
- Козак С.Б. головний редактор газети «Літературна Україна»
- Костирко Т.М. директор наукової бібліотеки національного університету кораблебудування, м. Миколаїв
- Кравчук Н.М. заступник директора наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М.І.Пирогова
- Лебедюк О.О. головний методист бібліотеки державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет»
- Литвиненко О.В. завідувачка відділу комплектування, каталогізації та наукової обробки літератури наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
- Майструк С.В. провідний бібліотекар відділу обслуговування науковою літературою в читальних залах наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
- Макутра В.О. провідний бібліотекар відділу комплектування та наукової обробки документів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
- Марчак Т.Ф. завідувачка відділу обслуговування навчальною літературою на абонементх наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
- Мацей О.О. завідувачка науково-методичного відділу

- наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
- Мельник Т.Б. завідувачка сектора обліку читачів, наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
- Нікітенко О.М. доцент кафедри МВТ Харківського національного університету радіоелектроніки
- Опря Т.М. завідувачка науково-бібліографічного відділу наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка
- Панасюк Т.Г. завідувачка відділу обслуговування науковою літературою в читальних залах наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
- Петрова Г.О. директор науково-технічної бібліотеки Донецького національного технічного університету
- Прокопчук В.С. директор наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка, доктор історичних наук, професор, заслужений працівник народної освіти України
- Ржевцева Н.Л. директор наукової бібліотеки Севастопольського національного технічного університету
- Синиця Н.М. директор Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М.Островського, залужений працівник культури України
- Скиба М.Є. ректор Хмельницького національного університету, д.т.н., професор
- Таланчук О. Б. завідувачка відділу електронної бібліотеки наукової бібліотеки Хмельницького національного

	університету
Тіщенко І.І.	завідувачка редакційно-видавничого відділу наукової бібліотеки Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка
Ткаченко Н.О.	науковий співробітник науково-технічної бібліотеки Донецького національного технічного університету
Трунова І.М.	начальник управління культури, туризму і курортів Хмельницької облдержадміністрації
Фоміних В.В.	завідувачка відділу комплектування та наукової обробки документів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
Цвіркун І.О.	заступник директора з наукової роботи наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка
Чабан К.А.	головний спеціаліст управління культури, туризму і курортів Хмельницької облдержадміністрації
Шахова М.І.	завідувачка комп'ютерного читального залу наукової бібліотеки Кам'янець—Подільського національного університету ім. І.Огієнка
Шевченко Т.Є.	завідувачка відділу спеціальних видів літератури наукової бібліотеки Харківського національного університету радіоелектроніки